

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الرأیا
علیها یصی

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

روزنامه اشعه بهارستان، فصلنامه فرهنگی و اجتماعی

منشور اجرائی

فعالیت‌های فرهنگی در مسجد

با رویکرد کادر مساجد

محمد میرانوند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی

نویسنده:

محمد بیرانوند

ناشر چاپی:

اقیانوس معرفت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۳	منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی
۱۳	مشخصات کتاب
۱۴	اشاره
۱۸	فهرست مطالب
۳۲	مقدمه
۳۶	پیام مقام معظم رهبری به نوزدهمین اجلاس سراسری نماز پیرامون مسجد
۴۲	فصل اول : مساجد و جوانان
۴۲	اشاره
۴۵	جایگاه، اهمیت و نقش مساجد
۴۸	نقش روحانیون و مبلغین مساجد در تربیت جوانان
۴۸	تهدیدها
۴۸	موانع موجود در جذب جوانان به مساجد
۴۹	۱ بحران هویت معنوی
۵۲	۲ تراکم کاری
۵۳	۳ هم زمانی برنامه های رسانه و مسجد
۵۴	۴- اختلاف ها
۵۵	الف) اختلاف های سیاسی:
۵۵	ب) اختلاف های مدیریتی:
۵۶	۵- پایین بودن سطح کمی و کیفی فعالیت های مسجد
۵۶	۶- نا آشنایی با فضیلت مسجد
۵۷	۷- برخورد های نامناسب افراد فعال در مسجد
۵۹	۸ محیط، اجتماع و فرهنگ
۶۱	فرصت ها

۶۱	روش های جذب جوانان به مساجد
۶۱	۱ توجه به نیازهای جوانان
۶۲	الف- نیاز به امنیت، محبت و تعلق:
۶۲	ب- نیاز به خودشکوفایی:
۶۳	۲- امام جماعت
۶۵	۳- خانواده و دوستان
۶۶	۴- امکانات و فعالیت های مسجد
۶۶	۵ کلاس های آموزشی
۶۷	۶- ارزش دادن به دیدگاه جوانان
۷۲	فصل دوم : کادرسازی
۷۲	اشاره
۷۶	فرآیند کادرسازی
۷۹	مراقبت تشکیلاتی
۸۵	بخش تشکیلاتی مسجد و مجموعه
۹۵	فصل سوم : ضرورت کار تربیتی
۹۵	اشاره
۹۷	معنای تربیت
۱۰۰	شناخت صحیح دین
۱۰۱	ضرورت آشنایی با روش های تربیتی
۱۰۲	چهار قابلیت لازم و ضروری برای مربی:
۱۰۴	توجه به انگیزش به جای آموزش در تربیت اسلامی
۱۰۴	بیان یک خاطره
۱۰۷	فصل چهارم : جذب
۱۰۷	اشاره
۱۰۹	هدف را فراموش نکنیم
۱۱۰	انبیا و امامان بهترین الگوی جذب

- ۱۱۰ ----- هادی و همراه
- ۱۱۱ ----- چگونه جذب را آغاز کنیم؟
- ۱۱۱ ----- قدم اول: تقدیم محبت
- ۱۱۲ ----- قدم دوم: احترام بگذاریم، نه ترخم کنیم.
- ۱۱۲ ----- قدم سوم: همراهی و کمک
- ۱۱۲ ----- ابزار جذب
- ۱۱۲ ----- الف: نیروی مناسب (هادی)
- ۱۱۳ ----- ب: زمان مناسب
- ۱۱۴ ----- ج: برگزاری اردوی جذب
- ۱۱۴ ----- مسیر جذب
- ۱۱۶ ----- نکات ضروری:
- ۱۱۷ ----- عوامل مؤثر در جذب
- ۱۱۸ ----- علل غیبت همراه در مراسم ها را پیدا کنید
- ۱۱۹ ----- برطرف کردن علل غیبت اعضا
- ۱۱۹ ----- آفت های جذب را بشناسیم
- ۱۲۱ ----- فصل پنجم: محتوای تربیتی در مراکز فرهنگی
- ۱۲۱ ----- اشاره
- ۱۲۳ ----- محتوای تربیتی
- ۱۲۴ ----- چگونگی پرداختن به محتوا در مراکز فرهنگی
- ۱۲۴ ----- ضرورت اول: توجه به رشد همه جانبه
- ۱۲۴ ----- ضرورت دوم: ارایه ی محتواهای تربیتی وانگیزشی به جای متن های آموزشی صرف
- ۱۲۵ ----- ضرورت سوم: تعیین جهت و عنوان کلی موضوعات متناسب با مقاطع سنی
- ۱۲۵ ----- ضرورت چهارم: تدوین قالب های طرح درس
- ۱۲۵ ----- ضرورت پنجم: تهیه ی تقویم اجرایی برنامه ها
- ۱۲۹ ----- ارایه ی یک نمونه ی سیر تربیتی یکپارچه برای سه مقطع سنی
- ۱۲۹ ----- الف روش تکریم و ارزشمندی

۱۳۰	راه های اعطای روحیه ی کرامت به مترتبان
۱۳۱	نقش فهم دهی در اعطای حس کرامت
۱۳۲	محبت و ورزی
۱۳۲	شخصیت دهی
۱۳۳	ب القای روحیه ی تعظیم
۱۳۶	ج- خوشایندی نسبت به دین
۱۳۶	سوژه های اساسی خوشایندی
۱۳۸	مقطع راهنمایی
۱۳۹	بحران بلوغ
۱۴۱	بحران هویت
۱۴۲	بحران شخصیت
۱۴۳	مقطع دبیرستان
۱۴۶	الف. جامعه پذیری مرحله ای
۱۴۷	ب. روش الگویی
۱۴۸	ج. روش پند و اندرز
۱۵۱	برنامه ی سیر تربیتی نوجوان
۱۵۹	فصل ششم : فرآیند تشکیل حلقه های تربیتی
۱۵۹	اشاره
۱۶۱	ضرورت جلسات بحث گروهی
۱۶۲	حلقه های تربیتی و ویژگی های آن
۱۶۳	اهداف طرح
۱۶۴	برنامه ی طرح
۱۶۵	نحوه ی اجرای جلسات
۱۶۷	اصول اجرایی گروه های تربیتی
۱۶۸	شیوه های اجرای فعال حلقه ی تربیتی
۱۷۳	فعالیت های تکمیلی

۱۷۳	اعلام موضوع جلسه ی آینده
۱۷۵	فصل هفتم : اردو
۱۷۵	اشاره
۱۷۸	سیاست های حاکم بر اردو
۱۷۸	اهداف اساسی برگزاری اردو
۱۷۸	اصول برنامه ریزی و مدیریت اردو
۱۸۰	روشهای تربیتی در اردو
۱۸۱	مراحل اجرای اردو
۱۸۴	تذکرات لازم در مورد تدارکات پشتیبانی اردو:
۱۸۵	تذکرات نهایی:
۱۸۷	فصل هشتم : پیشنهاد سیری معرفتی برای اردوی مشهد مقدس
۱۸۷	اشاره
۱۹۰	مباحث جلسات:
۱۹۰	مقطع: سوم راهنمایی
۱۹۲	مقطع: اول دبیرستان
۱۹۵	مقطع: دوم دبیرستان
۱۹۸	مقطع: سوم دبیرستان
۲۰۱	مقطع: دانشجویی
۲۰۳	فصل نهم : ارزشیابی فعالیت های فرهنگی
۲۰۳	اشاره
۲۰۶	اهداف ارزشیابی
۲۰۷	ضرورت ارزشیابی
۲۰۸	تعریف ارزشیابی
۲۰۸	اقسام ارزشیابی
۲۰۹	وظایف واحد برنامه ریزی و ارزشیابی
۲۱۱	روش های ارزشیابی

۲۱۳	سیستم ارزشیابی
۲۱۴	شیوه های ارزشیابی
۲۱۶	روش تجزیه و تحلیل:
۲۱۶	سفارش ها و تذکرات:
۲۲۱	فصل دهم : مساجد و کانون های مذهبی
۲۲۱	اشاره
۲۲۴	۱- باز بودن مساجد در تمام ساعات روز
۲۲۵	۲- انتخاب مکانی در مسجد برای انجام امور جوانان
۲۲۵	۳- ایجاد این فرهنگ که «مسجد پایگاهی برای همه امور است»
۲۲۶	۴- ایجاد تشکیلاتی برای جذب جوانان
۲۲۶	الف) مسجد محل تجمع جوانان
۲۲۶	ب) مسجد محل برگزاری کلاس های درس
۲۲۷	ج) مسجد محل درس خواندن
۲۲۷	د) مسجد محل پایگاه فناوری اطلاعات
۲۲۸	ه) مسجد مکان آموزش های دینی و قرآنی
۲۲۸	و) مسجد محل برنامه ریزی ورزشی
۲۲۸	ز) مسجد محل برگزاری مسابقات علمی
۲۲۹	ح) مسجد محلی برای برگزاری اردوهای تفریحی
۲۲۹	۵- مردم تأمین کننده ی نیاز های جوانان در مساجد
۲۳۱	فصل یازدهم : چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد
۲۳۱	اشاره
۲۳۳	عنوان برنامه: نشست سالانه ی فعالان فرهنگی مرکز
۲۳۶	عنوان برنامه: جلسه ی شورای مرتبان
۲۳۹	عنوان برنامه: جلسه ی قرآن
۲۴۲	عنوان برنامه: نماز جماعت
۲۴۵	عنوان برنامه: مراسم دعا

- عنوان برنامه: رشد علمی اعضای مجموعه ۲۴۷
- عنوان برنامه: مسابقه ی کتابخوانی و توجه به کتاب و کتابخانه ۲۴۹
- عنوان برنامه: برگزاری جلسات تربیتی برای والدین اعضای مجموعه ی فرهنگی ۲۵۱
- عنوان برنامه: نشست های سیاسی ۲۵۳
- عنوان برنامه: مسجد، تفریح و ورزش ۲۵۶
- عنوان برنامه: اردو و اردوی انسجام ۲۵۹
- عنوان برنامه: تبلیغ در مدارس اطراف مسجد برای جذب نیروی جدید ۲۶۲
- عنوان برنامه: خدمات درمانی به اهل مسجد ۲۶۵
- عنوان برنامه: غرفه و جایگاه ارایه ی محصولات فرهنگی ۲۶۸
- سامانه ی پیامک در مسجد ۲۷۰
- کانون ازدواج آسان در مسجد ۲۷۰
- طرح شناسایی جوانان محلّه ۲۷۰
- اجرای طرح «المال والبنون» ۲۷۰
- جلسات مستمر هیأت امنای خانم های مسجد ۲۷۱
- جشن اذان بچه ها در مسجد ۲۷۲
- تقدیر از ممتازین مدارس اطراف مسجد ۲۷۲
- برنامه ی ورزش صبحگاهی ۲۷۲
- تقویت بُردهای مسجد ۲۷۳
- گروه ردیاب ۲۷۳
- صندوق خیرات کمک به مستمندان ۲۷۳
- طرح استقلال مالی مسجد ۲۷۴
- فصل دوازدهم : هیأت های مذهبی ۲۷۵
- اشاره ۲۷۵
- راهبردها ۲۸۰
- فعالیت های فرهنگی قابل اجرا در هیأت های مذهبی ۲۸۲
- الگوها و راهکارها ۲۸۲

۲۸۲	عنوان برنامه: مراسم سیاه پوشی هیئت
۲۸۵	عنوان برنامه: برپایی غرفه ی جذب
۲۸۸	عنوان برنامه: خادم افتخاری
۲۹۰	عنوان برنامه: برنامه ریزی برای جلسات سخنرانی و منبر
۲۹۳	عنوان برنامه: مشاوره و راهنمایی
۲۹۶	عنوان برنامه : واحد پاسخگویی به سوالات
۲۹۹	عنوان برنامه: نشریه
۳۰۱	عنوان برنامه: مرثیه خوانی، مقتل خوانی و قطعه خوانی های ادبی
۳۰۴	عنوان برنامه: مراسم شیرخوارگان حسینی
۳۰۶	عنوان برنامه: پیام های عاشورایی و فضای تبلیغاتی
۳۰۸	عنوان برنامه: مهد کودک
۳۱۰	عنوان برنامه: نمایشگاه نقاشی
۳۱۲	عنوان برنامه: تهیه ی کلیپ
۳۱۴	عنوان برنامه: عکاسی
۳۱۶	عنوان برنامه: تقدیر از خادمان امام حسین
۳۲۰	اذان و نماز دسته جمعی در ظهر عاشورا
۳۲۱	شام غریبان
۳۲۱	عهدنامه ی عاشورا
۳۲۳	برگزاری یادواره ی شهدا در ایام محرم و صفر
۳۲۳	روز شماری تا محرم
۳۲۴	منابع:
۳۲۵	درباره مرکز

منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی

مشخصات کتاب

سرشناسه: بیرانوند، محمد، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی « ویژه ائمه جماعات فعالان فرهنگی و مربیان» / محمد بیرانوند.

مشخصات نشر: اصفهان: اقیانوس معرفت، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۲۴۰ص.

شابک: ۴۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸۶۰۰۵۳۰۱۴۹۶

موضوع: مسجدها

موضوع: مسجدها -- برنامه های فرهنگی

موضوع: ائمه جمعه و جماعت

رده بندی کنگره: BP۲۶۱/ب۸م۹ ۱۳۹۰

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۰۵۲۳۹

منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی

مؤلف: محمد بیرانوند (برای مؤلف)

ویراستار: فریبرز راهدان مفرد

مدیر تولید: سید محسن موسوی (۰۹۱۳۳۰۰۵۷۵۴)

قیمت: ۴۲۰۰ تومان

© حق چاپ محفوظ و در انحصار مؤلف است.

پخش: ۰۹۱۳ ۹۱۳ ۳۸۱۹

ص: ۱

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

تقديم به:

روح پدر عزیزم

مرحوم اکبر بیرانوند

ص: ۲

منشور اجرایی

فعالیت های فرهنگی در مسجد

با رویکرد کادر سازی

«ویژه ائمه جماعات، فعالان فرهنگی و مربیان»

محمد بیرانوند

ص: ۳

پیام مقام معظم رهبری به نوزدهمین و بیستمین اجلاس سراسری نماز ۱۷

فصل اول: مساجد و جوانان ۲۳

جایگاه، اهمیت و نقش مساجد ۲۶

نقش روحانیون و مبلغین مساجد در تربیت جوانان ۲۹

تهدیدها ۲۹

موانع موجود در جذب جوانان به مساجد ۲۹

۱ بحران هویت معنوی ۳۰

۲ تراکم کاری ۳۳

۳ همزمانی برنامه‌های رسانه و مسجد ۳۴

۴ اختلاف ها ۳۵

الف) اختلاف های سیاسی ۳۶

ب) اختلاف های مدیریتی ۳۶

۵ پایین بودن سطح کمی و کیفی فعالیت های مسجد ۳۷

۶ ناآشنایی با فضیلت مسجد ۳۷

۷ برخوردهای نامناسب افراد فعال در مسجد ۳۸

۸ محیط، اجتماع و فرهنگ ۴۰

فرصت‌ها ۴۲

روش‌های جذب جوانان به مساجد ۴۲

۱- توجه به نیازهای جوانان ۴۲

الف - نیاز به امنیت، محبت و تعلق ۴۳

ب - نیاز به خودشکوفایی ۴۳

۲- امام‌جماعت ۴۴

۳- خانواده و دوستان ۴۶

۴- امکانات و فعالیت‌های مسجد ۴۷

۵ - کلاس‌های آموزشی ۴۷

۶- ارزش دادن به دیدگاه جوانان ۴۸

فصل دوم: کادرسازی ۵۳

فرآیند کادرسازی ۵۷

مراقبت تشکیلاتی ۶۰

بخش تشکیلاتی مسجد و مجموعه ۶۵

فصل سوم: ضرورت کار تربیتی ۷۵

معنای تربیت ۷۷

شناخت صحیح دین ۸۰

ضرورت آشنایی با روش‌های تربیتی ۸۱

چهار قابلیت لازم و ضروری برای مربی ۸۲

توجه به انگیزش به جای آموزش در تربیت اسلامی ۸۴

بیان یک خاطره ۸۴

فصل چهارم: جذب ۸۷

هدف را فراموش نکنیم ۸۹

ص: ۶

انبیا و امامان بهترین الگوی جذب ۹۰

هادی و همراه ۹۰

چگونه جذب را آغاز کنیم؟ ۹۱

قدم اول: تقدیم محبت ۹۱

قدم دوم: احترام بگذاریم، نه ترحم کنیم ۹۲

قدم سوم: همراهی و کمک ۹۲

ابزار جذب ۹۲

الف: نیروی مناسب (هادی) ۹۲

ب: زمان مناسب ۹۳

ج: برگزاری اردوی جذب ۹۴

مسیر جذب ۹۴

نکات ضروری ۹۶

عوامل مؤثر در جذب ۹۷

علل غیبت همراه در مراسم ها را پیدا کنید ۹۸

برطرف کردن علل غیبت اعضا ۹۹

آفتهای جذب را بشناسیم ۹۹

فصل پنجم: محتوای تربیتی در مراکز فرهنگی ۱۰۱

محتوای تربیتی ۱۰۳

چگونگی پرداختن به محتوا در مراکز فرهنگی ۱۰۴

ضرورت اول: توجه به رشد همه جانبه ۱۰۴

ضرورت دوم: ارایه ی محتواهای تربیتی و انگیزشی به جای متن آموزشی ۱۰۴

ضرورت سوم: تعیین جهت و عنوان کلی موضوعات متناسب با مقاطع سنی ۱۰۵

ضرورت چهارم: تدوین قالب های طرح درس ۱۰۵

ضرورت پنجم: تهیه ی تقویم اجرایی برنامه ها ۱۰۵

ارایه ی یک نمونه ی سیر تربیتی یکپارچه برای سه مقطع سنی ۱۰۹

الف روش تکریم و ارزشمندی ۱۰۹

ص: ۷

راه های اعطای روحیه ی کرامت به مترتبان ۱۱۰

نقش فهمدهی در اعطای حس کرامت ۱۱۱

محبت و رزی ۱۱۲

شخصیت دهی ۱۱۲

ب القای روحیه ی تعظیم ۱۱۳

ج- خوشایندی نسبت به دین ۱۱۶

سوژه های اساسی خوشایندی ۱۱۶

مقطع راهنمایی ۱۱۸

بحران بلوغ ۱۱۹

بحران هویت ۱۲۱

بحران شخصیت ۱۲۲

مقطع دبیرستان ۱۲۳

الف. جامعهپذیری مرحله ای ۱۲۶

ب. روش الگویی ۱۲۷

ج. روش پند و اندرز ۱۲۸

برنامه ی سیر تربیتی نوجوان ۱۳۱

فصل ششم: فرآیند تشکیل حلقه های تربیتی ۱۳۹

ضرورت جلسات بحث گروهی ۱۴۱

حلقه های تربیتی و ویژگی های آن ۱۴۲

اهداف طرح ۱۴۳

برنامه ی طرح ۱۴۴

نحوه ی اجرای جلسات ۱۴۵

اصول اجرایی گروه های تربیتی ۱۴۷

شیوه های اجرای فعال حلقه ی تربیتی ۱۴۸

فعالیت های تکمیلی ۱۵۳

اعلام موضوع جلسه ی آینده ۱۵۳

ص: ۸

فصل هفتم: اردو ۱۵۵

سیاست های حاکم بر اردو ۱۵۸

اهداف اساسی برگزاری اردو ۱۵۸

اصول برنامه ریزی و مدیریت اردو ۱۵۸

روش های تربیتی در اردو ۱۶۰

مراحل اجرای اردو ۱۶۱

تذکرات لازم در مورد تدارکات پشتیبانی اردو ۱۶۴

تذکرات نهایی ۱۶۵

فصل هشتم: پیشنهاد سیری معرفتی برای اردوی مشهد مقدس ۱۶۷

مباحث جلسات ۱۷۰

مقطع: سوم راهنمایی ۱۷۰

مقطع: اول دبیرستان ۱۷۲

مقطع: دوم دبیرستان ۱۷۵

مقطع: سوم دبیرستان ۱۷۸

مقطع: دانشجویی ۱۸۱

فصل نهم: ارزشیابی فعالیت های فرهنگی ۱۸۳

اهداف ارزشیابی ۱۸۶

ضرورت ارزشیابی ۱۸۷

تعریف ارزشیابی ۱۸۸

اقسام ارزشیابی ۱۸۸

وظایف واحد برنامه ریزی و ارزشیابی ۱۸۹

روش های ارزشیابی ۱۸۱

سیستم ارزشیابی ۱۹۳

ص: ۹

شیوه های ارزشیابی ۱۹۴

روش تجزیه و تحلیل ۱۹۶

سفارشها و تذکرات ۱۹۶

فصل دهم: مساجد و کانون های مذهبی ۲۰۱

۱- باز بودن مساجد در تمام ساعات روز ۲۰۴

۲- انتخاب مکانی در مسجد برای انجام امور جوانان ۲۰۵

۳- ایجاد این فرهنگ که «مسجد پایگاهی برای همه امور است» ۲۰۵

۴- ایجاد تشکیلاتی برای جذب جوانان ۲۰۶

الف) مسجد محل تجمع جوانان ۲۰۶

ب) مسجد محل برگزاری کلاس های درس ۲۰۶

ج) مسجد محل درس خواندن ۲۰۷

د) مسجد محل پایگاه فناوری اطلاعات ۲۰۷

ه) مسجد مکان آموزش های دینی و قرآنی ۲۰۸

و) مسجد محل برنامه ریزی ورزشی ۲۰۸

ز) مسجد محل برگزاری مسابقات علمی ۲۰۸

ح) مسجد محلی برای برگزاری اردوهای تفریحی ۲۰۹

۵- مردم تأمینکننده ی نیاز های جوانان در مساجد ۲۰۹

فصل یازدهم: چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد ۲۱۱

عنوان برنامه: نشست سالانه ی فعالان فرهنگی مرکز ۲۱۳

عنوان برنامه: جلسه ی شورای مربیان ۲۱۶

عنوان برنامه: جلسه ی قرآن ۲۱۹

عنوان برنامه: نماز جماعت ۲۲۲

عنوان برنامه: مراسم دعا ۲۲۵

عنوان برنامه: رشد علمی اعضای مجموعه ۲۲۷

عنوان برنامه: مسابقه ی کتاب خوانی و توجه به کتاب و کتابخانه ۲۲۹

ص: ۱۰

عنوان برنامه: برگزاری جلسات تربیتی برای والدین اعضای مجموعه ی فرهنگی ۲۳۱

عنوان برنامه: نشستهای سیاسی ۲۳۳

عنوان برنامه: مسجد، تفریح و ورزش ۲۳۶

عنوان برنامه: اردو و اردوی انسجام ۲۳۹

عنوان برنامه: تبلیغ در مدارس اطراف مسجد برای جذب نیروی جدید ۲۴۲

عنوان برنامه: خدمات درمانی به اهل مسجد ۲۴۵

عنوان برنامه: غرفه و جایگاه ارایه ی محصولات فرهنگی ۲۴۸

سامانه‌ی پیامک در مسجد ۲۵۰

کانون ازدواج آسان در مسجد ۲۵۰

طرح شناسایی جوانان محله ۲۵۰

اجرای طرح «المال والبنون» ۲۵۰

جلسات مستمر هیأت امنای خانم های مسجد ۲۵۱

جشن اذان بیچه ها در مسجد ۲۵۲

تقدیر از ممتازین مدارس اطراف مسجد ۲۵۲

برنامه ی ورزش صبحگاهی ۲۵۲

تقویت بُردهای مسجد ۲۵۳

گروه ردیاب ۲۵۳

صندوق خیرات کمک به مستمندان ۲۵۳

طرح استقلال مالی مسجد ۲۵۴

فصل دوازدهم: هیأت های مذهبی ۲۵۵

فعالیت های فرهنگی قابل اجرا در هیأت های مذهبی ۲۶۲

الگوها و راهکارها ۲۶۲

عنوان برنامه: مراسم سیاهپوشی هیأت ۲۶۲

عنوان برنامه: برپایی غرفه ی جذب ۲۶۵

عنوان برنامه: خادم افتخاری ۲۶۸

ص: ۱۱

عنوان برنامه: برنامه ریزی برای جلسات سخنرانی و منبر ۲۷۰

عنوان برنامه: مشاوره و راهنمایی ۲۷۳

عنوان برنامه: واحد پاسخگویی به سؤالات ۲۷۶

عنوان برنامه: نشریه ۲۷۹

عنوان برنامه: مرثیه خوانی، مقتل خوانی و قطعه خوانی های ادبی ۲۸۱

عنوان برنامه: مراسم شیرخوارگان حسینی ۲۸۴

عنوان برنامه: پیام های عاشورایی و فضای تبلیغاتی ۲۸۶

عنوان برنامه: مهد کودک ۲۸۸

عنوان برنامه: نمایشگاه نقاشی ۲۹۰

عنوان برنامه: تهیه ی کلیپ ۲۹۲

عنوان برنامه: عکاسی ۲۹۴

عنوان برنامه: تقدیر از خادمان امام حسین ۷۲۹۶

اذان و نماز دسته جمعی در ظهر عاشورا ۳۰۰

شام غریبان ۳۰۱

عهدنامه ی عاشورا ۳۰۱

برگزاری یادواره ی شهدا در ایام محرم و صفر ۳۰۳

روزشماری تا محرم ۳۰۳

منابع ۳۰۴

ص: ۱۲

زندگی با بینش توحیدی حرکت به سوی الله و تمام کمالات است و همین بینش ما را ملزم به دستگیری و هدایت و سوق دادن همگان به سوی هدف می نماید. زندگی در عصر انتظار نیز وظایفی را به عهده ی شیعه گذاشته که از آن جمله تربیت نیروهای مؤمن، متعهد و کارآمد است. مسجد، می تواند بهترین بستر برای این مسأله باشد؛ زیرا مسجد بی تردید از مهم ترین پایه های ترویج فرهنگ اسلامی است.

در این نوشتار، به شیوه های جذب، چگونگی طراحی یک تشکیلات، ظرفیت سازی برای ایجاد تعلق، رشد همه جانبه، و ارزیابی و نظارت و چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد پرداخته شده است تا آرایه گر الگوهای عملی برای مربیان در راستای «کادرسازی» باشد. در صفحات پیش رو، مفهوم «کادرسازی» و راهبردها و راهکارهای آن را به تفصیل بیان خواهیم کرد و الگوها و روش های عملی آن را نیز در قالب برنامه های عملیاتی و اجرایی به بحث خواهیم گذاشت.

این موضوع ما را در ساختن هویت مسجد، به عنوان یک پایگاه مهم اجتماعی و فرهنگی در جامعه ی اسلامی یاری خواهد نمود.

واضح است که رسیدن به مسجد طراز اسلامی تنها به این موضوع خلاصه نمی شود.

در رابطه با مسجد پرسش های بسیاری قابل طرح است که باید در جای خود به آنها پرداخت. و در این نوشتار درصدد پاسخ گویی به هیچ کدام از این پرسش ها نیستیم. تمام این پرسش ها و صدها پرسش دیگر درباره ی مسجد در زمره ی مسایل پر اهمیتی است که باید به آن پرداخته شود اما محور اساسی این نوشتار، «کادرسازی» است. با این وجود، در میان نهادن برخی از این پرسش ها خالی از لطف نخواهد بود:

چه عواملی باعث جلب و جذب به مسجد می شود و چه عواملی باعث بی رونقی مساجد می گردد؟

شورای عالی انقلاب فرهنگی چه مصوباتی پیرامون مسجد دارد و چرا مصوبات ابلاغی این شورا به ادارات و نهادها پیرامون مساجد اجرا نمی گردد؟

سازمان ها و ادارات و نهادهای دولتی در حکومت اسلامی چه وظیفه ای نسبت به مسجد دارند و آیا تا به حال توانسته-اند وظیفه ی خود را پیرامون مسجد به نحو احسن انجام دهند؟

چرا نهادها از مسجد در راستای گزارش-گیری و ابزاری برای اجرای فعالیت های خود بهره برداری می نمایند و آن گونه که باید به فکر برنامه سازی برای مسجد و خدمت رسانی به آن نیستند؟

در جوامع دیگر، دولت ها چه دینی و چه لائیک نسبت به مسجد چه خدماتی دارند؟

چه کسانی باید متولی اجرای برنامه-های فرهنگی در مسجد باشند؟

ساختار فیزیکی مسجد باید چه ویژگی و استانداردهایی داشته باشد؟

چرا تا به حال شاخص های ارزیابی کیفی مساجد طرح ریزی و تدوین نشده است و لذا ما نمی توانیم هیچ کدام از مساجد کشور را ارزیابی نماییم؟

مساجد نمونه ی کشور کدامند و چه خصوصیات دارند و چه برنامه هایی را اجرا نموده اند؟

چرا نهادهایی که رسالتشان فرهنگ سازی در جامعه است، جایگاه رفیع مسجد و نقش آن را در اعتلای فرهنگ دینی به خوبی تبیین نکرده اند؟ آیا نهادهای متولّی تبلیغ و ترویج دین توجّه به مسجد را از اولویت های کاری خود قرار داده اند؟

چرا هزاران روستای بدون مسجد در کشور وجود دارد؟

در مدیریت فرهنگ و فرهنگی کشور، اندیشمندان و نظریّه پردازان چه رسالتی نسبت به مسجد دارند و تاکنون چه اندازه مبانی نظری، و اهمیت و توجّه و برنامه سازی برای مسجد را جزء کارهای خود قرار داده اند؟

راستی، تا به حال از طریق رسانه ی ملی چه تصویری از مسجد در ذهن مخاطبان ساخته شده است؟

خانواده ها در راستای تربیت دینی فرزندانشان، چگونه باید آنان را به مسجد علاقه مند سازند، و به این واسطه از خطر آسیب های اجتماعی مصون نگه دارند؟

فعالیت های آموزشی و تربیتی در آموزش و پرورش و آموزش عالی کشور در راستای رشد متوازن و همه جانبه ی فرهنگی و تربیت افراد، چقدر منجر به پرورش انسان های مسجدی شده است؟

آیا از پیام های رهبر معظم انقلاب به اجلاس سالانه ی نماز بهره گیری مناسب می-شود؟ آیا پیام های ایشان محور فعالیت- های مراکز فرهنگی کشور برای اعتلای فرهنگ مسجد قرار می گیرد؟

چه آموزش ها و مهارت هایی برای ائمه ی جماعات و خادمین و مربیان مساجد برای مدیریت فعالیت های فرهنگی ضروری است و چه نهادی باید عهده دار این کار باشد؟ و...

برای شناخت بهتر هویت مسجد، و روشن شدن وظایف ما در قبال آن، پیام مقام معظم رهبری به اجلاس نماز سال ۸۹ و سال ۹۰ جامع ترین و کامل ترین سند است که می تواند به عنوان راهبردی اساسی مد نظر قرار گیرد.

در پایان وظیفه ی خود می دانم از تمام کسانی که در به ثمر رسیدن این کتاب متحمل زحمت شدند به ویژه حجه الاسلام والمسلمین مهدی دهشتی و جناب اصغر جمشیدیان قدردانی و تشکر کنم.

همچنین از مشورت های حجج اسلام محمد قطبی، علیرضا تقی زاده و یزدان رضوانی و جناب دکتر امیر رضا نقش که با تزیینی عالمانه هدایت گر این نوشتار بودند تشکر نمایم.

در ضمن از خوانندگان محترم درخواست داریم که ما را از راهنمایی و پیشنهادات و انتقادات خویش محروم نفرمایند

و با ارسال برنامه های قابل اجرا در مساجد با کیفیت اجرای آن، در تکمیل این نوشتار سهیم باشند. (۱)

ص: ۱۶

«بسم الله الرحمن الرحيم»

پدید آوردن هویتی به نام مسجد، نخست در قبا و سپس در مدینه در شمار زیباترین و پرمغزترین ابتکارهای اسلام در آغاز تشکیل جامعه‌ی اسلامی است: خانه‌ی خدا و خانه‌ی مردم؛ خلوت انس با خدا و جلوت حشر با مردم؛ کانون ذکر و معراج معنوی و عرصه‌ی علم و جهاد و تدبیر دنیوی؛ جایگاه عبادت و پایگاه سیاست، دو گانه‌های به هم پیوسته‌ای است که تصویر مسجد اسلامی و فاصله‌ی آن با عبادتگاه‌های رایج ادیان دیگر را نمایان می‌سازد.

در مسجد اسلامی، شور و بهجت عبادت خالص با نشاط زندگی پاک و خردمندانه و سالم، در هم می‌آمیزد و فرد و جامعه را به تراز اسلامی آن نزدیک می‌کند. مسجد، مظهر آمیختگی دنیا و آخرت و پیوستگی هر دو جامعه در دیدگاه و اندیشه‌ی مکتب اسلامی است. با این نگاه، دل‌های ما برای مسجد می‌تپد و از شوق و احساس مسؤولیت، لبریز می‌گردد. امروز در میان مساجد ما کم نیستند آنهایی که می‌توانند نمایی از این تصویر زیبا و شوق‌انگیز را به نمایش

در آورند. حضور نسل جوان پاک نهاد ما و حضور روحانیون و معلّمان آگاه و دلسوز، مسجدهایی را به درستی کانون ذکر و عبادت و اندیشه و معرفت ساخته و یادهای عزیز و گرانبها را در دل های ما برانگیخته است. لیکن تا این وظیفه به تمام و کمال گزارده نشود هیچ یک از ما نباید و نمی توانیم از خطری که از کمبود مسجد و ضعف و نارسایی، جامعه و جوانان و خانواده ها و نسل های آینده را تهدید می کند، غافل بمانیم و خود را از برکات عظیمی که مسجد تراز اسلامی به کشور و نظام و مردم هدیه می کند محروم سازیم.

نخستین مطلب مهم، بنای مسجد و حضور روحانی شایسته در آن است. هم اکنون با وجود ده ها هزار مسجد در کشور، جای هزاران مسجد دیگر در روستاها، شهرها، شهرک ها و مجتمع های ساختمانی خالی است. دسترسی آسان به مسجد، نیاز ضروری مؤمنان و جوانان و نوجوانان ما است. روحانی پرهیزگار، خردمند، کارشناس و دلسوز در مسجد، همچون پزشک و پرستار در بیمارستان، روحیه و مایه ی حیات مسجد است. امامان جماعت باید آماده سازی خویش برای طبابت معنوی را وظیفه ی حتمی خود بدانند و مراکز رسیدگی به امور مساجد و حوزه های علمیه در همه جا آنان را یاری دهند. مساجد باید مدرس تفسیر و حدیث و منبر معارف اجتماعی و سیاسی و کانون موعظه و پرورش اخلاق باشد. زمزمه ی محبت متولیان و مدیران و امنای مساجد باید دل های پاک جوانان را مجذوب و مشتاق کند. حضور جوانان و روحیه های بسیجی باید محیط مسجد را زنده و پرنشاط و آینده پو و لبریز از امید سازد. میان مسجد و مراکز آموزشی در هر محل همکاری و پیوند تعریف شده و شایسته ای برقرار گردد. چه نیکوست

دانش آموزان برجسته و ممتاز در هر محل، در مسجد و در برابر چشم مردم و از سوی امام جماعت، تشویق شوند. مسجد باید رابطه‌ی خود را با جوانانی که ازدواج می‌کنند و به کسانی که به موفقیت علمی، اجتماعی، هنری و ورزشی دست می‌یابند، با صاحب‌همتانی که کمک به دیگران را وجهه‌ی همت می‌سازند، با غمدیدگانی که غمگساری می‌جویند و حتی با نوزادانی که متولد می‌شوند برقرار و مستحکم کند. مسجد باید در هر منطقه و محل، مامن و مایه‌ی خیر و برکت باشد و به طریق اولی وسیله‌ی زحمت و آزار مجاوران نگردد.

پخش صداهای آزاردهنده به ویژه در شب و هنگام آسایش مردم، کاری ناروا و در مواردی خلاف شرع است. تنها صدایی که باید از مسجد در فضا طنین بیفکند بانگ اذان با صوت خوش و دلنواز است.

عمران مساجد و پرداختن به آرایه‌های معنوی و ظاهری آن، وظیفه‌ی همگان است. و هر کسی به اندازه‌ی توان و همت باید در آن سهمی گردد. مردم، شهرداری‌ها و دستگاه‌های دولتی هر یک در آن باید سهمی ایفا کنند و روحانی دانا و مسؤولیت‌پذیر و پرهیزگار می‌تواند و می‌باید محور این منظومه‌ی تلاش مقدس باشد.

از خداوند متعال توفیق همگان را مسألت می‌کنم و برای روحانی مجاهد و خدمتگزار، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای قرائتی دوام عمر و نشاط و توفیق روزافزون از خداوند می‌طلبم.»

والسلام علیکم ورحمه الله و برکاته

سید علی خامنه‌ای

۸۹ / ۱۸ / ۷

ص: ۱۹

« بسم الله الرحمن الرحيم »

ادیان الهی با تشریح نماز، کام تشنه ی فطرت انسان را سیراب می کنند و او را از سرگشتگی و گمراهی در فرونشاندن این عطش طبیعی نجات می بخشند.

تکرار نماز در هر روز و شب، فرصت و نعمتی است که آدمی را از غرقه شدن در غفلت می رهاند، به او مجال حضور دل آگاهانه در برابر خدا می بخشد، جان او را صیقل می دهد و گوهر باطن او را درخشان می سازد.

ذکر و نماز و نیایش آن گاه که با سامان زندگی اجتماعی به هم می آمیزد، معجزه ی اسلام را در آرایش منظومه ی احکام عبادی آن آشکار می سازد.

مسجد مظهري از این هم آمیختگی است، نماز در مسجد و با جماعت مؤمنان، همگانی نشستن بر گرد سفره ی میهمانی خداوند است و این خود بارش رحمت الهی را انبوه تر و دلنشین تر می سازد.

به برکت نماز، فضای مسجد نورانی و عطرآگین می شود و سخن حق و آموزش دین و اخلاق و سیاست در آن بیش از هر جایی دیگر

بر دل و جان می نشیند و به زندگی فرد و جامعه سمت و سوی خدایی می دهد.

مسجد را با این نگاه باید نگریست، روح مسجد کالبد زندگی را پر نشاط و پر انگیزه می سازد. در هر جا سامان زندگی است، مسجد مرکز و کانون اصلی است. در بنای شهر و روستا، در مدرسه و دانشگاه، در مراکز جمعیتی از بازارهای کسب و کار تا فرودگاه ها و جاده ها و پایانه های سفری و تا آسایشگاه ها و بیمارستان ها و بوستان ها و گردشگاه ها، در همه و همه، باید مسجد را همچون قطب و محور بنا نهاد.

مسجد در همه جا باید پاکیزه، زیبا و آرام بخش باشد، مدیریت محتوایی و معنوی مسجد که بر دوش روحانی مسجد است باید خردمندانه و مسئولانه و حتی عاشقانه باشد. حوزه های علمیه برای آماده سازی روحانیانی در این طراز وظیفه ای ذاتی و طبیعی دارند. اگر مسجد کیفیت شایسته ی خود را بیابد هزینه های مادی و معنوی بسیاری از دوش جامعه و مردم و مسئولان برداشته خواهد شد.

به امید آن روز و با سلام بر حضرت بقیه الله ارواحنا فداه

والسلام علیکم و رحمه الله

سید علی خامنه ای

۱۹/۷/۱۳۹۰

ص: ۲۱

فصل اول : مساجد و جوانان

اشاره

ص: ۲۳

هر جامعه ای برای تلطیف روان انسان ها و جلوگیری از معاصی، نیازمند معنویت است. وجود مکان های مقدّسی نظیر مسجد، لازمه ی تقویت چنین معنویتی در جامعه است.

مساجد در جوامع مسلمان پیشرو از اهمیت فوق العاده ای برخوردار بوده اند. این مکان های مقدّس با این هدف بنا شده اند که مسلمانان روزانه در آنها گردهم آیند، خداوند را تقدیس کنند و در کنار آن به تبادل آرا و افکار پردازند. اگر مسلمانان بتوانند بنا به مقتضیات روز، تعریف های مناسبی از کارکردهای مسجد ارایه دهند، جایگاه مساجد همواره در درجات بالایی باقی می ماند.

هدایت و تربیت صحیح جوانان و به کارگیری نیروها و استعدادهای آنان در پیشرفت آینده ی کشور بسیار مؤثر است. با توجه به تلاش های دشمن برای فاصله گرفتن جوانان از هویت فرهنگی و مذهبی، بررسی راه های گسترش دین و موانع دین داری و دین باوری در بین جوانان اهمیت ویژه ای دارد. مسجد به عنوان پایگاهی دینی است که حضور جوانان در آن، بنیاد دینی جامعه را تقویت می کند.

فراهم آوردن زمینه ی حضور شاداب جوانان در مساجد می تواند

تأثیری بسزا در بهبود روند برنامه های مساجد ایجاد نماید؛ چرا که جوان احساس می کند در وجود او، نیروهای متراکمی وجود دارد و توانایی های جسمی، فکری، عقلی و ... وی می تواند راهگشا باشد. در مقابل، اگر او احساس کند که نمی تواند از این همه توانایی بهره برداری کند، احساس بیهودگی بر او غلبه می کند.

بر این اساس، اسلام سفارش می کند، فرزندان را از کودکی به نماز و روزه عادت دهید تا تقیّد به فرایض در بزرگسالی بر آنان دشوار نگردد.

مقام معظم رهبری، خطاب به جوانان می-فرماید: «جوان ها سعی کنند به دانسته های کنونی خود از اسلام اکتفا نکنند، هرچه بیشتر در صدد فهمیدن و دانستن و شناختن اسلام باشند. باید با قرآن بیشتر مأنوس شد. باید مجالس و محافل اسلامی را بیشتر گرم کرد. سنّت بسیار با برکت اجتماع در مساجد را باید همچنان نگاه داشت. جوان ها مسجد را کلاس درس و صحنه ی رزم بدانند و به مساجد رو کنند.

جایگاه، اهمیت و نقش مساجد

مسجد پویا برای یک جامعه ی مسلمان بازوی کارآمدی به شمار می رود. چون قادر است مسایل دینی را متناسب با شرایط و احوال زمان متحوّل کند و در این صورت دین برای هر سؤالی در هر زمانی پاسخی خواهد داشت. از همان روزهای آغاز نهضت اسلامی بسیاری از امور با مساجد مرتبط بودند؛ امور داوری، قضاوت، حل و فصل (۱).

ص: ۲۶

۱- . حرعاملی (ره)، وسایل الشیعه، ج ۷، ص ۱۶۷. ره توشه ی راهیان نور، ۱۳۷۶.

دعاوی، مسایل مهم و اساسی اجتماعی، مشورت و طرح جنگ، پذیرش وفود، اعزام نماینده به نقاط دیگر، اجتماعات عمومی، پرستاری بیماران و مجروحان، و اعلام وظایف حکومتی در مسجد صورت می گرفت. به هر کجا که اسلام گام می نهاد، چه مسلمانان آن را فتح می کردند یا می ساختند، به زودی و بی درنگ مسجدی ساخته می شد.

این میراث عظیم که یادگار عصر نبوی است، در طول سال ها دچار فراز و فرودهای فراوانی شده است و حال در دوره ی استقرار حکومت اسلامی انتظار می رود که حداقل الگوهای آموزشی و تربیتی که در طول دوره ی پر افتخار فرهنگ و تمدن اسلامی به وجود آمده، احیا شود و نواقص و معضلات مرتبط نیز حل گردد تا مساجد جایگاه مطلوب خود را به دست آورند.

مسلمانان صدر اسلام همواره می کوشیدند هر ابهامی را از دین بزدايند. آنها حتی به شکلی عقلانی با یکدیگر و پیروان سایر ادیان به بحث و جدل می پرداختند و از این نظر مسجد از موقعیتی ویژه برخوردار بود. بنا به گفته ی مورخان، پیامبر شخصاً در مسجد مدینه به تعلیم دین می پرداخت و به پرسش های پرسشگران پاسخ می گفت. گفته می شود دانش تفسیر و نیز مدارس علوم دینی نیز از دل مساجد برآمدند. در چند قرن اول ظهور اسلام هم مساجد همچنان عرصه ی تبادل جدیدترین اطلاعات بودند. بعدها نیز هر زمان که جریان اندیشه های نوگرایانه و اصلاح طلبانه در جوامع مسلمان به راه افتاد، در کنار بُعد معنوی، مساجد از کارکرد و جذابیتی فوق العاده برخوردار شده اند. بسیاری عقیده دارند در شرایط کنونی نیز، در صورتی که بستر

مناسب فراهم شود، به خاطر عطش جامعه‌ی به سرعت در حال تحول ایران نسبت به مسایل معنوی و سؤالات فراوان بی پاسخ مانده، مساجد ما قادر خواهند بود به ابهامات بسیاری پایان دهند و مقدار قابل توجهی از معضلات و سردرگمی‌ها را حل کنند.

مسجد با ایجاد آشنایی و پیوند میان مؤمن با نخبگان و صالحان جامعه، بستری مناسب برای پرورش و تربیت روحی، اجتماعی وی فراهم می‌کند. در مکتب تربیتی اسلام و بسیاری از مکتب‌های تربیتی دیگر، «انزواطلبی» و «جمع‌گریزی»، بیماری روحی شناخته می‌شود، در حالی که اجتماعی بودن و جمع‌گرایی در حد معقول آن، نشانه‌ی سلامت روح و روان انسان و تعادل فکری او به حساب می‌آید. مسجد با فراخوانی پیوسته‌ی مسلمانان به جمع، روح جمع‌گرایی، انعطاف و نظم‌پذیری را در آنان تقویت می‌کند. افزون بر آنچه گذشت، «مسجد معمولاً جایگاه طرح مشکلات و مباحث اجتماعی است و به طور طبیعی، با حضور در چنین مکانی روح تعهد و دردمندی در فرد ایجاد می‌شود.»

مسجد به عنوان سخنگاهی که ابلاغ پیام دینی را به عهده دارد، مثل هر سخنگاه دیگری، باید با به کارگیری شیوه‌های کارآمد زبان، تبلیغ خودش را به زبان عصری نزدیک کند تا از تأثیرگذاری لازم برخوردار شود. یکی از اشکالات اصلی سخنگاه‌های دینی محصور شدن به کارکردها و شاخص‌های سنتی است، اما در عین حال این شیوه‌های اثرگذار نباید در تقابل با فلسفه‌ی وجودی مسجد قرار گیرد.

نقش روحانیون و مبلغین مساجد در تربیت جوانان

اشخاص و متولیان متفاوتی در مساجد نقش ایفا می کنند. از جمله ی این افراد می توان به هیأت امناء، خادم، مسؤولین اجرایی و فرهنگی و ... اشاره کرد، اما به قطع و یقین می توان گفت اصلی ترین نقش را روحانیون، مربیان و مسؤولین فرهنگی ایفا می کنند. در بسیاری از مساجد مشاهده شده که فضای مطلوب و امکانات مادی زیادی موجود است ولی آثار تربیتی آنها چندان مطلوب نبوده است و در حالت مقابل، مساجدی با فضا و امکاناتی محدود، توانسته اند به ثمرات عظیم تربیتی برسند، لذا در این بین نقش اصلی را روحانیون، مربیان و مسؤولین فرهنگی به عنوان مرکز ثقل ایفا می کنند.

تهدیدها

موانع موجود در جذب جوانان به مساجد

جوانان، روحیات و خواسته هایی دارند که مسجد می تواند با برنامه های گوناگون و پر شور و هیجان انگیز، آنان را به سوی فطرت پاکشان بکشد. مثلاً برخی جوانان در مراسم دینی شور و هیجان بیشتری دارند، مثل مراسم سینه زنی و زنجیرزنی.

وضعیت نوین فرهنگی و شکل گیری نظام جدید ارزشی جامعه، دین داری را در مراحل ویژه ای قرار داده و بینش افکار عمومی را نسبت به کیفیت عمل به دستورهای دینی دگرگون کرده است. در این فضا، مسجد به عنوان برترین پایگاه دینی که در گسترش فضایل و تربیت دینی افراد جامعه مؤثر است، با چالش هایی رو به رو است که از شکوفایی آن جلوگیری می کند.

دین گریزی فقط به سبب تهاجم فرهنگی یا هوا و هوس جوانان

نیست، بلکه علل گوناگونی دارد و باید به صورت واقع بینانه به آن نگاه کرد. عوامل دین‌گریزی جوانان متنوع است. برخی از این عوامل عبارتند از: بیان نامعقول از برخی مفاهیم دینی، اختلاف‌های سیاسی و مدیریتی، بحران هویت معنوی، برخوردهای نامناسب افراد اهل مسجد، توجه نکردن به نیازهای اساسی نسل جوان همچون ازدواج، کار و مسکن و ... برای برطرف شدن این عوامل باید گروه‌ها و سازمان‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، طرحی اصولی و همه‌سویه را برنامه‌ریزی کنند تا مهم‌ترین قشر اثرگذار جامعه در آینده، از دین‌گریزان نشوند.

در این بخش سعی بر آن است تا برخی از آسیب‌ها و موانع بالندگی و استقبال عمومی جوانان از مسجد بررسی شود.

۱ بحران هویت معنوی

بحران هویت از سال‌های نوجوانی آغاز می‌شود و بخشی از سال‌های آغازین جوانی را نیز در بر می‌گیرد. بحران هویت، واژه‌ای است که برای توصیف ناتوانی نوجوان در پذیرش نقشی که جامعه از او انتظار دارد به کار می‌رود و سبب مشغولیت بی‌هدف هیجان‌های جانشین و ایجاد شخصیت منفعل در جوان می‌شود. با توجه به آنچه هویت دینی در اختیار نسل جوان قرار می‌دهد، اختلال و آشفتگی در آن سبب ضعف دین‌داری در میان جوانان می‌گردد؛ زیرا تعهد و مسئولیت‌پذیری فرد را در قبال گزاره‌های دینی کاهش می‌دهد و این‌گونه، ضمانت‌اجرایی احکام دینی کاهش می‌یابد.

تخریب نظام ارزشی دینی سبب می‌شود بسیاری از افراد که دچار

بحران هویت دینی هستند، در پی هویت منفی باشند و هویتی بر خلاف آنچه اولیای دین در نظر گرفته اند، برگزینند.

برخی از صاحب نظران تعهد را به عنوان سنگ بنای هویت دینی تلقی می نمایند. با توجه به آنچه هویت دینی به نسل جوان می دهد در طرف مقابل، اختلال و آشفتگی در هویت دینی سبب ضعف دین داری در بین جوانان می گردد. چرا که تعهد و مسؤلیت پذیری فرد را در قبال گزاره های دینی کاهش داده و به این ترتیب ضمانت اجرایی احکام دینی کاهش می یابد. اختلال در هویت دینی سبب می شود فرد نه بتواند ارزش های دینی گذشته را ارزیابی نماید و نه آن که صاحب ارزش هایی شود که به کمک آنها بتواند آزادانه برای آینده طرح ریزی کند. با درهم ریختگی نظام ارزشی در نزد جوان، او در دریافت مفاهیم دینی، زمینه ی مثبت و قابل قبولی را احساس نمی نماید، تا انگیزه ای برای انجام دستورات آن داشته باشد. لذا دچار بی تفاوتی و بی مسؤلیتی می گردد. تخریب نظام ارزشی دینی سبب می شود بسیاری از افراد که دچار بحران هویت دینی می شوند به دنبال هویت منفی بگردند و هویتی بر خلاف آنچه اولیای دین در نظر گرفته اند برگزینند. بسیاری از رفتارهای ضد اجتماعی و ناسازگاری نوجوانان را می توان از این دیدگاه توجیه نمود.

مسؤلیت گریزی، دلزدگی و بی تفاوتی هر کدام از آثار فقدان هویت هستند که در عرصه ی دینی در قالب های بی توجهی به اوامر و نواهی الهی، بی علاقهگی نسبت به شعایر، گزاره ها، اماکن، مراسم و نمادهای دینی بروز می کند. با بیان این مطالب مشخص شد که بحران هویت دینی سبب تضعیف باورهای دینی، اختلال نظام ارزشی مذهبی و عدم

تقیّد به احکام دینی می شود. مسجد از مهم ترین مفاهیم و گزاره های دینی است که بحران عدم درک صحیح جوانان در خصوص حقیقت وجودی آن، سبب پایین آمدن اعتقاد به آن و ضعف گرایش به حضور در جمع نمازگزاران می گردد.

هویت جوان، به ویژه جوان امروز، تحت تأثیر عوامل و مؤلفه های بسیار شناخته و ناشناخته ی برونی و درونی شکل می گیرد. مؤلفه های هویت شامل وراثت، خانواده، جامعه، ملیت، زیست بوم، طبقه ی اجتماعی، فرهنگ عصری ملی و جهانی، دیانت، گرایش سیاسی، حد تحصیلات، نوع تخصص و عوامل پیچیده و ناشناخته ی بسیار دیگری است که باید با مطالعه ی دقیق و جامع علمی نسبت به تبیین و تحلیل آنها اقدام نمود. این عوامل هر یک منشأ و ملازم ظهور و بروز مقتضیاتی است که در مخاطب و ترابط با جوان و تنظیم مناسبات با این نسل، باید آن مقتضیات به طور عمیق، دقیق، کمی و کیفی لحاظ شود.

همچنین، با توجه به نبود شناخت کافی از اسلام و احکام دین و وجود زمینه ی مناسب در گروهی از افراد جامعه و انقلاب اسلامی، موجب برداشت غلط آنان از دین شده و به انحراف کشیده شده اند. وقتی نوجوان یا جوان در محیط های گوناگون قرار بگیرد و جواب منطقی و مستدل نیز نداشته باشد، برای حفظ غرورش ناگزیر خود را بیگانه با مذهب معرفی می کند و با این روش بر احساس حقارت خود به سبب این ناتوانی ها در مقابل دیگران سرپوش می گذارد و اندک اندک به نفی مذهب کشیده می شود.

بر اساس نظر روانشناسان، هم زمان با دگرگونی های دوران بلوغ و

پیدایش تمایل های غریزی، احساس روحی جدید و تمایل شدیدی در جوان پدید می آید که او را به سوی مذهب و سلوک می کشاند. این ارتباط و دگرگونی به گونه ای است که این دوره را دوره ی ماوراء الطبیعه نامیده اند. بنابراین، در صورتی که خانواده، دوستان، مدرسه، محیط اجتماعی و سایر فاکتورهای مرتبط با جوان نتوانند این احساس را به مسیری که شایسته ی اوست و تکامل معنوی و بلوغ فکری وی را در پی خواهد داشت، هدایت نمایند، آن گاه به مرور زمان و در طی سال های بعد، همین فرد تبدیل به شخصیتی بی هویت و فاقد اصول و خاستگاه فکری، معنوی و اجتماعی خواهد شد، و در مقابل، غریزه هایی همچون تهاجم، تخریب، شرآفرینی، آزاررسانی، مال دوستی و شهرت طلبی می توانند وی را از جاده ی اخلاق و انسانیت منحرف سازند.

۲ تراکم کاری

امروزه بسیاری از شهرنشینان، بخش زیادی از وقت خود را در بیرون از خانه به سر می برند و به دلیل وجود گرفتاری های زندگی و نیازهای اقتصادی، ناچار بیش از یک شغل دارند. این تراکم کاری علاوه بر خستگی جسم، سبب کسالت و افسردگی روحی نیز می شود که برای رفع آن، فرد نیاز به استراحت دارد؛ یعنی بسیاری از شهروندان وقتشان را به دو بخش تقسیم می کنند: قسمتی را در خارج از خانه برای کار و رفع نیازهای زندگی می گذرانند و باقی مانده ی آن را در خانه به استراحت می-پردازند. روزهای تعطیل را نیز به استراحت، تفریح یا دیدار از خویشاوندان می گذارند. در این شرایط جسمی و روحی، حوصله ای برای رفتن به مسجد و حضور در میان

صف های نماز جماعت باقی نمی ماند. در این شرایط، سخن از ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی و عبادی مسجد، چیزی جز شعار و نظریه پردازی نیست و تبلیغات هم اثر چندانی نخواهد داشت.

حضور در مسجد، به امنیت روانی و دست کم آمادگی جسمی و روحی نیاز دارد که گوناگونی کارها این آمادگی را از میان می برد. از این رو، ائمه: در روایت ها به تعادل، توجه همه سویه به مسایل زندگی و خودداری از زیاده روی در بُعد خاص توصیه کرده اند.

۳ هم زمانی برنامه های رسانه و مسجد

در صدر اسلام به دلیل رشد کم جوامع از لحاظ تمدنی و نهادها و مراکز اجتماعی، به تعبیری مساجد تنها رسانه-ی ارتباطی بین شرع اسلام و توده ی مردم بود که به وسیله ی پیامبر اکرم ۹ و بعد از آن توسط ائمه ی اطهار: شکل می گرفت.

پیدایش مراکز موازی مساجد، مثل مدارس، فرهنگ سراها و مراکز متعدد فرهنگی، تعدد کانال ها و شبکه های تلویزیونی و ماهواره و اینترنت و غیره، سرگرمی های متنوع و برنامه های ورزشی و تفریحی با سرمایه گذاری های کلان، جذب امکانات فرهنگی به منظور اجرای طرح های گوناگون و چیزهای کم اهمیت مثل موسیقی و سرگرمی های بی محتوا، و آرایه ی چهره ی ضعیف از اهل مسجد در فیلم ها، حاضر نشدن پیوسته در مسجد، ضعف تبلیغات، پیام های بی محتوا، پخش برنامه هایی که گاهی به گونه ی غیر مستقیم بر مسجد تاثیر منفی دارد، در زمره ی مسایل مورد توجه درباره ی مسجد است. (۱)

ص: ۳۴

یکی از مهم ترین فعالیت های مسجد، برگزاری مراسم در مناسبت های دینی است که از نقاط قوت مسجدها به شمار می آید و سبب رونق و شکوفایی مسجد می شود و بسیاری از افراد، با انگیزه ی شرکت در چنین مراسمی در مسجد حاضر می شوند. کیفیت و چگونگی برگزاری این مراسم در تداوم حضور شرکت کنندگان بسیار مؤثر است. استقبال نمازگزاران از این مجالس به محتوای برنامه، مکان و زمان آن، شخصیت دیگر شرکت کنندگان، تناسب مجلس با نیازها، سلیقه ها و فرهنگ شرکت کنندگان بستگی دارد. اگر این مسایل رعایت نشود، مراسم های مذهبی مسجد، با استقبال خوبی رو به رو نخواهد شد. در این میان، برنامه هایی که رسانه در مناسبت های مذهبی پخش می کند، معمولاً چنین ویژگی هایی دارند و از سطح کمی و کیفی خوبی بهره می برند. بنابر این، افراد با وجود برنامه های رسانه در مسجد حاضر نمی شوند.

بسیاری از کسانی که در مراسم دینی مسجد شرکت نمی کنند، در پاسخ به این پرسش که چرا در مسجد حاضر نمی شوید می گویند: برنامه های تلویزیون از برنامه های مسجد محل پر بارتر و بهتر است.

۴- اختلاف ها

مسجد، کانون مردمی و پایگاه اجتماع و وحدت مردم از تمام گروه هاست. مسجد در هنگام نماز، مؤمنان نمازگزار را در کنار هم جمع می کند و همه با رعایت یک نوع آداب، یک خدا را می پرستند و با کنار گذاشتن هر گونه اختلاف از نظر ثروت، سواد، سن، نژاد، موقعیت اجتماعی و جنس به عبادت می پردازند. وجود اختلاف ها و

نزاع‌ها در چنین فضایی، زمینه‌ی پراکندگی و حاضر نشدن مردم را در مسجد ایجاد می‌کند. برخی از این اختلاف‌ها را بررسی می‌کنیم:

الف) اختلاف‌های سیاسی:

مسجد جنبه‌های سیاسی گسترده‌ای دارد، ولی اختلاف‌های سیاسی، حزب‌گرایی و تعصب به یک جناح، فضای مسجد را آشفته می‌کند. گاهی دیده می‌شود که مسجد بر اساس گرایش‌های سیاسی، به چند دسته تقسیم می‌شود و برخی جناح‌ها در مسجد ویژه‌ای حاضر می‌شوند و مخالفان آنان به آن مسجد نمی‌روند. در این شرایط، گفت‌وگوی مسالمت‌آمیز و پرهیز از حرکت‌های افراطی سیاسی و معیار قرار دادن اسلام برای حفظ وحدت، لازم است. در این میان، امام‌جماعت نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.

ب) اختلاف‌های مدیریتی:

اختلاف‌های میان اعضای هیئت‌امنا در مسایل جاری مسجد، گاهی سبب ایجاد دو دستگی میان نمازگزاران می‌شود و فضای مسالمت‌آمیز مسجد را با نقدهای مخرب آشفته می‌کند. مسجد مکانی برای عبادت و آرامش روحی است و این اختلاف‌ها علاوه بر این که بر کیفیت فعالیت‌های مسجد اثر بدی می‌گذارد، مسجد را از آرامش خارج می‌کند. اهالی محل هم به دلیل اختلاف‌های هیئت‌امنا انگیزه‌ای برای حضور در مسجد نمی‌یابند. نقش امام‌جمعه، امام‌جماعت و امور مساجد، در برطرف کردن این اختلاف‌ها بسیار مؤثر است.

۵- پایین بودن سطح کمی و کیفی فعالیت های مسجد

در بررسی نقاط ضعف و قوت مسجدها بیان شد که پایین بودن سطح کمی و کیفی فعالیت های مسجد از نقاط ضعف مسجد است که سبب حاضر نشدن افراد در مسجد می شود. از مسجدی که فقط نماز جماعت به صورت خشک و بی روح در آن برقرار می شود، نمی توان شکوفایی و حضور همه سویه ی مردم را انتظار داشت. وقتی مسجد در سطح گسترده فعالیت ندارد، اهالی محل برای حضور در مسجد کم تر انگیزه دارند. این عامل مهمی در حذف فرهنگ مسجد از جامعه است. متأسفانه، بسیاری از مسجدها که امام جماعت همیشگی در آنها حضور ندارد، با این مشکل رو به رو هستند.

۶- نا آشنایی با فضیلت مسجد

نشستن در مسجد، عبادت است و سبب آرامش و رحمت الهی می شود. حاضران در مسجد میهمانان و زایران پروردگار هستند. نشستن در مسجد گنجینه ای بهشتی، بلکه بهتر از نشستن در بهشت است.

رسول خدا ۹۱ فرمودند: ای اباذر! تا زمانی که در مسجد نشسته ای خداوند متعال به تعداد هر نفسی که می کشی، یک درجه در بهشت به تو می دهد و فرشتگان بر تو درود می فرستند و برای هر نفسی که در مسجد می کشی ده حسنه برایت نوشته می شود و ده گناه از تو پاک می گردد.

اطلاع از این موارد، در ایجاد انگیزه و گرایش های اهالی محل برای (۱)

ص: ۳۷

۱- قال رسول الله ۹: يا اَبَاذَرَ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُعْطِيكَ مَا دُمْتَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسْتَ دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ، وَ تُصَلِّيَ عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ، وَ تُكْتَبُ لِمَكَ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنْفَسْتَ فِيهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَ تُمَحَى عَنْكَ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ. (منتخب میزان الحکمه، ص ۲۶۶، ح ۹۱۶)

حضور در مسجد بسیار مؤثر است. آگاهی از ثواب بسیار زیاد نماز جماعت و حضور در مسجد، از لحاظ روانی عامل مهمی برای حضور افراد در مسجد به شمار می رود.

در صدر اسلام، عده ای از مسلمانان گرمای هوا را بهانه قرار می دادند و از حضور در نماز جماعت ظهر خودداری می کردند. پیامبر از این موضوع بسیار ناراحت شدند. در این اوضاع، آیه ی ۲۳۸ سوره ی بقره نازل شد: «در انجام همه ی نمازها به ویژه نماز وسطی (نماز ظهر) کوشا باشید و از روی خضوع و اطاعت، برای خدا به پا خیزید [و تنبلی نکنید].»

۷- برخورد های نامناسب افراد فعال در مسجد

شاید مهم ترین عاملی که سبب پر شور و نشاط شدن محیط می شود، شیوه ی برخورد اهل مسجد و نمازگزاران است. در این برخوردها باید علاوه بر رعایت احترام اجتماعی، طراوت و سرزندگی وجود داشته باشد و در قالب برخوردهای خشک، مقدّس نما و تعصّب گرا، خلاصه نشود. جوان از طریق این برخوردها درباره ی حضور یا حاضر نشدن در مسجد تصمیم می گیرد. علاوه بر نمازگزاران، افرادی در مسجد حاضر می شوند که گرایش های دینی کم تری دارند و شاید وضع ظاهری مناسبی هم (از نظر دینی) نداشته باشند. برخورد افراد مسجدی با این افراد، در تداوم حضور آنان در مسجد تأثیرگذار است.

برخی افراد به سبب برخورد نامناسب افراد اهل مسجد، برای (۱)

ص: ۳۸

حضور در مسجد علاقه ی چندانی ندارند. متأسفانه این برخوردهای نامناسب بیشتر در برخورد بزرگسالان با جوانان و نوجوانان رخ می دهد که نسل آینده ی مسجد را تشکیل می دهند. اجازه ندادن به نوجوانان برای ایستادن در صف اوّل و کمک نکردن به آنان برای انجام دادن فعالیت های مسجد، نمونه ای از این بدرفتاری هاست.

استاد مطهری^۱ داستانی را نقل می کند که گویای این حقیقت است. وی می گوید: «شخصی که به مسجد می آمد و نماز جماعتش ترک نمی شد، توسط یکی از مقدّسین مورد عتاب قرار می گیرد که اگر مسلمانی چرا ریشت را این طور کرده ای؟ او از همان جا سجاده را بر می دارد و می گوید این مسجد و این نماز جماعت و این دین و مذهب مال خودتان. رفت که رفت.»

آنان که منادیان و ناشران فرهنگ نمازند باید راه های ارتباط با جوانان را شناسایی کنند و از روش های کارآمد استفاده نمایند و خود را جای جوان بگذارند و توقع بیش از حد از او نداشته باشند. خوشبختانه دین واقع بین اسلام به نکات دقیقی پرداخته که بسیار کارگشا است. وقتی امام علی^۷ با خدمت کارش قنبر برای خرید لباس به بازار رفتند و دو پیراهن دو درهمی و سه درهمی خریداری نمودند، حضرت علی پیراهن سه درهمی را به قنبر دادند. قنبر گفت: شما به آن سزاوارتری چون شما بالای منبر می روی و خطبه می خوانی، امام^۷ در پاسخ فرمود:

تو جوان هستی و میل جوانی داری. (۱)

ص: ۳۹

۱- «أَنْتَ شَابٌّ وَ لَكَ شَرَّةُ الشَّبَابِ». (مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۹۳)

در حدیث فوق، امام علی ۷ این درس را به همگان داده است که جوان را درک کنند و روحیه او را در نظر گیرند.

گاهی برخورد نامناسب افراد مذهبی در خارج از مسجد، سبب پیدایش این تصور می شود که افراد مذهبی شخصیت اجتماعی و انسانی مناسبی ندارند و در نتیجه نسبت به دین و مکان های دینی دلسرد و وازده می شوند. این افراد، دین را از رفتار دین داران می آموزند و بد رفتاری آنان سبب دین گریزی می شود که نتیجه و نمود عملی آن، حاضر نشدن در مسجد است.

۸ محیط، اجتماع و فرهنگ

رفتار انسان بر اساس نظام شخصیتی و هویت اوست که عوامل گوناگونی از جمله محیط و اجتماع در شکل گیری آن مؤثرند. انسان موجودی اجتماعی است و بی شک به تنهایی نمی تواند نیازهای خود را برطرف سازد. پس ناچار است در جامعه ی انسانی زندگی کند. زندگی در کنار اعضای جامعه و رفع برخی نیازها به وسیله ی دیگران، با توجه به روحیه ی اثرپذیری انسان، زمینه ی مناسبی را برای الگو برداری و شکل گیری شخصیت او بر اساس محیط پیرامونش فراهم می کند. اگر فرد در محیطی رشد کند که موضوع های دینی همچون مسجد و نماز، ارزشی نداشته باشد یا برخلاف آنها تبلیغ شود، نمی توان انتظار داشت که او به مسجد علاقه مند گردد.

جوانان معمولاً با محیط اطراف و بزرگ-ترها، مشکلات رفتاری، عقیده ای و سلیقه ای دارند. این اختلاف، گاهی سطحی و زودگذر است که در شخصیت و رفتار جوان تأثیر زیادی ندارد، ولی گاهی این

اختلاف‌ها به ناهنجاری و ناسازگاری جوان می‌انجامد و به این ترتیب امنیت روحی و روانی لازم برای دین‌داری از بین می‌رود. در این میان، مسجد نمی‌تواند کار مهمی را انجام دهد؛ چون عوامل ظهور ناهنجاری‌ها در نوجوانان و جوانان چنین است: درک نکردن روحیه‌ی جوان، الگوی نامناسب، فاصله‌ی طبقاتی، کم‌توجهی خانواده‌ها.

آنچه موانع مشترک جذب جوانان به مساجد در مدرسه و اجتماع است، که درخور توجه و جای تأمل و تعمق و بازنگری است، وجود دوگانگی و تناقض در گفتار و اعمال است.

از سایر عواملی که بر روی نوجوانان و جوانان تأثیری منفی دارد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

دوستان ناباب و معاشران ناصالح، آلوده بودن جوّ عمومی حاکم بر جامعه، محیط ناامن فکری و فرهنگی برای جوانان و کم‌رنگ شدن تدریجی معنویت در جامعه.

یکی از مهم‌ترین عواملی که مانع رونق و شکوفایی مسجد می‌گردد دگرگونی و سست شدن نظام ارزشی جامعه است؛ زیرا ارزش رفتارهای اجتماعی افراد، بر اساس یک نظام رفتاری مشخص می‌شود.

یکی دیگر از این موانع اجتماعی و فرهنگی، پدیده‌ی تهاجم فرهنگی است. فرهنگ ملی ایران با ارزش‌های مذهبی گره خورده است به گونه‌ای که مذهب، جزء جدایی‌ناپذیر هویت مردم ایران است و دشمن، تهاجمی گسترده را به فرهنگ و هویت ما برنامه‌ریزی کرده و آن را پشتیبانی می‌کند و می‌کوشد فرهنگ ضد ارزشی غرب را در میان جوانان که قشر آسیب‌پذیر هستند، گسترش دهند و آنان را نسبت به مفاهیم و احکام دینی بی‌عقیده کند. بنابراین، مسجد پایگاهی است

که در راه مبارزه با تهاجم فرهنگی می تواند در این جدال نابرابر فرهنگی، جوانان را جذب کند و این قدم بلندی در راه مبارزه با تهاجم فرهنگی است.

فرصت ها

روش های جذب جوانان به مساجد

در بحث عوامل رونق و شکوفایی مسجدها و جذب جوانان به مسجد عوامل متعددی دخالت دارند. در ذیل به بررسی تعدادی از این عوامل می پردازیم.

1 توجه به نیازهای جوانان

قدرت جذب کنندگی هر مکانی یا موقعیتی به میزان ارضاء کنندگی آن مکان در رابطه با نیازهای پیرامونی بستگی دارد. جذب کنندگی یک موقعیت ممکن است به دو جهت مورد توجه قرار گیرد:

گاهی یک موقعیت جذاب است، به خاطر این که فی نفسه جذاب است؛ چه آن موقعیت نیازی را ارضا نماید و چه ارضا نکند. در اینجا ارزش فی نفسه امور و موقعیت یا مکانی مستلزم این است که خود آن موقعیت واجد ویژگی ها و خصایصی باشد که به نظر بینندگان زیبا و ارزشمند به نظر آید.

عده ای دیگر بر این باورند که ارزشمندی امور و یا جاذب بودن یک موقعیت، به ارزش بیرونی و عینی آن است و آن موقعیت باید واجد ویژگی هایی باشد که به واسطه ی آن بخشی از نیازهای آدمی ارضا شود.

بر اساس دیدگاه دوم، موقعیتی همچون مسجد باید واجد

ویژگی هایی باشد که آن ویژگی ها به ارضای نیازهای مردم منجر شود. بین میزان ارضاکنندگی مسجد و میزان جاذب بودن آن رابطه ی مستقیمی وجود دارد. آدمی نیز رو به موقعیت هایی دارد که این نیازها را ارضا می کنند نیازهایی چون:

الف- نیاز به امنیت، محبت و تعلق:

نیازهایی چون امنیت، محبت و تعلق به اجتماع نیز از سنخ نیازهای بشری است اما متمایز از نیازهای فیزیولوژیک. اساساً آدمی به واسطه ی برخورداری از نیازهایی چون امنیت، محبت و تعلق از حیوانات متمایز می شود. «مزلو» نیز نیازها را به دو دسته ی کلی نیازهای فیزیولوژیک و نیازهای روانشناختی تقسیم نموده است. بنابراین، هویت یابی و معنی بخشی به زندگی انسانی مستلزم تأکید بر ارضای نیازهای روانشناختی اوست، نه صرفاً نیازهای فیزیولوژیک آدمی. مکان هایی که در ارضای این نیازها موفقیت بیش تری دارند از جذابیت بیش تری نیز برخوردارند. البته باید اشاره کنیم که این نیازها نیز بیش تر ناظر بر وضعیت موجود افراد هستند؛ چرا که نیازهای فوق از جمله نیازهای عینی و واقعی افراد است که باید ارضا شوند.

ب- نیاز به خودشکوفایی:

نیاز به خودشکوفایی نیازی است که در عین این که در قلمرو نیازهای روانشناختی است، اما به لحاظ ماهیت و موقعیت خاص خود، بیش تر در قلمرو نیازهای مطلوب، هنجاری و آرمانی قرار دارد. تمامی انسان ها برای رسیدن به جایگاهی غیر از جایگاه موجود و برای ارضای نیازی غیر از نیاز موجود (فیزیولوژیک، امنیت و ...) تلاش می کنند و

آرمان خواهی آدمی نیز اساساً ناظر بر تأکید او بر ضرورت ارضای نیاز خود شکوفایی است. تبیین جایگاه واقعی آدمی و اینکه انسان به چه درجاتی می تواند نایل آید، نیز زمینه ی ارضا و شکوفایی این نیاز را فراهم می نماید.

محور اساسی دیگر جذب جوانان به مساجد، تشخیص نیاز و انگیزه های جوانان است. پر واضح است که جوانان به انجای مختلف در پی ارضای نیازهای گوناگون خود بر می آیند و در این مسیر به مکان ها و محافلی می روند که در آنجا پاسخی به یکی از نیازهای گوناگون خود بیابند. پس باید دید مساجد و متولیان آن تا چه اندازه از نیازهای جوانان آگاهی دارند، و در صورت آگاه بودن تا چه پایه در برآوردن این نیازها برنامه ریزی و کار کرده اند. بدین ترتیب، تشخیص نیازهای مختلف جوانان، از جمله نیازهای جسمانی، روانی، عاطفی، اجتماعی، معنوی و اخلاقی و شناختی جوانان، می تواند گام مؤثری در جذب آنان به مساجد باشد. وقتی خصوصیات نوجوانی و جوانی شناخته شد، آن گاه برنامه ریزان امور فرهنگی مساجد قادر می گردند برنامه هایی تدوین کنند که متوجه ارضای نیازهای گوناگون جوانان بوده و مطابق با سلیقه ها و روحیه ی جوانان باشد. چنین برنامه هایی برای جذب و پرورش جوانان در مساجد می تواند مؤثر باشد.

۲- امام جماعت

امام جماعت، مهم ترین عضو مدیریتی مسجد است که می تواند با برنامه ریزی و عملکرد درست، زمینه ی مناسبی را برای پیش برد عوامل حضور مردم در مسجد فراهم کند. درباره ی حضور جوانان در مسجد

نیز عملکرد امام جماعت، شخصیت امام جماعت و چگونگی برخورد او با جوانان، در ایجاد و چگونگی نگرش جوانان نسبت به دین و مسجد بسیار مؤثر است.

روابط و احترام میان امام جماعت و جوانان نباید در چارچوبی خشک و رسمی باقی بماند و باید به روابط عاطفی بینجامد؛ یعنی امام جماعت به عنوان یکی از دوستان جوانان به شمار رود. امام جماعت برای این که سطح روابطش را با جوانان به این حد برساند باید به مسایل گوناگونی توجه داشته باشد و همواره جوانان را همراهی کند. او می تواند در مشکلات، آنان را یاری کند، موفقیت هایشان را به آنان تبریک بگوید، از ناراحتی و غم هایشان ابراز تأسف کند، هدایای کوچکی همچون عطر، تسبیح و انگشتر به عنوان یادگاری به آنان تقدیم کند، در صورت امکان، روز تولدشان را به آنان تبریک بگوید و کارهای دیگر که با توجه به شرایط امام جماعت و فرهنگ و روحیات اهالی محل در برقراری و ایجاد ارتباط دوستانه و محبت آمیز مؤثر است.

بهتر است ارتباط امام جماعت و جوانان به روابط حضوری محدود نشود. برقراری ارتباط کتبی نیز میان جوانان و امام جماعت بسیار مفید است. در این صورت، جوانان از این که امام جماعت به آنان احترام می گذارد و به شکل خصوصی، مطلبی را برای آنان بیان کرده، احساس شخصیت می کنند، به امام جماعت نزدیک شده و مطالبی را که نمی توانند بیان کنند کتبی با امام جماعت در میان می گذارند.

البته امام جماعت پیش از این که درباره ی جلب جوانان به مسجد و برقراری ارتباط با وی اقدام نماید، باید به طور کامل از نیازها و روحیات، ارزش ها، خواسته ها، سلیقه ها، توان مندی ها و آسیب هایی که

جوان را تهدید می کند و راه های رویارویی با آن آگاه باشد. در این صورت می تواند فعالیت ها و برخوردهای خود را با جوانان به شکلی تنظیم کند که علاوه بر رفع نیازهایشان، آنان را به مسجد بکشاند. در غیر این صورت، امید زیادی برای موفقیت امام جماعت در جذب جوانان به مسجد وجود ندارد.

شناخت موانع برقراری ارتباط عمیق و پایدار میان جوانان و امام جماعت، یکی از مهم ترین کارهایی است که امام جماعت باید برای رسیدن به این اهداف انجام دهد؛ چون آگاهی از این موانع، برای انتخاب راه کارهای درست در جهت رفع موانع لازم است.

۳- خانواده و دوستان

خانواده و دوستان از مهم ترین عوامل تشکیل دهنده ی شخصیت افراد هستند که در شکل گیری اندیشه ی تربیتی، سیاسی، تحصیلی و دینی فرد مؤثر خواهند بود. اگر اعضای خانواده به ویژه پدر و مادر، خود، به مسجد بروند یا به رفت و آمد فرزندشان به مسجد توجه کنند یا این که فضای خانه به طور کلی با آموزش ها و مفاهیم دینی آشنا باشد، می توان انتظار داشت جوانان با مسجد، میانه ی خوبی داشته باشند.

در خارج از خانواده، دوستان، بر ارزش ها و بینش های جوان تأثیر زیادی دارند. از آنجایی که روابط دوستانه ی جوانان، قوی تر و مؤثرتر از دیگر رده های سنی است، اهمیت گروه دوستان بیشتر می شود.

خانواده ها باید به گونه ای غیر مستقیم بر دوستان و دوست یابی فرزند خود نظارت کنند و ملاک های دوست خوب و اهمیت دوست

و دوستی را برای جوانان بازگو کنند تا فرزندشان به وسیله ی دوستان مؤمن و مسجدی به آموزه های دینی از جمله مسجد علاقه مند شوند.

۴- امکانات و فعالیت های مسجد

در بحث بررسی نقاط ضعف و قوت مسجدها، به اهمیت گستردگی فعالیت های مسجد و امکانات آن اشاره شد. با توجه به ابزارها و شیوه های نوین فرهنگی، امروزه مسجدها بدون امکانات و فعالیت های گوناگون و حساب شده نمی توانند با دیگر مراکز و ابزار به ظاهر فرهنگی رقابت کنند.

با توجه به روحیات و فضای فرهنگی جامعه، مسجد برای جذب جوانان، باید دست کم در دو زمینه فعالیت داشته باشد: امکانات فرهنگی و امکانات ورزشی.

اگر از سوی مسجد در محل، مکانی برای ورزش جوانان در نظر گرفته شود یا با برنامه ریزی و هماهنگی هیئت امناء، جوانان مسجد بتوانند از امکانات ورزشی در سطح شهر با تخفیف ویژه استفاده کنند، بسیار مناسب است.

کانون فرهنگی، روزنامه ها، مجله ها، کامپیوتر، کتابخانه، نوارخانه، بانک سی دی و ویدئو کلپ از امکانات فرهنگی مسجد است که با مدیریت صحیح، می تواند برای مسجد درآمدزا نیز باشد و به گسترش امکانات فرهنگی کمک کند.

۵ کلاس های آموزشی

یکی مهم ترین جنبه های مسجد، مسایل آموزشی است. برگزاری برخی کلاس های آموزشی مورد علاقه ی جوانان در جذب آنان مؤثر

است. کلاس های آموزشی، ورزشی و هنری علاوه بر این که به امکانات زیادی احتیاج ندارد، مورد علاقه و اشتیاق جوانان نیز هست. برگزاری برخی کلاس های کمک درسی، آموزش زبان و کامپیوتر در داخل مسجد یا خارج از مسجد، با برنامه ریزی و هماهنگی مسجد ممکن است.

۶- ارزش دادن به دیدگاه جوانان

جوانان روحیه ی ویژه ای دارند. ستایش خواهی و جلب توجه کردن دو نوع از خواسته های جوانان در زمینه ی ذهن و عاطفه است. بنابراین، بها دادن به جوانان، عامل مهمی در راستای تأمین خواسته ها و جذب آنان به مسجد است. البته این به معنای اختیار دادن زیاد و غیر منطقی به جوانان و یا پذیرش هر نوع نظر و سلیقه ی آنان نیست. بها دادن به دیدگاه جوانان در مساجد می تواند به شکل های ذیل بر خود جامعه ی عمل بپوشاند:

الف ارزش دهی از طریق اعطای مسؤولیت در شورای مرکزی:

هیئت مدیره ی مسجد است که همه ی فعالیت های مسجد را سمت و سو می دهد. بنابر این، عضویت یکی از جوانان متعهد و مؤمن مسجدی در هیئت مدیره به نوعی بها دادن به جوانان است. این اقدام باید سبب ایجاد رقابت سازنده میان جوانان، برای به دست آوردن این پست باشد.

ب ارزش دهی از طریق نظرخواهی

شایسته است بزرگ ترها، اعضای هیئت امنا و امام جماعت، برای فعالیت های گوناگون مسجد، نظر جوانان را جویا شوند و در صورت

امکان، پیشنهادهایشان را اجرا کنند. این اقدام سبب خودباوری و احساس شخصیت در جوانان می شود. آنان از این که می بینند نظرهایشان در تصمیم گیری های مسجد اثر دارد، خوشحالند و مسجد را از خود می دانند.

ج ارزش دهی از طریق واگذار کردن فعالیت های مسجد به جوانان

برخی از کارهای مسجد را می توان به طور کلی یا جزئی به جوانان واگذار کرد. برای مثال، در یک مراسم، برنامه‌ی پذیرایی بر عهده ی جوانان باشد. این اقدام با روحیه ی پرشور و نشاط جوانان تناسب دارد و سبب ایجاد وابستگی جوانان به مسجد می شود.

به بیان خلاصه این که بحث بر سر این است که چگونه می توان میان جوان و مسجد و به بیان دیگر میان دو زیبایی، پیوند و یگانگی آفرید. پرسش اصلی این است که چرا در نسلی که به دلیل «زیباجویی»، نمی تواند از کنار زیبایی روح (مسجد و نماز) ساده بگذرد، اقبال و استقبال و نشاط برای برپایی نماز در مسجد دیده نمی شود؟ باید گفت که روح حقیقی مسجد که همه ی زیبایی ها را در خود دارد، هنوز در معرض دید جوانان قرار نگرفته است. روش های جذاب در ایجاد گرایش به کار گرفته نشده و با گذشت سال ها از پیروزی انقلاب، کانون های دینی و به ویژه مسجد متناسب با نیازهای دینی نسل نوجوان و جوان قدم بر نداشته اند.

ساختن انسان هایی خداترس، متقی و تسلیم در برابر رضای حق و معبود حقیقی در سایه ی تربیت دینی و مذهبی که هم مقتضای فطرت است و هم کنترل کننده ی غریزه و هوای نفسانی، از مؤثرترین روش هایی است که تنها در مسجد می تواند صورت گیرد.

مسجد می تواند بهترین پیوند را در جهت ایجاد تعلقات معنوی نسل های مختلف با دین برقرار نماید و مهم ترین مکان برای ارتباط عمیق ائمه ی جماعت با افراد محلّه-ی خود و اجرای برنامه های آموزشی و تربیتی، مؤثرترین شیوه برای بالابردن سطح آموزش عمومی و تربیت دینی و مقابله با هجوم ویرانگر فرهنگ فاسد غرب، باشد. مسجد باید مرکز تحرک و فعالیت اسلامی باشد و روحانیون نباید به صرف برپایی نماز جماعت بسنده کنند. آنها لازم است کارهای فرهنگی، دینی، تفسیری را نیز در مساجد انجام دهند و شبها روز را برطرف کنند تا نمازگزاران علاوه بر معنویت، مطالب دیگری هم بیاموزند. بنابراین، لازم است روحانیون محترم مساجد، مطالب روز و شبها را مطالعه کنند. در این صورت، مساجد با اقبال خوبی مواجه می شوند. از آن سو، اگر نقش ائمه ی جماعت تنها به نماز خواندن منحصر شود، فقط عده خاصی به مساجد رفت و آمد می کنند و جوانان کمتر به آن تمایل نشان می دهند.

بر این اساس، روحانیون و مبلغین در مساجد، باید پیوسته اطلاعات خود را به روز کنند و آمادگی کامل برای پاسخگویی به مسایل دینی جوانان را داشته باشند. باید برای پاسخ گویی و حل مسایل و مشکلات از برهان و دلایل منطقی و صحیح استفاده کنند تا سخنان آنان تأثیر مطلوب را در جوانان داشته باشد.

مساجد علاوه بر کانون هایی برای بندگی خدا، نماز و عبادت، کانون فرهنگی و اطلاع رسانی صحیح دینی نیز هستند و چنانچه جاذبه های لازم در آنها به کار گرفته شود، به همان نسبت نیز حضور جوانان در این پایگاه ها پررنگ تر خواهد شد.

جاذبه‌ی طبیعی مسجد، وجود امام جماعت با ویژگی کامل، وجود خادمینی با شرایط متناسب با فرهنگ مسجد، نظافت مناسب مسجد، اذان با صدای خوش و جذاب، کتابخانه‌ی فعال و همچنین امکانات رایانه‌ای که مطلوب جوانان امروز است، از جمله عواملی هستند که در نظر گرفتن آنها در جلب و جذب همگان و به ویژه جوانان به مساجد بسیار مؤثر است.

یکی از مکان‌هایی که می‌تواند شخصیت جوان را مطابق آموزه‌های دینی بارور سازد و روح خداجویی و عدالت‌خواهی را در اعماق وجود آنان ریشه دار سازد مسجد است که کانون انسان‌سازی است. بر این اساس، لازم است راهکارهای جذب جوانان و هدایت آنان به مساجد شناسایی شود و مورد اهتمام قرار گیرد تا رفته رفته زمینه‌های حضور فعال تر جوانان در مساجد فراهم شود.

هدایت و تربیت صحیح جوانان و به کارگیری نیروها و استعدادهای آنان در پیشرفت آینده‌ی کشور بسیار مؤثر است. با توجه به تلاش‌های دشمن برای فاصله گرفتن جوانان از هویت فرهنگی و مذهبی، بررسی راه‌های گسترش و موانع دین‌داری و دین‌باوری در بین جوانان اهمیت ویژه‌ای دارد. برخی از عوامل دین‌گریزی جوانان چنین است: بیان نامعقول از برخی مفاهیم دینی، عملی نشدن عدالت اجتماعی در سطح جامعه با وجود شعارهای فراوان، توجه نکردن به نیازهای اساسی نسل جوان همچون ازدواج، کار و مسکن، استفاده‌ی ابزاری از دین به دست برخی سیاست‌بازان برای رسیدن به هدف‌های شخصی و گروهی، نبود برنامه‌ریزی درست فرهنگی برای نسل جوان و تهاجم برنامه‌ریزی شده فرهنگی دشمنان داخلی و خارجی برای انحراف نسل جوان.

اگر مساجد از خاصیت تک بُعدی (معنوی گرایی) به سوی چند بُعدی شدن سوق داده شوند و اقدام عملی در جهت نیازهای فردی و اجتماعی نسل جوان بردارند قطعاً در جذب جوانان موفق خواهند بود. وجود برخی مشکلات، زمینه ساز انحراف و بی رغبتی به دین یا کانون های دینی است. بیکاری، عدم ازدواج و عدم تأمین معیشتی، زمینه ی دین گریزی و سستی نسل جوان را فراهم می سازد. از جوانی که در آتش غریزه ی جنسی می سوزد و بر اثر بی کاری و عدم امید به آینده سر از یأس و ناامیدی در می آورد و مأمنی برای حل مشکلات خود نمی یابد، چگونه می توان انتظار رغبت به نماز و دین مداری داشت. دین خردگرا و حکمت مدار اسلام در کنار مسایل معنوی بر مسایل مادی و اقتصادی نیز تأکید می کند و فقر را مایه ی کفر معرفی می کند. مردم به کسی دل می دهند و خانه-ی دل را حریم کسانی می سازند که با درد و رنج آنان آشنا و با غم هایشان محرم و در راه خدمت به آنان کوشا باشند. در این راستا پیشنهاد می شود در مساجد ستاد رفع مشکلات جوانان تأسیس گردد و معتمدین محل که اهل مسجدند در سامان دهی معیشت جوانان، کاریابی، آسان سازی ازدواج و غیره مشارکت نمایند.

بیاییم در نگرش و روش خود به دو مقوله ی ارزش مند مسجد و جوان تجدید نظر نموده و بین این دو موجود زیبا علقه ای ناگسستگی برقرار سازیم. (۱)

ص: ۵۲

۱- . با تقدیر و سپاس از : عسگر آرمون، کارشناس ارشد علوم تربیتی. علیرضا کامران، کارشناس ارشد آموزش بهداشت. عبدالله اسدی، عضو هیأت علمی گروه معارف دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

یکی از اهداف انجام فعالیت های فرهنگی در مسجد، «کادرسازی» است؛ منظور از کادرسازی، پرورش مدیران فرهنگی برای اداره ی مسجد و سایر سطوح مدیریتی در کشور و فراتر از آن برای اداره ی جامعه ی مهدوی است.

این افق بلند قابل دستیابی است؛ در صورتی که برایش برنامه داشته باشیم و آن را در روزمرگی اجرای کارهای فرهنگی فراموش نکنیم، بلکه آن را راهبرد محوری تمام فعالیت ها قرار دهیم.

برای رسیدن به این مهم این مسیر باید طی شود:

۱ انجام گسترده ی فعالیت های فرهنگی متنوع

هدف آن است که افراد آرام آرام با تمام عرصه های فرهنگی آشنا گردند.

۲ فعالیت های مدیریتی فردی

در حین اجرای برنامه ها باید سایر افراد مجموعه در کنار مجریان برنامه های فرهنگی قرار گیرند تا به تدریج با شیوه های اجرای برنامه ها آشنا گردند و روش های اجرای برنامه ها را به طور ملموس درک نمایند. اگر در کنار مسؤول هر برنامه تنها دو نفر از اعضای مجموعه به کارگیری شوند به طور معمول، در یک بازه ی زمانی دوساله، به

صورت کارورزی و مهارت آموزی با زیر و بم اجرای فعالیت ها آشنا شده و مهارت های مدیریت فردی برنامه ها را یاد خواهند گرفت.

۳ فعالیت های تربیتی

فراموش نکنیم که غرض از اجرای تمام برنامه های فرهنگی، تربیت انسان هایی چند بُعدی است؛ لذا برنامه های محتوایی و رویکرد رفتاری ما باید پرورش مدیران با ایمان و متعهد باشد.

۴ فعالیت مدیریتی کلان

تا زمانی که مسئولیت اداره و اجرای مراکز و برنامه های فرهنگی به طور جدی به افراد واگذار نگردد پرورش نیرو و کادر فرهنگی محقق نخواهد شد. ملاک قرار دادن سن افراد برای واگذاری مسئولیت یک جفای بزرگ به کل مجموعه است. توانایی ملاک خوبی برای واگذاری مسئولیت است. تا افراد در عناوین و جایگاه ها قرار نگیرند، توانایی نسبی ایشان قابل سنجش نخواهد بود؛ علاوه بر آن واگذاری مسئولیت های مهم به افراد توانمند (هرچند با سن و سال کم)، خود، زمینه ی نخبه پروری و... را در مجموعه به دنبال خواهد داشت. پویایی مجموعه و کادرسازی باید آن گونه باشد که برای مراکز مهم فرهنگی نیز نیرو داشته باشیم و مدیران کارآمد جامعه را با شاخصه ی مسجدی بودن بشناسند.

البته باید توجه داشت که در حین اجرای این مراحل باید از آموزش های مداوم در سه حیطه غفلت نکنیم:

۱ آموزش های دانشی: طرح مباحث آموزشی که لازمه ی کادرسازی است (علم)؛

۲ آموزش های بینشی: طرح مباحث معرفتی که لازمه ی یک کادر با تعهد است (ایمان)؛

۳ آموزش های روشی: توجه به آموزش-هایی که مهارت های فردی افراد را بالا می برد (مهارت).

فرآیند کادرسازی

تربیت نیروهایی با توان مدیریتی بالا از اولویت ها و ضرورت های اهداف متولیان فرهنگی مساجد و مجامع دینی است. حجم گسترده ی تشکل های مردمی، اعم از کانون ها و مجامع و مساجد، و بازده نامتناسب آنها، فاصله ی خروجی هایشان با آرمان های انقلاب اسلامی لزوم توجه بیشتر به دو عنصر «فکر» و «تشکیلات» را در این باره نمایان می سازد. بدیهی است مبانی فکری صحیح، بدون وجود سازماندهی مناسب از اثربخشی لازم برخوردار نیست و گسترش سازمان و مجموعه-ی فرهنگی نیز بدون داشتن آرمان مشکلی را حل نمی نماید.

به نظر می رسد مجموعه هایی که به رشد فکری مناسب رسیده اند نیز به خاطر ضعف عنصر تشکیلات، توان بازدهی متناسب با عملکرد و قدرت خود را نداشته اند؛ فلذا باید چاره ای اندیشید.

تعریف: تشکیلات عبارت است از نظام اجتماعی خاصی که بر اساس آن عده ای از افراد هم عقیده به منظور رسیدن به یک سلسله هدف های نسبتاً مشخص با یکدیگر همکاری می کنند، تصمیماتی را اتخاذ می-نمایند و آنها را به مرحله ی اجرا و عمل در می آورند. از آنجا که این مفهوم ارتباط تنگاتنگی با مسأله ی مدیریت پیدا می کند شاید بهتر باشد تعریفی نیز از مدیریت داشته باشیم. مدیریت را می-توان جریان برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت و نظارت بر کوشش های

تشکیلاتی اعضا و به کارگیری کلیه منابع جهت دسترسی به اهداف یک سازمان (در اینجا مسجد) تعریف کرد.

تشکیلات اسلامی، تشکیلاتی سازنده است. این سازندگی نیز متقابل است. سازندگی تشکیلات باید به نحوی باشد که فرد، درون تشکیلات ساخته شود. از سوی دیگر ساختار تشکیلات نیز باید تقویت شود، و این تقویت هم متقابلاً از طریق پویایی نیروهای مجموعه یا مسجد فراهم می گردد.

جهت تبیین موضوع بهتر است به گوشه ای از سخنان شهید مظلوم آیت الله بهشتی^۱ توجه کنیم:

«اسلام با حفظ آزادی ها، انسان را می سازد.»

«ویژگی های لازم در تشکل؛ ما همچنان بر داشتن یک تشکل پافشاری داریم، اما شرط آن تشکل این است:

۱ باید پاسدار ارزش ها باشد، نه پاسدار خود.

نگهبان ارزش ها باشد، نه نگهبان خود. هر وقت این تشکل به جای آن که نگهبان ارزش ها باشد و خدا پرست و حق پرست و کمال دوست و کمال خواه باشد، خودخواه شد، آن وقت یک طاغوت می شود. و چه بهتر که چنین طاغوتی بر سر راه امت نباشد. بر همه ی ماست که دائماً مراقبت کنیم که تشکل ما، خودخواه نشود؛ همیشه خداخواه بماند و این با خودسازی مداوم یک یک ما، مجموعه ی ما و وجود سیال تشکیلاتی ماست.

۲ تشکل باید سازنده باشد.

باید آسان کننده ی خودسازی و کمکی به سیر الی الله برای شرکت کنندگان در این تشکل باشد. هر وقت یکی از ما یا جمع ما به

تشکل مان مشغول و سرگرم شدیم، چنین تشکلی «لهو» می شود و باید از او پرهیز کنیم، زیرا ما را از خدا دور می کند. اگر همه اش به فکر تشکیلات مان باشیم، اگر تشکیلات برای ما آن قدر محبوب شد که جانشین خدا و حق شد، حالت لهو پیدا می کند و آدم را از یاد خدا غافل می کند. چه وقت ما می فهمیم که تشکیلات برای ما لهو و سرگرمی نشده و لعب و بازی روزانه نشده؟ وقتی که ببینیم در این تشکیلات داریم ساخته می شویم، آن وقت که کار تشکیلاتی ما حالت عبادت دارد. این که ما این همه تأکید داریم که کار در دفاتر حزب، باید آهنگ عبادت داشته باشد، این در حزب جمهوری اسلامی در متن هدف گیری ماست. کافی است که ما از خودسازی مان باز بمانیم. کافی است که ما از خداخواهی مان باز بمانیم. همین خودش خسارت بزرگی است. باید دفاتر حزب مراقبت کنند که آن جا معبد باشد و محل عبادت بماند. جای خودسازی ما باشد. اما این ها با گفتن نمی شود. این، با اخلاق در نیت و باز با مراقبت بر عمل می شود. طرز برخورد هایمان، طرز کارمان، شور و عشق کارمان، این ها می تواند نشان بدهد که کدام طرفی هستیم.

بنابراین، شرط اول این است که ما تشکیلات پرست نشویم (طاغوت) و خود خواهی تشکیلاتی پیدا نکنیم، شرط دوم این که ما ممکن است تشکیلات پرست نباشیم، اما سرگرم تشکیلات باشیم (لهو) یا سرگرم هم نشویم، ولی از خودسازی باز بمانیم.

۳ شرط سوم این که این تشکیلات به درد مردم بخورد، نه این که یک باری باشد بر دوش این جامعه (لغو). تشکیلات مقداری هزینه می برد، مقداری نیروی انسانی می برد، روی این تشکیلات

سرمایه گذاری می شود. اگر این تشکیلات به درد این مردم نخورد لغو می شود. و ما هم اگر اهل ایمانیم باید از لغو گریزان باشیم: (عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ). این تشکیلات نباید «بُت» و یا «لغو» و «لهو» باشد، باید به درد مردم بخورد، باید کمک کند به جمهوری اسلامی، باید روز به روز، هر چه بهتر و الهی تر و نورانی تر و سازنده تر و سرافرازتر و پویا تر و سخت کوش تر و پیشتازتر ادامه بدهیم. بنابراین، در داخل این تشکیلات باید برنامه ریزی های گوناگون به وجود بیاید، نه فقط در خود تشکیلات، که برای کل جامعه، بلکه برای کل انقلاب اسلامی. باز هم تکرار می کنم که این صرفاً با گفتن نمی شود. مکرر دیده ام که خصلت های بیرونی بعضی از ما در جهت مخالفت این ویژگی ها به کار می افتد و آهنگ تخریبی پیدا می کند.

مراقبت تشکیلاتی

خود خواهی های شخصی، خود محوری ها، سوء ظن ها، بدگمانی های بی جا، از آفت های تشکل محسوب می شود. گاهی می شود برادرها یا خواهرها فکر می کنند منشأ این سوء ظن ها و بدگمانی ها، در درون خود «کار تشکیلاتی» است. ولی گاهی این طور نیست، افراد با آن خصلت های منفی ای که دارند وقتی وارد یک تشکیلاتی می شوند، در حقیقت، با خودشان این میکروب ها را وارد تشکیلات می کنند. به همین جهت هم هست که یکی از واجبات تشکیلات این است که دائماً مراقب باشد تا میکروب ها از بیرون وارد پیکره و عمق تشکیلات نشود. یعنی دائماً باید مراقبت کرد که اگر ویروسی، میکربی یا یک (۱)

ص: ۶۰

فردی داخل تشکیلات می آید، همان اول علاج شود، قبل از آن که خصلت او به جای دیگر سرایت کند. ولی این واقعیت هست که گاهی می بینیم یک مرتبه در یک گوشه ی تشکیلات یک نوع دید پیدا می شود. وقتی دنبال می کنیم می بینیم که به یک آقا یا خانمی منتهی می شود که او با یک سوء ظن و بدگمانی و خودرأیی وارد جو پاک تشکیلات شده است؛ هر قدر جو تشکیلات پاک تر باشد، آسیب پذیرتر است و یک مرتبه این آسیب توسعه پیدا می کند.

هر یک از ما وظیفه داریم که آن ضعف های شخصی خود را سخت مراقبت کنیم. یک نفر تا بیرون تشکیلات هست، اگر نقطه ضعفی دارد، ضعف شخصی محسوب می شود، ولی وقتی وارد تشکیلات می شود، ضعف شخصی اش ضعف شخصی همراه با یک نوع امکان سرایت و سوار بر یک مرکب تیزپا و تندرو است. در تشکیلات، گسترش ضعف ها ممکن است خطرناک تر و شدیدتر باشد، و به همین دلیل، مراقبت از ضعف های شخصی افراد لازم است. سوء ظن ها، بدگمانی ها و بد تفسیر کردن ها همه از چنین ضعف هایی هستند و باید خیلی مراقبت کنیم. برای این که این ضعف ها تا ضعف شخصی است، یک گناه است، ولی وقتی که در یک جمع باشد، گناه مضاعف و هم عقاب آن دنیایش مضاعف است؛ چراکه نتیجه ی زحمات فراوان انسان های تلاشگر در راه خدا با یک چنین ضعف هایی به هدر می رود و خبط و ضایع می شود و تلاش های خود انسان را در آن دنیا هم به هدر می دهد.»^(۱)

ص: ۶۱

۱- برگرفته از بیانات شهید بهشتی در نشست چهارم با اعضای حزب جمهوری اسلامی

عضو، مهم ترین رکن تشکیلات است.

الف: جذب: عضویت اولین گام برای ورود و سازندگی یک تشکل است.

زمینه های ایجادکننده مراجعه یک فرد به یک مجموعه مثل مسجد:

۱ حلقه های دوستانه ی اعضا؛

۲ محصولات فکری و تشکیلاتی (برنامه ها و مراسمات مسجد)؛

۳ مکتوبات و نشریات؛

۴ اساسنامه و مرامنامه؛

۵ تماس حضوری و شناخت دو طرفه اعضا.

نکته: جذب نباید به صورت مراجعه ی مستقیم به افراد به صورت گسترده صورت گیرد؛ زیرا جایگاه مجموعه را زیر سؤال خواهد برد.

علل اصلی عدم مراجعه ی افراد :

۱ حجب و حیا: که بیشتر در افراد مذهبی دیده می شود.

۲ پرهیز از فعالیت، به خصوص فعالیت های سیاسی: که بیشتر در خانواده-ها و در سطح جامعه القا می شود.

۳ قضاوت عجولانه: قضاوت شتابزده و ناعادلانه از سوی دیگران.

۴ اشتباهات شما: برخورد های ناصحیح، گفتار نابجا و عدم معرفی مناسب.

ب: ارزیابی عضو:

نکته: ارزیابی باید بدون تنگ نظری انجام گیرد و کیفیت و قابلیت بر کمیت افراد اولویت داشته باشد. (۱)

ص: ۶۲

۱- . برای توضیحات بیشتر درباره ی جذب به فصل جذب همین کتاب مراجعه فرمایید.

مهم ترین ملاک سنجش کیفیت اعضا در بدو ورود به مسجد عبارت است از:

۱ شناخت دینی و فکری: در این زمینه ارزش ها و اهداف از پیش تعیین شده مجموعه و مسجد مهم ترین میزان و ملاک است.

۲ تحلیل از شرایط روز جامعه.

ج: ایجاد علاقه ی تشکیلاتی (به مسجد و مجموعه).

۱ احترام و اکرام.

۲ راه یابی به حلقه های معرفتی.

۳ برنامه های ساده ی محلی.

۴ گسترش دامنه ی دوستی و گفتگو.

۵ حضور فرد در جلسات رسمی مجموعه.

۶ نظرخواهی و مشورت.

۷ سپردن مسؤولیت (اولویت شخص بر کار).

د: رشد آموزشی در کنار فعالیت:

مسجد در کنار فعالیت، عضو را پرورش می دهد. با این وجود، باید آموزش های ویژه ی علمی و مهارتی اعضا را گسترش دهد تا در کنار فعالیت ها کادرسازی نیز به خوبی انجام شود.

نکات کلیدی:

اولین کار، انتقال مبانی.

گفتگوی جمعی در حلقه های دوستانه.

معرفی جلسات آموزشی.

معرفی کتب و مقالات.

اهدای کتب و مجله و ...

برگزاری جلسات حضوری با مسئولین و ...

استفاده از مربیان

استفاده از فرصت‌ها در جهت انتقال مبانی آموزشی.

ه: تعامل اعضا:

تعامل به صورت‌های زیر و با رعایت نکات کلیدی که پیش‌تر اشاره کردیم مثبت و سازنده خواهد بود.

مراقبت از یکدیگر.

رعایت حریم.

افزایش انگیزه.

احساس وظیفه نسبت به اعضای جدید.

انتقاد سازنده و در قالب مناسب.

و: جایگاه یک عضو فعال:

برای افرادی که از مرحله‌ی عضویت عادی گذشته باشند باید جایگاه ویژه‌ای در نظر گرفته شود. این جایگاه، ویژه‌ی کسی است که خود را به عنوان یک عضو در خانواده‌ی مسجد و مجموعه تلقی نماید و دیگران نیز وی را در چنین جایگاهی پذیرفته باشند. چنین فردی در قالب فعالیت‌های تشکیلاتی خود را معرفی کرده و در قالب‌های زیر فعال بودن خود را بروز می‌دهد:

مسئولیت.

تأثیر و دغدغه: تلاش مضاعف برای انجام فعالیت محول شده به وی.

عضویت در کارگروه‌ها و کمیسیون‌ها.

حضور فعال در برنامه‌ها و مراسم.

حضور متمادی در نماز جماعت و حلقه‌های دوستانه اعضا.

در این بخش، از دو واژه ی «سخت افزار» و «نرم افزار» استفاده می کنیم.

سخت افزار تشکیلات شامل اساسنامه و آیین نامه های مربوطه است. مسجدی که دارای اساسنامه باشد و مطابق آن عمل نماید، سازنده و زنده است. دارا بودن مجمع عمومی، انتخابات، شورای مرکزی و ... به منزله ی وجود حیات و تحول در یک مجموعه و تشکیلات است.

یک مجموعه با هیئت مؤسس و عضو گیری شکل می گیرد، سپس انتخابات داخلی در قالب مجمع عمومی برای تشکیل ارکان انجام می شود. پس از آن، روند اجرایی (مراسم و برنامه ها) و فکری (جلسات آموزشی) نشو و نما می یابد. پس از تأسیس و تثبیت اولیه، در یک روند عادی، سایر اعضا فرم پر می کنند و اعضای فعال امور اجرایی و فکری را عهده دار می شوند. در یک مجموعه فعال فرآیند تبدیل اعضای عادی مجموعه به اعضای فعال به آسانی صورت می پذیرد. اگر در یک مجموعه چند صد فرم پر شده وجود داشته باشد ولی به علت نبودن نرم افزار مناسب، تبدیل و پرورش نیروها انجام نشود، آن مجموعه دچار معضل می شود. البته این اختلال ممکن است در زمان نیروگیری نیز اتفاق بیفتد؛ مجموعه ای که سخت افزار و نرم افزار مناسب نداشته باشد ممکن است حتی در جذب ورودی ها و اعضای عادی نیز گرفتار اختلال شود و افراد عادی را نیز جذب نکند چه برسد به فعال کردن آنان.

در این بخش، هدف ما رسیدن به مؤلفه‌های تشکیلاتی زیر است. این مؤلفه‌ها زمینه را برای شروع کار آموزشی فراهم می‌سازد:

- احیا؛

- نظم؛

- تعهد به مسجد و مجموعه؛

- فعال کردن اعضای عادی؛

- احترام به شخصیت عضو؛

نظم، پس از تقوا، دومین سفارش حضرت علی^۷ به فرزندان است. من شما [حسن و حسین^۸] را و تمام فرزندان و خاندانم را، و کسانی را که این وصیت به آنها می‌رسد، به تقوای الهی و نظم در امور زندگی و... سفارش می‌کنم.

هیچ فعالیتی بدون برنامه ریزی منظم سالیانه، انجام شدنی نیست. برای مثال در یک مجموعه ی فاقد نظم، مشخص نیست امروز چه افرادی در چه ساعتی در مجموعه حضور داشته اند، مشخص نیست که امروز باید چه فعالیتی صورت گیرد. نتیجه این می‌شود که اعضا فقط برای دیدن دوستان خود در مسجد حضور می‌یابند و هیچ کار مثبتی انجام نمی‌دهند. در صورت وجود برنامه ای جهت حضور منظم اعضا در مسجد و مشخص بودن کارهایی که باید در روز انجام شود، هم افراد می‌دانند که چه افرادی در چه روزهایی در مجموعه هستند و هم امور جاری مجموعه به درستی پیش می‌رود. (۱)

ص: ۶۶

۱- «أَوْصِيكُمْ، وَ جَمِيعَ وَآلِدِي وَأَهْلِي وَ مَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي، بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظْمِ أَمْرِكُمْ». (نهج البلاغه، نامه/۴۷)

تعهد به مسجد و مجموعه: منظور ملکه کردن وفای به عهد نسبت به امور محوّل شده به اعضاست. در بیانات معصومین: به وفای به عهد توجه جدّی شده است.

فعال کردن اعضای عادی: از دو قسمت تشکیل می شود.

۱ طراحی نرم افزارهایی جهت تبدیل اعضای عادی به فعال؛

۲ ثبت فعالیت های روزمره ی مسجد و مجموعه.

در پایان این فصل

اهداف کلی؛

هدف نمایی جلسات فرهنگی؛

فرآیند تربیتی تشکیلات؛

فرآیند نظارت بر جلسات فرهنگی؛

فرآیند تربیت مربیان؛ را به چارت بیان می کنیم.

ص: ۶۷

@ تصوير

ص: ٤٨

@تصوير

ص: ٦٩

@تصوير

ص: ٧٠

@تصوير

ص: ٧١

@تصوير

ص: ٧٢

@تصوير

ص: ٧٣

@تصوير

ص: ٧٤

فصل سوم : ضرورت کار تربیتی

اشاره

ص: ۷۵

تربیت در لغت از ماده ی «ربا، یربو» و معنای آن زیادتی و نمو، به معنای رشد دادن است.

تربی الوالد: ای غذا و جعله یربو: به او غذا داده و او را به رشد در آورده.

تربی الوالد: ای هدبه: او را پاکیزه گردانید.

واژه ی «تزکیه» نیز مترادف کلمه ی تربیت است.

زکت الارض: ای طابت: یعنی زمین پاک شد.

زکی الله: طهره و اصلحه. الزکی: ما کان صالحاً: به معنای پاکیزه از گناه.

تربیت در اصطلاح، معانی مختلفی دارد؛ از آن جمله: ایجاد تغییرات مطلوب در انسان، و به عبارت دیگر، ایجاد تحولات ثمربخش در محیط زندگی انسان به منظور شکوفایی استعدادهای آدمی؛ و یا پروراندن قوای جسمی و روحی انسان برای وصول به کمال مطلوب. (۱)

ص: ۷۷

اما «تربیت» در زبان قرآن اعم از تزکیه است؛ یعنی افزون بر پروراندن قوای روحی، پرورش جسم و تن را هم شامل می‌گردد. آیات زیر در همین معنای اخیر به کار رفته است:

۱ فرعون به حضرت موسی^۷ می‌گوید: (أَلَمْ تُرَبِّكْ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِتِّينَ)؛ «تو همان کودکِ نیستی که ما پروردیم و سال‌ها از عمرت نزد ما گذشت.»

۲ قرآن در سفارش خود درباره‌ی پدر و مادر می‌فرماید: (وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا)؛ «و بگو: پروردگارا! همان گونه که پدر و مادر، مرا از کودکی پرورش دادند، تو در حق آنها مهربانی فرما.»

کلمه‌ی «تهذیب» و «تزکیه» نیز مترادف معنای «تربیت» و به معنای پاک کردن است و کسی که اخلاقش نیکو و پاک باشد را «مهذب» گویند.

هَذَّبَ الرَّجُلُ: ای طَهَّرَ اخْلَاقَهُ مِمَّا يُعَيْبُهَا.

مرد را تهذیب کرد؛ یعنی اخلاق او را نیکو و پاک ساخته.

آنچه موجب نقص و نقصان او می‌شده، او را پاک گردانید.

تربیت به معنای تبدیل قوه به فعلیت نیز هست. انسان‌ها دارای استعدادهای زیاد و غیر قابل باوری هستند که مریب باید آن استعدادها و توانایی‌ها را بشناسد و راه شکوفایی آن را برای متربی باز نماید.

خدای کریم در آیه هفدهم سوره نوح نیز موضوع تربیت «انسان» (۱)

ص: ۷۸

را در قرآن به دانه ی پر استعداد خدایی شدن توصیف نموده است: (وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا).

راغب اصفهانی در المفردات می گوید: ربّ؛ یعنی اعطاکننده ی لحظه به لحظه ی نیازهای بشری. لذا مربّی باید به موضوع تربیت، یعنی انسان، و نیازهای او و برنامه های تربیتی شناخت کافی داشته باشد تا بتواند با برطرف ساختن نیازهای او را تربیت نماید.

کسی که ساختار روحی، عاطفی، فکری و جسمی انسان را شناسد، نمی تواند کار تربیتی دقیقی انجام دهد. کسی که با نیازهای مقاطع مختلف سنی آشنا نباشد، چون نمی داند چه نیازی را در چه سنی باید اعطا کند، به طور طبیعی نمی تواند پاسخگوی نیازهای متربّی باشد، چرا که توانایی بدون دانایی ممکن نیست. در نتیجه، مربّی واقعی خداوند حکیم است که با شناختی که از مخلوق خود دارد سعادت او را رقم می زند. از این رو، هدایت و تربیت انسان را به انسان شناسان و الگوهای کامل بشری، یعنی انبیا و امامان، واگذار نموده تا آنها نقش مربّی و هدایت کننده را ایفا نمایند.

البته پیداست که در تربیت دینی، شناخت انسانی مد نظر است که خدای حکیم در قرآن او را توصیف و تعریف نموده است نه انسانی که ادیان تحریف شده و مکاتبی که اعتقادی به روح و نفس و فطرت ندارند مد نظر دارند.

بر این اساس، آشنایی با مفاهیم و مبانی انسان شناسی در قرآن و کلام اهل بیت، ضرورت کار تربیتی است و مربّی برای موفقیت در این عرصه نباید از آن غافل شود.

«بنابر این، انسان باید در تحت تعلیم و تربیت صحیح واقع شود تا

به کمال خود برسد و لذا خدا قرآن را نیز به حق فرستاده است. خدا برای تربیت مردم و بالا بردن سطح معارف و هدایت آنان به اصالت علم و واقعیت های جهان که همه در پرتو توحید واقع اند می فرماید:

هر کس به مقام توحید واقعی و یقین کامل رسیده باشد، به مرتبه ی انسانیت واصل شده و اگر نرسیده باشد ناقص است، و احتیاج به تربیت دارد. معلّم و مربّی آدمی باید شخص کامل باشد، شخص ناقص نمی تواند راهبر انسان به کمال باشد.»

شناخت صحیح دین

فهم درست دین، به عنوان برنامه ی انسان سازی و راه زندگی، لازمه ی کار یک مربّی است.

آنچه امروزه باعث تشّت فرهنگی در جهان اسلام شده، عدم ارایه ی تلقی واحد از دین و فرهنگ دینی است. عمده ی بانیان این انحراف بزرگ نیز بانیان سقیفه هستند که در آغاز سنگ بنای این تشّت را بنا نهادند.

بر همین اساس، فهم دین از منظر اهل بیت: ضامن سعادت مترّبی است، که این هم بدون شناخت و تفقّه و کسب علم و آگاهی میسور نخواهد بود.

یک مربّی خود باید با جامعیت اسلام و ارکان آن آشنا باشد و حداقل یک دوره عقاید اسلامی استدلالی را آموخته کار کرده و پاسخگوی سؤالات ابتدایی اعضا نیز باشد. مربّی باید خود در فهم دین به ثبات رسیده و متزلزل و مردد نباشد. (۱)

ص: ۸۰

تربیت یعنی زمینه سازی برای تغییر رفتار، این تغییر بدون بهره گیری از روش های تربیتی ممکن نخواهد بود.

مرّبی عزیز! تا به حال چند کتاب تربیتی را مطالعه نموده ای؟ چند کتاب پیرامون شناخت ابعاد وجودی انسان و نیازهای فکری، روحی، روانی، عاطفی، و جسمی آن خوانده اید؟ آیا با روش های تربیت اسلامی و مهارت های اجرایی آن آشنا هستید؟

فرمول اجرایی روش های تربیتی همچون: روش تکریمی و کرامت بخشی، روش بصیرت آفرینی، روش اسوه پردازی، روش پروا پیشگی (تهذیبی)، روش فریضه سازی، روش ترغیبی (ذکر صالحان)، روش اقناعی (استدلال و برهان)، روش تسبیبی (گفتگو و محاوره ی آزاد)، روش امیدساز، روش اُبهت یا قباحت سازی و ... چگونه است؟ چه مقدار با نویسندگان کتب تربیت اسلامی آشنا هستید؟ تا کنون چند کتاب از آثار آنان را مطالعه کرده اید؟

پیدا است که ما بدون آگاهی از روش های تربیتی قادر به تربیت نسلی صالح و سالم نخواهیم بود و حتی شاید به خاطر نادانسته هایمان انحراف و اضلال نیز ایجاد کنیم.

داشتن ایمان و باور برای مرّبی یک ضرورت است.

مرّبی عزیز! اگر شما هم اکنون سه عدد سیب نداشته باشید نمی توانید سه عدد سیب به دیگری بدهید چرا که خود ندارید؛ همین طور، کسی که باور، ایمان و یقین ندارد نمی تواند آنچه را که خود ندارد به دیگری بدهد. «خفته را خفته کی کند بیدار»

ذات راه نیافته از هستی بخش کی تواند که شود هستی بخش

یکی از شروط ضروری مربّی، داشتن ثبات قدم و ایمان راسخ است.

شخصی که در عرصه ی تربیت مشغول فعالیت است باید قابلیت هایی را در خود پرورش دهد.

چهار قابلیت لازم و ضروری برای مربّی:

۱ قدرت تشخیص:

مربّی باید قدرت تشخیص بالایی داشته باشد و شرایط و موقعیت ها را به خوبی درک کند. به این معنا که فرد بتواند وقایع را به درستی فهمیده و اتفاق های بیرونی را تشخیص دهد. مربّی باید توان پیش بینی رخدادها را داشته باشد تا بتواند جریانات در حال اتفاق و آینده و نتیجه آن را پیش بینی کند.

کسی که نمی داند در پنج سال آینده شرایط اجتماعی چگونه خواهد بود و زمان شناسی او مشکل دارد، نمی تواند زمینه ساز تغییر رفتار متربّی خود در آینده باشد؛ چراکه نمی داند اوضاع و احوال اجتماعی و ... در پنج سال آینده چگونه است.

فرض کنیم شرکتی اعلام نموده که در پنج سال آینده دستگاه تلفن همراهی به بازار خواهد آورد که تمامی شبکه های ماهواره ای را نشان می دهد. اگر من مربّی بدانم که این اتفاق در چند سال آینده رخ می دهد، روش تربیتی خود را متناسب با این رویداد تنظیم خواهم نمود. در این هنگام، روش های تربیتی از قبیل «زورمدار» و «مربی مدار» و یا «والدین مدار» جواب نخواهد داد، بلکه می باید از روش خودکشیکی و کنترل درونی استفاده نمود.

۲ قدرت تطبیق:

مربی باید قدرت تطبیق داشته باشد؛ یعنی بداند که در چه شرایطی، چه کاری انجام دهد. قدرت تطبیق تا حد بسیاری به آگاهی و شناخت های تربیتی وابسته است. کسی که نمی داند جایگاه تشویق و یا تنبیه و تذکر یا تغافل کجاست، چه بسا به خاطر نادانسته هایش جا به جا عمل کند و نتیجه ی معکوس بگیرد.

۳ قدرت برقراری ارتباط:

یک انسان فعال، با مردم و افراد جامعه به خوبی ارتباط برقرار می کند و در کارها از دیگران بهره می جوید و چون از حالت فردی خارج می شود نتیجتاً تأثیر گذاری اجتماعی خواهد داشت. باز در اینجا نیز داشتن آگاهی و مهارت های ارتباطی همچون مخاطب شناسی و نیاز شناسی و زبان شناسی ضرورت می یابد. این گونه آگاهی ها و مهارت ها شرط لازم برقراری ارتباط با متربی است.

۴ قدرت خلاقیت و نوآوری:

هر انسان فعال، باید خلاق باشد، کلیشه ای عمل نکند و طرح های جدید و نو و ابتکار آمیز ارائه نماید. در امر تربیت چون روش های غیر مستقیم و غیر رسمی بیشترین تأثیر گذاری را دارد، می-طلبد که مربی با خلاقیت و نامحسوس و غیر کلیشه ای عمل کند.

کسی که توان درک رخدادهای و توان پیش بینی رخدادهای و توان تأثیر گذاری بر رخدادهای را داشته باشد بی شک می-تواند برای تربیت خود و دیگران برنامه ارائه کند. (۱)

ص: ۸۳

توجه به انگیزش به جای آموزش در تربیت اسلامی

افراد در مسیر آموزش رسمی دین در کشور ما از مقطع پیش دبستانی تا مقطع کارشناسی حدود سه هزار صفحه آموزش رسمی یاد می گیرند. به نظر شما، این آموزش ها چه مقدار در دین داری افراد تأثیر گذار است؟

دین از ما آموزش صرف نمی خواهد، بلکه ایمان، تقوا، باور، یقین و اعتقاد می خواهد که جنس این کلمات با آموزش، داده، و دیتا همخوانی ندارد. باور و یقین، با انگیزش دینی حاصل می شود، نه با آموزش. انگیزش یعنی آموزش همراه با باور و حس و حالت؛ یعنی بهره گیری از آموزش های غیر رسمی و غیر مستقیم.

بیان یک خاطره

برای تحلیل شخصیت به مرکز مشاوره آمده بود. می گفت: من نمی توانم مال حرام بخورم و یقین دارم که مال حرام همچون آتش است. با واکاوی های صورت گرفته ریشه ی شکل گیری شخصیت دینی ایشان در زمینه ی مال حرام به سن هفت سالگی رسید. گفت: پسر بچه ی هفت ساله ای بودم که مادرم مرا برای خرید نان به درب مغازه فرستاد.

نان خریدم و در راه برگشت، داخل کوچه کیف پر از پولی را پیدا کرده و آن را برداشتم و فوراً زیر نان ها گذاشته و به سوی خانه دویدم.

مادرم در داخل حیاط مشغول کف زدن و شستشوی لباس ها بود. نان ها را در سالن خانه انداخته و داد زدم که مامان! مامان! کیف پول، کیف پول پیدا کردم.

یادم نمی رود که مادرم همان لحظه با دست کفی به صورت خود زد و بلند داد زد: آتیش! آتیش!

و با گفتن این که فوراً آتیش را از خانه بیرون ببر به طرفم دوید.

باورتان بشود که اول خیال کردم که پشت سرم آتش گرفته است، ولی بعد فهمیدم که منظورش همان کیف پول است.

تصور نمایید اگر این مادر در جواب فرزندش که گفته بود: «مادر کیف پول پیدا کردم»، اول دستش را می شست و بعد با جنبه ی آموزشی شروع به نصیحت می-کرد، آیا ایمان و اعتقادی برای این پسر بچه حاصل می شد؟

به این روش که آموزش همراه با باور و حس و حالت است «روش انگیزشی» می-گویند.

این روش باورساز و ایمان ساز است و لازم و ضروری است که در تربیت دینی از این روش بیشتر بهره بگیریم.

بچه ها در مجموعه های فرهنگی بیشتر از گفتار؛ رفتار ما را می بینند و بیشتر از حرف های ما تحت تأثیر کردار ما هستند.

رفتار ما ممکن است زندگی دیگران را دگرگون کند؛ پس در مقابل رفتار و گفتارمان مسؤولیم و از همین رو است که در روایات ما بیشتر به رفتار عملی جهت دعوت و جذب سفارش شده است.

لذا مربی باید با رفتار و منش خود در صحنه های غیر رسمی و غیر آموزشی ایمان و باور را به بچه ها انتقال دهد.

فصل چهارم: جذب

اشاره

ص: ۸۷

تعریف جذب: لغت نامه ی دهخدا جذب را این گونه معنا کرده است: «دیگران را جلب کردن و به سوی خود کشیدن.» در اینجا، هدف از جذب، کشاندن افراد به سوی ما نیست، بلکه ما وسیله هستیم تا فرد به مجموعه جذب و به فعالیت های فرهنگی علاقه مند شود. این نکته را باز هم نباید فراموش کنیم که حتی مجموعه هم هدف نیست و در واقع غایت و هدف ما خداست. ما می خواهیم کار انبیا را دنبال کنیم و مردم را نه به خود، بلکه به خدا دعوت نماییم. در این نوع جذب، می خواهیم افراد را با خدای خودشان آشنا کنیم و روح بندگی را در دل آنان زنده نماییم.

هدف را فراموش نکنیم

برای هدایت و جذب افراد به مجموعه در گام نخست باید از خدای احد و واحد مدد بگیریم و بدانیم که هدایت گر واقعی خداست و ما همه وسیله هستیم. خدایی که بی اذنش نه برگی خشک می شود و نه برگ خشکی بر زمین می افتد. همان خدایی که یک روز، دیگری را وسیله ای برای هدایت من و شما قرار داد حالا نقش ما را به عنوان

یک هدایتگر به سوی خودش تغییر داده و ما باید شکر این هدایت را با جذب افراد مستعد به جا بیاوریم.

باید بدانیم که جذب افراد از حساسیت زیادی برخوردار است و ثواب نکردن بهتر از کباب کردن است. در این مسیر، نباید مصداق شعر سعدی شویم که:

گر تو قرآن بدین نمط خوانی ببری رونق مسلمانی

انبیا و امامان بهترین الگوی جذب

مروری بر سیره و روش پیامبران الهی و حضرات معصومین: نکاتی را فرا روی ما می-گذارد که بسیار مفید و پر ثمر است.

بدانیم ما برای خدا لشکرکشی نمی کنیم و خدا نیازی به وجود ما ندارد؛ زیرا (وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ). همه ی ماه و ستارگان و آسمان با آن عظمت به فرمان خدا هستند، پس خدا را چه نیازی به من کمترین.

در این راه باید از صبر انبیا درس بگیریم؛ چرا که این راه بی صبر نتیجه ندارد.

بدانیم و بیاموزیم که برای جذب و هدایت افراد باید از خود و خویشتن بگذریم تا مراد حاصل شود.

هادی و همراه

برای این که مطالب را بهتر درک کنیم نیروی جذب کننده را «هادی» و نیروی جذب شده را «همراه» می نامیم. (۱)

ص: ۹۰

چگونه جذب را آغاز کنیم؟

می خواهیم با استعانت از خداوند حکیم و قادر علیم جذب را آغاز کنیم، ولی از کجا و چگونه شروع کنیم؟

پس از آن که شناخت اجمالی از «همراه» مورد نظرمان پیدا کردیم، (مانند این - که تحصیلاتش در چه حدی است) اگر با ما تناسب دارد خودمان هادی او شویم و اگر تناسب ندارد او را در اختیار دوستی دیگر قرار دهیم رعایت این نکته باعث می شود تاثیر کلام و رفتار هادی بیشتر نمایان شود.

قدم اول: تقدیم محبت

یکی از بی بدیل ترین و پرثمرترین کارها که دل سنگ را نرم می کند و به قول شاعر از خار گلی خوش بوی می سازد و سرلوحه ی کار انبیا و مرام اصلی امامان و اولیا الهی بوده، محبت است.

محبت اکسیر و معجونی است که به هر کس خورانده شود مجذوب و شیدا می گردد.

انسان در هر شرایطی به محبت نیاز دارد و به کسی که این نیاز را به او هدیه کند عشق می ورزد و او را قابل دوست داشتن می پندارد.

از این رو است که در احادیث و روایات ما به محبت کردن نسبت به دیگران، به ویژه پدر و مادر و فرزندان، سفارش بسیاری شده است.

پس هادی، در گام نخست باید محبت را برای برخورد با همراه در دستور کار خود قرار دهد و از اعماق دل و جان به او محبت ورزد؛ که هرچه از دل برآید لاجرم بر دل نشیند.

قدم دوم: احترام بگذاریم، نه ترحم کنیم.

بیشتر افراد از ترحم دیگران بدشان می آید. بنابراین، محبت کردن ما باید از سردوستی و احترام به فرد مورد نظر باشد تا خدای نخواستہ این احساس در او ایجاد نشود که شما به او ترحم می کنید.

اهمیت به رأی و اندیشه فرد مقابل و پرهیز از سرزنش های غلط و بی جا از مواردی است که می تواند ما را در برقراری یک ارتباط توأم با احترام یاری و کمک نماید.

قدم سوم: همراهی و کمک

در گام بعدی، باید به همراه برای فکر کردن و تصمیم گرفتن کمک کنیم بتواند راه را از بیراهه تشخیص دهد و برای گفتن یک یا علی مردانه آماده شود.

در اینجا می توانید با طرح سؤالات مناسب، توأم با احترام و بحث وجدل نمودن، انگیزه را در فرد (همراه) ایجاد کرد.

ابزار جذب

الف: نیروی مناسب (هادی)

یکی از مهم ترین و حساس ترین ابزار جذب، نیروها و هادیان با تجربه و دارای اطلاعات کافی است که می توانند ما را در این مسیر بهتر و بیشتر یاری کند.

مواردی که یک هادی باید آن را رعایت کند:

- استعانت و توکل به خدا؛

- داشتن انگیزه ی کافی و خدایی؛

- داشتن روابط عمومی و اخلاق اجتماعی مناسب؛

- سابقه ی خوب و حُسن شهرت؛

- برخورداری از تحصیلات و اطلاعات عمومی؛

- آراستگی ظاهر؛

- بیان شیوا، قوی و منطقی؛

- برخورداری از اطلاعات روانشناسی مفید و مخاطب شناسی قوی.

همه ی مواردی که بر شمردیم از مسایلی هستند که نیروی جذبی باید تا حد لازم و ضروری از آن برخوردار باشد تا در جذب عملکرد بهتری داشته باشد و درصد موفقیتش بالاتر برود.

اگر مجموعه ای نیروی جذبی (هادی) با شرایط فوق ندارد، باید نخست، در تربیت و توانمند سازی افراد برای این امر اقدام نماید.

ب: زمان مناسب

به یاد داشته باشیم که هر سخن جایی و هر نکته مکانی (و زمانی) دارد. در مسأله ی جذب هم دقت در زمان بسیار ضروری و لازم است. مثلاً زمانی که شخص کاملاً درگیر تحصیل است و تمام دغدغه ی او قبولی در کنکور است، وقت مناسبی برای جذب فرد نیست. و یا در جایی که برای شخص اتفاق بسیار ناگواری افتاده است که شخص کاملاً تحت تاثیر آن حادثه، است شما تنها می توانید در برطرف ساختن تاثیر آن مسأله او را یاری کنید و زمان جذب او را به وقت دیگری موکول نمایید.

ج: برگزاری اردوی جذب

یکی از فرصت‌ها و ابزارهای که می‌توان برای شناسایی و جذب از آن استفاده نمود، اردوی جذبی است که با هدف جذب برگزار می‌شود. با فراخوان نمودن و برپایی مراسم می‌توان در طول اردو به شناسایی افراد جهت جذب پرداخت.

در این اردو هدف شما شناسایی بهترین‌ها و برقراری ارتباط مقدماتی است. شما در این اردو مسئولیت خطیر و بزرگی دارید و نباید مسئولیت دیگری را قبول کنید و تلاش نمایید فارغ از هرگونه دغدغه‌ی فکری به شناسایی و برقراری ارتباط دوستانه مشغول شوید.

مسیر جذب

در هرکاری مسیر باید مشخص باشد. معین کردن مبدأ و مراحل رسیدن به مقصد می‌تواند ما را در طی نمودن مسیر یاری کند و از آشفتگی و بی‌نظمی نجات دهد.

مسیری که برای جذب افراد مستعد پیشنهاد می‌شود به قرار زیر است:

۱ شناسایی:

در این مرحله، همراه توسط هادی شناسایی می‌شود. باید افراد مستعد و نخبه را شناسایی و برای جذب آنان برنامه ریزی کرد.

راه‌های شناسایی مقدماتی همراه:

در این مسیر می‌توان با کمک گرفتن از مدیر، ناظم، معلم دینی و یا با برگزاری اردوهای تفریحی و جذبی اقدام به شناسایی نمود.

۲ دوستی و رفاقت:

پس از شناسایی و برقراری ارتباط، باید برای تعمیق دوستی و

ایجاد رفاقت صمیمانه برنامه ریزی و آن را عملیاتی کرد. صداقت و محبت در رفاقت و پابندی به عهد و کمک در حل مشکلات و سختی ها از مواردی است که دوستی را پا برجاتر و عمیق تر می کند. به فرموده ی رسول خدا: «خداوند بهترین رفیق انسان است و رفاقت (نرمی در هر کاری) را دوست دارد.» بنابراین، می توانیم در مسیر رفاقت و دوستی هر لحظه روی کمک خداوند حساب کنیم.

در این مسیر، شما با برخورد صمیمی و گرم خود نظر همراه را به خویش معطوف می کنید. البته نباید برخوردهای شما گاه به گاه و با فاصله باشد. از اصل استمرار و صبر و حوصله غافل نشوید تا نتیجه ی بهتری بگیرید.

۳ بیداری و هوشیاری:

بعد از آن که توانستیم رفاقت و صداقت خود را به اثبات رسانیم و با فرد مورد نظر رابطه ی دوستی برقرار کنیم، نوبت پیرایش ذهن اوست تا بتوانیم خواسته ی خود را عملی کنیم.

در این مرحله می توانیم او را به محافل مذهبی، مسجد و کانون مورد نظر دعوت و با جو حاکم و افراد دیگر بهتر آشنا کنیم.

توجه کنید در این مرحله از القا کردن این که ما بهترینیم و از توجیه کردن خطاهای دیگر افراد مجموعه پرهیز کنید؛ چرا که انسان در هر موقعیتی که باشد. از خطا و اشتباه مصون نیست. چه بسا «همراه موارد خطا و اشتباهی از یکی از افراد مجموعه در ذهن خود داشته باشد و اینجا ما با بد دفاع کردن و توجیه کردن رفتار غلط آن شخص، اعتماد او را از بین ببریم. (۱)

ص: ۹۵

۱- «إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ وَ يُحِبُّ الرَّفِيقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ». (کنز العمال؛ ۵۳۷۰)

اکنون که نور هدایت و معرفت در دل همراه روشن شده و جرقه‌ی آن توسط هادی زده شده است، نوبت آشنایی او با مجالس معرفتی است تا به برکت این گونه جلسات آتش عشق در درونش شعله‌ور و نور هدایت در وجودش نورانی گردد.

اولین و بهترین جا خانه‌ی خدا (مسجد) است که در آن ذاکرین و عاشقان در مصلاّی عشق سر نیاز به سوی خالق بی نیاز فرود می‌آورند و دست‌های خالی خویش را به درگهش گشوده و از او استمداد و یاری می‌جویند.

همچنین آشنایی با مجالسی همچون جلسات قرآن و دعا و مجالس اهل بیت: نیز می‌تواند برای شخص مفید باشد.

نکات ضروری:

۱ از افراط و تفریط‌های بی جا در شرکت در مراسم‌های این چنینی پرهیزید چون این دو صفت عامل بریدن و جدا شدن نیروهاست.

۲ در ابتدای راه از جلسات بسیار طولانی که بی حوصله‌گی شخص را به همراه خواهد داشت دوری کنید.

۳- در مواردی که همراه وقت یا حس کافی برای شرکت در مراسم را ندارد از اصرارهای غلط خودداری کنید.

۴- قبل از حضور در مراسم و شرکت در مجالس برای آشنایی بهتر شرح حال مختصری از چگونگی و حالات آن مراسم را بیان کنید تا همراه بهتر بتواند مراسم را ارزیابی کند.

۵- ضرورت و اثرات حضور در مسجد و مراسم های مذهبی را بیان نمایید تا از اهمیت آن بهتر آگاه گردد.

۶- به همراهتان برای اصلاح رفتار و آموختن آداب فرصت کافی بدهید و بدانید که در این مسیر آهسته و پیوسته رفتن بسیار مهم است. از او انتظار نداشته باشید که یک شبه تمام صفات مذموم خود را ترک و به جای آن صفات نیک را جایگزین کند و از او به خاطر چند روز حرکت و هوشیاری اش انتظارات زیادی نداشته باشید.

عوامل مؤثر در جذب

مواردی که می توان از آن به عنوان عوامل مؤثر در جذب نام برد عبارتند از:

- ۱ ارتباط دوستانه و غیر رسمی مسؤول با نیروها؛
- ۲ برگزاری برنامه های جذبی با هیجان و شورانگیز؛
- ۳ وجود جمع همسالان؛
- ۴ هدیه دادن و تشویق نمودن؛
- ۵ ایجاد زمینه ی مناسب در خانواده ها؛
- ۶ تزیینات مناسب و پذیرایی در برنامه ها؛
- ۷ استفاده از ابزارهای نمادین (چغیه، پیشانی بند، عطر)؛
- ۸ عملکرد نیروهای کانون در مدرسه و خدمت رسانی در محله؛
- ۹ ظاهر آراسته و منظم مسؤولین؛
- ۱۰ برنامه ی ورزشی تفریحی. (۱)

ص: ۹۷

۱- . با بهره گیری از مراحل تربیت، مجلد شماره دو.

علل غیبت همراه در مراسم ها را پیدا کنید

پس از جذب افراد و شرکت آنان در برنامه ها و جلسات، باید حضور آنها را ارزیابی نمود. اگر در این مرحله، فرد غیبت کرد و یا از حضور و ادامه ی فعالیت خودداری نمود علت آن را بررسی کنید.

از مواردی که می توان به عنوان علل غیبت اعضا نام برد عبارتند از:

۱ نا آشنایی و کم رویی؛

۲ عدم جذابیت برنامه ها نسبت به برنامه های مراکز دیگر؛

۳ ناراحت شدن از برخورد مسؤول یا یکی از اعضا؛

۴ عدم پیگیری مناسب و خبررسانی اعضا توسط خود گروه؛

۵ رفتار نامناسب افراد در مقابل وضعیت ظاهری و روحی افراد و قضاوت نامناسب در مورد آنها؛

۶ نقش افراد خاص در برخورد منفی با تازه وارده ها (برخورد نامناسب اعضای فعال مجموعه و تکبر داشتن و ...)

۷ عدم تناسب خط فکری افراد جدید ورود با خط فکری و اعتقادی مجموعه؛

۸ تبعیض قایل شدن در فعالیت ها و برخورد خشک و طرد کننده با افراد؛

۹ عمل نکردن مسؤولین به حرف هایی که می زنند؛

۱۰ منع خانواده و اطرافیان؛

۱۱ دوستان غیر مسجدی که دارای اخلاق نامناسب هستند؛

۱۲ ضعف درسی؛

۱۳ عدم اقناع و تبیین مناسب مباحث جذبی؛

۱۴ احساس تحقیر و افسردگی.

برطرف کردن علل غیبت اعضا

پس از شناسایی علل غیبت، باید با برنامه ریزی جهت رفع و برطرف کردن مشکل اقدام نمود تا فرد مورد نظر به روند جذب بازگردانده شود.

مواردی که می تواند ما را برای رفع این مشکل یاری رساند عبارتند از:

- ۱ وجود روحیه ی اخلاص در مسئولین مجموعه؛
- ۲ ارتباط صمیمی و دوستانه مسئول گروه با اعضا؛
- ۳ پیگیری و خبررسانی فرد به فرد اعضا؛
- ۴ نظارت دقیق مسئول گروه برای برطرف کردن اختلافات سلیقه ای بین اعضا؛
- ۵ توجه خانواده ها؛
- ۶ صحبت های خصوصی، هم زبانی با نیروها (کشف علّت غیبت یک اصل مهم است!)
- ۷ ایجاد روحیه ی اعتماد به نفس در اعضا؛
- ۸ حل مشکلات درسی و ... آنان؛
- ۹ دادن هدیه و تشویق اعضا به حضور در مسجد؛
- ۱۰ ایجاد رابطه ی دوستی و دادن مهارت و بالا بردن شناخت.

آفت های جذب را بشناسیم

- ۱ عدم شناخت دقیق از فرد و موقعیت خانوادگی همراه؛
- ۲ حساسیت های بی جا نسبت به نیروی جذب شده در پاره ای از موارد؛

۳ اصرارهای بی جا و عدم فرصت مناسب برای شناخت خود و موقعیت محیط جدیدش؛

۴ انتظارهای زیاد و غلط از نیروی تازه وارد؛

۵ شوخی ها، سرزنش ها و نگاه های غلط به نیروی جدیدی؛

۶ سوء ظن داشتن و به رخ کشیدن اشتباهات گذشته ی فرد؛

۷ عدم توجه مناسب سایر نیروها جهت برخورد با نیروی جدید؛

۸ استفاده نکردن از توان و نیروی جدید به علت عدم اعتماد کافی.

ص: ۱۰۰

فصل پنجم: محتوای تربیتی در مراکز فرهنگی

اشاره

ص: ۱۰۱

تهیه ی محتوای تربیتی و آموزشی، مهم-ترین کار فرهنگی در یک مجموعه است. این کار نیازمند آگاهی و تخصص کافی در زمینه های محتوایی و شکلی است. در مراکز علمی آکادمیک رشته های تخصصی با عنوان های «مدیریت آموزش و برنامه-ریزی» و میان رشته های دیگر وجود دارد که به این موضوعات می پردازند. تدوین متن و محتوای آموزشی و تربیتی نیازمند کارهای تخصصی و هم اندیشی و همکاری کارشناسان رشته های مختلف است.

نبود چشم انداز تربیتی و یا منشورهای تربیتی و مشخص نبودن خط سیری روشن برای تغییر رفتار در سنین مختلف باعث شده که نسخه های متفاوتی در سال های گذشته به صورت آزمون و خطا تجربه شود و به نتیجه ی مطلوبی هم نینجامد.

مسئولین مراکز فرهنگی برای انسجام بخشی به فعالیت های آموزشی و تربیتی خود باید در فکر تدوین محتوایی باشند که مورد اتفاق کارشناسان دینی و تربیتی باشد مرئیان مراکز فرهنگی نیز باید در این مهم سهیم شوند و برای تهیه و تدوین آن تلاش نمایند. عَلت

روزمرگی و دلزدگی افراد، بیشتر به فقدان متون مدون آموزشی و تربیتی بر می گردد. طرح موضوعات تکراری، متناسب نبودن مفاهیم ارایه شده برای مقاطع مختلف، ارایه ی مطالب متضاد، در دسترس نبودن کتاب های دارای طرح درس برای مربیان، از جمله مشکلاتی است که باعث سلب توفیق کار فرهنگی در مجموعه ها شده است.

چگونگی پرداختن به محتوا در مراکز فرهنگی

ضرورت اول: توجه به رشد همه جانبه

در تدوین کتاب و یا جزوات آموزشی باید به رشد همه جانبه و همگون توجه نمود. نگاه تک بُعدی به انسان باعث می-شود که ما مخاطبانی کاریکاتوری داشته باشیم. تربیت فردی و اجتماعی متوازن نیازمند رعایت ظرافت های بسیاری است که غفلت از آن باعث ارایه ی محتواهایی سبک و کم بهره خواهد شد.

ضرورت دوم: ارایه ی محتواهای تربیتی و انگیزشی به جای متن های آموزشی صرف

غرض و هدف فعالیت های فرهنگی، تربیت است. ما تنها نباید به آموزش و زیاد کردن اطلاعات مخاطبین بیندیشیم، بلکه باید به جنبه ی احساسی و عاطفی و بیان حکایات و بهره گیری از شعر و مثال و انجام فعالیت های گروهی و مباحث خودشناسی و درگیر نمودن شخص با فطرت و وجدان خویش نیز پردازیم.

ضرورت سوم: تعیین جهت و عنوان کلی موضوعات متناسب با مقاطع سنی

آب دریا را گر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید

اگر تهیه ی جزوه و کتاب دارای طرح درس مقدر نباشد، حداقل برگزاری جلسات مشورتی با کارشناسان این فن می تواند ما را در پیدا کردن جهت کلی موضوعات برای مقاطع مختلف یاری نماید. این که بدانیم چه موضوعاتی برای مقطع ابتدایی باید گفته شود، خود یک قدم روبه جلو به حساب می آید.

ضرورت چهارم: تدوین قالب های طرح درس

لازم است برای مریان طرح درس آموزشی تهیه نمود. بررسی موضوع و ریز موضوع های آموزشی و بیان آیات و روایات و مثال و حکایت و شعر و ... خود، موضوع مهمی است و می طلبد که عده ای به طور جدی برای تهیه ی آن وقت بگذارند.

ضرورت پنجم: تهیه ی تقویم اجرایی برنامه ها

اگر مجموعه ای برای اجرای برنامه هایش تقویم اجرایی نداشته باشد قطعاً با سرگردانی مواجه خواهد شد. تقویم اجرایی موضوعات معرفتی، تربیتی و بصیرتی قابل طرح در حلقه ها و جلسات گروهی در هر مجموعه لازم است. باید مشخص باشد در هر جلسه به چه موضوعی باید پرداخت. (۱)

ص: ۱۰۵

۱- در پایان همین فصل، جهت های کلی موضوعات تربیتی که مورد اتفاق عده ای از کارشناسان علوم تربیتی است ارائه می شود.

به طور کلی موضوعات را باید دو دسته نمود. موضوعات اعتقادی و موضوعات تربیتی، اخلاقی و بصیرتی. موضوعات اعتقادی در لیست ثابت و موضوعات تربیتی و بصیرتی در لیست مناسبتی و متغیر قرار می گیرند.

محرم یک مناسبت ویژه است. در این ایام باید موضوع انتخابی ما متناسب با همین ایام تدوین و ارایه شود. این قبیل موضوعات، متغیرند و به صورت اقتضایی تعیین می شوند.

بر اساس تقویم اجرایی از ابتدای سال باید مشخص نماییم که در طول سال قرار است چند جلسه برای اعضای برگزار نمود. با نگاه و دقت در تقویم شمسی و مشخص کردن مناسبت های مهم و دادن اولویت به موضوعات، و تعیین لیست تعداد جلسات مناسبتی، تعداد جلسات ثابت معلوم می-شود. برای نمونه قالب ذیل ارایه می گردد.

ص: ۱۰۶

جدول سير موضوعي

@تصوير

ص: ١٠٧

پس از تهیه ی سیر مناسبی و ثابت مشخص می کنیم که در هفته های آینده متناسب با مناسبت ها چه موضوعاتی را باید برای گروه مطرح نمود. و در غیر مناسبت-ها سیر ثابت خود را پی می گیریم.

ص: ۱۰۸

ارایه ی یک نمونه ی سیر تربیتی یکپارچه برای سه مقطع سنّی

در هر نمونه، نخست، باید جهت کلی تعیین شود و مربّی پس از آن، موضوع را تبدیل به طرح درس نماید.

زمانی که جهت تربیتی یک مقطع مشخص گردد مربّی باید در جلسات رسمی و غیررسمی و در برخوردهای مستقیم و غیر مستقیم و نامحسوس نیز همین موضوع را رویکرد و ملاک برخورد خود با مربّی قرار دهد. به عنوان مثال، وقتی که ما به ضرورت اعطای حس ارزشمندی در کودکان زیر ۱۱ سال پی بردیم، علاوه بر موضوعاتی که می توان در این زمینه اجرا نمود، مربّی باید در برخوردها و ارتباطات غیر رسمی و غیر مستقیم و غیر آموزشی نیز این جهت تربیتی را فراموش ننماید.

مقطع ابتدایی:

رویکرد و جهت تربیتی:

الف: تکریم و ارزشمندی؛

ب: القای روحیه ی تعظیم؛

ج: احساس روحیه ی خوشایندی (انس با دین)

الف روش تکریم و ارزشمندی

کرامت یک احساس است که اگر کسی بتواند برای مربّی خود ایجاد کند برای او دو ثمره خواهد داشت: یکی شوق به نیکی و خوبی ها و دیگری انزجار از بدی-ها امیرالمؤمنین فرمودند: «کسی (۱)

ص: ۱۰۹

۱- ر.ک: دعای روز یازدهم ماه مبارک رمضان و مفردات راغب اصفهانی، ذیل کلمه ی کرامت.

که احساس ارزشمندی به او دست دهد، نفسانیت برای او پیش پا افتاده خواهد شد.»

آمار نشان می دهد که خلافکارترین افراد در زندان ها عموماً کسانی هستند که در دوران کودکی از میزان ارزشمندی پایینی برخوردار بوده اند. وقتی از حضرات معصومین: سؤال می شود که با کودکان زیر هفت سال چگونه برخورد نمایم، توصیه می شود که همچون سید و مولای خود با آنان برخورد کنید. براین اساس، ما باید با بچه ها به گونه ای ارتباط داشته باشیم که احساس کرامت و بزرگی را درک نمایند.

راه های اعطای روحیه ی کرامت به متربیان

در زیارت عاشورا می خوانیم: «وَأَكْرَمَنِي بِمَعْرِفَتِكُمْ وَ مَعْرِفَةَ أَوْلِيَائِكُمْ». در این جا کسب کرامت را به معرفت و شناخت اهل بیت: و معرفت نسبت به اولیای دین مرتبط دانسته است. شما خود به وجدان می توانید تصدیق کنید که هرگاه ما ارتباطمان از طریق شنیدن حکایت و یا نقل فضایل پیرامون اهل بیت: بیشتر شود، حالت خودآگاهی و خود کنترلی و گرایش به وجدان و دین در وجودمان زیاد می شود لذا می توان نتیجه گرفت که میان معرفت و شناخت نسبت به اهل بیت: و ایجاد روحیه ی کرامت ارتباطی وجود دارد. و یا خواندن زندگی نامه و بیوگرافی بزرگان دین می تواند نقش تربیتی بزرگی برای ما داشته باشد، مطالعه و آشنایی با اولیای (۱)

ص: ۱۱۰

۱- «مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَيْهِ شَهْوَتُهُ». (منتخب میزان الحکمه؛ ص ۴۸۸، ح ۵۴۸۸)

دین، یکی از راه های رسیدن به کرامت است. نقش الگو در شکل گیری شخصیت انسان و توجه به الگو و اسوه پروری در دین برای تربیت انسان خیلی پررنگ است؛ لذا در این مقطع ما نیز باید با برنامه ریزی علاوه بر آشنایی بچه ها با اهل بیت: ایشان را با سایر اولیای الهی نیز آشنا نموده و از بهره گیری از کتب تاریخی و زندگی نامه های متناسب با این مقطع غافل نشویم.

نقش فهم دهی در اعطای حس کرامت

فهم به معنای شناخت شفاف و محسوس است. در دعای مطالعه می خوانیم: «وَ أَكْرَمِنِي بِنُورِ الْفَهْمِ» از این فراز استفاده می شود که اگر کسی کرامت می-خواهد باید فهم کسب کند. مربی باید با ابزار حسی و احساسی و زبان کودکانه ای که در اختیار دارد برای بچه ها فهم دینی ایجاد کند. این کار بسی مشکل است چرا که نیاز به مهارت-های ارتباطی دارد. شما مادری را که بچه شیر می دهد تصور نمایید. او هر آنچه را خورده هضم می نماید و به شیر تبدیل می نماید و درآغوش پر از احساس و عاطفه ی خود به بچه اش می خوراند. و قطعاً این تغذیه به کام نوزاد نیز شیرین خواهد بود. مربی کودکان باید همانند یک مادر عمل کند؛ یعنی علاوه بر فهم دینی کافی، مهارتهای لازم برای انتقال مفاهیم را نیز دارا باشد تا مفاهیم دینی را در برخوردهای غیر رسمی و غیر آموزشی نیز به ایشان انتقال دهد.

توجه به بچه ها در این سن از عوامل اعطای حس ارزشمندی است.

در کتاب معجزه ی ارتباط آمده است که وقتی در یک تحقیق آماری

از صد نفر کودک هفت ساله که احساس ارزشمندی نمی-نمودند سؤال می شود از کجا متوجه شدید که برای یک عده ارزشمند نیستید، بیشترین جواب این است: «از آن جایی که به ما توجه نمی کنند.» روشن است که یکی از عوامل کرامت بخشی، توجه نمودن به بچه ها و اهمیت دادن به نظرات و حضورشان در مجموعه و ... است.

محبت ورزی

به علم و تجربه ثابت شده که کسانی که در کانون پر مهر و عاطفه ی خانواده از محبت سیراب گشته و در این زمینه کمبودی احساس نمی کنند کمتر در معرض آسیب های اجتماعی قرار می گیرند. محبت ورزی و برخورد عاطفی می تواند در دادن این احساس به کودکان کمک نماید.

شخصیت دهی

عموم کسانی که بعد از رسیدن به سن بلوغ رفتارهای نامتعارفی دارند، می-خواهند با رفتار خود جلب توجه کنند و روحیه ی خودنمایی خود را ارضا نمایند. حال اگر آنان هنر و یا مهارتی داشتند که به طور طبیعی می توانستند به آن وسیله اظهار وجود نموده و خود را به گروه هم سن و سال خویش معرفی و اثبات نمایند شاید نیازی به خودنمایی های غیر متعارف پیدا نمی کردند. نیاز به تشخیص و شخصیت و معرفی خود به واسطه ی یک شاخصه ی ارزشمند، امری طبیعی و مورد نیاز کودکان است که باید در مسیر طبیعی اقیانوس گردد. (۱)

ص: ۱۱۲

یکی از راه های کسب احساس ارزشمندی، توانمند نمودن بچه ها برای ابراز وجود به واسطه ی یک هنر است. حفظ یک شعر و یا خواندن یک مقاله و یا اجرای نقش در یک تئاتر در حضور افراد، می تواند این احساس را به بچه ها اعطا کند. اگر بچه ها در این سن توانمندی ابراز وجود و یا جسارت و قاطعیت و ... را کسب کردند، هیچ گاه فراموش نخواهند کرد که مدیون مسجد و بچه مسجدی ها بوده اند.

ب القای روحیه ی تعظیم

القای روحیه ی تعظیم به معنی باز نمودن پنجره و نظر گاهی از عظمت خدا به روی کودکان است.

فراموش نکنیم که مقطع کودکی بیشتر جنبه ی زمینه سازی و استوار کردن پایه-های معرفت دینی را دارد. لذا اگر می-خواهیم در مقطع بعدی روحیه ی تسلیم و تکلیف پذیری را در ایشان نهادینه نماییم لازم است که بچه را با عظمت خدا آشنا نماییم. همه ی ما به هنگام رکوع عرضه می داریم: «سبحان ربی العظیم و بحمده.» پرسید: راستی چرا هنگام رکوع خم می-شویم؟ در جواب شنید: برای این که بارمان کنند. باز هم پرسید: چی بارمان کنند؟ گفت: تکلیف. رکوع یعنی خدایا من خم شدم در مقابلت و سر تعظیم خم نموده ام و برای انجام فرمانت در خدمتم. حال روشن است که چرا یک عده در مقابل اوامر الهی سر خم نمی کنند و ادعا دارند؛ چون با عظمت خدا آشنا نگشته اند. لذا یکی از راه های گرایش به تکلیف و تسلیم پذیری این است که بچه ها را با عظمت الهی آشنا نماییم.

مرّبی عزیز! آیا تا به حال به این نکته فکر کرده ای که چرا وقتی شخصی به نام مُفَضَّل خدمت امام صادق ۷ رسید و عرضه داشت که آقا من تشنه ی توحیدم و دوست دارم شما به من توحید بیاموزید در جواب امام به بیان شگفتی های عالم خلقت و ظرافت هایی که خداوند حکیم در خلقت ما لحاظ نموده پرداخت. و یا آن زمان که زنی عطر فروش محضر مبارک رسول خدا رسید و عرضه داشت: «ای رسول خدا! عظمت خداوند را برایم توصیف کن»، رسول خدا ۹ فرمودند: «آیا می دانی نسبت آسمان اول به آسمان دوم مثل نسبت یک حلقه در مقابل یک بیابان است و آسمان دوم نیز نسبت به آسمان سوم مثل یک حلقه در مقابل بیابان می ماند و نسبت آسمان سوم به چهارم و پنجم و ششم و هفتم این چنین است، و تمام هفت آسمان نسبت به عرش مثل یک حلقه در مقابل بیابان است؟».

کسی که با عظمت خدا آشنا شود، عقل او خود به خود حکم می کند که در مقابل این عظمت گرنش و خشوع و خضوع نماید. بسیاری از آیات قرآن در مقام بیان عظمت آثار الهی و شگفتی آسمان ها و زمین است، و از این رو، قرآن به تدبّر و تفکر و نگاه به عظمت آفرینش امر کرده است. تفکر کردن در مورد آسمان که چگونه بدون عمود بر فراشته شده و یا نگاه کردن و تدبّر نمودن به خلقت شتر و سایر موجودات است که ما را به تعظیم واد می دارد. امیرالمؤمنین ۷ در یکی از خطبه هایشان توصیفی پیرامون خفاش و جنبه هایی از عظمت خلقت این موجود دارند، که خود نشان براین است که یکی از (۱)

ص: ۱۱۴

۱- . روضه کافی ج ۸، ص ۱۵۳؛ خصال، ص ۵۲۴؛ معانی الأخبار، ص ۳۳۳؛ الکافی، الشیخ الكلینی، ج ۸، ص ۱۵۴.

راه های رسیدن به بندگی و عبودیت درک عظمت آفرینش و به تبع عظمت خداست.

کسی که عظمت خدا و اوامر الهی برایش روشن شود اگر دنیا و مافیها را به او بدهند تا دانه ی گندمی و یا پوست جویی را به ظلم از دهان مورچه ای بگیرد این کار را نخواهد نمود. حضرت علی ۷ می فرمایند: «به خدا سوگند اگر هفت اقلیم را با آنچه در زیر افلاک آن است به من دهند، بدین شرط که با گرفتن پوست جوی از دهان مورچه ای نافرمانی خدا کنم، هرگز چنین نخواهم کرد.» قضا شدن نماز صبح و یا شنیدن غیبت برای کسانی که با عظمت امر خدا آشنا شده-اند یک فاجعه ی اسفناک شمرده می شود. در این سن خوب است که بچه ها را با عظمت-ها و اُبَهِت ها آشنا نماییم.

در این مرحله، شناخت عظمت هایی مانند عظمت خدا، قرآن خدا، دین خدا، فرستاده ی خدا، عذاب خدا، مخلوقات خدا لازم و ضروری است. بحمد الله ابزاری که در این زمینه در اختیار داریم بسیار زیاد است. کتاب هایی که پیرامون شگفتی-های عالم خلقت و قوانین هستی و هندسه ی زندگی نوشته شده است می تواند به ما کمک کند. فراموش ننماییم که قباحت و زشتی گناه و اهمیت و درک عظمت دستورات الهی و شوق و اشتیاق به خوبی ها را مترئیان باید در رفتار و برخوردهای روزمره ی ما ببینند و آن را در فضای «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ اُلْسِنَتِكُمْ» بچشند. (۱)

ص: ۱۱۵

۱- . نهج البلاغه، خطبه ۱۵۵.. قال علی ۷: «وَاللَّهِ لَوْ أُعْطِيَ الْأَقَالِمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا، عَلِيٌّ أَنْ أُعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أَسْأَلُهَا جُلْبَ شَعِيرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ». (نهج البلاغه، خطبه ۲۲۴)

ج- خوشایندی نسبت به دین

یکی از محورهای اساسی در این مقطع این است که به واسطه‌ی شناخت دهی و یا اجرای برنامه‌ها کاری کنیم که بچه‌ها نسبت به دین احساس خوشایندی داشته باشند. اگر خواهان آنیم که بچه‌ها در مقطع بعدی به جلوه‌های دینی میل و رغبت نشان دهند باید در مقطع ابتدایی احساس اُنس با خالق را در آنان ایجاد نماییم تا برداشتی احساسی همراه با رضایت و خوشی از جلوه‌های دین داشته باشند. به طور مثال، اگر شما برادر کوچکتان را برای اولین بار با پای پیاده به جلسه‌ی روضه ببرید و در آنجا هم چنگول از او بگیرید که حرف نزن حاج آقا داره صحبت می‌کنه و بعد هم که چراغ‌ها خاموش شد یکی پا روی سر او بگذارد، از طرفی هم نذری گیرش نیاید و با حال خسته و دل شکسته دوباره پای پیاده کشان کشان او را به خانه برگردانیم، مشخص است که تصویر خوشی از مسجد برایش شکل نخواهد گرفت. خوشایندی و اُنس با جلوه‌های دینی یعنی این که ما کاری کنیم که بچه‌ها در این سن احساس خوبی نسبت به دین داشته باشند تا کم‌کم بذر علاقه در وجود آنان جوانه بزند و رشد نماید.

سوژه‌های اساسی خوشایندی

سوژه‌های اساسی برای استفاده در این مقطع عبارتند از:

۱ مسجد؛ ۲ قرآن؛ ۳ پیامبر ۹؛ ۴ اهل بیت؛ ۵ اولیای الهی؛ ۶ نماز؛ ۷ آداب اجتماعی.

رسول خدا فرمودند: «فرزندان خود را به کسب سه خصلت

ص: ۱۱۶

تربیت کنید: دوستی پیامبرتان و دوستی خاندانش و قرائت قرآن.»

و امام صادق فرمود: «ما هنگامی که کودکانمان هفت ساله می شوند به اندازه ای که طاقت دارند آنان را به انجام نماز و روزه فرمان دهیم.»

منظور این نیست که برای بچه ها احکام و یا فضیلت مسجد را بازگو نماییم بلکه هدف، مجموعه فعالیت هایی است که منجر به احساس خوشایندی نسبت به مسجد می شود. لذا داشتن فضایی برای بازی، برگزاری برنامه های جذاب، داشتن پذیرایی در برنامه ها، احترام و تکریم، صحنه آرای و تزئینات محل حضور بچه ها، تشویق و ... می تواند احساس انس با مسجد را برای بچه ها ایجاد نماید. اگر ما پیرامون رسول خدا ۹۱ قصه و داستان و یا برخوردی که ایشان نسبت به کودکان داشته است را ندانیم و اطلاعات و مهارت کافی نداشته باشیم نمی توانیم این احساس خوب را به ایشان القا کنیم. همچنین می توانیم با دادن هدیه در میلادها و اعیادی که منتسب به اهل بیت: است و ... این حس خوشایندی را در کودکان ایجاد نماییم. شاید یکی از دلایلی که ما نسبت به نماز احساس شوق انگیزی نداریم این است که معنا و مفهوم کلمات و حرکات و مفاهیم نماز برایمان روشن نیست؛ لذا یکی از راه-های لذت بردن از نماز این است که مخاطبین را با معانی اسماء و حرکات و مفاهیم نماز با زبان کودکان آشنا نماییم. (۱)

ص: ۱۱۷

۱- «أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ وَحُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ». (کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۵۶، ح ۴۵۴۰۹).
«إِنَّا نَمُرُّ صِبْيَانَنَا بِالصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ مَا أَطَقُوا إِذَا كَانُوا أَبْنَاءَ سَبْعِ سِنِينَ». (غررالحکم، ج ۵، ص ۲۶۴، ح ۸۲۷۳)

ثمره‌ی توجّه به آداب اجتماعی در این سنین، توحید عملی است. کارشناسان علوم تربیتی به این نتیجه رسیده‌اند که پذیرش آداب اجتماعی در سنین ۶ تا ۸ سال بسیار بالا است. آیا تا به حال توجه نموده‌اید که چرا انگیزه‌ای برای بیان مستحبات و مکروهات برای مقطع سنی دبیرستانی در ما وجود ندارد، علت این است که می‌دانیم زمینه‌پذیرش این امور در این مقطع کمتر است. برای ترویج آداب اجتماعی همچون فرهنگ شهروندی، فرهنگ مدرسه، ترافیک، مصرف آب و برق و ... باید در سنین کودکی اقدام کرد. تبلیغات انیمیشنی و تأثیر آن در فرهنگ عمومی در چند سال گذشته خود گویای این امر است. بیش از ۵۴ مورد از آداب اجتماعی در کتاب‌هایی که مستحبات و مکروهات را ذکر نموده‌اند بیان شده است حال، اگر کسی در این سن آنها را یاد بگیرد، در بزرگسالی رعایت خواهد نمود. به طور مثال، اگر ما همان‌گونه که دین فرموده روش آشامیدن آب را یاد بدهیم، یا به کودک پیام‌زیم چگونه باید با بزرگ‌تر و کوچک‌تر از خودمان برخورد کنیم، یا آداب سفره‌نشستن و یا طرز لباس پوشیدن، مهمانی رفتن، ورود به مسجد و آداب سخن گفتن و یا نگاه کردن و ... به او انتقال دهیم، این مفاهیم در ذهن و ضمیر او تثبیت خواهد شد. بعضی از مراکز فرهنگی که به طور اصولی و کارشناسی در حال فعالیت‌اند، تنها و تنها بر روی موضوع آداب اجتماعی برای مقطع ابتدایی کار می‌کنند که بی‌شک تأثیرگذار نیز بوده‌اند.

مقطع راهنمایی

دوره‌ی راهنمایی به دوران گذار و بحران معروف است. مربّی باید

ص: ۱۱۸

بتواند متربّی خود را در محدوده‌ی سن بلوغ به طوری گذر دهد که کمترین آسیب را مبتلا شود. شناخت این دوره و آشنایی با فضای فکری و روحی و روانی نوجوانان می‌تواند ما را در دستگیری مخاطبین یاری نماید. در این دوران، نوجوان با سه بحران مواجه است که ما علاوه بر کسب آگاهی و شناخت پیرامون این بحران‌ها باید برخوردهای تربیتی و همچنین آرایه‌ی مفاهیم دینی را متناسب با این سه بحران برنامه‌ریزی نماییم.

بحران بلوغ

در این مرحله، جوان واقعاً نمی‌داند چه می‌کند و چه چیزی در وجود او دارد اتفاق می‌افتد. تغییرهای عمومی بدن و تاثیرهای روانی، آن چنان سریع و همه‌جانبه است که او را دچار تشویش و نگرانی می‌کند و برخوردها و ارتباط-های او را با اطرافیان و خانواده اش دچار مشکل می‌سازد، در این زمان است که او شدیداً نیاز به محبت دارد و در پی یافتن یک نقطه‌ی اتکای روحی و روانی است و دوست دارد دیگران به شخصیتش احترام بگذارند و او را مورد توجه قرار داده و به حساب آورند. به همین مناسبت است که پیامبر اسلام ۹۹ ضمن بیان مراحل تربیت، در هفت سال سوم زندگی انسان (که همان دوران بلوغ و جوانی است) والدین و مربیان را سفارش می‌فرماید که در این سنین به جوان به عنوان یک شخصیت بزرگسال بنگرند و به او اعتماد نموده و در کارها با وی مشورت کنند و در زندگی خانوادگی نظر او را دخالت داده و به او مسوولیت بدهند تا شخصیتش شکوفا گردد.

قال رسول الله: «فرزند هفت سال سرور، هفت سال فرمانبردار و هفت سال وزیر است.»

نوجوان در این مرحله، خود را هم ردیف با سایر اعضای خانواده می‌پندارد و انتظار دارد که از احترام متقابل برخوردار باشد؛ لذا پیامبر اکرم ۹ همواره توصیه می‌فرمود که با جوانان به نیکی رفتار کنید و به شخصیت آنان احترام بگذارید.

خوب است در این جا به سفارشهای سید بن طاووس، یکی از برجسته‌ترین علمای قرن ششم که توفیق تشرّف به خدمت حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را داشته اشاره ای بنماییم. او در کتابی به نام کشف المحجّه در قسمتی از گفتارش در خصوص دوران بلوغ و تکلیف، خطاب به فرزندش چنین می‌گوید:

«اگر من با مراحم و عنایاتی که خداوند، مرحمت فرموده زنده بمانم، تشرّف تو را به سن تکلیف (بلوغ) عید قرار می‌دهم و یکصد و پنجاه دینار صدقه خواهم داد. اگر بلوغ تو فرا رسد با این کار قیام به خدمت حضرتش خواهم کرد، زیرا مال از اوست و من و تو بنده ی او هستیم. پس ای فرزندم «محمد»، به یاد عظمت مقام و کمال و بخشندگی حضرتش باش که در این هنگام به تو اهمیت داده و فرشتگانش را به سوی تو فرستاده تا اعمال عبادی تو را حفظ نمایند و در روز حساب گواه بر تو باشند. پس در دوران بلوغ و رشد خود، حق آنان را ادا کن و طاعت الهی را به جای آور! در اوقات زندگی خود با ایشان به خوبی و نیکی مصاحبت و همنشینی کن، به طوری که غیر از خوبی و زیبایی از تو چیزی نینند و نشوند.» (۱)

ص: ۱۲۰

۱- «الْوَلَدُ سَبْعُ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعُ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعُ سِنِينَ». (مکارم الأخلاق، ص ۲۲۲)

با ورود به مرحله ی بلوغ مرّبی باید بداند که علاوه بر تغییرات جسمی، هورمونی و غدّدی و حالات بیولوژیک در بدن شخص بالغ، دگرگونی های روحی و روانی نیز برای شخص رُخ داده است که یکی از آن امور مسأله ی بلوغ جنسی است. اگر مرّبی آگاهی های لازم را پیرامون این موضوع نداشته باشد نخواهد توانست در این برهه ی حساس او را یاری دهد. چگونگی برخورد با اختلالات و انحرافات جنسی به خصوص ابتلا- به خود ارضایی و داشتن اطلاعات مفید و کاربردی، درباره ی با عوامل پیشگیری و عوامل گرایش به این موضوع و همچنین راه های درمان خود ارضایی و ... باید از اولویت های برنامه های تربیتی مرّیان باشد.

بحران هویت

یکی از لطف های خدای کریم به شخص بالغ در این سن این است که نعمت شک را در دل فرد می اندازد. ما از آثار این اتفاق متوجّه می شویم که گویی شخص به خیلی از چیزها شک نموده و گویی هر آنچه را که تا به حال با حس و احساس باور کرده بود، پایه هایی متزلزل و سست دارد و باید از این پس با منطق و استدلال و برهان دوباره آنها را برای خود پی ریزی نماید. پیدایش سؤالات اساسی و ظهور احساسات حق جویی و حقیقت خواهی و حق طلبی و پیگیری برای رسیدن به جواب، بدون داشتن تعصّب و وجود تعارضات مختلف میان هست ها و بایدها و میان واقعیت ها و حقیقت ها و ... از جمله نشانه های بحران هویت است. همیشه این سؤال ها در ذهن بچه وجود دارد که:

ص: ۱۲۱

هدف از خلقت این دنیا چه بوده است؟ اساساً، که چه؟ چرا خداوند ما را در شرایط فعلی آفریده است؟ چرا من پسر و یا دخترم؟ چرا باید نماز بخوانم؟ چرا باید نماز را عربی بخوانم؟ چرا خدا حالا که مرا آفرید در خانه ی همسایمان نیافرید که از جهت مالی وضعشان از ما بهتر است؟ چرا؟ چرا؟ چرا؟

یکی از وظایف فعالان فرهنگی در مقطع راهنمایی توجه جدی به سؤالات، اشکالات و ایرادها و شبهه های بچه ها و تلاش برای پاسخگویی متقن و قانع کننده به آنها است.

مرئی عزیز! توجه نمودن به یک شبهه و اشکال و یا سؤال بچه ها در این عصر که انفجار شبهات از طریق رسانه ها همه جا را فرا گرفته، می تواند بچه ها را زمین گیر کند و انگیزه ی ادامه ی فعالیت-های فرهنگی را از آنان سلب نماید. پاسخ گویی صحیح و سریع و ارایه ی آگاهی برای برطرف شدن ریشه ی خیلی از سؤالات از وظایفی است که بر عهده ی هر مرئی است.

بحران شخصیت

او دیگر کودک نیست، ولی بزرگ هم نیست؛ او نوجوان است، احساس بزرگ بودن می نماید، دوست دارد وارد عرصه ی اجتماع گردد و در ارتباطات اجتماعی نقش فعالی ایفا نماید. نیازهایی دارد که به واسطه ی حضور در اجتماع اقناع می گردد و از طرفی حضور در عرصه ی اجتماع نیازمند داشتن یک سری مهارت ها است که از آن برخوردار نیست. مشکل او مشکل ارتباطی است؛ ارتباط با خود، ارتباط با دین، ارتباط با طبیعت و اجتماع و اطراف خویش. او چنان

ص: ۱۲۲

نیازمند این مهارت‌ها است که هرکس آنها را به او اعطا کند صاحب او گشته است.

حال، با توجه به این سه بحران، اولویت دارد که روی دو موضوع در این مقطع کار جدی گردد:

۱ بندگی و عبودیت

یعنی اهمیت دادن به مسأله‌ی عمل‌گرایی و این که شخص با ایمان باید عمل صالح داشته و باید مقلد باشد. برنامه‌ی عملی رشد یک انسان مسلمان رساله‌ی عملیه است. باید او بداند که دستور مرجع تقلید مانند حکم امام زمان (عج) است.

۲ مهارت‌های تربیتی سن بلوغ

از جمله نیازهای مهارتی او نیاز به: تکریم و ارزشمندی، ابراز وجود، خودنمایی، شور و هیجان، شادی و نشاط، قاطعیت، جسارت، مبارزه با کم‌رویی، واقع‌بینی، مسئولیت‌پذیری، مشورت‌گیری، چگونگی تعامل با دیگران، تقویت اراده، اعتماد به نفس، خویش‌داری، اعتدال، شجاعت، خودشناسی، آینده‌نگری، صبر، انتقادپذیری، وظیفه‌شناسی و آزاداندیشی است. مربی باید برای اعطای هر کدام از این مهارت‌ها به مرتب‌ی برنامه‌ریزی نماید.

مقطع دبیرستان

در صورتی که افراد حاضر در مجموعه از کسانی اند که در مقاطع قبلی دو سیر ابتدایی و راهنمایی را گذرانده‌اند، با توجه به اقتضای سن (۱).

ص: ۱۲۳

۱- در این رابطه، کتاب ارزشمند «راهکارهای عملی آموزش اخلاق و مهارت‌های زندگی» احمد ابراهیمی انتشارات بوستان کتاب معرفی می‌گردد.

۱ بندگی و عبودیت

در این مقطع نیز باید جهت اصلی برنامه های ما برای معرفت دهی به متریبان این باشد که از عمل گرایی و داشتن عمل صالح غافل نشوند. آنچه مهم است دارا بودن تعهد و عمل و ایمان است؛ لذا رویکرد مستقیم و غیر مستقیم رفتارهای تربیتی ما باید اُبهت دهی عمل به دستورات طبق نظر مرجع تقلید باشد. ایمان بدون عمل یک ادعای پوچ است و ما را به سر منزل مقصود نخواهد رساند و مربی باید با ظرافت آن را به متریبی القا نماید.

۲ معرفت نفس

پرداختن به بحث معرفت نفس در این سن بسیار تأثیرگذار است و برای متریبان احساس ارتباط ملموس با دین را ایجاد می نماید.

جوانانی که به واسطه ی معرفت نفس با حقایق عالم و حقایق دین و حقیقت خود آشنا می گردند، به یک ثبات شخصیتی و رفتاری نایل می شوند. کشف ارتباط بین این سه مقوله می تواند یک جهش معنوی به او اعطا نماید. کسی که به این باور برسد که عالم غیب و حیات اخروی دارای یک اصالت است که نباید از آن غافل شد و پی به قدرت روح ببرد، درک دائمی و احساس حضور دین، در زندگی و نیاز به آن بیشتر برایش ضرورت می یابد.

توجه

مربی عزیز! بحث معرفت نفس گرچه بسیار مهم و ضروری است، اما پرداختن به آن نیازمند آگاهی بسیار است؛ لذا خواهشمندیم در

صورتی که این بحث به طور اساسی برای خودتان روشن نشده و خود اطلاع و آگاهی بالایی نسبت به آن ندارید به آن وارد نشوید؛ چرا که مشکل ساز خواهد شد.

۳ آسیب های اجتماعی

اطلاع و آگاهی مرّبی نسبت به آسیب های اجتماعی می تواند در پیشگیری و ابتلا اعضا به این موضوعات مؤثر باشد.

آنچه دارای اهمیت است این است که مرّبی زمینه های گرایش و علّت روی آوردن به آسیب ها را بداند. ما همیشه درمانگر آسیب ها نخواهیم بود و شاید در حیطه ی کار و تخصص ما نیز نباشد، ولی مرّبی باید بداند اگر می خواهد کار تربیتی انجام دهد باید درباره ی زمینه های گرایش و علل احساس نیاز به این موضوعات اطلاعات تربیتی لازم را داشته باشد.

مرّبی باید بداند که:

علل گرایش به اعتیاد، علل گرایش به موسیقی، و انگیزه های گرایش به جنس مخالف چیست. باید اطلاعاتی مفید پیرامون بازی های کامپیوتری و یا تأثیر اینترنت و یا شبکه های ماهواره ای بر بینش مخاطبین داشته باشد. همچنین درباره ی مُد و مُدگرایی و پوشش و محدوده-ی آزادی، شیوع عرفان های کاذب و علل گرایش به آن ها و کم شدن حساسیت های دینی در اجتماع و ... آگاهی داشته باشد. (۱)

ص: ۱۲۵

۱- . در این زمینه سه کتاب ارزشمند از جناب استاد اصغر طاهرزاده به چاپ رسیده است که می توانید به آنها مراجعه کنید: ۱ جوان و انتخاب بزرگ؛ ۲ ده نکته از معرفت نفس؛ ۳ آشتی با خدا از طریق آشتی با خود راستین.

در اینجا باید به نکته ای مهم توجه کنیم، آن هم این که علاوه بر اجرای این سیر در مقطع راهنمایی و دبیرستان باید در قالب جلسات کارگاهی و یا کلاس-ها و جلسات منسجم نیز در تحکیم اعتقادی مخاطبین کوشا باشیم.

۴ بصیرت سیاسی

برای رسیدن به این منظور باید از روش ها و شیوه های جامعه پذیری سیاسی استفاده نمود

در جامعه پذیری سیاسی، از روش ها و شیوه های مختلفی می توان استفاده کرد که تنها به چند مورد از آنها اشاره می شود:

الف. جامعه پذیری مرحله ای

فرایند انتقال فرهنگ سیاسی، باید فرایندی مرحله ای و با توجه به دورانهای مختلف زندگی شخص باشد. برخی از نویسندگان مراحل رشد شخصیت سیاسی را چنین ترسیم کرده اند: ۱. آغاز؛ ۲. کودکی؛ ۳. نوجوانی؛ ۴. جوانی؛ ۵. بزرگ سالی؛ ۶. کهنسالی.

یادگیری سیاسی شخص از سه چهار سالگی؛ یعنی، از زمانی شروع می شود که اطفال، تفاوت چند موضوع سیاسی (مثل رئیس جمهور، پلیس و دولت ها) را به کمک افراد خانواده یا همسایه ها درک می کنند؛ اما مهم ترین دوران یادگیری سیاسی، نوجوانی و جوانی است. در این زمان، شاکله های فکری کودکان و جوانان به وجود می آید و آنان دارای درک و بینش سیاسی می شوند.

حضرت علی ۷ در نامه ای به فرزندش امام حسن ۷ می نویسد: «قلب نوجوان چونان زمین کاشته نشده، آماده پذیرش هر بذری است

که در آن پاشیده شود. پس در تربیت تو شتاب کردم، پیش از آنکه دل تو سخت شود.»

مربیان فرهنگی در قدم اول باید به این امر توجه کرده، سعی در ارایه آموزه های سیاسی اسلام به طور مستقیم یا غیرمستقیم به کودکان و نوجوانان داشته باشند. سپس در تعامل و ارتباط با جوانان و بزرگ سالان، به طور عملی و برهانی، فرهنگ سیاسی اسلام را به آنان منتقل کنند. (آموزه هایی مانند عزت طلبی در سیاست خارجی، نصیحت و خیرخواهی به زمامداران، لزوم رعایت نظم و قانون، مشارکت در مسائل سیاسی، حمایت و کمک به ارکان اصلی نظام ...).

ب. روش الگویی

ارایه الگوهای عملی از آموزه ها و بایسته های فرهنگ سیاسی اسلام، از جهات مختلف در جامعه پذیری فرد مؤثر است. فراگیران در عمل، رفتار الگو را مشاهده و از آن پیروی می کنند. خداوند متعال پیامبران را در دوره های مختلف فرستاد تا مردم، از رفتار آنان تبعیت نموده، آنها را الگوی زندگی خود قرار دهند. مهم ترین الگوهای عملی برای جامعه امروزین، پیامبر ۹، حضرت علی ۷، امامان معصوم، عالمان و دانشمندان به خصوص امام خمینی ۱ - می باشند.

حضرت علی ۷ درباره الگو بودن پیامبر ۹ می فرماید: «از راه و رسم پیامبران پیروی کنید که بهترین راهنمای هدایت است و رفتارشان (۱)»

ص: ۱۲۷

۱- «...إِنَّمَا قَلْبُ الْحَيِّدِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ فَبَادَرَتْكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَفْسُوْا قَلْبَكَ». (نهج البلاغه،

را با روش پیامبر ۹ تطبیق دهید که هدایت کننده ترین روش ها است.»

به عنوان نمونه اهمیت قانون و ضرورت نظم و انسجام در جامعه، باعث شد که پیامبر ۹ پس از استقرار در مدینه، به تنظیم یک اساس نامه (یا قانون اساسی) پرداختند و موقعیت اجتماعی و مسئولیت هر یک از گروه ها را به طور دقیق و مشخص تعیین کردند. مطالعه و بیان مفاد طولانی این قانون اساسی نشانگر توجه ویژه پیامبر ۹ به ایجاد نظم در جامعه، عمل به قانون، مسئولیت و تکالیف سیاسی اجتماعی افراد و گروه ها و لزوم ثبات سیاسی در کشور اسلامی و ... است. مربی با ارایه برخی از این آموزه ها، می تواند سیره و رفتار سیاسی پیامبر ۹ را به مخاطبان خود، منتقل کند و تأثیرات مثبتی در نگرش و بینش آنان داشته باشد.

ج. روش پند و اندرز

در یک جامعه دینی، بین اخلاق و سیاست پیوند بنیادین وجود دارد و چشم پوشی از هنجارهای اخلاقی، موجب ظلم و فساد سیاسی در بین زمامداران و رواج خشونت، بی نظمی، انحراف و... در جامعه می گردد. بایستگی رعایت ارزش های اخلاقی (راستی، عدالت، ظلم ستیزی، حق محوری، عدم توهین و تهمت، درستی و...)، مرییان را ملزم می سازد که با پند و اندرز و توصیه های اخلاقی، مرییان را از افتادن در گفتار و موضع گیری غیر اخلاقی نجات دهند و همه را به رعایت این اصول سفارش کنند. (۱)

ص: ۱۲۸

۱- . «...وَاقْتَدُوا بِهَدْيِ نَبِيِّكُمْ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ الْهَدْيِ وَاسْتَتُوا بِسُنَّتِهِ فَإِنَّهَا أَهْدَى السُّنَنِ».

انسان ذاتاً نیاز به موعظه و نصیحت دارد و گرایش های فطری فرد، با وعظ و پند شکوفا می شود.

موضوعات سیاسی را می توان از زوایای گوناگون مورد کاوش قرار داد. به سخن دیگر چشم اندازی را که ما از آن به رخدادهای و مسایل سیاسی می نگریم، از محورهای گوناگون می توان مورد تأمل قرار داد. نخست آن که بر پایه برخی پیش فرض ها و مبانی عقلی که به مثابه قواعد و اصول ثابت به شمار می روند، مسایل را بکاویم. در این صورت رویکرد فلسفه سیاسی خواهیم داشت. در فلسفه سیاسی مسایل در رویکردی عقلی و بر پایه یک سری پیش فرض ها که مسلم فرض شده اند، مورد بررسی و تبیین قرار می گیرند.

دوم آن که مسایل را بر پایه متدولوژی فقهی و با الهام از منابع چهارگانه کتاب، سنت، عقل و اجماع مورد کاوش قرار دهیم و در سایه آن به تبیین بایدها و نبایدهایی که نشانگر رفتار افراد می باشد، پردازیم. چنین رویکردی به مسایل، نگرش هنجاری را تعقیب می کند، اگرچه رویکرد فلسفه سیاسی نیز هنجاری بوده و در پی تبیین بایدها و نبایدهای عقلی می باشد؛ یعنی الزام هایی که مبتنی بر پیش فرض های عقلی و بدیهیات می باشد.

سوم، بررسی جامعه شناختی مسایل سیاسی است. در این نگرش برخلاف نگاه فلسفی و فقهی که در آنها محقق بر پایه یک سری اصول و مبانی به تبیین مسایل می پرداخت، نخست به توصیف و شناخت دقیق مساله اقدام و سپس به نظریه نایل می - شود. این نگاه به پدیده های سیاسی توصیفی بوده می کوشد به مدد چهارچوب - های نظری و تئوری های جامعه شناسی سیاسی، مسایل سیاسی را تجربه و

تحلیل نماید. در رویکرد جامعه شناختی از الگوهای روش شناختی گوناگونی استفاده می گردد. اهمیت مباحث جامعه پذیری بدان روی که به تحلیل رفتار سیاسی افراد و عوامل مؤثر بر آن ها می پردازد؛ در عرصه جامعه شناسی کم بدیل است و در واقع از همین رهگذر است که ریشه رویکردهای افراد نسبت به پدیده های سیاسی نظیر حکومت و احزاب و بازتاب-های متقابل آن بر اشخاص حقیقی و حقوقی در قالب نهادهای جامعه پذیری اجتماع همانند خانواده، گروه هم سالان، مدرسه و وسایل ارتباط جمعی و حکومت کار ویژه می شود. لذا روش هایی که یک جامعه از طریق آن ارزش ها و هنجارهای سیاسی را به اعضای خود منتقل می کند همواره مورد توجه جامعه شناسی قرار گرفته است. چرا که شخصیت انسانی از طریق کنش متقابل با دیگران شناخته می-شود و از طریق این کنش، ما می آموزیم چگونه خود را با جامعه هماهنگ ساخته و زندگی خویش را قاعده مند کنیم. این فرایند اجتماعی شدن در فرهنگ و ساخت اجتماعی، برای هر فرد و جامعه علی الخصوص در حکومت دینی امر حیاتی است زیرا بدون اجتماعی شدن، ما نمی دانیم چه چیزی را ارزش بدانیم، چه کاری را انجام دهیم، چگونه فکر کنیم، چگونه سخن بگوییم و در مقابل دیگران چگونه پاسخ دهیم، اگر چه این فرآیند در حکومت دینی به صورت مستقیم و غیرمستقیم انجام می گیرد. مفهوم جامعه پذیری سیاسی نسبت به مفهوم جامعه پذیری گسترده کمی دارد و تنها حوزه مسایل سیاسی را در بر می گیرد. از دید علمای علم سیاست، جامعه پذیری نیز فرآیند یادگیری مستمری است که طی آن افراد با نظام سیاسی آشنا می شوند و با کسب تجربه و آگاهی به حقوق، وظایف و نقش های خود در

جامعه پی می برند. جامعه پذیری سیاسی روندی آموزشی است که با انتقال هنجارها و رفتار پذیرفتنی نظام سیاسی مستمری، از نسلی به نسل دیگر کمک می کند. بنابراین هدف جامعه پذیری سیاسی تربیت یا پرورش افراد به صورتی است که اعضای کارآمد جامعه سیاسی باشند.

در این راستا اگر بخواهیم برای سنین دبیرستانی بینش سیاسی عمیق ایجاد کنیم لازم است که آنها را با چهار موضوع به طور دقیق آشنا نماییم:

۱ آشنایی با بحث ولایت فقیه از دیدگاه عقل و نقل، ضرورت آن و اثبات آن.

۲ آشنایی با قانون اساسی و مبانی آن.

۳ آشنایی با وصیت نامه حضرت امام ۱.

۴ آشنایی با احزاب و جریان های فکری و سیاسی و شخصیت های سیاسی.

که با برنامه ریزی و ظرافت در ارائه ی این موضوعات می توان بینش سیاسی عمیق برای اعضا مجموعه ایجاد نمود.

در اینجا به یک نمونه سیر با محوریت هویت بخشی می پردازیم.

برنامه ی سیر تربیتی نوجوان

هدف: تربیت یک انسان با هویت

۱. هویت دینی: رابطه ی آدمی و نحوه ی تعلقش با دین: عقاید، اخلاق، رفتار.

۲. هویت فردی: شناخت توانایی ها، قابلیت ها و ویژگی های رشد و تحول و نیازهای اساسی او.

ص: ۱۳۱

راهکارها: خودشناسی، هدف زندگی، خلاقیت، مسؤولیت پذیری، پذیرش جنسیت، مثبت گرایی، پرورش توانایی های فردی، نشاط و آرامش، اعتماد به نفس، نظم و برنامه ریزی، تکنیک های موفقیت، سخنوری، تقویت اراده.

۳. هویت اجتماعی: نقش فرد در جامعه و وظایف و انتظارات متقابل جامعه و فرد و ارتباط با دیگران: دوستان، جنس مخالف.

۴. هویت خانوادگی: ارتباط نوجوان و والدین.

۵. هویت ملی: تکیه بر میراث گذشته و مفاخر ارزشمند و درک ویژگی ها و صفات ممیزه ی یک ملت.

ص: ۱۳۲

خداشناسی: درک و احساس خدا خداشناسی از راه زیبایی ها و عجایب خلقت.

معاد: برزخ و قیامت با محوریت اثر اعمال و اعتقادات در آخرت.

نبوت: نبوت عامه با تکیه بر قصص انبیاء در قرآن و نبوت خاصه با تکیه بر سیره پیامبر ۹

امامت: زندگی امامان: با تکیه بر داستان های زندگی امامان

حجاب از نظر اهمیت و حدود

اول متوسطه /

خداشناسی: براهین اثبات خدا خصوصاً برهان فطرت، هدف آفرینش و زندگی، جایگاه و عظمت انسان در عالم آفرینش، عدل خدا (فقر و سختی-ها، تبعیض ها)، جبر و اختیار (سرنوشت و ...).

نبوت: ضرورت نبوت و بحث اعجاز و وحی و عصمت.

امامت: ضرورت امام و جایگاه و فضایل امام بحث محبت و ولایت، علم امام، سیره امامان (سیره سیاسی و زندگی و ...) شبهات بحث امامت مانند شفاعت و زیارت و توسل و ... اثبات امامت حضرت علی ۷ و امامت حضرت در قرآن، تحلیل تاریخی سیاسی قیام امام حسین ۷، فلسفه عزاداری بر امام حسین و عبرت های عاشورا مهدویت و ظهور.

معاد: ضرورت و اثبات معاد و وقایع مرگ و عالم برزخ و قیامت (حشر و حساب و تجسم اعمال و صراط و ...)، ملاک و معیار بهشتی و جهنمی و عدل خدا در قیامت.

دوم متوسطه /

ص: ۱۳۳

فلسفه نیاز به دین، اشکالات به دین (ارتداد، قصاص، محدودیت ها در دین، خشونت)، بحث شادی در اسلام (رقص و موسیقی و آثار آن و ...)، تفاوت حقوق زن و مرد (مخصوص دختران)، پوشش و مدگرایی و حجاب و شبهات آن، آشنایی با فرق (بهائیت، مسیحیت، تصوف)، نظام سیاسی حکومت اسلامی و ولایت فقیه

نماز (اهمیت، تاثیرات در زندگی، نماز اول وقت و جماعت)، احترام به والدین، احترام به دیگران (دوست، مربی، استاد، دیگران)، کمک به دیگران،

برخی گناهان مانند دروغ و غیبت و حسد و آزار دیگران و ...

روش: بیشتر با تکیه بر داستان های معصومین: و بزرگان

متوسطه

خودشناسی [اخلاقی]، ایمان و تقویت ایمان، محبت به خدا، راه نزدیک شدن به خدا، توبه، گناه و ترک گناه، تقوی، حق الناس، روش معاشرت با دیگران (احترام، خوش اخلاقی، تواضع، وفای به عهد، شوخی، محبت)، شجاعت، احترام به والدین، اخلاص، انفاق، ایثار، صبر، توکل، گذشت، تفکر، ذکر و یاد خدا.

رذایل اخلاقی: استهزاء، اسراف، افشای سر، انتقام جویی، بخل، اذیت و آزار، تجسس، تنبلی، غیبت، حسد، دروغ گویی، تهمت، قهر، خودخواهی، لجاجت، خشم و کنترل خشم، نماز (فلسفه نماز و پاسخ شبهات نماز، راه انس با نماز، حضور قلب، سبک شمردن و ...)، روزه و فلسفه و آثار آن

روش: با تکیه بر آیات قرآن (همراه با دقت ها و ظرافت ها)، روایات و سیره اخلاقی معصومین: و علما

وضو، مکان و لباس نمازگزار، احکام نماز

دوم و سوم راهنمایی

بلوغ و تکلیف (مخصوص پسران)، تقلید، غسل، روزه

تذکر: مسائل هر بحث در حد نیاز و مبتلابه بیان شود.

متوسطه طهارت و نجاست، احکام محرم و نامحرم، نگاه (به نامحرم، عکس و فیلم) و پوششش، زینت و آرایش، احکام عزاداری، رقص، شطرنج، پاسور، موسیقی، امر به معروف و نهی از منکر، غیبت، معاملات (خرید و فروش، بانک و ...)

دوم و سوم راهنماییدوران بلوغ [تغییرات و ناهنجاری ها]: مسائل جنسی و برخی انحرافات (خودارضایی و ...)، کنترل شهوت، (مخصوص پسران)

متوسطهخودشناسی، پرورش خلاقیت، مسئولیت پذیری، پذیرش جنسیت، مثبت گرایی، پرورش توانایی های فردی، نشاط و آرامش، شاد زیستن، اعتماد به نفس، نظم و برنامه ریزی، تکنیک های موفقیت، سخنوری، تقویت اراده، اوقات فراغت

راهنمای دوست (شرایط دوست، راه شناخت دوست خوب و ...) [سطح راهنمایی]، ارتباط با والدین و اختلافات با آنها [سطح راهنمایی]

متوسطه دوست (شرایط دوست، راه شناخت دوست خوب و ...) [سطح متوسطه]، ارتباط با والدین و اختلافات با آنها [سطح متوسطه]، ارتباط با جنس مخالف و ازدواج، مسئولیت پذیری در جامعه، آزادی های اجتماعی، تبیین اوضاع اجتماع، نقش آفرینی در جامعه، معضلات و انحرافات اجتماعی، اینترنت، ماهواره و رسانه ها، فرهنگ غرب و غربزدگی، تهاجم فرهنگی

مقطع تحصیلی هویت ملی

راهنمای اوضاع ایران قبل از انقلاب، انقلاب اسلامی و دفاع مقدس از طریق نقل خاطرات و داستان ها

متوسطه

تاریخ اسلام و تشیع در ایران (سیر اسلام در ایران)، تاریخ پهلوی و اوضاع ایران قبل از انقلاب، انقلاب اسلامی: اهداف و موانع، دفاع مقدس، مشکلات سیاسی (۱)

ص: ۱۳۸

فصل ششم: فرآیند تشکیل حلقه های تربیتی

اشاره

ص: ۱۳۹

دست یابی به حقیقت و کشف علت پدیده-ها، از جمله گرایش های فطری و انگیزه-های وجودی نوجوانان است. همه ی مسایل را نمی توان در قالب خطابه و سخنرانی به نوجوانان آموخت؛ به ویژه اگر شرایط محیطی و روانی آنان نیز مساعد نباشد. یکی از راه هایی که می تواند در نوجوانان، زمینه ی شکفتن و حرکت فعال فکری و عملی را ایجاد کند، تشکیل جلسات بحث گروهی و حلقه داری فعال است. این گونه جلسات اگر با برنامه ریزی قبلی باشد می تواند فضای مناسبی ایجاد کند تا نوجوانان در آن احساس آزادی و امنیت خاطر کنند و بتوانند به راحتی مطالب خود را بازگو نمایند و مکنونات قلبی خویش را اظهار نمایند.

روش آزادمنشانه پدر و مادر در محیط خانه و روحانی و مربیان در مسجد زمانی می تواند در ایجاد عزت نفس نوجوانان مؤثر و مفید واقع شود که نوجوانان در جریان کارها و برنامه-ریزی ها و تصمیم گیری های مربوط به مسایل خویش، از فرصت برابر بهره مند گردند و خود را در آن سهم بدانند.

متأسفانه باید گفت: در جامعه ما با توجه به نارسایی فکری و اخلاقی در بعضی از خانواده ها و نیز به علت گرفتاری های شغلی و یا مسؤولیت های گوناگون والدین که هیچ فرصتی را برای رسیدگی به امور خانه و خانواده باقی نمی گذارد، والدین وظایف و مسؤولیت های حساس خود را به خوبی انجام نمی دهند. و شاید آگاهی های تربیتی و روش های لازم را به خوبی بلد نیستند؛ از این رو، جلسات گروه های تربیتی مرجع بسیار خوبی برای شخصیت دادن به متربیان و برطرف کردن مشکلات و پاسخ گویی به سؤالاتشان خواهد بود.

حلقه های تربیتی و ویژگی های آن

حلقه ی تربیتی، جلسه ای برنامه ریزی شده و منظم است که با حضور روحانی و افراد، مربی و متربیان تشکیل می شود. موضوعات قابل طرح در این جلسات مباحث معرفتی، تربیتی و بصیرتی است. در این جلسات فرصتی پیش بینی می شود تا همه ی نوجوانان بتوانند در مورد موضوعات مورد علاقه خود صحبت کنند و سؤالات خود را در فضایی دوستانه و صمیمی بیان کنند و از این طریق احساسات خود را ابراز نمایند.

غالباً معضلات روانی و اخلاقی نوجوانان که موجب گرفتاری و بروز رفتارهای نامتعادل و نابهنجار در سطح جامعه، محلّه و خانه می شود، با برگزاری و استمرار چنین جلساتی کم و یا حل می-شود.

با هدایت و راهنمایی روحانی به عنوان مربی آشنا و صالح، به تدریج خود اداره ی جلسات را بر عهده می گیرند. در این جلسات، روحانی تنها راهنما و هدایتگر بحث ها خواهد بود.

اگر این جلسات با برنامه ریزی قبلی و ارایه ی بینش صحیح توسط روحانی و مربی آگاه، دلسوز و خیره، در فضایی دوستانه و صمیمی تشکیل گردد و به طور صحیح هدایت و رهبری شود، در رشد روحیه ی اجتماعی و شخصیت نوجوانان سهم بسزایی دارد و در ارتقای سطح بینش و تحول فکری و رفتاری آنان بسیار مؤثر است.

اصولاً- هدایت و رهبری مؤثر روحانی، جلسات را به سوی راه حل های مناسب و مصلحت آمیز سوق می دهد و با ایجاد فضایی باز و احترام متقابل در بحث و گفت و گو، موجب ایجاد حس ارزشمندی و دست یابی به عزت نفس نوجوانان می گردد.

اهداف طرح

- ۱- ایجاد حس رقابت مثبت در کارها و فعالیت های مذهبی در قالب جلسات و گروه های تربیتی؛
- ۲- تقویت ارزش های مذهبی و درون سازی مفاهیم مربوط به این ارزش ها؛
- ۳- تکریم شخصیت نوجوانان و تقویت عزت نفس ایشان؛
- ۴- مشارکت دادن و فعال کردن همه ی اعضای گروه و ایجاد انگیزه در آنان برای فعالیت های اعتقادی و تربیتی؛
- ۵- بالا بردن سطح فکری و فرهنگی نوجوانان با استفاده از تجربیات عینی دوستان و همسالان و هم گروهی ها در پرتو مباحثه و مناظره؛
- ۶- ارزیابی و نقد صحیح افکار، نظریه ها، رفتارها و خلیات نوجوانان، در جمعی دوستانه و صمیمی و توسط خود آنان؛
- ۷- آشنا کردن نوجوانان با توطئه های سیاسی و تهاجمات فرهنگی،

به منظور پیش-گیری و مقابله با آسیب های اجتماعی ناشی از آن و انحرافات اخلاقی و عقیدتی؛

۸- جهت دهی مثبت به احساسات نوجوانان به منظور ایجاد توانایی و قدرت تحمّل انتقاد از آنان؛

۹- تعمیق بینش و پایه ریزی تفکر صحیح در نوجوانان برای مقابله با آسیب های اجتماعی و فرهنگی که ممکن است در سنین بالاتر گریبانگیر آن ها شود.

۱۰- ایجاد روحیه ی هم فکری و مشورت در کارها و نشان دادن آثار مثبت مشورت، به ویژه در پخته شدن افکار خام؛

۱۱- شناخت مشکلات نوجوانان و رفع آن-ها از طریق تأمین خواسته ها و نیازهای طبیعی و به حق آنان در حد امکان؛

۱۲- پیش گیری از بروز تعارضات و کینه توزی ها در بین نوجوانان محلّه؛

۱۳- ایجاد زمینه ای برای شنیدن حرف-های ناگفته و اظهار نظرهای ناشنیده ی نوجوانان؛

۱۴- تمرین سخن گفتن در جمع و توانایی اظهار نظر و از بین بردن واهمه ی نوجوانان از طرح نظریات خود در جمع؛

۱۵- اجرای راه حل های تجربه شده ی اعضای حلقه در جلوگیری انحراف اخلاقی نوجوانان.

برنامه ی طرح

۱- حداقل یک جلسه در هفته با شرکت روحانی و همکاری فعال نوجوانان برگزار شود.

ص: ۱۴۴

۲- مجموعه جلسات بحث حلقه با توجه به اوقات فراغت و ایام تحصیلی نوجوانان برنامه ریزی شود و هفته های امتحانی حذف و سایر هفته ها جبران شود.

۳- به عنوان آموزش غیر حضوری، جزوات و یا کتاب هایی که برای روشن کردن بحث جلسه ی بعد مفید است معرفی و یا در اختیار نوجوانان قرار داده شود.

۴- جهت تحریک حس رقابت و تشویق نوجوانان، حداقل هر دو ماه یک بار مسابقه ای تربیتی به صورت حضوری و یا غیر حضوری در بین آنان برگزار شود.

۵- در ایام سوگواری، حتماً چند دقیقه ی آخر جلسه به مداحی یکی از نوجوانان و یا مداحی که دعوت می شود اختصاص داده شود.

۶- اعضای حلقه در سال حداقل چند بار در صورت امکان به اردویی مناسب در خارج از شهر محل اقامت خود برده شوند.

۷- لازم است موضوعاتی که عمده‌تاً خود دانش آموزان نوجوان با آن دست به گریبانند مطرح و درباره ی آن بحث و نتیجه گیری شود.

نحوه ی اجرای جلسات

۱- موضوع جلسه از طریق نصب در تابلو اعلانات یا اعلام در پایان جلسه ی قبل و یا از طریق سامانه ی پیام کوتاه اعلام شود.

۲- قبلاً از نوجوانان خواسته شود تا درباره ی موضوعات و دستور جلسه بیندیشند و نظرها و طرح هایشان را در دفترچه ای یادداشت نمایند.

۳- از همه ی نوجوانان نظرخواهی شود و به همه فرصت برابر داده شود تا نظرات خود را مطرح کنند.

۴- در موضوعاتی که از پیچیدگی خاصی برخوردار است لازم است از افراد خواسته شود به صورت گروهی درباره ی آن موضوع تبادل نظر کنند. در این صورت، باید نتیجه ی مذاکرات گروهی در اختیار نمایندگان گروه های دیگر قرار داده شود تا سایر نوجوانان نیز درباره ی آن اظهار نظر کنند.

۵- باید زمینه را طوری فراهم کرد که همه در تصمیم گیری ها مشارکت جویند و خود، راه حل مشکلاتشان را پیدا نمایند.

۶- توسط رئیس جلسه از منازعه ی لفظی بین افراد جلوگیری شود و افراد به بازگو کردن دیدگاه هایشان دل گرم شوند.

۷- در هر جلسه، افرادی به عنوان منشی و ناظم جلسه مشخص شوند و هرچند وقت یک بار تغییر کنند.

۸- وقتی پیشرفت گفت و گوها در جلسات متوقف می شود، توسط روحانی بر روی نکات یقینی و موضوعات مورد پذیرش همه ی نوجوانان تأکید شود و از آن جا بحث ادامه داده شود.

۹- روحانی به عنوان مربی جلسه نباید بدون جهت از فردی طرفداری و یا با کسی مخالفت کند.

۱۰- اگر روحانی در کنار سایر نوجوانان و به صورت حلقه وار بنشیند، در ایجاد فضای صمیمیت و احساس برابری و برقراری ارتباط سازنده و موثر بسیار مفید خواهد بود.

۱۱- گاهی اوقات، موضوع مورد بحث، نیاز به اطلاعات تخصصی تری دارد که در این صورت می توان فرد مطلعی را با اطلاع قبلی به عنوان میهمان دعوت کرد تا در بحث گروهی شرکت کند. این امر، به تنوع و جاذبه ی جلسات می افزاید.

۱۲- هدایت مسیر گفت و گوها و جمع بندی مطالب، بر عهده ی روحانی است. او در هنگام بحث به عنوان یک راهنمای خوب عمل می کند.

اصول اجرایی گروه های تربیتی

درباره ی نحوه ی تشکیل و اداره ی این گروه ها، نکات زیر قابل توجه است:

۱- با تقسیم متعادل نوجوانان قوی و ضعیف (آهسته گام) در گروه های پنج و یا سه نفره، می توان هسته های تربیتی را تشکیل داد. هر حلقه ی تربیتی از چند هسته تشکیل شده و هر هسته دارای چند سلول است. افراد، سلول های بنیادی حلقه های تربیتی هستند.

۲- تشکیل این حلقه ها برای رفع اشکالات عقیدتی و افزایش فعالیت نوجوانان بسیار مفید است؛ چراکه به این ترتیب، هم نوجوانان قوی احساس وجود خواهند کرد و هم نوجوانان ضعیف و آهسته گام از طریق تفاهم اخلاقی با همسالان خود، احساس ارزش و عزت نفس نموده و اخلاق اسلامی را به شیوه ی بهتری فرا خواهند گرفت.

۳- در گروه های تربیتی، روحانی، انتقال دهنده ی معلومات نیست، بلکه نقش مدیریت، رهبری و هماهنگی بین سرگروه ها و حلقه های تربیتی و اعضای حلقه را بر عهده دارد.

۴- از آن جا که سرگروه ها در جلسات بحث گروهی، نحوه ی اداره ی جلسه و هم فکری صمیمانه را با اعضای گروه تمرین کرده اند به خوبی می توانند بین اعضای گروه خود تفاهم ایجاد کنند و نقش وحدت بخشی را در گروه ایفا نمایند.

۵- باید فضایی ایجاد کرد که نوجوانان بتوانند ضمن تلاش شخصی برای رسیدن به اهداف گروه و آشنایی با علوم اسلامی، به رقابت سالم با یکدیگر بپردازند.

۶- چنانچه موضوع گسترده باشد، با این روش، هر گروه می تواند در یک زمینه از موضوع، مطالعه و بررسی و مباحثه داشته باشد و در پایان، سرگروه ها یافته های خود را جمع بندی نموده و در اختیار روحانی قرار می دهند تا او نیز با جمع بندی نهایی در اختیار همه ی اعضا قرار دهد.

۷- جذب افراد هم رده ی جنسیتی و سنی در حلقه ها یک ضرورت است؛ یعنی در هر حلقه باید افراد یک رده ی سنی با هم باشند و نمی توان بچه های راهنمایی را با دبیرستانی در یک حلقه جمع نمود.

۸- توجه به حلقه داری فعال و تعاملی و پرهیز از برگزاری این جلسه به صورت سخنران محور و متکلم وحده برگزار نمودن.

شیوه های اجرای فعال حلقه ی تربیتی

۱ پرسش و پاسخ؛

۲ آرایه ی کنفرانس و اعلام نتایج بحث گروهی توسط یک نفر؛

۳ طوفان ذهنی و بارش مغزی؛

۴ حلقه داری فعال.

ما در اینجا یکی از روش های فعال حلقه داری را بیان می کنیم.

نخست، زمان حلقه ی تربیتی را دو قسمت می کنیم:

الف) یک قسمت ثابت که در تمام جلسات طول سال این قالب ثابت بوده و با همین شیوه تکرار می گردد.

ص: ۱۴۸

قسمت ثابت شامل این بخش ها خواهد بود:

-قرائت قرآن و بیان یک نکته ی قرآنی (همچون ترجمه و یا یک نکته ی تفسیری کوتاه)؛

-بیان یک حدیث از معصومین؛

-بیان یک مسأله ی احکام؛

-یاد شهدا در قالب معرفی یک شهید و بیان ویژگی و یا خواندن قسمتی از وصیت نامه ی آن شهید؛

-پیام ولایت، سخن و رهنمودی از مقام معظم رهبری؛

می توان برای فعال برگزار نمودن بخش اول جلسه برنامه ریزی نمود و هر قسمت را به یک نفر از اعضای واگذار نمود تا برای جلسه ی آینده، متناسب با موضوع، مطالب خود را بیان دارند.

چون این قسمت از برنامه ی حلقه در طول سال ثابت است لذا دلیلی ندارد که طولانی باشد. براین اساس، حداکثر وقتی که به آن اختصاص می دهیم ۱۵ الی ۲۰ دقیقه خواهد بود.

ب) قسمت دوم زمان بندی حلقه، به سیر موضوعات حلقه تربیتی اختصاص دارد که در بحث محتوایی به طور کامل به آن پرداختیم.

در این فرصت زمانی، طبق سیر اجرایی موضوعات به یک موضوع پرداخته می شود.

شیوه و قالب پرداختن به موضوع به صورت زیر است:

۱ اعلام موضوع یک هفته قبل:

یک هفته قبل از برگزاری جلسه، موضوع جلسه را به تمامی افراد جلسه اعلام می-کنیم و موضوع را با سر هسته ها و افراد فعال تر جلسه به طور جدی در میان می گذاریم و سؤالات قابل طرح در جلسه را نیز

ص: ۱۴۹

به آنها می‌گوییم تا آمادگی بیشتری برای فعال نمودن جلسه داشته باشند.

۲ صحبت سرگروه:

سرگروه برای شروع باید عنوان موضوع را توضیح دهد. سفارش می‌شود در این بخش بیشتر از ۵ دقیقه صحبت نشود و در این دقایق هم شروع صحبت با بیان حکایت و یا داستان و یا شروع از یک زاویه‌ی مبهم باشد تا توجه مخاطبین را به موضوع جلب نماید و بلافاصله به طرح سؤال پیرامون هدف رفتاری موضوع پردازد.

۳ طرح سؤالات محوری:

در این قسمت، سرگروه دو الی سه سؤال اساسی را که برای جهت‌دهی و هدایت بحث مهم هستند مطرح می‌نماید. یکی از فواید برگزاری جلسات سؤال محور این است که از پراکندگی و آشفتگی بحث جلوگیری می‌کند؛ لذا مدیریت جلسه برای سرگروه آسان‌تر خواهد بود و شما می‌توانید به‌طور تخصصی‌تر به موضوع پردازید. بهتر است با ریز نمودن موضوع سؤالات را اولویت‌بندی نمود و مهم‌ترین سؤال‌ها را طرح کرد.

۴ دعوت به مشورت:

سرگروه باید به‌طور هدفمند با اعضای فعال گروه (سرهمسته‌ها) هماهنگی نماید تا هرکدام در کنار اعضای همسته‌ی خود قرار گیرند تا در هنگام مشورت بتوانند مفاهیم ذهنی خود را انتقال داده و اعضای آهمسته گام را همراه با گروه به جلو بکشاند. در هنگام مشورت، بارش و ریزش فکری نباید متوقف گردد و سرگروه باید در تحریک افراد کوشا باشد.

در هنگام مشورت، سر هسته ها نظرات اعضای هسته ی خود را یادداشت می نمایند تا در هنگام نظرخواهی به وسیله ی یکی از اعضا بیان شود.

اگر سرگروه بعد از گذشت چند دقیقه احساس کند که دیگر اعضای برای مشورت دهی حرفی ندارند می تواند سؤال جدید را مطرح نماید.

محور مشورت بیان نظرات تک تک افراد باشد، لذا سر هسته ها باید در به حرف آوردن اعضا کوشا باشند.

مدت زمان مشورت گیری بستگی به نوع جلسه دارد. در حلقه های راهنمایی ۱۰ الی ۱۵ دقیقه نظرات بیان می گردد، ولی در جلسات دبیرستانی و دانشجویی، خود اعضا اگر فعال باشند شاید عمده ی جلسه به همین بخش اختصاص یابد.

به طور معمول در هنگام مشورت گیری، افراد دور سر هسته ها جمع می شوند و نظم جلسه به هم می ریزد. توجه داشته باشید که این مسأله هیچ گونه اشکالی ندارد و اقتضا این قسمت از برنامه همین است.

۵ نظر خواهی:

بعد از تمام شدن مشورت، اعضای حلقه دوباره به طور حلقه وار و یک پارچه می-نشینند و سرگروه از تک تک اعضا پیرامون سؤال مطرح شده نظرخواهی می-نماید و از آنان می خواهد که نتایج بحث را بیان و نظر خودشان را بازگو نمایند. سرگروه در اینجا چند رسالت مهم دارد:

الف - توجه جدی به نظرات اعضا و به کارگیری هنرهای شنیداری و گوش دادن فعال:

ص: ۱۵۱

ب - تکمیل نظرات افراد؛ چراکه در هنگام اظهارنظر، گاهی اعضا چیزی را به صورت جرقه وار و بارقه گونه در ذهن گروه ایجاد می کنند که توانایی بیان آن را هم ندارند. در این هنگام، سرگروه باید نظرات اعضا را تکمیل نماید؛

ج - اصلاح نظرات. بعضی از افراد در بیان نظرات مطالبی را بیان می دارند که یا اشتباه بوده و یا ربطی به موضوع ما نداشته که سرگروه باید با ظرافت کامل به طوری که به شخصیت طرف مقابل لطمه وارد نکند نظر او را اصلاح نماید و به گروه بازگرداند.

د- مستندسازی نظرات افراد. بچه ها نظرات خود را بیان می کنند در حالی که از مستند عقلی، قرآنی، روایی و یا شخصیت یزرگی که این نظر را داده است آگاهی ندارند. در اینجا سرگروه در صورت اطلاع و حضور ذهن باید مستندات نظرات افراد را بیان دارد. بدین گونه که یادآور شود که نظر ایشان از این آیه و یا این روایت و ... گرفته شده و یا این که نظر مثلاً علامه ی طباطبایی نیز پیرامون این موضوع همین بوده است. این روش خود باعث هویت بخشی به افراد می گردد.

۶ جمع بندی:

بعد از مشورت و نظرخواهی، اگر سرگروه لازم بداند می تواند مطالب را جمع بندی نماید. در بیشتر جلسات، به ویژه اگر عنوان موضوع جنبه ی کمی و شمارشی داشته باشد، لزومی به جمع بندی نیست به طور مثال، جلساتی که با موضوع: «عوامل...»، «شیوه های...»، «وظایف...» و «چگونگی...» مطرح می شود افراد به تعدادی از عوامل و... اشاره می کنند و جمع بندی سرگروه تکرار مکرات خواهد بود.

ولی در جلساتی که در حین بحث به چالش کشیده شده و نظر مخالف در جلسه مطرح می گردد، سرگروه وظیفه دارد که بحث را جمع بندی کند و نظر صحیح را بیان دارد.

فعالیت های تکمیلی

سرگروه می تواند در بعضی از جلسات برای ایجاد حساسیت نسبت به موضوع در ذهن مخاطبان برای جلسه ی آینده فعالیت تکمیلی بدهد. منظور از فعالیت تکمیلی مجموعه فعالیت های است که اعضا در راستای تعمیق و درونی سازی موضوع مطرح شده در جلسه، در بیرون از جلسه انجام می دهند که می تواند انجام یک تحقیق، نوشتن چند خط از نتایج گفتگوهای جلسه، جمع آوری کتاب پیرامون موضوع، تهیه ی نشریه ی دیواری، ارائه ی کنفرانس در جلسه ی آینده و ... باشد.

اعلام موضوع جلسه ی آینده

در پایان هر جلسه، بعد از ایجاد یک فضای معنوی که می تواند با خواندن دعای فرج و ... حاصل گردد، سرگروه باید موضوع جلسه ی آینده و سؤالات محوری آن را برای افراد مطرح نماید تا آمادگی ذهنی برای برگزاری جلسه ی آینده حاصل گردد.

فصل هفتم: اردو

اشاره

ص: ۱۵۵

اردو فضایی متفاوت از زندگی روزمره را برای افراد فراهم می آورد تا با استفاده از فرصت های مغتنمی چون تنهایی، فراغت بال، سادگی محیط، زمینه-ساز تغییر در خود باشند. اردو در فضایی دور از ناهنجاری های شهر برگزار می گردد و در آن تمایل به انجام گناه بسیار اندک است لذا می توان آن را محیط خوبی برای خودسازی دانست. اردو می-تواند برای یک فرد و بلکه یک جمع، آغاز، انتها و نتیجه گیری یک حرکت و برای دیگری پا گذاشتن در یک مسیر تازه باشد. اردو می تواند از لحاظ تربیتی برای شرکت کنندگان یک امتیاز و رتبه باشد و به بهانه ی آن افراد برای شرکت در برنامه های مسجد به رقابت پردازند. اردو کارگاه ایثار است که می توان در آن با تمرین همکاری و همیاری، افزون بر کسب فضایی همچون تواضع و خدمت به خلق خدا، زمینه را برای پیدا کردن دوستانی مفید فراهم نمود. البته باید توجه داشت که اردو هدف نیست، بلکه وسیله ای است برای نیل به یک سلسله اهداف متعالی و مقدّس که با برنامه ریزی هدفمند و اجرای دقیق امکان پذیر خواهد بود.

سیاست های حاکم بر اردو

- ۱ برگزاری برنامه ها باید منجر به تقویت و گسترش معیارها و ارزش های اسلامی شود؛
- ۲ برنامه ها باید جذاب، متنوع و با نشاط بوده و زمینه ی مشارکت فعالانه ی شرکت کنندگان را به وجود آورد؛
- ۳ لازم است نیازهای معنوی، عاطفی، اجتماعی و جسمی شرکت کنندگان در سنین مختلف مورد توجه قرار گیرد؛
- ۴ در اردو باید تمهیدات مقتضی به منظور تأمین کامل امنیت فردی و جمعی شرکت کنندگان پیش بینی شود.

اهداف اساسی برگزاری اردو

- ۱- شناسایی استعدادهای افراد و شناساندن آنها به نیروها؛
- ۲- بالا بردن سطح معنوی و عبادی نیروها؛
- ۳- شناخت نقاط ضعف و قوت نیروها و برقرار نمودن روابط دوستانه ی مفید برای رفع مشکلات آنها؛
- ۴- ایجاد روحیه ی تعاون، ایثار و از خود گذشتگی؛
- ۵- تقویت روحیه ی سعه ی صدر، توکل و توسل در مقابله با شداید و سختی ها و پیگیری راه حل های مناسب؛
- ۶- جامه ی عمل پوشاندن به اهداف خاص و عملیاتی که برای اردو در نظر گرفته شده است.

اصول برنامه ریزی و مدیریت اردو

این اصول می توانند به مثابه ملاک و معیاری جهت برنامه ریزی،

گزینش روش های مناسب، طرح صفات و ویژگی های مریبان، نحوه ی ارتباط با اعضا، نحوه ی اجرای برنامه ها، نحوه ی اتخاذ سیاست های حاکم بر برنامه ریزی، نحوه ی مدیریت در اردو و ... به کار آیند. این اصول همچون چتری هستند که تمام جنبه های اردو را تحت پوشش خود می گیرند و همه ی برنامه ها و فعالیت های اردو به وسیله آنها تعبیر و تفسیر می شود.

۱ آزادی و اختیار

شرایط سنی جوان اقتضا می کند که مربی با ظرافت و دقت لازم، موارد و برنامه-هایی که نیاز نیروها است را برای آنان تشریح کرده و اهمیت آن را متذکر شود، نه این که به صورت آمرانه با آنها برخورد نماید.

۲ شادی و نشاط

خوشرویی، مهربانی و صمیمیت از ضروریات اردوست و مریبان باید چهره ای با نشاط داشته و با قیافه ی گرفته و عبوس و غمناک در محیط اردو حاضر نشوند. البته برای تحقق نشاط و خوش برخوردی نباید از هر ابزاری استفاده کرد (مثلاً شوخی های بدنی). به طور جدّ باید از این نوع برخوردها، چه بین مسئولین اردو با هم و چه بین مسئولین با نیروها و بالعکس و یا نیروها با همدیگر، اجتناب نمود؛ زیرا در این صورت روح احترام متقابل و ارتباط الهی از بین خواهد رفت و تمام اهداف اردو تحت الشعاع قرار خواهد گرفت. البته این نکته فقط مربوط به اردوها نیست و در ایام عادی سال که نیروها در گروه های خودشان مشغول فعالیت و در حال رشد و شکوفایی هستند نیز باید از این قبیل رفتارها (شوخی های بدنی) خودداری نمود.

اعمال، افکار و رفتار مربیان و مسئولان و افراد شرکت کننده در اردو باید سرشار از روحیه ی اخلاقی و اسلامی باشد.

روشهای تربیتی در اردو

الف) الگو سازی:

عمل مربیان و نیز معرفی نمونه هایی از بزرگان دین و شهدا و تعریف برخی از خاطرات و فضایل آنها روش مناسبی برای این امر است.

ب) رقابت:

در اردو باید تلاش نمود تا زمینه ی لازم برای رقابت سالم بین افراد شرکت کننده فراهم شود. این امر در خلال برنامه های منسجم گروهی تبلیغاتی قابل پیش بینی است.

ج) صحبت خصوصی و موعظه:

یکی از وظایف مربیان اردو در خلال همه ی برنامه ها این خواهد بود که در فرصت های مناسب و با بهانه های حساب شده به اندرز دادن برادرانه بنشینند. البته به این نکته توجه خواهد شد که در این کار افراط نشود و حالت آمرانه یا تحقیر نداشته باشد.

د) ایجاد فضای معنوی:

ایجاد چنین فضایی یکی از اهداف عمده ی اردوست که در رشد و بالا بردن ظرفیت وجودی فرد بسیار مؤثر است؛ همانند برگزاری مراسم دعا، نماز جماعت، زیارت قبور ائمه: و غیره.

ه) ایجاد زمینه برای ارایه شخصیت:

در اردو زمینه ها و فرصت های زیادی نصیب نیروها می شود تا

بتوانند ایفای نقش نمایند و شخصیت خویش را به عرصه‌ی ظهور در آورند؛ بر این اساس، باید سعی نمود در طول مدت اردو با ارایه‌ی نقش‌ها، کارهای متفاوت و مسؤولیت‌ها به افراد، به این هدف نایل شد.

مراحل اجرای اردو

۱ تشکیل ستاد اردو :

که در آن مسؤول اردو اجزای تربیتی، تبلیغاتی و تدارکاتی را تعیین می نماید.

۲ تعیین هدف اردو :

اهداف اردو سمت و سوی برنامه‌های اردو را تعیین می نماید.

دو مسأله در تعیین هدف مؤثر است:

الف - مراحل تربیتی سیر استقرار نیرو در مجموعه؛ یعنی اگر شرکت کنندگان تازه وارد باشند اهداف باید جنبه‌ی جذبی داشته باشد و اگر اعضاء به مسجد تعلق خاطر پیدا نموده و ماندگاریشان تثبیت شده باشد، اهداف باید جنبه‌ی مهارت آموزی و مسؤولیت دهی و مسؤولیت-پذیری داشته باشد.

ب - نیازهای مقطع سنی نیروها در موضوعات مختلف اخلاقی، تربیتی.

۳ تعیین شعار اردو :

شعار اردو می تواند یک آرمان دست یافتنی باشد که برنامه ریزهای عملیاتی اردو را به صورت مقطعی به خود اختصاص دهد، مانند: نماز اول وقت، دائم الوضو بودن، دائم الذکر بودن، مسؤولیت پذیری و نظم در تشکیلات و... .

ص: ۱۶۱

با عنایت به اهداف و شعار اردو، برنامه های کلی اردو در سه مقطع زمانی (قبل از اردو، حین اردو و بعد از اردو) و در محورهای تربیتی، تبلیغاتی و تدارکاتی تهیه می شوند؛ بدین روش که برای هر هدف یا شعار تعدادی برنامه در مقاطع زمانی قبل، حین و بعد از اردو پیشنهاد می گردد و در آخر، مجموعه برنامه های پیشنهاد شده در زمان بندی اردو جایگزین می شوند.

در موضوع تدارکات نیز مسؤول تدارکات و متولیان تدارکاتی اردو برنامه ی غذایی و پذیرایی خود را با توجه به مقتضیات زمان و مکان و برنامه های عمومی اردو تنظیم می نمایند.

نکته ی ۱: برنامه های قبل از اردو با عنوان «استقبال از اردو» برای نیل به اهداف زیر اجرا می شوند:

الف) ایجاد شور و شوق نسبت به شرکت در اردو؛

ب) آماده کردن اذهان عمومی برای اهداف و شعار اردو؛

ج) آماده کردن نیروها برای مشارکت در امور اردو؛

د) اطلاع رسانی والدین؛

ه) رفع موانع موجود در شرکت برخی از نیروها (البته در حد توان مسئولین).

نکته ی ۲: برنامه های بعد از اردو برای نیل به اهداف زیر اجرا می شوند:

الف) تداوم ارزش های به دست آمده در اردو؛

ب) حفظ شور و حال اردو؛

۵ تعیین برنامه های جایگزین:

درایت و احتیاط در برنامه به عنوان شرط لازم برنامه ریزی اقتضا می کند که در تنظیم برنامه در کنار هر برنامه ی اصلی یک برنامه ی ثانویه به عنوان برنامه ی جایگزین پیشنهاد شود که در صورت بروز اتفاقات یا نامناسب بودن شرایط، جایگزین برنامه ی اصلی شود.

۶ زمان بندی اردو:

پس از تکمیل برنامه ریزی، تمامی برنامه ها اعم از تربیتی، تبلیغاتی و تدارکاتی به صورت جدول زمان بندی شده در ۲۴ ساعت هر روز اردو ثبت می شود تا جایگاه زمانی هر برنامه مشخص شود.

۷ برنامه سازی اردو:

پس از تکمیل زمان بندی اردو ستاد اردویی جهت برنامه سازی اردو تشکیل می-شود. در این ستاد ابتدا مسؤولیت های اردو و وظایف آنان به اعضای ستاد اعلام شده و برنامه سازی آغاز می شود.

برنامه سازی عبارت است از آماده کردن کلیه ی وسایل و امکانات لازم و رفع موانع اجرای برنامه های اردو قبل از اردو؛ به گونه ای که در اردو همه چیز مهیای اجرای برنامه باشد.

۸ اجرای برنامه:

در زمان مشخص شده در زمان بندی اردو برنامه های اردو در سه مقطع زمانی ذکر شده توسط متولیان اردو اجرا می گردد و مسؤول اردو بر حسن اجرای آن نظارت دارد.

نکته: در هر اردو حوادث غیرمترقبه ای ایجاد می شود که ممکن است حتی اجرای برنامه های جایگزین را نیز دچار مشکل کند. در این موقعیت، مسؤول اردو می-باید با درایت و مدیریت خویش برنامه های

اردو را به گونه ای تغییر دهد که حداقل یک سوم برنامه های تعیین شده به اجرا درآید و خللی در برنامه-های اردو به وجود نیاید.

۹ ارزیابی و نظرسنجی اردو :

در هر اردو باید افزون بر تعیین فردی به عنوان گزارشگر جهت ثبت وقایع، فردی به عنوان مسؤول ارزیابی تعیین گردد تا در مقاطع مختلف اردو وضعیت اردو را نقد و بررسی کند تا موارد حتی الامکان قبل از پایان اردو توسط مسؤولین اردو اعمال شوند. مسؤول ارزیابی همچنین در پایان اردو ارزیابی نهایی اردو را درباره ی فضای اردو، وضعیت کادر، افراد، و برنامه ها به مسؤول اردو و مسؤولین مرکز تحویل می-دهد.

علاوه بر آن لازم است نظرسنجی همگانی از شرکت کنندگان اردو صورت گیرد و نتایج آن جمع بندی شود تا در اردوهای بعدی مورد بهره برداری قرار گیرد.

تذکرات لازم در مورد تدارکات پشتیبانی اردو:

۱ مکان :

مکان اردو باید متناسب با نوع اهداف و برنامه های اردو انتخاب شود. باید دقت داشت که محل اردو از جهت سرویس بهداشتی، آب آشامیدنی، محل اسکان، امکانات آشپزی، نزدیکی به درمانگاه یا بیمارستان و وسایل ارتباطی و بهداشت محیط مناسب باشد.

۲ وسیله ی نقلیه:

وسایل نقلیه مورد نیاز در اردو معمولاً اتوبوس یا مینی بوس است که جهت نقل و انتقال افراد شرکت کننده استفاده می شود. بیمه بودن

ص: ۱۶۴

سرنشینان، معتمد بودن رانندگان، سالم بودن وسیله-ی نقلیه از جمله مواردی است که باید کنترل و رعایت شود.

۳ وسیله ی همراه:

جهت حمل و نقل وسایل فردی، تدارکاتی و تبلیغاتی و جابه جایی ها در محل استقرار یک خودرو سبک نیز باید در نظر گرفته شود.

خودرو همراه با تأمین نیازهای غذایی و بهداشتی در بین مسیر، از طولانی شدن توقف در مسیر جلوگیری می کند.

۴ وسایل ارتباطی:

لازم است در کلیه ی اردوها، به ویژه اردوهای بلند مدت، یک وسیله ی ارتباطی مانند تلفن همراه نزد مسؤول اردو باشد تا در هنگام حوادث مورد استفاده قرار گیرد. همچنین بهتر است نزد کادر اصلی اردو یک دستگاه ارتباطی بی سیم نیز وجود داشته باشد تا هماهنگی ها خصوصاً در بین راه و یا محوطه ی باز اردو به راحتی صورت گیرد.

تذکرات نهایی:

۱ در تمام اردوها باید برنامه ریزی با رعایت اصول تربیتی باشد و هیچ وقت مسایل معنوی تحت الشعاع برنامه های رزمی، ورزشی، عملیاتی و دیگر جنبه ها قرار نگیرد.

۲ کادر اردو باید دارای اخلاق اسلامی و شم تربیتی باشند و از اختلاط افرادی مثل راننده، آشپز و ... با نیروها جلوگیری نمایند. (۱)

ص: ۱۶۵

۱- با بهره گیری از جزوات مؤسسه ی فرهنگی اسوه ی صدیقین.

فصل هشتم : پیشنهاد سیری معرفتی برای اردوی مشهد مقدس

اشاره

ص: ۱۶۷

مباحثی که در جلسات فرهنگی مطرح می-شوند باید از پیوستگی مناسب برخوردار باشند. همچنین دست یابی به لایه های زیرین موضوعات که عمدتاً اهداف تربیتی را دنبال می کنند از موارد ضروری به شمار می آیند.

بر این اساس، مطالب جلسات فرهنگی اردوی مشهد مقدس نیز از این قاعده مستثنی نیست و چارچوب آنها را مبانی تربیتی تشکیل می دهد.

استاد علی صفایی حایری در کتاب ارزشمند «مسئولیت و سازندگی» در فصل چهارم درباره ی روش تربیتی اسلام می نویسد:

«تفکر، سنگ اوّل رشد انسان و زیر بنای تربیت او و سر نخ این کلاف سر در گم است. ادامه ی تفکر، شناخت است و ادامه ی شناخت محبت است و ادامه ی محبت، حرکت و عمل و آزادی و رشد و تکامل و آدم شدن و انسان شدن.»

مطالبی که استاد صفایی به آن اشاره می کنند یک سیر تربیتی است که می تواند تمام ادوار زندگی یک فرد را پوشش دهد. بر این پایه، مباحث و موضوعات جلسات فرهنگی در اردوی مشهد مقدس تا

حدود زیادی با اشارات استاد هم راستاست. ترتیب این مباحث به قرار زیر است:

الف) شناخت و تفکر؛

ب) محبت و تسلیم؛

ج) عشق بزرگ تر و حرکت و عمل؛

د) آزادی و رشد و آدم و انسان شدن.

به منظور فهم دقیق تر، عناوین فوق را با عنوان «راهبردها» و از عناوین کاربردی مباحث به عنوان «راهکار» یاد خواهیم کرد.

مباحث جلسات:

مقطع: سوم راهنمایی

عنوان راهبرد: شناخت و تفکر.

عنوان راهکار: زیارت، آداب و اسرار آن.

محور بحث: آیات سوره احزاب و روایات ائمه ی اطهار: درباره ی آداب زیارت.

شرح اجمالی:

طرح موضوع در جلسات سوم راهنمایی بسیار حساس است؛ چرا که این موضوعات به صورت سلسله وار و زنجیره ای است و چنانچه مربی نتواند به خوبی جان مطلب را ادا نماید، مباحث سال های بعد نیز نتیجه ی مطلوب را نخواهد داشت؛ لذا انتظار می رود که مربی با ظرافت و دقت خاصی بحث را ارایه نماید.

برای دست یابی به عنصر شناخت و تفکر باید از زیارت و آداب و اسرار آن بهره جست.

ص: ۱۷۰

تجربه نشان می دهد که دانش آموزانی که برای اولین بار در اردوهای مشهد شرکت می کنند، نیازمند آشنایی با آداب و آداب زیارت هستند. در این باره آیات و روایات بسیار نابی در متون دینی یافت می شود.

مربی باید توجه داشته باشد که هدف از طرح زیارت و آداب و اسرار آن دست یابی متربی به عنصر شناخت و تفکر است. متربی در این سنین نیازمند فهم این نکته است که قدم اول در پیمودن راه هدایت، توجه به این است که از کجا آمده ایم؟ چرا مرا به اینجا آورده اند؟ برای ورود به حریم یار چه باید کرد؟ و ...

برای دست یابی به این هدف و همراه ساختن متربی با موضوع باید روحیه ی تفکر او را برانگیخت. ایجاد روحیه ی تفکر و طرح پرسش از طریق آداب و اسرار زیارت، متربی را متوجه وظیفه ی حساس خود می سازد و منجر به دست یابی به زیارتی ناب و عمیق خواهد شد، إن شاء الله.

همچنین معطوف ساختن ذهن و عمل متربی به جملات ارزنده ی اذن دخول حرم می تواند آنها را برای رسیدن به اهداف والای مباحث یاری رساند.

سؤال های کلیدی:

ره توشه ی ما برای زیارت چیست؟

ره توشه ی ما هنگام بازگشت از زیارت چگونه است؟

سؤال های اساسی:

۱ شناخت امام معصوم ۷ از چه طریقی حاصل می شود؟

۲ نقش کلیدی زائر و مزور در یک زیارت کامل چیست؟

۳ آیا اصلی ترین ابزار زایر ادعیه است؟ محتوای ادعیه چگونه است؟

ص: ۱۷۱

۴ نقش آداب زیارت در تحقق یک زیارت کامل چیست؟

۵ ادب زیارت یعنی چه؟ قرآن کریم در این باب چه توصیفات دارد؟

۶ جایگاه دو عنصر توئی و تبری در زیارت چیست؟

۷ جایگاه عقل در زیارت چیست؟

۸ غایت نهایی یک زیارت چه می تواند باشد؟

۹ از چه طریقی زیارت منجر به محبت و تسلیم خواهد شد؟

۱۰ آیا زیارت باعث ایجاد محبت می-گردد یا محبت ضرورت زیارت را فراهم می سازد؟

۱۱ ارتباط بین زیارت و پیوند با امام معصوم ۷ در چیست؟

می توان بهره گرفت:

شرح هایی که بر «زیارت جامعه کبیره» نوشته شده؛ همچون «ادب فنای مقربان»، نوشته ی آیت الله جوادی آملی.

مقطع: اول دبیرستان

عنوان راهبرد: محبت و تسلیم

عنوان راهکار: محبت عامل تحرک یاران و اصحاب ائمه ی اطهار:

محور بحث: (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي)

قال علی ۷: «من أحبنا فليعمل بعملنا وليستعن بالورع، فإنه أفضل ما يستعان به في أمر الدنيا والآخرة.» (۱)

ص: ۱۷۲

پس از آن که مرّبی در سال اوّل اردو، از طریق موضوع زیارت و آداب و اسرار آن، مترّبی را به شناخت اهل بیت و تفکر درباره ی آنان ترغیب نمود، گام بعدی را که تلاش برای ایجاد محبّت نسبت به خاندان اهل بیت پیامبر ۹ است، بر خواهد داشت.

اقتضای سنی اعضای جلسات در سال اوّل دبیرستان نیز توجّه و علاقه مندی بیشتر به مباحث احساسی و محبّتی است، لیکن این احساس و محبّت باید پشتوانه ای از شناخت و تفکر را دارا باشد.

در باب محبّت و تسلیم مطالب ارزنده و مفیدی وجود دارد و گلچین نمودن آنها کار دشواری نیست. یکی از مواردی که در این باب وجود دارد توجّه به آثار و برکات محبّت به اهل بیت پیامبر ۹ است. این موضوع می تواند شوق و انگیزه ی مترّبان را به خوبی برانگیزد.

مرّبی باید توجّه داشته باشد که با توجّه به عنوان راهکار بحث، مترّبان در بحث محبّت متوقف نشوند. مراد از محبّت آن است که تحرّک ایجاد نماید و حقیقت تسلیم را نهادینه سازد.

با نگاه به زندگی اصحاب با وفای ائمه ی اطهار: در طول تاریخ می توان دریافت که رمز جاودانگی و سعادت آنها محبّتی بوده که در وجود آنان ایجاد حرکت کرده است. محور بحث این مقطع نیز مؤیّد همین مطلب است.

لازم به ذکر است مرّبی همواره می باید در این مقطع به دو نکته توجّه داشته باشد:

۱ دقت در سیر تربیتی تعریف شده تا پایان دوره ی متوسطه؛

۲ دقت در عنوان راهبرد و راهکار سال دوم دبیرستان.

سؤال کلیدی:

محبت چه جایگاهی در سازندگی و تحرک یاران ائمه ی اطهار: دارد؟

سؤال های اساسی:

۱ محبت چیست و از چه طریقی حاصل می گردد؟

۲ آیا برای تحرک و سازندگی، محبت کلیدی ترین عنصر است؟

۳ اظهار محبت ائمه ی اطهار به شیعیان چه دلیل و چه اثری دارد؟

۴ چگونه محبت به یک شخص می تواند سبب تحرک و سازندگی شود؟

۵ برداشت شما از این حدیث چیست: «من احبنا فلیعمل بعملنا»؟

۶ ایثار و گذشت ائمه ی اطهار برای هدایت بشر برای چیست؟

۷ چرا اجر رسالت پیامبر محبت خاندان ایشان قرار داده شده است؟

۸ محبت اصحاب و یاران ائمه ی اطهار: از چه جنسی است؟

۹ انسان در مسیر محبت، تا کجا می-تواند پیش رود؟

۱۰ بارزترین ویژگی های شخصیتی ائمه ی اطهار: که سبب محبت می شود چیست؟ (۱)

ص: ۱۷۴

۱- . منابع این بحث: قرآن کریم، انفال/۳۵. ادب فنای مقرّبان، شرح زیارت جامعه ی کبیره، آیت الله جوادی آملی. اهل بیت، عرشیان فرش نشین، استاد حسین انصاریان. اهل بیت در قرآن و حدیث، استاد محمدی ری شهری. تجلی اهل بیت در قرآن، فصل توصیف امام به آب، محمد بیرانوند. آثار و برکات محبت اهل بیت، استاد کریمی. کتاب شریف القطره.

عنوان راهبرد: عشق بزرگ تر و حرکت و عمل.

عنوان راهکار: جایگاه امام در زندگی، حرکت بر پایه ی معرفت و امامت.

محور بحث: خطبه ی حضرت رضاؑ پیرامون امامت: «الامام الماء العذب علی الظما.»

شرح اجمالی:

برای معطوف ساختن ذهن متربی به این نکته که محبت به تنهایی اثربخشی مناسبی در جهت تعالی روح انسان نخواهد داشت، مربی باید مبحث عشق بزرگ تر و حرکت و عمل را در نهاد او پی ریزی نماید.

انسان هنگامی به حرکت و تکاپو می-افتد که عشق بزرگ تر را پیدا و در جهت رسیدن به آن تلاش و کوشش نماید.

برای ترسیم عشق بزرگ تر و ایجاد روحیه ی حرکت می باید توجه متربی را به سه موضوع جلب کرد:

الف) ساخت انسان؛

ب) قدر و ارزش انسان؛

ج) نیاز انسان.

پس از آن نیاز است که متربی که اینک دو نکته ی مهم (یعنی: ۱- پس از ایجاد محبت باید کاری کرد؛ ۲- انسان چه توانایی هایی دارد؟) را در نظر دارد به جایگاه و نقش امامؑ در رسیدن به حیات طیبه پی برد. (۱)

ص: ۱۷۵

۱- قال الرضاؑ: «الامام الماء العذب علی الظماء والهدی، والمنجی من الردی، الامام النار علی الیفاع». (الکافی، الشیخ الكلینی، ج ۱، ص ۲۰۰)

امام رضا ۷ در کتاب شریف عیون الاخبار الرضا در یکی از خطبه ها پیرامون معرفی امام به نکات جالبی اشاره فرموده اند، از جمله:

«الامام الماء العذب علی الظما»؛ «امام آب گوارایی است بر تشنگی ها و عطش.»

حال، این سؤال پیش می آید که منظور از آب گوارا و تشنگی چیست؟ این تشنگی چگونه حاصل می شود؟ اصلاً تشنه ی چه چیزی باید بود؟

باید دانست تا تشنگی به وجود نیاید، آب گوارا نتیجه ی اثربخشی نخواهد داشت؛ لذا کلمه ی «عطش» می تواند در ارایه این بحث یکی از کلیدی ترین کلمات باشد.

به هر حال، با ارایه ی این بحث، متربی باید بداند که برای اثر بخشی محبت به اهل بیت پیامبر ۹ لازم است حرکت و تلاش نماید. این که این حرکت باید در چه مسیری و چگونه باشد، بیشتر به مباحث سال های آتی بر می گردد.

مربی برای طرح این موضوع باید به نکات زیر توجه داشته باشد:

۱ دقت در سیر تربیتی تعریف شده تا پایان دوره ی دبیرستان و دانشجویی.

۲ دقت در عنوان راهبردی و راهکار سال سوم دبیرستان

سؤال های کلیدی:

امام ۷ برای کدام تشنگی ما آب گوارا است؟

لزوم وجود نور در زندگی مادی و معنوی انسان چیست؟

سؤال های اساسی:

۱ عطش چیست؟

ص: ۱۷۶

۲ محبت به امام معصوم ۷ چگونه منجر به بهره برداری از ابعاد گوناگون وی خواهد شد؟

۳ نتیجه ی حرکت با امام ۷ چیست؟ وظیفه ی ما و امام ۷ به طور جداگانه چیست؟

۴ تفاوت انسان کامل و معصوم ۷ در چیست؟

۵ محیطی که در آن قرار گرفته اید را توصیف کنید. جایگاه امام در این محیط چیست؟

۶ چرا انسان نیاز به حرکت در راه امام معصوم ۷ دارد؟

۷ بهره گیری از امام چه موقع تشدید می گردد؟ آیا امام قرار است تمام مشکلات ما را حل کند؟ چگونه؟

۸ جایگاه صبر در بهره گیری از امام معصوم در کجاست؟

۹ چرا نیاز به امام ضرورت دارد؟

۱۰ آیا یک انتظار پویا و سازنده به تحرک و سپس بهره برداری از امام منتج خواهد شد؟

۱۱ هدف اصلی امام معصوم ۷ در بیان ویژگی ها و ابعاد وجودی خویش چیست؟ (۱)

ص: ۱۷۷

۱- منابع این بحث: کتاب شریف عیون اخبارالرضا، مرحوم شیخ صدوق. حرکت، استاد علی صفایی. امامت و رهبری در اسلام، استاد شهید مطهری. تو می آیی، نوشته استاد علی صفایی. امام مهدی موعود موجود، آیت الله جوادی آملی.

عنوان راهبرد: آزادی و رشد و آدم و انسان شدن.

عنوان راهکار: تأسیس حکومت دینی در بینش و بصیرت رضوی.

محور بحث: سیره ی سیاسی امام رضا۷.

شرح اجمالی:

با نگاه به سیر تربیتی بحث می توان دریافت که متربی تا این مرحله به این نکته دست یافته است که باید در کنار امام خویش حرکتی را آغاز کند. حال، اساسی ترین سؤال این است که حرکت با امام در چه مسیری و با چه هدفی باید انجام گیرد؟

عنوان راهبرد و راهکار بحث کمک شایانی به پاسخ این سؤال خواهد نمود؛ چرا که یکی از کلیدی ترین مسایلی که انبیا، اولیا و خصوصاً ائمه ی اطهار: همیشه به دنبال آن بوده اند تشکیل حکومت دینی خدا محور با هدف آزادی و رشد و آدم و انسان شدن مردم بوده است. یکی از زیباترین این حرکت ها، حرکت امام رضا۷ از مدینه به دیار خراسان بوده است؛ حرکتی که یکی از مبانی آن، ایجاد حکومت دینی بود.

بر این اساس، یکی از وظایف خطیر مربیان در این مقطع متوجه ساختن متربیان به این نکته است که باید در کنار امام حرکت نمود و زمینه ی تشکیل حکومت دینی خدا محور را فراهم نمود.

در عصر حاضر نیز ما به عنوان منتظران حضرت مهدی موعود«عج» این وظیفه را برعهده داریم.

پیشنهاد می‌گردد مربی در بیان مباحث این مقطع از موارد تئوریک کمی فاصله گرفته و مسایل را با اشاره به الگوهای کاربردی، مانند پیروزی انقلاب اسلامی ایران توسط امام خمینی (ع)، تبیین نماید.

مربی در طرح این مباحث همواره می‌باید به دو نکته توجه داشته باشد:

۱ دقت در سیر تربیتی تعریف شده تا پایان مقطع دبیرستان و دانشجویی؛

۲ دقت در عنوان راهبرد و راهکار این مقطع؛

سؤال‌های کلیدی:

ضرورت و اهداف حکومت دینی چیست؟

بزرگ‌ترین هنر من در برقراری حکومت دینی چیست؟ (هنر و نقش)

سؤال‌های اساسی:

۱ بزرگ‌ترین تفاوت حکومت دینی و حکومت غیردینی چیست؟

۲ آیا بزرگ‌ترین پارامتر در برقراری حکومت دینی حرکت است؟

۳ نقش بصیرت در تأسیس حکومت دینی چیست؟

۴ بزرگ‌ترین هنر و ترفند امام (ع) در برخورد با سیاست‌بازی مأمون چه بود؟

۵ بهترین برداشت از این کلمات در تأسیس حکومت دینی چیست: انتظار، تقیه، قیام؟

۶ چند نمونه از تلاش‌ها و حرکت‌ها در تأسیس حکومت دینی را مثال بزنید: حکومت پیامبر اسلام (ع)، جمهوری اسلامی ایران.

۷ رابطه‌ی بین معرفت دینی و حکومت دینی در چیست؟

ص: ۱۷۹

۸ آیا حرکت در جهت امام معصوم ۷ و در کنار او قرار گرفتن لازمه ی حکومت دینی است؟

۹ مهم ترین نقش ما در برقراری حکومت مهدوی چیست؟

۱۰ آیا تأسیس حکومت دینی مهم ترین شاخصه ی امام معصوم ۷ است؟

۱۱ ابزارهایی که یک فرد در تحقق حکومت دینی می باید دارا باشد چیست؟

۱۲ چه ارتباطی بین غیبت امام زمان و ایجاد حکومت دینی وجود دارد؟ (۱)

ص: ۱۸۰

۱- منابع این بحث: سیری در سیره ی ائمه ی اطهار، ولایت عهدی امام رضا، استاد شهید مطهری. حضرت رضا، مرحوم آیت الله کمپانی. سیمای معصومین در آینه ۶۱ی نگاه رهبری، آیت الله خامنه ای. تو می آیی، استاد علی صفایی. حکومت دینی در منظر شهید مطهری. از معرفت دینی تا حکومت دینی، استاد علی صفایی.

عنوان راهبرد: آزادی و رشد و آدم و انسان شدن.

عنوان راهکار: راهکارهای پیشبرد حکومت دینی در زمان غیبت امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف).

محور بحث: ضرورت وجود ولی فقیه.

شرح اجمالی:

بحث های سال سوم دبیرستان ایجاب می کند به موضوع مهدویت در زمان غیبت پرداخته شود؛ لاجرم، بحث ولایت فقیه که مورد توجه و سؤال بسیاری از نوجوانان و جوانان است نیز مطرح می گردد. پرداختن به این بحث و تبیین درست آن، استحکام مبانی اعتقادی اعضا جلسات فرهنگی را در پی خواهد داشت.

مترئیان این مقطع از آغاز اردو فرصت زیادی برای طرح بحث و آمادگی قبلی ندارند؛ لذا می باید در اردو بیشتر به طرح سؤالات و شبهات و پاسخ گویی به آنها پرداخت.

مبحث ولایت فقیه بسیار گسترده و در عین حال تا حدودی پیچیده است و لازم است در جمع بندی آن به کلیات و نگرش های کلان خصوصاً با رویکرد عقلی توجه شود. سپس به اقتضای جلسات، شبهات مطرح و پاسخ آن ارایه گردد.

باید دانست میزان تسلط و مطالعه ی مربیان به پیشبرد این بحث کمک قابل توجهی خواهد نمود.

مربی همواره می باید سیر تربیتی تعریف شده در مباحث اردوی مشهد مقدس کانون را مد نظر داشته باشد.

سؤال های کلیدی:

جایگاه ولی فقیه در مبانی اعتقادی ما کجاست؟

ضرورت تبعیت از ولی فقیه چیست؟

سؤال های اساسی:

در ارایه ی این مطلب بهتر است بیشتر به سؤالات مترتبان پاسخ داده شود. (۱)

ص: ۱۸۲

۱- . منابع این بحث: ولایت فقیه، حضرت امام خمینی. ولایت فقیه، آیت الله جوادی آملی. مشکات هدایت، آیت الله مصباح یزدی. حکومت دینی در منظر شهید مطهری. درس هایی از انقلاب، استاد صفایی (دفتر، انتظار، تقیه، انقلاب)

فصل نهم: ارزشیابی فعالیت های فرهنگی

اشاره

ص: ۱۸۳

یکی از دستورات اکید دین مبین اسلام ارزشیابی و محاسبه ی مستمر انسان از عملکرد خود برای خودسازی و رشد معنوی است. حدیث شریف «حاسبوا أنفسکم قبل أن تُحاسبوا...»

به همین مطلب اشاره دارد. بدیهی است این سفارش سازنده نه فقط در زمینه ی امور فردی، بلکه در تمام امور جمعی و اجتماعی نیز ساری و جاری است و عمل به آن منشأ برکات بسیاری خواهد بود.

ارزشیابی و کنترل دارای دو رکن است:

الف) ارزیابی؛

ب) پیگیری.

ارزیابی: در این مرحله اطلاعات لازم درباره مسایلی مانند پیشرفت کار بر اساس برنامه، کمیت و کیفیت عملکرد افراد و مشکلات اجرایی به مسئولین می رسد.

پیگیری: در این مرحله پیگیری های لازم بر اساس نتایج ارزیابی انجام شده مطرح می گردد. (۱)

ص: ۱۸۵

۱- . قال النبی: «حاسبوا أنفسکم قبل أن تحاسبوا، وزنوها قبل أن توزنوا، و تجهزوا للعرض الأ-کبر». (وسایل الشیعه، الحر العاملی، ج ۱۶، ص ۹۹)

برای طرح ریزی یک تشکیلات کامل و بی-نقص لازم است تمام اجزای مورد نیاز را مورد توجه قرار داد و چرخه ی کار هریک را مشخص نمود. یکی از اجزای حیاتی هر تشکیلات، قسمت ارزشیابی است. بر همین اساس، لازم است برای رشد و بالندگی یک مجموعه ی سازمانی از بدو امر قسمتی به ارزشیابی مداوم افراد، برنامه ها، سمت-ها، نمودار سازمانی و آینده ی تشکیلات بپردازد و چراغی فراروی آن روشن نماید. واضح است هرچه از زمان تأسیس مجموعه می گذرد باید قسمت ارزشیابی وسیع تر و منسجم تر شود.

ارزشیابی می تواند همه ی بخش ها و قسمت-های یک سازمان را پوشش دهد. در این میان، سه محور از همه مهم تر است. این سه محور عبارتند از: الف) برنامه ها؛ ب) افراد و نیروها (منابع انسانی)؛ ج) روندها و فرآیندهای کاری و سازمانی.

هم چنین لازم است با ابداع روش های جدید، در جهت حفظ، پویایی و بالندگی حرکت مقدّس فعالیت در مسجد تلاش نمود تا کیفیت کار روز به روز بهتر گردد.

اهداف ارزشیابی

۱ ایجاد نظام شایستگی و مبنای عادلانه برای تشخیص شایستگی افراد؛

۲ تشخیص بهنگام نقاط ضعف، کمبودها و آسیب ها و ارائه ی راه حل های مناسب برای رفع آن؛

۳ شناخت بهنگام نقاط قوت و خدمات سازنده و تقویت و تشویق آن؛

۴ پیشگیری، کاهش و رفع تنش های احتمالی در عرصه های اجرایی و تربیتی؛

۵ بالا بردن میزان دقت در مراحل مختلف اجرای برنامه ها؛

۶ ایجاد مبنای صحیح برای برنامه ریزی و جابجایی نیروها؛

۷ بررسی مداوم شیوه ها، راهکارها و برنامه ها جهت تحقق اهداف مجموعه.

ضرورت ارزشیابی

وجود نظام ارزشیابی در یک مجموعه، محاسن و فواید زیادی به دنبال دارد. به طور کلی، می توان با برشمردن معایب نبود سیستم ارزشیابی به ضرورت وجود آن پی برد.

یک تشکیلات فاقد ارزشیابی نمی تواند سریع به هدف برسد؛ چراکه ممکن است مدت-ها یک روش ناموفق را تجربه کند و به اصطلاح تیر در تاریکی بیندازد. چنین تشکیلاتی از روش آزمون و خطا بهره می جوید لذا به سختی می تواند از نوآوری و پویای برخوردار شود.

یکی دیگر از آفت های مراکز فاقد ارزشیابی ریزش زیاد و آرام است که می-تواند نتایج رویش و جذب را از بین ببرد.

از دیگر آفت ها می توان به انتظار بیش از حد نیروهای مستعد برای کسب سمت-های بالاتر اشاره کرد. هنگامی که سیستم ارزشیابی فعال نیست ما نمی دانیم الان در چه موقعیتی هستیم لذا برنامه-ریزی برای آینده و نتیجه گیری از برنامه های اجرا شده کاری دشوار خواهد بود.

تعریف ارزشیابی

ارزشیابی فرایندی است که در آن عملکرد افراد و شیوه های اجرا و اثرگذاری برنامه ها بررسی و تجزیه و تحلیل و نقاط ضعف و قوت آن شناسایی می-شود.

برای تحقق این امر لازم است واحدی با عنوان، «واحد برنامه ریزی و ارزشیابی» در مسجد پیش بینی گردد. وظیفه ی این واحد علاوه بر پرداختن به بحث ارزشیابی، طراحی و برنامه ریزی سیاست های کلان و همچنین بررسی و اظهار نظر کارشناسی درباره ی طرح های ارایه شده از سوی واحدهای مختلف است.

اقسام ارزشیابی

با تأمل در موضوعات ارزشیابی یعنی آنچه معمولاً مورد ارزشیابی و بررسی قرار می گیرد می توان اقسام ارزشیابی را به شرح ذیل ترسیم نمود:

۱ ارزشیابی افراد: در این قسم عملکرد فردی، تصمیمات، تدابیر، اظهار نظرها و شایستگی های افراد بررسی می-شود.

افراد خود بر دو قسمند:

الف) کادر تربیتی و مسئولین و مربیان مرکز؛

ب) مربیان و اعضای مجموعه.

عناوین ارزیابی افراد:

فعالیت بر اساس برنامه؛

اطاعت از ما فوق؛

اشتغال کامل؛

ص: ۱۸۸

تعهد و مسؤولیت پذیری؛

توان مدیریت و خلاقیت فردی؛

تخلفات شرعی و قانونی؛

حُسن خلق.

۲ ارزشیابی برنامه ها، که خود بر دو قسم است:

الف) برنامه های ثابت. (برنامه هایی که به صورت دراز مدت و هر ساله اجرا می شود و نقش محوری دارد)؛

ب) برنامه های پیشنهادی. (برنامه هایی که توسط واحدهای مختلف پیشنهاد می-گردد و غالباً مقطعی است).

۳ ارزشیابی امکانات. (تناسب امکانات واحدها با برنامه های قابل اجرا و میزان تلاش واحدها برای تأمین امکانات و ما یحتاج ضروری).

وظایف واحد برنامه ریزی و ارزشیابی

مأموریت کلی این واحد مشورت گرفتن و مشورت دادن به مسئولین قسمت ها و مسؤول مرکز به منظور حسن اجرای برنامه ها است.

وظایف واحد ارزشیابی در دو مقوله (ارزشیابی برنامه ها / ارزشیابی افراد) به شرح زیر است:

الف) وظایف واحد ارزشیابی در مقوله ی ارزشیابی برنامه ها:

۱ فراهم ساختن مقدمات لازم برای فرهنگ سازی و کاربردی کردن واحد ارزشیابی در سه حیطه (ارزیابی قبل از اجرای - ارزیابی حین اجرای - ارزیابی بعد از اجرای برنامه ها).

ص: ۱۸۹

۲ آسیب شناسی بهنگام و ارایه طرح برای رفع آنها.

۳ استفاده ی بهینه از آمار، ارقام، نتایج به دست آمده از ارزیابی ها، تجربیات، طرح ها، پیشنهادها و انتقادات اعضای مجموعه با هدف اصلاح و تقویت عملکرد مجموعه. و ارایه ی گزارش آن به مسئولان مربوطه.

۴ ارزیابی فعالیت های فکری و فرهنگی اجرایی کادر و اعضای مجموعه در خارج از مجموعه برای واگذاری مسؤلیت های جدید.

۵ کارشناسی طرح های پیشنهادی مطابق منشورهای تربیتی و اجرایی به منظور ارتقای سطح فکری، معنوی و بالابردن توان اجرایی کادر.

۶ بررسی و ارزیابی مستمر برنامه ها از نظر جذابیت و محتوا.

۷ بررسی و بازنگری مداوم منشورهای تربیتی و اجرایی و شرح وظایف واحدهای مختلف به منظور تشخیص بازدهی کافی نیروها با توجه به مقتضیات زمانی و مکانی و متناسب با اصول و ارزش های ثابت دینی - اجتماعی و ارایه ی نتایج آن به مسئولان مرکز.

۸ بررسی و ارزیابی مستمر برنامه ها در حین اجرا و ارایه ی راهکارهای اصلاحی به منظور پیشگیری از اتلاف منابع.

ب) وظایف واحد ارزشیابی در مقوله ی ارزشیابی افراد:

۱ شناخت نقاط قوت و ضعف افراد، و انذار و آگاهی آنها در صورت رکود آنها.

۲ ارزیابی مستمر نیروها و احراز صلاحیت های اجرایی و تربیتی.

ص: ۱۹۰

۳ شناسایی و پیشنهاد افراد مستعد جهت تصدی مسئولیت و همچنین پیشنهاد جا به جایی و عزل افراد بر اساس جمع بندی نهایی.

۴ انجام نظرسنجی از اولیای اعضا در راستای حفظ و ارتقای سطح علمی، فکری و اخلاقی ایشان.

۵ همفکری با مسؤولان واحدها و گروه ها در جهت کشف و جهت دهی صحیح استعدادها.

روش های ارزشیابی

به طور کلی ارزشیابی را از لحاظ زمانی می توان به دو قسم «منظم» و «نامنظم» (موردی) تقسیم نمود.

ارزشیابی منظم که می تواند در مقاطع زیر اجرا شود:

۱ به صورت روزانه؛ مانند: حضور و غیاب اعضا که برای ثبت سوابق فعالیت افراد مورد نیاز است.

۲ به صورت هفتگی؛ مانند: گزارش گیری از بیلان فعالیت های یک گروه در هفته.

۳ به صورت ماهانه؛ مانند: بررسی سیر برنامه های هر واحد در ماه.

۴ به صورت فصلی؛ مانند: گزارش گیری-های سه ماهه از روند فعالیت یک واحد.

۵ به صورت سالانه؛ مانند: دریافت بیلان کار واحدهای مرکز در یک سال.

ارزیابی های منظم و مداوم معمولاً کمتر مورد توجه قرار می گیرد و متولّی معینی در مسجد ندارد. توجه داشته باشید که بی توجهی به این

مسأله در دراز مدت مشکلاتی را به بار می آورد. بنابراین، لازم است با تعیین مسئول ارزیابی مرکز، برای هر کدام از بندهای فوق فرم مخصوص تهیه شود و با ارزیابی کیفی فعالیت های مسجد روزآمد گردد.

ارزشیابی نامنظم به تناسب مأموریت ها و برنامه های خاص انجام می شود. این نوع ارزشیابی در یک مقطع زمانی و معمولاً اندکی پس از شروع فعالیت آغاز و با انتهای آن پایان می پذیرد. نمونه های این نوع فعالیت نیز در مسجد بسیار است. اردوها، دوره ها، جلسات، و ... از این نمونه است.

@تصویر

ص: ۱۹۲

نخستین گام در ارزشیابی تعیین باید‌ها و اهداف مجموعه است.

تا هنگامی که باید‌ها و اهداف مجموعه مشخص نشود و افق مجموعه ترسیم نگردد سایر گام‌ها کارآیی نخواهد داشت. ابتدا باید بدانیم قرار است به کجا برسیم، سپس به طراحی سازوکار جمع‌آوری اطلاعات و مقایسه اطلاعات و نتیجه‌گیری و تصمیم بر اساس نتایج و تحلیل‌ها پردازیم. بر این اساس، مسئولین مراکز فرهنگی باید در گام نخست، اهداف مجموعه و شاخص‌های ارزیابی و هدف و افق و مطلوب کار خود را مشخص نمایند تا بتوان با برنامه ریزی بدان‌ها دست یافت.

اغلب سیستم‌های ارزشیابی موجود از بالا به پایین طراحی شده است و همیشه مسئولان هستند که به ارزیابی عملکرد کادر و نیروهای خود می‌پردازند. به کارگیری این روش در جای خود لازم و ضروری است، اما از منظر مدیریت اسلامی ناقص است. مدیریت اسلامی، افزون بر ارزیابی‌های سیستمی، به اصل «خودارزیابی» اهمیت فراوانی می‌دهد.

تشکیلات پویا و زنده تشکیلاتی است که تمام افراد آن به طور خودکار به ارزیابی عملکرد خود و همچنین همکاران پردازند و با سرلوحه قرار دادن حدیث نبوی «ألا کلکم راع و کلکم مسؤول عن رعیتة».

در تکمیل فرآیند ارزشیابی مسجد نقش ایفا نمایند. در صورت تحقق این اصل در یک مجموعه نیاز به ارزشیابی‌های کم می‌شود؛ چرا (۱)

ص: ۱۹۳

که هریک از افراد خود یک ارزیاب به شمار می روند. برای دستیابی به این هدف واحد ارزشیابی مسجد باید تلاش خود را معطوف نهادینه کردن و سازماندهی این اصل نماید.

در چنین تشکیلاتی، مسیر ارزیابی از پایین به بالاست. افرادی که چنین روشی را به کار گیرند با مسئولیت شناسی و براساس اصول تربیت اسلامی همواره به دنبال روش بهتر می گردند.

شیوه های ارزشیابی

ارزشیابی در حال حاضر در علم مدیریت جایگاه خاصی یافته و شیوه های مدرن و آزمایش شده ای پیدا کرده است. مرسوم ترین و ساده ترین روش های ارزشیابی که در تشکیلات مسجد می تواند مورد استفاده قرار گیرد به طور اختصار بدین شرح است:

۱ مقایسه ای:

در این شیوه، فرد یا برنامه ی مورد نظر با الگوهای عملی و تجربه های موفق مقایسه می شود و نقاط ضعف و قوت آن شناسایی و ثبت می شود.

در این شیوه لازم است شرح وظایف و اهداف عملیاتی افراد و برنامه ها تعیین و ضمن سنجش توان افراد و مجریان برنامه ها نظر کارشناسی ارایه شود. باید توجه داشت که مقایسه باعث سرزنش و نکوهش توانایی ها نگردد و به ویژه باعث نشود که افراد به خاطر تکرار الگوهای مدنظر برای توجیه عملکرد خود درصدد بهانه جویی و ایراد برآیند.

ص: ۱۹۴

۲ چک لیست :

در این شیوه، فرم‌ها و برگه‌هایی به منظور ثبت گزارش و سنجش عملکرد افراد و مجموعه‌ها طراحی و در زمان مشخص جمع‌آوری می‌گردد.

۳ مصاحبه:

مصاحبه یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزشیابی و سنجش است. در این شیوه که در حال حاضر بیشتر به منظور نظرخواهی از برگزاری برنامه‌ها و ... صورت می‌گیرد، ضرورت اجرا، و کیفیت اجرا و حتی دریافت پیشنهاد برای بهبود روند اجرای برنامه‌ها از مصاحبه‌شونده پرسیده می‌شود. برای دستیابی به نتیجه‌ی بهتر لازم است مصاحبه‌کننده از اصول مصاحبه مطلع باشد تا بتواند مصاحبه‌را به خوبی مدیریت کند. اجرای مصاحبه‌ها می‌تواند به صورت گروهی و نقد و نظر باشد.

۴ آمارگیری:

استفاده از آمار و ارقام به عنوان یک ضرورت در کارهای تشکیلاتی همیشه مورد تأیید بوده است. آمار واقعی می‌تواند مانند چراغی فرا روی مسؤولان یک مجموعه قرار گیرد و رشد یا افت شاخص‌ها را نشان دهد. خصوصیت توالی در عدد و رقم همیشه نشان‌دهنده‌ی تفاوت است و تفاضل اعداد نتیجه‌ای است که کمتر می‌تواند مورد تغییر سلیقه‌ها قرار گیرد. البته به شرطی که آمارگیران از جمع‌آوری آمار غیر واقعی و کاذب پرهیزند و متولیان آمارگیری نیز شاخص‌ها را صحیح تعیین نمایند.

ص: ۱۹۵

یک تشکیلات موفق تشکیلاتی است که همیشه خود را آماده ی شنیدن انتقادات و پیشنهادات بنماید. موفق تر از آن، مجموعه ای است که خود را آماده ی پاسخ-گویی نشان بدهد. در این راستا، واحد ارزشیابی باید به عنوان گوش شنوای تشکیلات، نظرات و طرح های رسیده از داخل یا خارج مجموعه را جمع آوری و با جمع بندی و ارایه ی نظر، مسؤولان مجموعه را برای اصلاح و بهبود فعالیت ها یاری دهد.

این امر البته به معنای انتقال و پذیرش تمام نظرات نیست، اما بی توجهی به نظرات و گلایه ها معمولاً نارضایتی و عدم مقبولیت را به دنبال خواهد داشت و لذا باید همواره به آن توجه داشت.

روش تجزیه و تحلیل:

پس از استفاده از شیوه های فوق و روش های مقتضی و انجام عملیات ارزشیابی توسط نیروهای ارزیاب، مدارک برای اظهار نظر و جمع بندی نهایی تحویل مسؤول ارزشیابی می گردد و وی ضمن بررسی نتایج حاصله، و ملحوظ داشتن رضای خدا، نظر کارشناسی خود را اعلام و راه حل های کاربردی را ارایه می-نماید. نتایج ارزشیابی به مسؤولین تشکیلات یا فرد معرفی شده ارایه و یک نسخه از آن در بایگانی واحد نگهداری می شود.

سفارش ها و تذکرات:

جایگاه واحد برنامه ریزی و ارزشیابی اهمیت بسزایی دارد. نتایج به

دست آمده از ارزیابی ها و بررسی ها می تواند در ارایه ی نظرات و تصمیمات مرکز نقش مؤثری داشته باشد. به همین جهت، ممکن است این واحد در پاره ای از مواردِ کاری از سوی برخی از افراد سازمان - خدای ناخواسته - با پیشنهادات خلاف عرف روبه رو گردد. به منظور پیشگیری از این گونه مسایل لازم دانسته شد تا در فصل اوّل نکاتی را درباره ی نوع رفتار و عملکرد اخلاقی و اجرایی کادر واحد برنامه ریزی و ارزشیابی متذکر شویم تا با نصب العین قرار دادن آن ها همواره در مسیر و منهج اسلام ناب و صراط مستقیم ثابت قدم و استوار باشیم.

۱- تبلیغ و ایجاد ارتباط صمیمانه و صادقانه و همراه با شرح صدر در میان سایر افراد.

۲- چشم پوشی و تغافل از خطاهای فکری و اجرایی افراد (البته در پاره ای از موارد جزئی) و رفتار سازنده و مدبرانه با این موارد و اعمال رفتار و اخلاق کریمانه در رفع و دفع این نوع مسایل.

۳- اتخاذ نوعی مشی و منش که سایر افراد مجموعه، این واحد را امین اسرار و محل بازگویی مسایل و مشکلات فردی، جمعی، تشکیلاتی و ... بدانند. همچنین کادر واحد می باید طوری رفتار نمایند که اعضای مجموعه، خود برای مشورت و شرح عملکرد جاری واحد خود مشتاقانه، صادقانه و با نیت خیر و سازنده به آن مراجعه کنند؛ چراکه در غیر این صورت، دخالت مستقیم واحد برنامه ریزی و ارزشیابی در این امور، خالی از شایبه و بدون آرایش نخواهد بود.

۴- برای آگاهی از مسایل جاری در مجموعه می توان در بسیاری از موارد از طریق گپ دوستانه با اعضا وارد شد و با بیان نکاتی، باب انتقاد ناخود آگاه را به روی افراد باز نمود و نظرات آنها را شنید.

۵- همواره باید این مهم را در نظر داشت که هدف از راه اندازی و فعالیت در واحد برنامه ریزی و ارزشیابی خدمت به مسجد و تلاش در راه پیاده کردن اهداف مقدس اسلام ناب محمدی ۹ و آرمان‌های مقدس انقلاب است و می باید تمامی کارها با نیت الهی، خیرخواهانه و سازنده باشد و به شدت از منحرف شدن افکار و رفتار اعضا در این واحد به سمت عملکردهای مزورانه و جاسوس مآبانه و همراه با خیانت جلوگیری کرد و در حین کار باید اخلاق اسلامی را ملازم با کار اعمال کرده و تبلیغ نمود.

۶- به تبعیت از حدیث نبوی ۹ که می فرماید: «أَلَا كَلِّم رَاعٍ وَ كَلِّم مَسْؤُولٍ» «عن رَعِيَّتِهِ» واحد برنامه ریزی و ارزشیابی هم در بین اعضا خود و هم در بین سایر اعضای این دیدگاه را فراروی همگان باز کند که تمامی افراد عضو فعال واحد ارزشیابی بوده و همگی در راه اعتلای کلمه ی توحید و توحید کلمه، تلاش و کوشش نموده و از بی تفاوتی نسبت به زوایای مجموعه ی خودداری کرده و موفقیت، شکست و یا اشتباه دیگران را موفقیت، شکست و یا اشتباه خود بدانند و در راه اصلاح هرچه بیشتر امور مجدانه و همگانی تلاش بنمایند.

۷- واحد برنامه ریزی و ارزشیابی باید به این امر مهم توجه داشته باشد که این واحد، یک واحد با قوه ی قهریه و اجرائیه نیست، بلکه همواره دلسوز، ناصح و خدمتگزاری صادق برای کل افراد مجموعه است.

۸- واحد برنامه ریزی و ارزشیابی در یک مجموعه ی صادق و هماهنگ، همواره باید صلاحدید و تشخیص مسؤلان ما فوق را بر بررسی ها و قضاوت های خود مقدم دانسته و خودسرانه وارد عمل

نشود. چون همان طور که ذکر شد، این واحد یک واحد اجرایی و عمل کننده در مجموعه نیست، بلکه وظیفه ی آن بررسی مداوم امور و ارایه ی آن به مسؤولان مجموعه است.

۹- واحد برنامه ریزی و ارزشیابی نباید هیچ گاه از نقاط ضعف و یا قوت افراد و یا واحدی از واحدها و یا کل مجموعه سوء استفاده کند و نباید دانسته ها را در غیر محل خود باز گو نماید، بلکه باید رازداری را پیشه ی خود نموده و از آنچه مطلع می گردد در ارتباط، رفتار و اخلاق اسلامی دخالت ندهد.

۱۰- کادر واحد باید به مسایل اخلاقی و تربیتی کاملاً آگاهی داشته و آن را در واحد برنامه ریزی و ارزشیابی به کار گیرند.

۱۱- باید طوری رفتار نمود که نوع خبر و یا رفتار و واکنش مراجعه کنندگان - که در برخی مواقع همراه با عدم تعادل و کم دقتی در خبر گیری و خبر دهی است - در تحلیل ها و قضاوت های واحد برنامه ریزی و ارزشیابی تأثیرات منفی ای به جای نگذارد. باید سعی شود هر خبری را از راه های شرعی و مناسب دیگری نیز بررسی، تدقیق، توثیق و تصدیق کرد تا خدای ناکرده در این بین از کسی حقی ضایع نشده و احیاناً هتک حرمتی نسبت به مؤمنان صورت نگیرد. (۱)

ص: ۱۹۹

۱- . با بهره گیری از جزوات مؤسسه ی فرهنگی اسوه ی صدیقین.

فصل دهم : مساجد و کانون های مذهبی

اشاره

ص : ۲۰۱

مریّیان برای انجام کارهای فرهنگی به ابزارها، وسایل و پایگاه هایی مانند مساجد، مدارس، هیئت های مذهبی، کانون-های فرهنگی و علمی جوانان و ... نیاز دارند. مهم ترین پایگاه برای فعالیت فرهنگی «مسجد» است. از اوّلین روزهای تشکیل نخستین حکومت اسلامی در زمان رسول خدا^{۹۱} در مدینه، مسجد به عنوان اصلی ترین پایگاه تجمع مسلمانان و کانون عبادی سیاسی شناخته شده است. مسجد، عامل نیرومندی در همبستگی و اتحاد مسلمانان است. اقامه ی نمازهای جمعه و جماعت و برگزاری کلاس های تفسیر و معارف، همیشه وسیله ای برای گردهمایی مسلمانان بوده است. در این گردهمایی ها بسیاری از مسایل مهم اجتماعی و سیاسی مطرح و در مورد آنها تصمیم گیری شده است.

نقش مساجد و دیگر نهادهای مذهبی در پیروزی انقلاب اسلامی نیز بسیار چشمگیر است. نیروهای فعال در مساجد، به طور مستقیم در متن انقلاب شرکت کردند؛ به گونه ای که مساجد نقش نیروسازی و پایگاه ارتباطی مردم و رهبران انقلابی را برعهده داشتند. همچنین یکی از عوامل پایداری فرهنگ اسلامی را باید وجود مساجد و نهادهای مذهبی دانست.

اصولاً برای انجام امری پایدار و دایمی نمی توان بدون برنامه و تشکیلات عمل نمود. جذب پایدار جوانان و سوق دادن ایشان به مسجد نیز از این امر مستثنی نیست. لذا برای حصول چنین اتفاقی، باید اموری را در مورد مسجد انجام داد که مهم ترین آن به شرح زیر است:

۱- باز بودن مساجد در تمام ساعات روز

یکی از مشکلات حضور جوانان در مساجد این است که درهای مساجد جز محدودی از ساعات شبانه روز در سایر اوقات بسته است. اگر قرار است مسجد محلی برای انجام تمام امور فرهنگی و اجتماعی باشد، نه فقط برای نماز خواندن، لازم است در تمام ساعاتی که جامعه فعالیت دارد مسجد نیز باز و فعال باشد. چگونه می توان از مکانی که فقط ساعات محدودی از شبانه روز باز است انتظار داشت جذب جوانان پر شور و با تحرک باشد؟ لازمه ی حضور افراد در دفعات فراوان و برای امور و فعالیت های متعدد زمانی فراهم می آید که آن مکان به روی آنان باز باشد. از این رو، شرط نخست برای داشتن مساجدی فعال و جذاب برای جوانان، باز بودن مساجد در تمام ساعات روز است.

پیامبر ۹می فرمایند: «در دنیا چون میهمان باشید و مسجد ها را خانه کنید.» خانه ی هر کس باید همیشه به رویش باز باشد.

یکی از اموری که مانع باز بودن دایمی مساجد می گردد اشیا گران قیمتی است که بعضاً در مساجد گذاشته شده است و از ترس به سرقت رفتن آن ها مسجد بسته می ماند. پیامبر ۹می فرمایند: «چون (۱)

ص: ۲۰۴

۱- . نهج الفصاحه، حدیث ۲۱۸۸.

عمل گروهی بد گردد مسجد خود را زینت کنند.» به هر حال، باید از خادمین مساجد خواست که مساجد را در تمام روز باز نگه دارند.

۲- انتخاب مکانی در مسجد برای انجام امور جوانان

فعالیت جوانان در مساجد نیاز به مکانی دارد تا در آن، امور مربوط به جوانان سامان دهی شود و جوانان برای انجام بعضی از امور خود در آنجا گرد هم آیند. لازم نیست که این مکان خارج از فضای اصلی مسجد باشد، بلکه تعیین فضایی در داخل مساجد، تأمین کننده ی این منظور خواهد بود.

۳- ایجاد این فرهنگ که «مسجد پایگاهی برای همه امور است»

سوگمندان در جامعه ی ما بین آحاد مردم و حتی بعضی از خواص چنین تصویری وجود دارد که مسجد فقط جای نماز خواندن، دعا کردن و برگزاری جلسات سخنرانی و نظایر آن است. گویی مسجد برای کاری دیگری در اسلام بنا نشده است. این که چنین دیدی از کجا وارد اسلام شده معلوم نیست، اما امروزه چنین تصویری از مساجد عمومیت یافته و لازم است تغییر کند تا زمینه برای انجام کارهای بعدی در مسجد فراهم آید. در غیر این صورت، به سختی می توان پیشرفتی در جذب جوانان به مساجد داشت؛ زیرا جوانان، پر تحرک و پر جنب و جوش اند و اگر قرار باشد فقط برای اقامه ی نماز و یا گوش دادن سخنرانی و نظایر آن به مساجد بیایند جمعیتی بیشتر از آن چه اکنون به مساجد می آیند را نمی توان جذب نمود. (۱)

ص: ۲۰۵

۴- ایجاد تشکیلاتی برای جذب جوانان

برای جذب جوانان به مساجد ایجاد محیط و فضایی مطلوب برای اجرای برنامه هایی در داخل مساجد ضروری به نظر می رسد. این برنامه ها عبارتند از:

الف) مسجد محل تجمع جوانان

مسجد باید به گونه ای شکل یافته باز باشد که جوانان وقتی از منزل خارج می شوند اگر نخواهند به گردش بروند، نخستین جایی که برای رفتن به آنجا به ذهنشان خطور کند مساجد باشد.

جوان دوست دارد با دوستان خود در محلی باشد و با آنان به انواع و اقسام صحبت ها پردازد؛ چه بهتر که به جای کافی نت و مکان های نامعلوم به مسجد برود. اگر جوان بداند که در مسجد هم می تواند کارهای مختلف خود را انجام دهد و هم می تواند هم سن و سال های خود را ببیند، حاضر خواهد بود وقت زیادی از خود را در مسجد صرف کند؛ زیرا چنین موضوعی مطلوب جوانان است و اگر امکان این کار در مسجد فراهم نیاید به جایی دیگر خواهند رفت.

ب) مسجد محل برگزاری کلاس های درس

جوانان را می توان بنا به دوره ی تحصیلی شان گروه بندی کرد: دوره ی ابتدایی، دوره ی راهنمایی، دوره ی دبیرستان و دانشگاهی. هم چنین می توان برای هر دوره مسؤلی از خود جوانان توسط امام جماعت انتخاب نمود و کلاس های تقویتی و جبرانی دروس مدرسه ای آنان را در آنجا برگزار کرد. برای تدریس نیز می توان از

جوانان رده بالاتر تحصیلی استفاده نمود؛ به طوری که نوجوانان راهنمایی و یا جوانان دبیرستانی با استعداد در دوره ی ابتدایی تدریس کنند و جوانان دبیرستانی زرنگ و باهوش تدریس دوره ی راهنمایی را به عهده گیرند و دانشجویان نیز تدریس دروس تخصصی تر دوره ی دبیرستان را متقبل شوند. در این حال، تمام افراد نسبت به هم احساس مسؤولیت نموده و همه خود را مسؤول و فعال خواهند دانست. البته لازم است با استفاده از معلمین با تجربه، کلاس های آمادگی کنکور را نیز در مساجد برگزار نمود.

برگزاری کلاس های درس در مساجد هم اعتماد خانواده ها را جلب خواهد کرد و هم سبب خواهد شد تا یکی از مهم ترین فعالیت های جوانان که تحصیل است در مساجد باشد.

(ج) مسجد محل درس خواندن

با باز بودن دائمی مساجد باید از جوانان در تمام دوره های تحصیلی خواست که اگر مثلاً نمی توانند و یا نمی خواهند در منزل درس بخوانند می توانند کتاب های خود را به مسجد آورده و در همانجا به خواندن درس مشغول شوند. با این کار، جوانان احساس خواهند کرد که مسجد منزل دوم آنان است، و از این رو، هرگاه احساس نیاز کنند به مسجد خواهند آمد. ضمن آن که احساس می کنند که می توانند همیشه هم سن و سال های خود را در آنجا ببینند که این موضوع خود باعث تجمع بیشتر جوانان در مساجد خواهد شد.

(د) مسجد محل پایگاه فناوری اطلاعات

امروزه جوانان به رایانه علاقه ی فراوانی دارند و پوشیده نیست که

زندگی در دنیای امروز بدون تصور فعالیت های رایانه ای بسیار دشوار است. از این رو، لازم است تا چندین رایانه در هر مسجد وجود داشته باشد تا جوانان بتوانند ضمن آموزش کاربردی رایانه، فعالیت های علمی و فرهنگی خود را با آنها انجام دهند.

ه) مسجد مکان آموزش های دینی و قرآنی

در خلال آن چه بیان شد می توان کلاس هایی به صورت حساب شده برای تدریس قرآن، احکام و امور اعتقادی برای دوره های سنی مختلف در داخل مساجد ترتیب داد و ضمن برنامه ها امور دینی و تربیتی را به جوانان آموخت و برای آنان برنامه های دعا و هم خوانی و نظایر آن را به فراخور نیاز اجرا کرد.

و) مسجد محل برنامه ریزی ورزشی

مساجد می توانند برنامه های ورزشی و مسابقات گوناگون را پوشش دهند. بدین منظور، می توان از فضای آزاد طبیعت استفاده نمود و یا با هماهنگی سازمان های متصدی از امکانات ورزشی و سالن های مدارس استفاده کرد. استفاده از امکانات ورزشی مدارس در غیر ساعات درسی نیز از طریق مساجد امکان پذیر است و تقریباً می توان درصد بالایی از نیاز های ورزشی آنان را از این راه برطرف ساخت.

ز) مسجد محل برگزاری مسابقات علمی

در صورتی که دروس مختلف در مساجد تدریس شود می توان برای ایجاد رقابت بین دوره های تحصیلی مختلف مسابقات علمی برگزار کرد و از این طریق ضمن ایجاد رقابت بین جوانان هر دوره و

هر سال درسی، این امکان را فراهم آورد تا جوانان هر دوره توان علمی خود را محک بزنند. شایسته است برگزاری مسابقات علمی به طور دائمی و در فواصل زمانی مناسب صورت پذیرد.

افزون بر مسابقات علمی، مسابقات حفظ و قرائت و مفاهیم قرآن نیز به فراخور سن جوانان برای هر دوره می تواند برگزار گردد. همچنین برگزاری مسابقات احکام و اصول اعتقادی در دوره های طولانی تر ولی دائم لازم به نظر می رسد.

برای جلب مشارکت جوانان برای شرکت در مسابقات لازم است جوایزی متناسب با ابعاد مسابقه در نظر گرفته شود.

ح) مسجد محلی برای برگزاری اردوهای تفریحی

در هر مسجد می توان برنامه هایی برای بردن جوانان به اردوهای تفریحی تدارک دید و در این قالب موجبات شادی آنان را فراهم سازد. هزینه این اردوها را می توان از خود جوانان گرفت. تفریح و سرگرمی و جست و خیز از نیازهای جدایی ناپذیر دوره ی نوجوانی و جوانی است و نادیده گرفتن آن می تواند صدمات جبران ناپذیری به روح و روان جوانان وارد سازد. افزون بر آن، اگر این امر در مساجد برنامه ریزی نشود، جوان برای ارضای چنین نیازی به مکان های دیگر خواهد رفت.

۵- مردم تأمین کننده ی نیازهای جوانان در مساجد

برای تأمین هزینه هایی که برای جلب جوانان و یا اهدای جوایز مسابقات صرف می شود ضمن کمک گرفتن از دستگاه های دولتی متصدی این امر، می توان از مردم و خیرین هر محل و همچنین از

خانواده های خود جوانان نیز کمک گرفت. اگر مردم ببینند که فرزندان آنان در مساجد هم درس می خوانند و هم دین می آموزند و هم تربیت می شوند و هم به تفریحات سالم می پردازند، به برنامه های مساجد اعتماد خواهند کرد، و در این حال، در صورت توانایی از کمک مالی به مساجد دریغ نخواهند نمود.

همچنین می توان برای مردم تبیین کرد که به جای خرید قرآن و اهدای آن به مساجد بهتر است در پرورش جوانان و تهیه ی ابزار مورد نیاز آنان مشارکت مالی کرده و ثواب آن را به درگذشتگان خود اهدا کنند. افزون بر آن، می توان از مردم خواست برای ترحیم مردگان خود نیازهای فرهنگی مساجد را به عنوان باقیات الصالحات تأمین نمایند.

فصل یازدهم: چگونگی اجرای فعالیت های فرهنگی در مسجد

اشاره

ص: ۲۱۱

حال با توجه به ضرورت فعالیت های فرهنگی متنوع در مساجد، به چگونگی اجرای تعدادی از این برنامه ها می پردازیم.

عنوان برنامه: نشست سالانه ی فعالان فرهنگی مرکز

اهمیت:

ضرورت برنامه ریزی و مشخص شدن افق و مسیر یک ساله، دسترسی به سند فعالیت های یک ساله مرکز و تهیه ی تقویم اجرایی فعالیت های سال، انسجام بخشیدن به نیروها برای به کارگیری در طول سال و تقسیم کارها، برنامه ریزی برای تأمین هزینه های جاری مرکز و بهره گیری از تجربیات فعالان فرهنگی، هویت بخشی به نیروهای جوان با دعوت از ایشان در این جلسات می تواند اهمیت این جلسه را به ما نشان دهد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

هر ساله می توان در یک تاریخ مشخص فعالان فرهنگی مرکز، روحانی مسجد، هیئت امناء و فرمانده ی پایگاه مقاومت و مسؤول مرکز فرهنگی و هیئت را دعوت نمود و پس از بیان اهمیت و

ص: ۲۱۳

ضرورت کار فرهنگی در عرصه ی کنونی و انگیزه دهی به حضار، پیش نویس برنامه های قابل اجرا در مرکز را بیان کرد و نظرات آنان را جویا شد و همگی را دعوت به همکاری و مسؤولیت پذیری برای اجرای برنامه ها نمود. پس از آن، در همین جلسه و یا در جلسات دیگر، مسؤولیت اجرای برنامه ها به افراد مشتاق داده شود و مسؤول مرکز پیگیر اجرا و نظارت بر حسن اجرای آن در طول سال باشد. برنامه ریزی برای تأمین هزینه ها نیز باید در همین جلسه مورد توجه قرار گیرد، ولی نباید باعث دلسردی و زمین گذاشتن برنامه ها گردد. در انتها باید لیست تقویم اجرایی برنامه ها با مشخص شدن مسؤول اجرای آن تکمیل گردد.

زمان بندی اجرایی:

با مشخص شدن اجرای این برنامه در تاریخی معین، حداقل یک ماه قبل از برگزاری جلسه، لیست مدعوین تهیه و دو هفته مانده به برگزاری جلسه دعوت نامه ها پخش گردد. پیش نویس برنامه های یکساله یک هفته قبل از جلسه آماده شود. این امر از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و تهیه ی آن نیازمند هماهنگی است.

به کارگیری نیرو:

با تعیین مسؤول اجرای این برنامه به کمک دو الی سه نفر از اعضا، هماهنگی دعوت از مدعوین و آماده سازی فضای جلسه و تدارک پذیرایی صورت گیرد.

لوازم مورد نیاز:

فضای مناسب جلسه و وسایل کمک آموزشی برای تشریح برنامه ها.

ص: ۲۱۴

-تهیه ی دعوت نامه برای اعضای جلسه، تهیه ی پیش نویس و تکثیر آن به تعداد افراد جلسه.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

لازم است قبل از اجرای این برنامه یک پیش نویس پیرامون برنامه های سال و چگونگی اجرای آن با جای خالی مسؤول برگزاری تهیه و تکثیر شود و در اختیار حضار قرار گیرد تا جلسه دچار آشفتگی در تصمیم گیری نگردد. در صورتی که حضار و فعالان فرهنگی با اجرای یک جلسه مخالفت نمایند و یا درخواست برگزاری برنامه ی جدیدی را داشته باشند، با رأی گیری می توان به راحتی پیش نویس را تغییر داد و در سند سالانه لحاظ نمود. تجربیات اجرای چنین جلساتی نشان می دهد که امکان مخالفت و نظر منفی برای اجرای بسیاری از برنامه ها با این توجیه که پول و امکانات و نیرو نیست وجود دارد؛ لذا مسؤول جلسه باید با توجیه و بیان ضرورت و اهمیت برنامه، از اجرای آن دفاع نماید و با تدبیر اجرای هر برنامه را زمینه سازی کند.

در مسجد ما:

این نشست یک هفته بعد از عاشورای حسینی برگزار می گردد و در آن علاوه بر تحلیل چگونگی مراسم دهه ی اول محرم در مسجد، برنامه ی یک ساله ی فعالیت های مسجد بررسی می شود.

ص: ۲۱۵

اهمیت:

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ).

امیرالمؤمنین علی ۷ فرمودند: «هیچ پشتیبانی، چون مشاوره نیست.»

کار تربیتی و فرهنگی بدون تدبیر و برنامه ی منسجم، بی نتیجه خواهد بود؛ لذا برای نظارت بر عملکرد جلسات و فعالیت های مربیان و تحقق سیر موضوعات تربیتی لازم است این نشست برگزار گردد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

کسانی که به عنوان مربی یا سرگروه و یا رابط فرهنگی در مسجد فعالیت دارند باید حداقل ماهی یکبار یک جلسه ی مشورتی داشته باشند تا علاوه بر نظارت بر روند کیفی فعالیت ها، برای موضوعات ارایه شده و مشکلات تربیتی مجموعه تبادل نظر نمایند. در این جلسه، مربیان مقاطع مختلف، به تفکیک، گزارش کوتاهی از موضوعات و فعالیت های انجام شده در ماه گذشته را ارایه نموده و برنامه ی ماه آینده ی گروه خود را تشریح می کنند. در این جلسه، همچنین سؤالات و یا مشکلات تربیتی اعضا که پاسخی به آن ها داده نشده مطرح (۱)

ص: ۲۱۶

۱- . شوری / ۳۸ . قال علی ۷: «لا- غنی كالعقل، ولا- فقر كالجهل، ولا میراث كالأدب، ولا ظهیر كالمشاوره.» (بحار الأنوار، ج ۱، ص ۹۵)

می‌گردد و اعضای جلسه تدبیر و راهکار خود را برای حل آن بیان می‌نمایند، آنچه در این جلسه واجد اهمیت است، توجه به سیر یک ساله و جلوگیری از افراط و تفریط در کارهای فرهنگی است. برای پاسخ‌گویی به سؤالات مربیان و بیان راهکار برای حل مشکلات تربیتی گروه، می‌توان در هر جلسه و یا هر چند جلسه یک بار از اساتید علوم تربیتی بهره‌گرفت.

زمان بندی اجرایی:

تهیه ی تقویم اجرایی مراسم هر شش ماه یکبار و هماهنگی با اعضا جلسه و کارشناس مدعو هر ماهه، دو الی سه روز قبل از برگزاری مراسم صورت می‌گیرد.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤول برگزاری جلسه و همکاری دو نفر از اعضا برای دعوت نمودن و هماهنگی جلسه.

لوازم مورد نیاز:

آماده نمودن فضای جلسه و تهیه ی فرم جمع بندی جلسه و پذیرایی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

دعوت و حضور روحانی مسجد و صاحب نظران فرهنگی که با مجموعه در ارتباط اند لازم است. این جلسات چون برای فعالان فرهنگی برگزار می‌گردد شایسته است که سؤال، مشکل، یا مسأله محور باشد تا بدین طریق بتوان از نظرات و راهکارهای ایشان بهره‌گرفت. این جلسه، علاوه بر ارایه ی گزارش، باید برای اعضا بار علمی داشته باشد؛ لذا می‌توان هر ماه یکی از اساتید فن را متناسب با

ص: ۲۱۷

نیازهای مرّیان (همچون شیوه های جذب، ایجاد تعلق به گروه، تنفیذ و تثبیت نگرش دینی، مهارت های تربیتی، سؤالات اساسی بچه ها، روش های کلاس داری، حلقه داری، پرسش و پاسخ و ...) دعوت نمود.

در مسجد ما:

این جلسه هر ۴۵ روز یک بار برگزار می گردد. با توجه به نیاز مرّیان به برخی از مهارت ها، تعیین عنوان جلسه و مهارت مورد بحث نیز با خود مرّیان است.

ص: ۲۱۸

اهمیت:

رسول خدا ۹۱ فرمودند: بهترین شما، کسی است که قرآن را بیاموزد و (به دیگران) آموزش دهد.

قرآن معجزه ی الهی و کتاب هدایت است که دوری از آن ضلالت و گمراهی را به دنبال خواهد داشت. محور فرهنگ و فعالیت فرهنگی در مکتب تشیع باید قرآن و عترت باشد. برگزاری جلسات قرآن و وابستگی اعضا به این جلسات در تقویت روحیه ی معنوی افراد تأثیرگذار است؛ لذا یکی از ضروری ترین برنامه-های فرهنگی، توجه به بهره گیری از قرآن و زمینه سازی برای تلاوت و تدبیر و عمل به کتاب خداست. زمینه سازی برای پرورش مربی قرآن و قاری برای فعالیت در مجموعه نیز اهمیت فراوانی دارد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

جلسه ی قرائت قرآن یک روز ثابت در هفته برگزار می شود. می توان این برنامه را در منازل اعضای جلسه نیز برپا کرد. آموزش قرائت و صحیح خوانی و تلاوت فرد به فرد و گروهی در مدت زمان یک ساعت، محتوای این برنامه را تشکیل می دهد. قرائت یک صفحه از قرآن توسط استاد و درخواست قرائت تک تک افراد و اصلاح قرائت ایشان و در آخر هم جمع خوانی قرآن، به ترتیب اجرا می شود. می توان در اول جلسه یک قاعده ی روخوانی و یا تجویدی را متذکر [\(۱\)](#)

ص: ۲۱۹

۱- قال رسول الله ۹: «خيارُكم من تعلم القرآن و علمه». (البحار، ج ۹۲، ص ۱۸۶، ح ۲)

شد و در طول جلسه و حین قرائت افراد، آن را یاد آوری نمود. این مراسم بهتر است یک ساعت بعد از نماز مغرب و عشا برگزار شود. می توان در این جلسه دقایقی قبل یا بعد از تلاوت، پیرامون آیات قرائت شده توضیح داد. در مراکز فرهنگی خواهران بهتر است این جلسه عصرها برگزار گردد.

زمان بندی اجرایی:

یک هفته قبل از مراسم، زمان و مکان برگزاری جلسه اطلاع رسانی می شود دعوت از اعضا و هماهنگی با استاد روز قبل از برگزاری جلسه صورت می پذیرد.

به کارگیری نیرو:

مشخص شدن مسؤول این برنامه و کمک-گیری از دو الی سه نفر برای دعوت و هماهنگی های لازم و جابه جایی وسایل جلسه.

لوازم مورد نیاز:

قرآن، رحل و لوازم صوتی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

استاد جلسه، علاوه بر داشتن اخلاص و اخلاق و انگیزه، باید به قرائت، تجوید و روانخوانی قرآن مسلط باشد. همچنین بهتر است استاد جلسه ثابت باشد. این جلسات چون در منازل برگزار می گردد باید همواره ساده و به دور از تشریفات و پذیرایی باشد. در غیر این صورت، جلسه محکوم به شکست است پذیرایی جلسات را می توان به صورت ثابت تعیین نمود. با توجه به نقش الگویی اساتید قرآن، باید در انتخاب و سلامت فکری و عقیدتی ایشان دقت کرد.

ص: ۲۲۰

جلسه ی قرآن به صورت هفتگی در منازل دوستان و جلسه ی قرآن خواهران در طول سال برگزار می گردد.

توجه: به لطف خدای کریم چندین سال است که فرهنگ قرائت روزانه یک صفحه از قرآن بعد از نماز عشا در اکثر مساجد کشور اجرا می گردد که می توان از این برنامه بهره برداری بیشتری نمود به طور مثال:

-برنامه ریزی برای قاریان نوجوان برای تلاوت؛

-اهداء ثواب هر جزء از تلاوت قرآن به نام یکی از شهدای محل با نصب اسم شهید در تابلو؛

-برنامه ریزی برای تفسیر حداقل یک آیه از صفحه تلاوت شده توسط امام جماعت در بعضی از روزها؛

-خواندن ترجمه بعضی از آیات که متناسب با مناسبت همان شب می باشد و ...

اهمیت:

نماز جماعت در هر مسجد محور اساسی فعالیت های فرهنگی است و از کارکردهای مهم مسجد است. جهت صحیح کار فرهنگی ما آن گاه مشخص خواهد شد که کارهای فرهنگی رو به سوی نماز و دعوت به آن باشد. بهتر است فعالیت های مسجد، قبل یا بعد از نماز جماعت باشد تا محوریت و مرکزیت نماز برجسته تر شود. معیار، شاخص و میزان کارهای فرهنگی یک مجموعه برپایی نماز جماعت است؛ یعنی اگر هزاران کار فرهنگی در یک مجموعه انجام شود ولی نماز جماعت مورد بی مهری قرار گیرد، آشکار می شود که کارهای صورت گرفته نشأت گرفته از فرهنگ دینی نبوده است. فعالان فرهنگی باید با حضور خود در نماز جماعت، اُبهت، عظمت و اولویت این موضوع را عملاً نشان دهند. نماز جماعت، یعنی عرصه گاه حضور اعضا.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

برگزاری نماز پر شور جماعت نیازمند برنامه ریزی و تدبیر و قرار دادن آن در صدر اولویت کارهای فرهنگی است. برگزاری نماز جماعت در هر سه وعده (صبح، ظهر و شب) توسط روحانی در مسجد مطلوب تر است.

زمان بندی اجرایی:

هر روز

ص: ۲۲۲

به کارگیری نیرو:

تمام نیروها باید جهت کارشان جلب و جذب به نماز جماعت باشد.

لوازم مورد نیاز:

تمامی امکانات فرهنگی باید در خدمت برپایی با شکوه نماز جماعت قرار گیرد.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

حفظ حریم و حرمت و احترام امام جماعت به عنوان قیم ذاتی مسجد و هماهنگی با ایشان در تمامی کارهای فرهنگی می تواند در برپایی با شکوه نماز جماعت تأثیرگذار باشد.

وجود روحیه ی همدلی و تلاش در این راستا میان فعالان فرهنگی و مسؤولین کانون و بسیج و تشکل های موجود در مسجد و هیئت اُمناء و حتّی نمازگزاران لازم و ضروری است. از هر کاری که در مسجد باعث تنش می شود باید خودداری نمود. دقایقی قبل و بعد از نماز فرصت خوبی است که با احوال پرسى و اظهار دوستی این فضا را ایجاد و تقویت نمایم. تنوع در برپایی نماز همچون برپایی نماز در حیاط مسجد در فصل تابستان و یا تهیه ی چای و شربت و قراردادن آن در حیاط مسجد و مرتب و زیبا نمودن مسجد در گرایش به نماز جماعت تأثیرگذار است. توجه به ترکیب هیئت اُمناء به عنوان مرکز تصمیم گیری در مسجد و دوری از تنش با آن و دخیل نمودن ایشان در تصمیم گیری و فعالیت ها می-تواند برشکوه نماز جماعت بیفزاید. در قرآن مجید، خادمی مسجد به عنوان افتخار انبیا توصیف شده؛ لذا در انتخاب این مهم باید ملاک های زیادی چون فهم، تقوا، علم و آگاهی و داشتن ذوق و هنر را لحاظ نمود.

ص: ۲۲۳

در مسجد ما:

نماز جماعت در سه وعده برگزار می گردد که صبح ها امام جماعت دقیقی پیرامون تفسیر آیات قرآن صحبت می نماید.
نماز مغرب و عشا نیز میدان اصلی حضور بچه-هاست.

ص: ۲۲۴

اهمیت:

﴿قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ...﴾.

«بگو: اگر دعای شما نباشد، پروردگارم هیچ اعتنایی به شما نمی کند...»

برپایی مراسم دعا یکی از مهم ترین فعالیت های فرهنگی محسوب می شود. مراسم دعا یکی از راه های انسجام و ایجاد تعلق به مجموعه و عاملی بسیار مهم برای حفظ روح معنویت در مجموعه خواهد بود. ادعیه در حقیقت درسنامه های معرفت هستند که از جانب اهل بیت: در اختیار ما قرار گرفته اند که علاوه بر پیوند آسمانی، باعث معرفت نفس و توجه به خودسازی و روحیه ی اصلاح نفس و زمینه ساز استغفار و توبه خواهند شد. براین اساس، لازم است از این ظرفیت بالای معنوی بهره گیری نمود.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

با برنامه ریزی می توان برخی از دعاها را صورت ثابت و هفتگی (همچون دعای کمیل و ندبه) و برخی دعاها را به صورت سالانه (همچون دعای عرفه و زیارت اربعین) در مسجد اجرا نمود. با اعلام برنامه ی دعا و هماهنگی با مداح و دعوت از اعضای مجموعه می توان جلسه ای پر شور و معنوی برگزار کرد.

زمان بندی اجرایی:

دو روز قبل از برگزاری مراسم، هماهنگی های لازم و تدارک مکان (۱)

ص: ۲۲۵

و فضای مراسم و امکانات لحاظ شود. در دعاهایی که سالانه برگزار می گردد و دارای شکوه خاصی است یک هفته قبل هماهنگی های لازم صورت گیرد.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤول برپایی مراسم در مجموعه و هماهنگی دو الی سه نفر از اعضا برای اطلاع رسانی، پذیرایی، و دعوت از مداح و
....

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی دستگاه صوتی ثابت و سیار و وسایل تبلیغاتی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

برخی دعاها را می توان در منازل افراد به صورت گردشی برگزار نمود. با برنامه ریزی برای بانیان می توان این برنامه را ادامه داد و تأثیرات مثبتی را مشاهده کرد. البته برگزاری مراسم در منازل باید با سادگی همراه باشد. در بعضی از مراسم دعا می توان قبل از برگزاری مراسم سخنرانی نیز برگزار نمود. وجود یک مداح حرفه ای در هر مجموعه ی فرهنگی یک ضرورت است. در صورت نبودن مداح در مجموعه، باید زمینه سازی نماییم که از خود مجموعه افرادی برای این منظور آموزش دهیم. تعقیبات نمازها اگر به عنوان برنامه ی ثابت توسط مداح با لحن حزین و زیبا خوانده شود می-تواند اثرات معنوی به همراه داشته باشد. مراسم دعا باید پر شور و معنوی و مختصر برگزار گردد.

در مسجد ما:

زمزمه ی کمیل در شب جمعه با سوز و نوای ملکوتی مداح، گویی جذبه و کششی درونی برای اهل محل به طرف مسجد ایجاد می نماید.

ص: ۲۲۶

اهمیت:

یکی از ارکان کار فرهنگی، رشد متوازن و همه جانبه است که باید به آن توجه جدی نمود و برای رسیدن به آن به طور خاص برنامه ریزی کرد. پیگیری رشد درسی در راستای تربیت و رشد همه جانبه ی اعضا باعث انگیزه دهی به خانواده های اعضا و ترغیب فرزندانشان به حضور در مسجد است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

مسئول این برنامه باید لیستی از اعضای مجموعه و وضعیت درسی و نشانی مدارس آنان تهیه کند و با همکاری نیروهایی که در اختیار دارد به مدارس آنان سرکشی و وضعیت درسی آنان را از طرف مجموعه فرهنگی پیگیری نماید، برگزاری کلاس های درسی و جبرانی، به ویژه در ایام نزدیک به امتحانات و معرفی معین درسی برای افراد ضعیف نیز از برنامه های مفید و قابل اجرا در این زمینه است.

زمان بندی اجرایی:

پیگیری مداوم در طول سال، برگزاری کلاس های جبرانی در ایام نزدیک به امتحانات و تهیه ی لیست اساتید و هماهنگی با ایشان دو هفته قبل از برگزاری جلسات.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسئول برنامه و آماده نمودن تیم آموزشی و چند نفر از اعضا برای پیگیری وضعیت درسی و اجرای برنامه ها.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی کتب و سی دی و ... کمک درسی در مجموعه و آرایه ی آن به صورت امانی و تهیه ی وسایل کمک آموزشی و آماده نمودن فضای مناسب برای تدریس.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

مسئول این برنامه باید بر صلاحیت اخلاقی اساتید نظارت داشته باشد و با بهره گیری از اساتید با اخلاق زمینه ی تأثیرگذاری مثبت بر دانش آموزان را فراهم نماید، بهتر است که برگزاری جلسات تقویتی در مسجد باشد و از برگزاری کلاس در مکان های دیگر اجتناب گردد، برای بهره گیری از تشویق ها و تسهیلات فرهنگی معدّل بالا، باید یک امتیاز و مزیت باشد؛ به طور مثال، کسانی که معدّل بالای ۱۹ داشته باشند ۵۰٪ هزینه ی اردوی مشهد را جایزه خواهند گرفت. اهمیت دادن به بچه های موفق، مسؤلیت-دهی با ملا-ک اخلاق و موفقیت تحصیلی، و برگزاری کلاس های کنکور در دوره های کوتاه مدت می تواند در جذب افراد به مجموعه تأثیرگذار باشد.

در مسجد ما:

پس از شناسایی افرادی که از جهت درسی مشکل دارند شخصی به عنوان مُعین برای هر دوالی سه نفر معرفی می گردد که وظیفه ی او برگزاری کلاس کمک درسی و رشد درسی و اخلاقی آن گروه است.

ص: ۲۲۸

عنوان برنامه: مسابقه ی کتابخوانی و توجه به کتاب و کتابخانه

اهمیت:

یکی از فعالیت های فرهنگی، ترویج فرهنگ کتابخوانی است. با برنامه ریزی صحیح می توان کتابخانه ی مسجد را فعال کرد و هر ساله سه الی چهار کتاب را به مسابقه گذاشت. ایجاد انگیزه و شوق دو اصل مهم در ترویج کتابخوانی است. به روز بودن کتابخانه و تهیه ی کتب مورد نیاز و دسترسی آسان و همیشگی به کتاب ها می تواند در ایجاد انگیزه و گرایش به کتابخانه تأثیر داشته باشد. ایجاد فضای کتابخوانی با آماده سازی مکانی مناسب به عنوان سالن کتابخانه و حضور اعضا در آنجا می تواند خود مشوق این امر باشد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

متناسب با مناسبت های مختلف، می توان هر ساله مسابقه ی کتابخوانی بر پا نمود؛ بدین صورت که کتاب مورد نظر تهیه شود و با اعلام فراخوان در اختیار افراد قرار گیرد و در یک زمان مشخص با سؤال کتبی به آزمون گذاشته شود.

زمان بندی اجرایی:

یک ماه قبل از برگزاری مراسم لیست موضوعات و کتاب های مهم قابل اجرا برای مسابقه تهیه گردد و همزمان با پخش فراخوان و معین نمودن زمان و مکان مسابقه و زمان اهدای جوایز، طرح سؤال از کتاب و تبلیغات محلی صورت گیرد و در تاریخ مقرر برنامه اجرا گردد.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤول برنامه و به کارگیری دو نفر از اعضا برای خرید کتاب، طرح سؤال، تبلیغات، برگزاری مراسم و تهیه ی جوایز.

ص: ۲۲۹

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی کتاب مسابقه و فرم فراخوان و سؤالات و تکثیر آنها و فراهم نمودن وسایل تبلیغات.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

هرچه کتاب با نیاز واقعی مجموعه متناسب تر باشد اثر بخشی آن بیشتر خواهد بود. مهارت های تربیتی و مباحث اعتقادی می تواند اولویت بیشتری داشته باشد. حجم کتاب باید زیاد نباشد. این مسابقه را می توان در مناسبت های مذهبی و ملی و یا برای رده های مختلف سنی اجرا نمود. اهدای جوایز درخور شأن شرکت کنندگان و تشویق مناسب، ضامن استمرار این برنامه ها خواهد بود.

در مسجد ما:

آخرین مسابقه ی کتاب خوانی در ایام نیمه ی شعبان با عنوان «وظایف ما در عصر غیبت» برگزار گردید که کتاب «شیوه های یاری امام زمان (عج)» به مسابقه گذاشته شد.

ص: ۲۳۰

عنوان برنامه: برگزاری جلسات تربیتی برای والدین اعضای مجموعه ی فرهنگی

اهمیت:

تربیت دینی حاصل عوامل مختلفی است. که برای دستیابی به تربیت دینی باید این عوامل را با هم مرتبط و هم جهت نمود مسجد نیز در فرآیند تربیت نقش آفرین است و باید برای والدین بچه ها نیز برنامه داشته باشد.

ایجاد تعلق والدین به مجموعه، بالا بردن آگاهی و مهارت های تربیتی والدین، ارتباط مستمر با والدین اعضا برای جهت دهی تربیتی و ارایه ی گزارش برای ایجاد انگیزه ی بیشتر و باز خوردگیری از فعالیت ها و ثمرات تربیتی آن ها با انجام نظر خواهی از والدین و نظرسنجی از میزان رضایت و یا عدم رضایت والدین از فرزندان می تواند بخشی از ثمرات این برنامه باشد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

برنامه و تقویم اجرایی شش ماهه این نشست ها در اختیار والدین قرار گیرد و در محدوده ی مسجد اطلاع رسانی گردد. و هر ماه یک نشست با حضور کارشناسان علوم تربیتی به مدت یک ساعت سخنرانی و پرسش و پاسخ مفید برگزار شود. قبل از شروع برنامه، مسؤول جلسه گزارشی از فعالیت های ماه گذشته و برنامه های ماه آینده ارایه می دهد و تصاویر و یا کلیپ فعالیت های فرزندان نمایش داده می-شود.

زمان بندی اجرایی:

هر شش ماه یکبار تقویم اجرایی و مکان و زمان برگزاری این برنامه مشخص شود. یک ماه قبل از برگزاری مراسم، کارشناس مدعو

ص: ۲۳۱

مشخص گردد. و دعوت و هماهنگی اجرای جلسه یک هفته قبل از برگزاری جلسه صورت پذیرد.

به کارگیری نیرو:

مشخص شدن مسؤول این برنامه و دو الی سه نفر دیگر برای اطلاع رسانی و تدارک اجرای برنامه در روز برگزاری جلسه.

لوازم مورد نیاز:

فضای مناسب در شأن والدین، سیستم صوتی و ویدئوپروژکشن، تابلو، وسایل اطلاع رسانی و تبلیغات، پذیرایی، تهیه ی فرم نظرخواهی از فعالیت های مجموعه.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

در طول سال می توان یک الی دو بار این نشست را به صورت اردوی زیارتی - تفریحی در یک مکان تفریحی نزدیک شهر برگزار کرد. محور اصلی و اساسی این جلسه باید پیرامون مسایل تربیتی باشد. مسؤول جلسه باید از جاهت بالا- و روابط عمومی قوی برخوردار باشد تا مناسب ترین برخوردها با والدین صورت پذیرد. بهتر است از والدین برای شرکت در این جلسات دعوت شود. در این جلسات فرزندان نباید حضور داشته باشند و هیچ گونه مطالبه ی مالی و مادی و درخواست کمک نباید مطرح گردد در این جلسه، والدین می توانند علاوه بر بهره-گیری از سخنرانی، از خدمات مشاوره ای نیز بهره گیرند.

در مسجد ما:

این جلسه باعث اعتماد والدین به اعضای مجموعه و ارتباط صمیمی با ایشان شده که این خود در تداوم حضور بچه ها تأثیر گذار است.

ص: ۲۳۲

اهمیت:

سیاست چیزی جدای از دیانت و دینداری نیست. هدف ما از فعالیت فرهنگی در مسجد تربیت و رشد همه جانبه و جامع افراد و جامعه است لذا از پرداختن به این بُعد نباید غافل شد.

تاریخ نشان داده است کسی که با مبانی سیاسی اسلام آشنا نباشد در صراط مستقیم پایدار نخواهد بود؛ لذا برای پرهیز از افراط و تفریط لازم است برای مخاطبین برنامه ای جامع و زیربنایی برای آشنایی عمیق با مسایل سیاسی ترتیب داد که از ثمرات آن جلوگیری از انحرافات سیاسی خواهد بود.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

برگزاری جلسات سخنرانی و پرسش و پاسخ و مسابقات کتاب خوانی پیرامون آگاهی های سیاسی می تواند به صورت ماهیانه انجام شود. برگزاری این جلسه در یک مناسبت و یا عنوان سیاسی، تأثیر آن را بیشتر خواهد نمود. در این جلسات از پرداختن به روزمرگی سیاسی پرهیز شود و به جای آن سیر برنامه در جهت آشنایی عمیق مخاطبان با مبانی سیاسی باشد؛ یعنی آشنایی با موضوعاتی همچون: جایگاه حکومت در اسلام، مفهوم ولایت و سرپرستی امت در مکتب تشیع، تبیین جایگاه ولایت فقیه، نقش فقه در اداره ی جامعه، آشنایی با قانون اساسی و خاستگاه آن در کتاب و سُنّت، آشنایی با وصیت نامه ی حضرت امام خمینی ۱، آشنایی با رهنمودها و نظرات مقام معظم رهبری، آشنایی با احزاب سیاسی.

ص: ۲۳۳

زمان بندی اجرایی:

تهیه ی سیر موضوعات متناسب با مناسبت-ها در هر فصل. یک هفته قبل از برگزاری هر مناسبت، تبلیغات لازم و دعوت از سخنران یا مدرس انجام پذیرد. اطلاع رسانی و دعوت از اعضا باید دو روز قبل از مراسم انجام شود.

به کارگیری نیرو:

بعد از تعیین مسؤول برگزاری جلسات، بهره گیری از سه الی چهار نفر از اعضا برای هماهنگی و برپایی جلسات و تهیه ی متون و جزوه ها و... لازم است.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی یک منبع مطالعاتی و تحقیقی پژوهشی شامل کتاب های مهم و اساسی متناسب با موضوعات مطرح شده، کامپیوتر و چاپگر، وسایل تبلیغات، بُرد و تابلوی اعلانات و وسایل کمک آموزشی برای برگزاری نشست ها.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

انتخاب مسؤول برگزاری نشست های سیاسی کاری بسیار دقیق و حساس است؛ لذا باید از سلامت فکری و مشی سیاسی آن فرد مطمئن بود. هدف ما آشنا نمودن افراد با مبانی سیاسی اسلام است؛ در عین حال جنبه ی عبادی و فرهنگی برنامه نیز نباید فراموش شود. دعوت از اشخاص با گرایش های سیاسی افراطی و تند می-تواند در دراز مدت اعتماد اعضا را سلب نماید؛ لذا در دعوت کارشناسان اصل سلامت فکری و مشی سیاسی و حرکت در مسیر تعادل و دوری از افراط و تفریط لحاظ شود. برگزاری مسابقه در مناسبت ها با محوریت آشنایی

ص: ۲۳۴

با مبانی، مفاهیم، و اصول مباحث سیاسی می تواند ما را برای رسیدن به رشد سیاسی کمک نماید.

در مسجد ما:

این جلسه بیشتر توسط امام جماعت مسجد در سخنرانی هایشان لحاظ می گردد.

ص: ۲۳۵

(فوتسال، شنا، کوه گشت، طبیعت گردی، تنیس روی میز، مسابقات گروهی مناسبتی در قالب جام)

اهمیت:

برنامه های تفریحی و ورزشی در هر مجموعه همچون ویتامین برای بدن باعث نشاط و سرزندگی خواهد شد و از عوامل ایجاد تعلّق و شورآفرینی هر مجموعه است؛ لذا توجه جدّی به برنامه ریزی برای این موضوع لازم است؛ چراکه توجه به آن باعث حفظ شادابی و طراوت و تأمین سلامت و تندرستی و نشاط روحی و جسمی اعضای مجموعه خواهد شد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

مسئول این بخش در مجموعه باید به طور ثابت و متناوب برنامه هایی را طراحی و با هماهنگی مربیان و مسئولین مرکز اجرایی نماید. مسئول امور اردویی باید برگزاری اردوها و اجرای برنامه های جذاب و متنوع را یک ضرورت کار فرهنگی بداند.

برخی از برنامه هایی که به طور نمونه می توان اجرا نمود به قرار زیر است:

۱. برگزاری جشنواره ی بازی های ورزشی بین بچه های محل به عنوان یک عامل جذب از طرف مسجد؛

۲. تهیه ی روزنامه ی دیواری ورزشی جهت نصب در تابلوی مسجد؛

۳. برگزاری تیم های کوهنوردی؛

۴. برگزاری جام های ورزشی اعم از تنیس روی میز و فوتبال و ... به صورت دوره ای و به مناسبت های مختلف.

زمان بندی اجرایی:

با تهیه ی تقویم اجرایی برنامه های ورزشی ثابت که عموماً در جمعه ها برگزار می گردد و تهیه ی لیست برنامه های ورزشی و تفریحی همچون جام ها، کوه گشت، جنگل پیمایی، رزم های شبانه، ... و مشخص کردن محدوده ی زمانی و تاریخ تقریبی برگزاری آنها می توان به این برنامه ها انسجام بیشتری داد.

به کارگیری نیرو:

در هر مجموعه حتماً باید یک نفر به عنوان مسؤول برگزاری جلسات تفریحی - ورزشی تعیین گردد تا با برنامه ریزی و تهیه تقویم اجرایی برنامه ها و اطلاع رسانی و هماهنگی با اعضای دیگر بتواند برنامه ها را اجرا نماید.

امکانات مورد نیاز:

۱. در صورت امکان سالن و زمین های ورزشی اختصاصی و یا سانس های ویژه در قالب اجاره و تعیین مکان مناسب متناسب با نوع فعالیت ورزشی، مانند تعیین جای خاص برای کوهنوردی، فوتبال و....

۲. تهیه ی ابزارهای ورزشی همچون توپ، میز تنیس، و ...

ظرافت ها و نکات کلیدی:

۱. هماهنگی با مربیان و اعضای گروه-های مستقر در مسجد؛

۲. آغاز برنامه ی ورزشی با تلاوت آیات قرآن و دعای فرج؛

۳. هدف گذاری ابتدای شروع برنامه با عناوینی همچون: استقامت، گذشت، تحمل و...؛

۴. همراه نمودن مربیان و نخبگان ورزشی مجموعه به منظور ارتقای سطح کیفی برنامه ها؛

ص: ۲۳۷

۵. در نظر گرفتن بودجه‌ی لازم جهت اجرای بهتر فعالیت‌ها؛

۶. سنجش میزان پیشرفت اخلاقی متربّی و ارزیابی وی (برای کنترل خشم، گذشت و...)

۷. می‌توان یک رشته‌ی ورزشی را به صورت تخصصی آموزش داد؛

۸. القای غیرمستقیم موضوعات تربیتی، مثل جوانمردی، گذشت و...؛

۹. بررسی سلامت محیط ورزشی توسط مربیان؛

۱۰. ایجاد رقابت سالم به جای رقابت‌های ناسالم؛

۱۱. شناسایی نخبگان ورزشی به منظور شکوفایی استعدادها؛

در مسجد ما:

با هماهنگی‌هایی که مسئولین مرکز با سازمان‌های دیگر داشته‌اند اجازه‌ی استفاده از یک مجموعه‌ی ورزشی در صبح-
های جمعه گرفته شده که این سالن پاتوق خوبی برای بچه‌های مسجد است.

ص: ۲۳۸

اهمیت:

اردو از ابزارهای مهم کار فرهنگی است که با توجه به فضای غیر رسمی و غیر مستقیم آن، دارای تأثیرات فوق-العاده ای است.

جذب افراد به مجموعه پس از فراخوان ها نیازمند یک پالایش جدی است. این پالایش می تواند در اردوها انجام گیرد. اردویی که پس از جذب افراد در ابتدای ایام فراغت تابستان برگزار می شود باعث انسجام افراد و آشنایی آنان با خصوصیات همدیگر و ایجاد زمینه های دوستی و صمیمیت می گردد. اردو خود عاملی است که افراد را بهتر شناخته و با قابلیت های ایشان و خصوصیات اخلاقیشان بیشتر آشنا شویم.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

پس از هر دوره ی جذب لازم است اردویی ساده و درون شهری برگزار کنیم هدف از برگزاری این اردو ایجاد فضایی صمیمی برای آشنایی افراد مجموعه با دوستان تازه وارد و به وجود آوردن یک نگرش مثبت نسبت به مجموعه است. فضای شاد و صمیمی اردو می تواند نقطه ی آغازی باشد برای جلب و جذب افراد به جلسات هفتگی. در اردوی انسجام هیچ گونه کلاس آموزشی لحاظ نمی شود و تمام سعی مان معطوف به برگزار نمودن اردو به صورت شاد و فرح بخش است. فقط در فرصتی مناسب افراد مجموعه معرفی و برنامه های مرکز به اطلاع دعوت شدگان خواهد رسید.

زمان بندی اجرایی:

برای اردوها باید یک تقویم اجرایی دارای زمان بندی دقیق تهیه

نمود. افزون بر اردوی انسجام که بلافاصله بعد از جذب افراد برگزار می گردد، مناسب است که در ابتدای اجرای هر دوره ی آموزشی و انتهای آن یک اردو برگزار کرد. این دو اردو غیر از اردوی مفصل پایان سال است. به هر حال، مسؤول برگزاری اردوها باید تمام هم و غم خود را صرف کند که با برنامه ریزی مناسب به طور مداوم در طول سال اردو برگزار شود.

به کارگیری نیرو:

برنامه ی اردویی در هر مجموعه نیازمند یک متولی و مسؤول خاص است. انجام امور اجرایی اردوها یک کار ستادی است؛ یعنی لازم است تمام قسمت های مجموعه در آن سهیم باشند.

لوازم مورد نیاز:

۱. تهیه ی وسیله ی نقلیه مناسب؛

۲. همراه داشتن وسایل بازی و ورزشی و امکانات اردویی (زیرانداز، فلاکس، وسایل پذیرایی یکبار مصرف و ...).

ظرافت ها و نکات کلیدی:

حضور روحانی مسجد و فعالان فرهنگی در اردوها می تواند اثربخشی اردو را بالا ببرد.

چند نفر از افراد توجیه شده و آشنا با مسایل تربیتی و اخلاقی و مورد اطمینان می توانند به صورت نامحسوس رفتار دعوت شدگانی که برای اولین بار به مجموعه وارد شده اند را زیر نظر گرفته و در یک جمع بندی نسبت به پذیرش و یا رد نمودن افراد و چگونگی برخورد و تعامل با آنان و بهره گیری از قابلیت-ها و ظرفیت افراد در مقاطع بعدی تصمیم گیری نمایند.

ص: ۲۴۰

اردو ابزاری است که وقت برگزاری آن در تأثیرگذاری مؤثر است؛ بنابراین، ضروریست که اردوهای اول دوره و پایان دوره و سالانه را در وقت های تعیین شده برگزار نمود و از بدقولی در این موضوع به شدت پرهیز کرد.

اردو بردن اعضا با رویکرد تربیتی یک سری ریز مهارت ها دارد که با برگزاری جلسات مشورتی با فعالان فرهنگی و طرح اهداف تربیتی می توان آن ریز مهارت ها را به صورت یک منشور اجرایی (باید و نبایدهای رفتاری افراد مجموعه در اردو) ارایه نمود تا فعالان فرهنگی خود را ملزم و متعهد به اجرای آن بدانند.

البته در زمینه ی برگزاری اردوهای تربیتی کتاب هایی نیز نوشته شده است که می توان از آنها بهره گرفت.

در مسجد ما:

عزم عمومی فعالان فرهنگی در اردوی انسجام تنها معطوف آن است که یک نگرش و دید خوشایند در ذهن شرکت کنندگان ایجاد نمایند و به افزایش صمیمیت و همدلی آنان کمک کنند. (۱)

ص: ۲۴۱

۱- . ر. ک؛ دانستنی های اردو؛ نوشته ی سید محمود موسویان، مؤسسه ی خدمات مشاوره ای جوانان و پژوهش های اجتماعی آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷ش.

عنوان برنامه: تبلیغ در مدارس اطراف مسجد برای جذب نیروی جدید

اهمیت:

جذب نیروی نوجوان در جهت پویایی افراد مجموعه و جلوگیری از رکود ناگهانی نیروها در یک برهه ی زمانی. برقراری ارتباط چهره به چهره و معرفی فعالیت های فرهنگی و ایجاد زمینه ی اُنس بین دانش آموزان. سوق دادن نوجوانان به شرکت در برنامه ها و اردوی انسجام. فعال نمودن دانش آموزان اعضای مجموعه ی فرهنگی که در این مدرسه هستند برای تبلیغ فعالیت ها و جذب نوجوانان به مجموعه و مشخص نمودن رابطین مرکز در مدرسه و زمینه سازی برای برپایی مراسم عزاداری ویژه ی مقاطع تحصیلی در مسجد، اهمیت این برنامه را مشخص می نماید.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

نخست مراحل اداری برای ورود به مدرسه انجام و با مدیر مدرسه هماهنگ می-شویم. سپس با حضور در مراسم نماز جماعت و یا مراسم صبح گاه و یا حضور در کلاس-های پرورشی، ضمن اجرای یک مراسم جشن یا عزاداری و یا مسابقه و یا سخنرانی چند دقیقه ای تحریریه ای، برنامه های مسجد را معرفی و بچه ها را به مسجد دعوت می-کنیم. زمان دعوت بچه ها به مسجد بهتر است مقارن با یک مراسم و یا اردوی جذبی باشد. برای هماهنگی بیشتر، رابط فرهنگی مسجد در مدرسه، که خود نیز از دانش-آموزان نیک نام است را در این برنامه معرفی می نماییم، تبلیغ در هر مدرسه حداقل سه مرتبه در سال باید صورت گیرد. می توان با هماهنگی مدیر مدرسه یک جلسه از تبلیغ در مراسم انجمن اولیا و در حضور والدین بچه ها انجام شود.

ص: ۲۴۲

زمان بندی اجرایی:

نیمه ی دوم مهر و اوّل آبان بهترین زمان برای تبلیغ در مدارس است. برگزاری این جلسه خوب است با سالروز یک مناسبت مذهبی و یا ملی همراه باشد؛ لذا لازم است دو هفته قبل از اجرای این برنامه با اداره ی آموزش و پرورش و مدیر مدرسه و یک هفته قبل از مراسم با سخنران و یا مداح نوجوان هماهنگی شود. هم چنین تهیه ی کلیپ و تبلیغات مدرسه ای و برشورهای تبلیغاتی مرکز و فرم ثبت نام باید قبل از جلسه انجام شده باشد.

به کارگیری نیرو:

مشخص شدن مسؤول اجرای این برنامه و به کارگیری چند نفر از افراد با روابط عمومی بالا برای برخورد صمیمی با بچه-ها و سخنرانی و برگزاری مسابقه و پذیرایی و پخش فرم ها و برشورهای تبلیغی در مدرسه.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی برشور تبلیغی فعالیت های فرهنگی مسجد در قالب یک دعوت نامه ی امتیازی و تهیه ی سؤالات و جوایز مسابقه و همراه داشتن دوربین عکاسی و وسایل پذیرایی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

هماهنگی با امام جماعت مدارس و تشریح برنامه های مسجد و استمداد از ایشان برای سوق دادن نخبگان مدرسه به مسجد و هماهنگی با معلمان مدرسه برای انگیزه-دهی آنان به دانش آموزان از نکات کلیدی جذب است. لازم است برای جلب اعتماد مدیران مدارس ریز اجرای برنامه را برای آنان تشریح نمود. در اجرای مراسم

ص: ۲۴۳

می توان از ظرفیت شورای دانش آموزی و بسیج دانش آموزی و تشکل های دیگر با هماهنگی رابط مسجد در مدرسه بهره گرفت. در روز اجرای مراسم حضور اعضای اجراکننده در زنگ تفریح بین دانش آموزان و صحبت های دوستانه و خودمانی خالی از لطف نیست. اگر برای تبلیغ در مدرسه ای سه جلسه برنامه ریزی نموده ایم شایسته است که در جلسه ی اول و دوم مسأله دعوت از دانش آموزان را مطرح نکرده و فقط به برگزاری مسابقه و اهدای جوایز پردازیم و در جلسه ی سوم به پخش دعوت نامه اقدام نماییم. در ورود به مدارس، جذب نیروهای کیفی مهم است؛ برای این منظور، تقدیر از دانش آموزان با اخلاق و ممتاز و نخبه می-تواند به ما کمک کند. بهره گیری از شیوه های تبلیغات به روز و جذاب نیز اهمیت زیادی دارد.

در مسجد ما:

هر ساله قبل از فرا رسیدن ایام محرم این برنامه با کیفیت مذکور اجرا می-شود. برای جذب شدگان چند روز قبل از مراسم دهه ی اول محرم، جلسه ای برای واگذاری مسؤلیت به آنان و زمینه سازی برای شرکت در مراسم مخصوص نوجوانان برگزار می گردد.

ص: ۲۴۴

اهمیت:

یکی از راه های جلب و جذب دیگران خدمت رسانی است. با توجه به این که تعدادی از کسانی که در برنامه های مساجد شرکت می نمایند افراد مسن هستند و این گونه افراد بیشتر نیازمند مراقبت-های پزشکی می باشند می توان با اجرای این برنامه، افزون بر خدمت رسانی به این قشر، در جلب اعتماد خانواده هایشان نسبت به مسجد کمک گرفت.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

با برنامه ریزی دقیق، پزشک عمومی و یا متخصص، ماهانه یک الی دو جلسه یک ساعت قبل و یا بعد از نماز در مسجد حضور می یابد و افراد مراجعه کننده را معاینه می نماید.

برای این کار لازم است مسؤول این برنامه بعد از هماهنگی با پزشک مربوطه، تاریخ و ساعت حضور وی را به نمازگزاران اعلام نماید و با برنامه ریزی بهتر بیشترین استفاده را از وقت و حضور پزشک برد.

زمان بندی اجرایی:

ماهانه یک الی دو بار می توان از این برنامه بهره گرفت. با هماهنگی های لازم می توان تقویمی منسجم برای آن تهیه نمود.

به کارگیری نیرو:

یکی از افراد با نفوذ و با روابط عمومی عالی باید مسؤول اجرای این برنامه شود تا از طرفی هم در دعوت پزشکان مؤثر باشد و هم در رعایت برخورد و هماهنگی اجرای برنامه موفق باشد.

ص: ۲۴۵

لوازم مورد نیاز:

اختصاص قسمتی از مسجد در زمان حضور پزشک، که می توان با پارتیشن های متحرک و یا اتاقک پرده ای و گذاشتن یک میز و صندلی آن را مهیا نمود.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

مسئول اجرای این برنامه می تواند از اعضای مجموعه برای شناسایی پزشکانی که مایل به همکاری با مسجد هستند بهره گیری نماید.

برای ایجاد تنوع می توان از تخصص های مختلف نیز استفاده نمود.

بعضی از مراکز درمانی خود مایل اند در راستای ترویج فرهنگ پیشگیری و یا مقابله با یک بیماری خاص به مناسبت-های مختلف در مراکز عمومی اطلاع رسانی داشته باشند، که مسئول اجرای این برنامه می تواند با مراجعه به این مراکز هر چند وقت یک بار برنامه ی آموزشی آنان را در مسجد اجرا نماید.

آزمایش خون، تست فشار خون، و کنترل میزان قند نماز گزاران از جمله مواردی است که همگان مایل اند از آن مطلع باشند. این موارد نیز می تواند در کنار این برنامه اجرا شود.

بایست توجه داشت که وقت این برنامه طولانی نباشد و در هر جلسه بیش از یک و نیم ساعت طول نکشد تا انگیزه ی پزشکان در ادامه ی همکاری تحلیل نرود.

بعضی از تخصص ها نیازمند ابزارهای خاصی است (مانند چشم پزشکی) که در انتقال حداقل امکانات نیز باید هماهنگی لازم برای آن صورت پذیرد.

ص: ۲۴۶

برای مرکزی که می خواهد این برنامه را ماهانه اجرا نمایند هماهنگی و دعوت از پزشکان در طول سال کار مشکلی نخواهد بود؛ چراکه کافی است با شش پزشک ارتباط داشت و تنها لازم است که هر پزشک سالانه دو ساعت برای مسجد وقت اختصاص دهد.

برای اجرای این برنامه در واحد خواهران باید با پزشک خانم هماهنگ نمود.

در مسجد ما:

این برنامه هر چند وقت یک بار و عموماً در مناسبت های ملی برگزار می - گردد.

ص: ۲۴۷

عنوان برنامه: غرفه و جایگاه ارایه ی محصولات فرهنگی

اهمیت:

هر مرکز فرهنگی فعال در طول سال به طور طبیعی به اقلام فرهنگی متنوعی نیاز دارد که با ایجاد یک غرفه و یا یک جایگاه محدود می توان این خلأ را پر نمود. افزون بر آن، این ظرفیت می تواند حداقل دو نیروی جوان و نوجوان را به خود مشغول دارد.

تشریح برنامه: شیوه ی اجرا:

این واحد که در مسجد مستقر است، می-تواند علاوه بر تهیه جوایز برای برنامه-های گوناگون در موارد زیر نیز فعال باشد:

۱. فروش CD برنامه های مجموعه به صورت تفکیک شده؛

۲. انتشار نشریه ی مسجد؛

۳. فروش کتب و CD های متفرقه؛

۴. فروش اقلام فرهنگی اعم از لوازم التحریر و ... ؛

۵. تهیه کتب و جزوات آموزشی که در طول سال در مسجد برگزار می شود.

زمان بندی اجرایی:

این واحد در طول سال فعال و هر شب نیم ساعت قبل از اذان مغرب باز است. زمان بندی این برنامه می تواند به صورت اقتضایی و متناسب با برنامه ها نیز افزایش یابد.

به کارگیری نیرو:

یک نفر به عنوان مسؤول و دو نفر از نوجوانان برای اداره غرفه به کارگیری می شود.

ص: ۲۴۸

امکانات مورد نیاز:

۱. ویتترین برای نگه داری اقلام؛

۲. اختصاص مکانی از مسجد برای ارایه ی محصولات.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

۱. نظر به این که خرید و فروش در فضای داخلی مسجد مکروه است بهتر است که این محل در محوطه ی بیرونی مسجد و یا در جنب مسجد قرار گیرد.

۲. قرار دادن کتاب های مهم تربیتی و اخلاقی و کتاب های مورد نیاز دوره های آموزشی در این واحد.

۳. پرهیز از ارایه ی کتب زرد و یا بازاری و نگاه صرفاً سودآور بودن به این واحد.

در مسجد ما:

اتاقی در محوطه ی مسجد به این موضوع اختصاص دارد که اقلام فرهنگی، انواع نرم افزار ها و سی دی های مذهبی و لوازم التحریر و... را توزیع می نماید.

ص: ۲۴۹

در پایان این فصل، افزون بر برنامه هایی که ذکر کردیم عناوین چند برنامه را با اشاره ای مختصر و گذرا می آوریم و تفصیل و برنامه ریزی اجرای آن را به فعالان فرهنگی مساجد واگذار می نماییم.

سامانه ی پیامک در مسجد

مسئول این برنامه باید لیست تلفن شرکت کنندگان در مسجد را تهیه کند و پیام های اعلام جلسات، پیام های تبریک و تسلیت مراسم ها را برای ایشان ارسال نماید.

کانون ازدواج آسان در مسجد

راهنمایی و مشاوره، برگزاری کلاس های آموزشی و مهارتی برای انتخاب صحیح، اجرای خطبه عقد در مسجد و حمایت برای تأمین جهیزیه می تواند از برنامه های این کانون باشد.

طرح شناسایی جوانان محله

مسئول این برنامه باید با تشکیل یک ستاد جوانان محل را شناسایی و سپس، تدابیر لازم را برای جذب ایشان اتخاذ نماید.

اجرای طرح «المال والبنون»

با توجه به آیه ی شریفه ی: (الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا (۴۶) و از طرفی آیه (۱)

ص: ۲۵۰

شریفه می فرماید: (يٰۤاٰدَمُ خُذْ وَاٰزِيۡتَكَمۡ عِنۡدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ...) یکی از برنامه های تعریف شده در مسجد هر هفته و یا ماهانه در یک شب خاص می تواند همراه آوردن مال و فرزند به مسجد باشد. در این برنامه درخواست می شود که والدین در هفته و یا ماه یک شب خاص فرزندان خود را نیم ساعت قبل از نماز با خود به مسجد بیاورند تا با هزینه ای که خود آنان برای خرید هدیه و یا جایزه به مسجد داده اند از طرف مسجد مورد تشویق قرار گیرند. مسئولین برنامه باید در شب برگزاری مراسم، با اجرای برنامه ها و مسابقات متنوع در ایجاد گرایش و جذب بچه ها مؤثر عمل نمایند.

جلسات مستمر هیأت امنای خانم های مسجد

در مسجد لازم است برای هماهنگی در اجرای برنامه ها خانم ها نیز مشارکت داشته باشند؛ بنابراین با تشکیل یک هیأت امنای خانم ها که شامل دو نفر از مسن ترین نماز گزارها و دو نفر تحصیل کرده و آشنا با اجرای کارهای فرهنگی و سه نفر دیگر می شود، این هیأت را شکل داد. هیأت امنای هر ماه با تشکیل یک جلسه در مسجد و هماهنگی با امام جماعت، برنامه ها و یا نظرات و پیشنهادهای خود را اعلام و اجرای آن ها را پیگیری خواهد نمود. تجربه نشان داده است در مساجدی که هیأت امنای خانم، فعال باشد هماهنگی در اجرای برنامه ها بهتر صورت می گیرد. (۱)

ص: ۲۵۱

جشن اذان بچه ها در مسجد

یکی از سفارش های دین، گفتن اذان و اقامه در گوش نوزادان است. در این برنامه، واحد اطلاع رسانی مسجد اعلام می نماید که هر کس که خداوند به او نعمت فرزند عطا نموده است، در روز اول تولد، فرزند خود را برای قرائت اذان و اقامه به مسجد بیاورد. با تهیه ی یک تندیس شکیل از نمای مسجد با قابلیت حک نمودن اسم کودک در زیر آن و اهدای یک هدیه از طرف مسجد می توان انگیزه ی اجرای این برنامه را تقویت نمود. با برگزاری این برنامه به طور معمول در آن شب از طرف نمازگزاران و واحدهای مختلف مسجد هدایایی به کودک داده می شود.

تقدیر از ممتازین مدارس اطراف مسجد

با هماهنگی با امام جماعت مدرسه هایی که در اطراف مسجد هستند و تهیه ی مقداری هدایا، علاوه بر مرتبط نمودن ممتازین مدارس با امام جماعت، می توان به طور غیرمستقیم آنان را با مسجد محله نیز آشنا کرد. البته می توان در یک مناسبت مذهبی در مراسم صبحگاه مدرسه شرکت نمود و ممتازین مدارس را از طرف مسجد مورد تشویق قرار داد. به هر حال، مسجد باید برای ممتازین مدارس محله، برنامه داشته باشد و زمینه ی گرایش به مسجد را در ایشان ایجاد نماید.

برنامه ی ورزش صبحگاهی

در مساجدی که نماز صبح برگزار می شود می توان بلافاصله بعد از نماز حداقل به مدت بیست دقیقه الی نیم ساعت نرمش صبحگاهی در

مسجد اجرا نمود. این برنامه می تواند به یک پذیرایی مختصر نیز ختم شود.

تقویت بُردهای مسجد

متناسب با مقاطع سنی مختلف (کودکان و نوجوانان و بزرگسالان)، می توان مطالب مفید و مختصری را هر هفته تهیه و در بُردهای مسجد به نمایش درآورد.

گروه ردیاب

منظور این برنامه، تشکیل یک گروه برای رصد نمودن و پیگیری و جویای احوال شدن از نمازگزاران غایب است. این برنامه نیز با تدبیر و مشورت و رعایت نمودن سازوکارهای اجرای خود می تواند مؤثر باشد.

صندوق خیرات کمک به مستمندان

مسجد باید برای مستمندی که به مسجد مراجعه می کنند نیز برنامه داشته باشد، ولی نباید محل تکدی گری گردد. باید به گونه ای برنامه ریزی نمود که این کار هم با حفظ عزت و کرامت مستمندان صورت گیرد و هم مؤمنین در این کار مشارکت نمایند. قرار دادن یک صندوق خیرات و توجه دادن نمازگزاران به آن و مشخص شدن مسؤل آن و ارجاع مستمندی که به مسجد مراجعه می کنند به مسؤل این صندوق، راهکار پیشنهادی ما است.

برنامه ریزی بلند مدت و میان مدت برای استقلال مالی مسجد از مهم ترین کارهای فرهنگی است. اجرای بسیاری از برنامه ها و فعالیت های فرهنگی به توان مالی مسجد بستگی دارد در تأمین مالی مسجد افزون بر این که نمازگزاران باید در تأمین هزینه های جاری مسجد همیاری نمایند، نیاز است که برنامه ای جدی طرح ریزی شود تا به طور مثال با احداث و یا خرید مغازه برای مسجد و بهره گیری از سودآوری آن و تهیه موقوفه هایی مانند آن، مسجد را از نظر مالی کمک کرد و برای تأمین هزینه هایش به استقلال مالی رساند.

هیأت های مذهبی، فرصت های بسیار خوبی برای فعالیت های فرهنگی هستند.

در این بخش برآنیم تا برخی از الگوها و روش ها را معرفی کنیم که می توان از آن ها برای جذب جوانان و نوجوانان به سمت معارف دینی و توسعه ی فرهنگ دین-مداری استفاده کرد. این الگوها در حاشیه ی فعالیت هیئت ها قابل استفاده است.

توجه داشته باشیم که به دنبال آن نیستیم که شکل و قالب عزاداری را تغییر داده و یا نسبت به جایگزینی آن اقدام کنیم. مراسم عزاداری فرصت ارزشمندی است که در آن میلیون ها نفر به سمت هیأت های عزاداری گسیل می شوند. به قالب و الگوی هیأت رغبت خوبی نشان داده شده و از دوام و پایداری بالایی برخوردار است. در این جا برخی الگوها و روش ها را معرفی می کنیم که می تواند علاوه بر رونق بخشی به عزاداری، جوانان عزادار را در طول سال به مسجد و فعالیت های فرهنگی و مذهبی علاقه مند نگه داشته و موجبات تعمیق باورهای دینی ایشان را فراهم نماید. به عبارت دیگر، می خواهیم الگوی جامع هیأت را با حفظ هویت خود، ولی در قالب فعالیت-های دیگر فرهنگی

و مذهبی تعمیق بخشیده و بستر حضور و علاقه مندی بیشتر جوانان و نوجوانان را به مساجد و فعالیت های فرهنگی فراهم آوریم.

هدفی که در اینجا دنبال می شود مهارت افزایی فعالان فرهنگی برای حُسن اجرای مراسم عزاداری برای بینش و معرفت افزایی نسبت به قیام ابا عبد الله الحسین ۷ است.

ضرورت اجرای این طرح این است که فضای محرم و عزاداری عامل بسیار تأثیر گذاری در تقویت بنیه های اعتقادی و تحکیم پایه های مکتبی است و ریشه ای عمیق در جان و روح جامعه ی شیعی دارد. و نقش حُبّ اهل بیت: می تواند هم تأثیر آنی و هم تأثیر پایدار در تدّین و دینداری افراد به جای بگذارد؛ بنابراین، بهترین فرصت برای بهره برداری جهت تعمیق ایمان و باور دینی است.

در حال حاضر، مراسم عزاداری امام حسین ۷ با شور و اخلاص در حال اجرا است. برنامه ها و الگوهای پیشنهادی نیز می تواند در حُسن اجرای آن نقش آفرین بوده و آن را به یک بستر فراگیر برای فعالیت های فرهنگی تبدیل نماید.

داشتن برنامه ریزی منسجم و هدفمند و توجه به تنوع در برنامه ها و مسؤولیت-دهی و تعلق ایجاد نمودن بدون ظرفیت سازی در برنامه های عزاداری امری غیر ممکن خواهد بود. سلیق و نیازهای متفاوت می طلبد که برنامه های متفاوت و متناسبی را اریه نمود؛ برنامه هایی که با آمیختگی فضای احساسی عقلی محرم می تواند بارقه ای از نور ایمان را تا عمق جان افراد روشن گرداند.

رویکرد این طرح، مهارت افزایی کار فرهنگی و رساندن افراد از شعار به شعور، از نماد به نمّ و نمود و از صعود به ثبوت است.

مخاطب اصلی این طرح، فعالان فرهنگی و مسئولین هیأت های مذهبی و مراکز فرهنگی هستند.

وضعیت فعلی هیأت های مذهبی، به ویژه در ایام محرم، وضعیتی مبتنی بر تدبیر عمیق برای برگزاری مراسم با اهداف دقیق و شفاف نیست. عموم هیأت ها مراسمی اجرایی را تکرار می کنند و نوآوری، تنوع، تکثیرگرایی برنامه ها، برگزاری جلسات مشورتی و اتاق های فکر در هر محله و مشخص کردن اهداف و شیوه های رسیدن به آن، کمتر به چشم می خورد.

اگر بانیان جلسات مذهبی بدانند که رسانه ی غیر رسمی محرم که از برنامه های مختلفی، همچون سخنرانی، مداحی، روضه خوانی و ... استفاده می کند، چه تأثیر عمیقی در تحکیم باورهای مخاطبین دارد، هم و غم ایشان برای هرچه بهتر برگزار نمودن این مراسم بیشتر خواهد شد.

در رسانه های غیر رسمی، تمامی درگاه های گیرندگی معرفتی انسان به روی کسب معرفت و شناخت باز است و هیچ گونه مقاومتی در مقابل فرستنده ی پیام وجود ندارد.

عزادار حسین ۷ دعوت شده ی حسین ۷ است که امام با تدبیر خویش و ایجاد این سوژه-ی داغ داغ، حرارتی را در دل او ایجاد نموده است. آن لطف قدیم امام برای هدایت مردم و آن «قدیم الإحسان» بودن ایشان، عزاداران را نمک گیر خوان احسان ایشان نموده و بدین واسطه به مراسم عزایش کشانده است. آیا کم مهری به اهداف قیام نیست که برای وقت دعوت-شدگان امام، اهمیت قایل نشویم؟

اما برای بهینه سازی این مراسم و استفاده ی حداکثری از آن باید از کجا شروع کنیم؟ پاسخ، روشن است:

ابتدا باید راهبردهای کلّی هیأت را استخراج کرده و سپس مبتنی بر آن راهبردها، راهکارهای متناسب را پیدا نموده و با انجام آنها اهداف خود را پیاده سازیم.

راهبرد، مفهوم عامی است که یک روش کلّی را در بر می گیرد و می تواند در قالب راهکارها و شیوه های مختلف و در مناطق جغرافیایی متفاوت به اجرا در آید.

راهکار، روش های جزئی تری است که بر مبنای راهبردها تنظیم شده و نسبت به منطقه ی اجرا و مخاطبین و امکانات در دسترس، انتخاب شده و به اجرا در خواهد آمد.

از این رو، ابتدا برخی راهبردهای تعمیم الگوی توسعه ی فرهنگ دینی را که مبتنی بر برخی ویژگی های هیأت عزاداری است، مورد اشاره قرار می دهیم و در ادامه تعدادی از برنامه ها و شیوه ی اجرای آنها را بیان می داریم.

راهبردها

۱ منزلت بخشی

هر فعالیتی که بخواهد در بهبود وضعیت هیأت عزاداری مد نظر قرار گیرد و افراد جذب شده به هیأت را حفظ نماید، الزاماً باید دارای این قابلیت باشد که به اعضا و مخاطبین منزلت و جایگاه معین عطا کند.

جوان و نوجوانی که از او می خواهیم در فعالیت های فرهنگی مذهبی در طول سال شرکت کند، بلافاصله در ذهن خود به میزان شراکت و سهم خود در انجام فعالیت می اندیشد و دوست دارد همان گونه که در هیأت جایگاهی داشت و به مثابه آجری از این ساختمان عظیم به حساب می-آمد، در ادامه نیز همچنین باشد و در

انجام فعالیت های فرهنگی نقش سازنده و برجسته ای داشته باشد؛ به گونه ای که خود را بخشی از فعالیت بدانند، نه این-که تنها استفاده کننده و تماشاچی محسوب شود.

۲ التزام بخشی

یکی از ویژگی هایی که باعث می شود افراد گروه، عضویت خود را حفظ نمایند و نسبت به ادامه ی فعالیت مصرّ باشند این است که خود را ملتزم به گروه و اهداف آن بدانند. لذا می بایست فعالیت-ها به گونه ای تنظیم شود که جوان احساس کند حضورش در آن فعالیت، نوعی التزام دینی، اخلاقی و اجتماعی دارد؛ همان گونه که شرکت کردن در هیأت عزاداری در بین هنجارهای اجتماعی به نوعی فعالیت التزام آور تبدیل شده و هرکس احساس می کند نسب به آن مدیون است و باید با شرکت در آن، دین خود را ادا کند.

در صورتی که فعالیت فرهنگی التزام-آور باشد و افراد، خود را نسبت به آن مدیون بدانند، موجبات حضور مداوم افراد در آن به وجود خواهد آمد.

۳ مشارکت پذیری

یکی از ویژگی های هیأت در جذب جوانان، گروهی بودن و مشارکت پذیر بودن آن است. از این رو باید فعالیت-ها را به گونه ای تنظیم کرد که حس مشارکت پذیری و انجام فعالیت گروهی در جوان ادامه یابد. جوانی که تنها در یک دوره ی کوتاه در بستر هیأت در مسجد حاضر می شود. در صورتی که بخواهیم رابطه اش را ادامه دهد باید بسیاری از ویژگی های فعالیت جذب کننده ی او را مراعات نماییم تا همچنان در مسجد و فعالیت های فرهنگی و مذهبی آن شرکت کند.

الگوها و راهکارها

بدیهی است راهکارها باید حتی الامکان برخی از این راهبردها را دنبال نماید تا بتواند جایگاه اجرایی پیدا کند. در این بخش سعی می کنیم راهکارهایی ارایه دهیم که می تواند در برخی مناطق و مساجد موجب استمرار فرهنگ عاشورا در جامعه و همچنین باعث حضور جوانان در فعالیت ها و مسجد گردد. یافتن راهکارهای بیشتر را به مجریان فرهنگی و مبلغان و مربیان دینی می سپاریم که با توان و تجربه ی خود نسبت به تنظیم آن مبادرت نمایند.

عنوان برنامه: مراسم سیاه پوشی هیئت

اهمیت:

زمینه سازی و انگیزه دهی از مهم ترین مبانی کار فرهنگی است. کارهایی که بدون مقدمه و زمینه سازی انجام می گیرد در جلسات اولیه ناهماهنگ و آشفته جلوه می کنند. از جهتی، ایجاد روحیه ی شور معنوی، نیازمند برنامه ریزی دقیق است. این برنامه، مقدمه ی اثربخشی برای ورود به مراسم عزاست و افزون بر آن جهت-دهی و انگیزه دهی معنوی به اعضا را نیز در پی خواهد داشت.

ایجاد فضای معنوی و تقویت روحیه ی اخلاص، بیان اهمیت خدمت به جلسه ی اباعبدالله^۷، هماهنگی بیشتر میان اعضا برای برپایی مراسم عزاداری، دعوت از عموم کسانی که می توانند با حضور

ص: ۲۶۲

خود در مراسم عزاداری در مجموعه فعال تر گردند و زمینه سازی برای درک جو و فضای عزاداری از جمله ی ثمرات این برنامه است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

مراسم سیاه پوشی باید با تبلیغات محلی اطلاع رسانی شود. لازم است اهداف و انگیزه ی جلسه را برای سخنران جلسه بازگو کنیم و درخواست کنیم که سخنرانی جنبه ی احساسی داشته و پیرامون اهمیت خدمت به مجالس اهل بیت: باشد. لازم است قبل از مراسم سیاه پوشی نمادین، مداحی با رویکرد احساسی و محتوای ابراز عشق و ارادت به خاندان نبوت صورت پذیرد. سپس درخواست شود که همگی در سیاه پوشی هیئت کمک نمایند. گذاشتن نوار و سی دی مداحی متناسب با جلسه در هنگام سیاه پوشی بر شور و احساس جلسه می افزاید.

زمان بندی اجرایی:

دو هفته قبل از محرم تبلیغات محلی و هماهنگی های لازم برای اجرای برنامه انجام شود، و یک هفته قبل از محرم این مراسم اجرا گردد.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤل برگزاری مراسم برای هماهنگی با سخنران و مداح جلسه و بهره-گیری از نیروها برای بیرون آوردن لوازم سیاه پوشی هیأت از انبارها و پذیرایی جلسه.

لوازم مورد نیاز:

لوازم سیاه پوشی هیأت و امکاناتی همچون نردبان، ریسمان، ریسه، میخ، سنجاق، لوازم برقی و ...

ص: ۲۶۳

اصل مراسم جنبه ی نمادین دارد؛ لذا لازم نیست که در این جلسه حتماً سیاه پوشی به اتمام برسد، بلکه می تواند به عنوان شروع مراسم تلقی گردد. فراهم نمودن طرح و قالب و چگونگی نصب پارچه و بنر و ... مطابق با طرح از پیش تعیین شده می تواند بهره گیری از جلسه را بیشتر نماید. ارتباط فعالان فرهنگی مسجد با کسانی که تازه به مجموعه آمده اند یا غریبه هستند باید جنبه ی جذبی داشته باشد و به واسطه ی مسؤولیت دهی و احترام و تکریم زمینه ی همکاری ایشان با مجموعه فراهم گردد. دعوت از پیرغلامان امام حسین ۷ و دعوت از نوجوانان بر تأثیر مراسم می-افزاید. لازم است با توجه نوجوانان، آنان را نسبت به رعایت ادب و احترام و تکریم نسبت به خادمین اباعبدالله ۷ ترغیب نمود تا برخورد آنان موجب رنجش خاطر بزرگ ترها نگردد.

در مسجد ما:

هر ساله شور حسینی را می توان در چنین جلسه ای مشاهده نمود. دیدن پیر و جوان و جلوه های عزت و احترام و طنین یاد اباعبدالله ۷ دل ها را متوجه کربلا می-کند. در این مراسم، بوی محرم به طور ملموس به مشام می رسد. جالب این که عده-ای که جنبه ی مراسم دیگر آنها را نمی گیرد، در چنین جلساتی تحت تأثیر قرار می گیرند: بر مشام می رسد هر لحظه بوی کربلا ....

ص: ۲۶۴

اهمیت:

۱. جذب نیروی نوجوان در جهت پویایی افراد مجموعه و جلوگیری از رکود ناگهانی نیروها در یک برهه ی زمانی؛

۲. برقراری ارتباط چهره به چهره و ایجاد زمینه ی اُنس برای جذب به مجموعه؛

۳. شناخت استعداد و توانایی افراد برای حضور مؤثر آنان در مجموعه؛

۴. معرفی فعالیت های فرهنگی و برنامه های مجموعه به اعضا؛

۵. سوق دادن افراد بازدیدکننده (نوجوانان) به شرکت در برنامه ها و اردوی جذبی؛

۶. توضیح و تشریح برنامه ها برای والدین بازدیدکننده و ایجاد انگیزه برای حضور فرزندانشان.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

ایجاد یک فضای نمایشگاهی محدود (در زیر یک چادر به صورت یک غرفه) با عنوانی همچون «پاتوق» که بر دیواره ی این غرفه عکس های جالب و جذّاب و شاد فعالیت های فرهنگی مسجد به صورت متنوّع ارایه می شود. هم زمان عده ای از نوجوانان و فعالان فرهنگی که قبلاً با مهارت های جذب نوجوانان آشنا شده اند در این مجموعه فعالیت می نمایند. سعی شود این افراد برخوردی صمیمی و دوستانه با بازدیدکنندگان نوجوان داشته باشند و برای آنها برنامه ها و فعالیت های مجموعه را تشریح نمایند، از آنان نام نویسی کنند و پس از گرفتن شماره تلفن برای شروع جلسات از ایشان به طور رسمی دعوت به عمل آورند. غرفه ی

جذب را می توان در ایام محرم و مراسم مهم و در شروع فصل تابستان در جلوی مسجد به مدت چند روز برپا نمود.

زمان بندی اجرایی:

غرفه باید همزمان با تمام شدن ایام امتحانات مدارس و چند روز قبل از شروع مراسم برپا گردد. تهیه مکان و تدارک فضا آرایبی مناسب درون غرفه نیز خود نیازمند برنامه ریزی است، ولی بهترین زمان برای شروع کار غرفه ایام محرم دو ساعت قبل از برگزاری مراسم تا پایان مراسم است.

به کارگیری نیرو:

حضور چند نفر از نوجوانان مطلع و خوش برخورد و یک نفر از فعالان فرهنگی به عنوان مسؤول غرفه ضروری است. حضور روحانی و مسؤولین مجموعه نیز برای سرکشی مؤثر است.

لوازم مورد نیاز:

۱. داربست فلزی برای برپایی غرفه؛

۲. لوازم صحنه آرایبی درون غرفه؛

۳. تهیه ی برشور تبلیغاتی برای معرفی فعالیت های مرکز با هدف ایجاد انگیزه برای جذب؛

۴. عکس ها و آلبوم های فعالیت های فرهنگی مرکز؛

۵. میز و دفتر و فرم مشخصات اعضای جذب شده برای ثبت نام؛

۶. مقداری اقلام فرهنگی برای فروش برای گرایش به بازدید؛

۷. ایستگاه بلوتوث برای ارسال نرم افزار و فایل های مداحی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

برخورد همراه با احترام و تکریم و جذاب بودن فضای غرفه و

استفاده از آلبوم فعالیت های فرهنگی با عکس های دسته جمعی بچه ها، ثبت تلفن بچه ها و والدین ایشان و ارایه ی کارت ثبت نام موقت در ایجاد تعلق به مجموعه و افزایش انگیزه ی شرکت در اردوی جذب می-تواند مؤثر باشد.

در مسجد ما:

این غرفه در ایام برگزاری مراسم دهه ی محرم و با پایان یافتن امتحانات نهایی مدارس در جلوی مسجد با عنوان «پاتوق» برپا می شود که فضای خوبی برای حضور بچه های مسجد است.

ص: ۲۶۷

اهمیت:

ایجاد روحیه ی «خادم الحسین» بودن در تمامی افراد شرکت کننده در مسجد، به ویژه افراد مسؤول، و به کارگیری نیروهای مختلف در مجموعه در جهت انجام فعالیت های مورد نیاز.

این برنامه فعالیتی است برای جذب نیروی انسانی، به ویژه نوجوانان، و شرکت دادن افراد در برنامه ها و در ایجاد تعلق به مجموعه تأثیر گذار است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

چند هفته قبل از برگزاری مراسم می-توان در سطح محل و یا به صورت وسیع تر یک فعالیت تبلیغاتی با عنوان «خادمین افتخاری» طراحی کرد و افراد را برای شرکت در آن دعوت نمود. پس از ثبت نام افراد و آشنایی با سلیقه و یا هنر افراد در خدمت رسانی به هیأت، و برنامه ریزی برای به کارگیری آنان می-توان از توان افراد برای فعالیت های مختلف همچون: نظافت، پذیرایی، انتظامات جلسه، تبلیغات، و ... بهره گرفت. در حین خدمت مربیان باید افراد تازه وارد را مورد توجه قرار داده و ضمن آشنا نمودن آنان با افراد مجموعه و برنامه ها و ظرفیت های موجود در مرکز، زمینه ی جذبشان را فراهم نمایند.

زمان بندی اجرایی:

دو هفته قبل از مراسم با برگزاری جلسه ی مشورتی میان مربیان می توان این برنامه را مطرح نمود. باید از فعالان فرهنگی خواست، این برنامه را در گاهی برای جذب نیروی جدید به مجموعه بدانند و برای آن وقت کافی اختصاص دهند.

به کارگیری نیرو:

لازم است یک نفر به طور ویژه در مرکز مسئول این برنامه باشد. برگزاری برنامه نیز نیازمند کارهای ستادی است که مربی و سایر اعضا می توانند در آن مشارکت داشته باشند.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی لیست مشخصات افراد، تهیه ی کارت و یا بازو نوشته برای انتظامات جلسه، و تهیه ی فرم ارزیابی افراد برای مربیان و ...

ظرافت ها و نکات کلیدی:

در واقع مجموعه نیازی به خدمت افراد ندارد، اما این برنامه برای جذب افراد و ایجاد تعلق به مجموعه اهمیت فراوانی دارد.

یکی از بهترین روش های ایجاد انس افراد تازه وارد با اعضای مجموعه آن است که در کنار هر دو نفر از افراد تازه وارد یکی از اعضای مجموعه را به طور هدفمند قرار دهیم تا نقش همراه و هادی را برای جذب ایفا کند. در کنار این صمیمیت و توجه و محبت است که شخص تصمیم می گیرد همکاری اش را تداوم بخشد یا به آن پایان دهد.

ثبت شماره ی تماس افراد و تحویل آن به مسؤول جذب مجموعه برای دعوت در سایر مراسم می تواند در جذب افراد مؤثر باشد.

واگذاری مسؤولیت به افراد باید متناسب با سن، و توان و ظرفیت و ... افراد و در درجه ی اول مورد ذوق و علاقه ی شخص باشد و با اختیار آن مسؤولیت را بپذیرد. به هر حال، حضور فرد نباید اجباری باشد.

این برنامه اختصاص به ایام محرم نداشته، بلکه می توان در تمامی برنامه های پر شور از این سوژه برای جذب افراد بهره گرفت.

ص: ۲۶۹

اهمیت:

یکی از مؤثرترین رسانه های تبلیغی در مساجد، تبلیغ شفاهی در قالب سخنرانی و منبر است. رسانه ی منبر آمیزه ای است از عقل و احساس و در حقیقت یک برنامه-ی آموزشی همراه با انگیزش است. تبیین و تشریح مسایل دینی، تعمیق آموزه های دینی، افزایش بصیرت و فهم دینی مخاطبان، ایجاد انگیزه، تهییج و تحریک احساسات و آموزش مخاطبان از اثرات مهم سخنرانی و منبر است. منبر نماد آموزش در مسجد است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

در هر مجموعه ی فرهنگی باید جلسات ثابت سخنرانی در یکی از ایام هفته در طول سال برگزار شود تا بدین واسطه در دراز مدت مسایل دینی تشریح و باعث افزایش فهم و بصیرت دینی گردد؛ لذا علاوه بر برگزاری سخنرانی در مناسبت-های مذهبی در ایام ماه مبارک رمضان، محرم و صفر و ایام فاطمیه (که به طور ویژه باید برای آن ها برنامه ریزی نمود) برگزاری هر هفته یک جلسه با موضوعات اولویت دار ضرورت دارد. با هماهنگی امام جماعت مسجد می توان سخنرانی هفتگی را توسط خود ایشان و یا توسط یکی از سخنران های بیرون مجموعه اجرایی نمود.

بهتر است برنامه ی سخنرانی به مدت بیست دقیقه و بلافاصله بعد از نماز مغرب و عشا باشد. با تبلیغات محلی و تلاش برای بهره گیری بهتر از برنامه می توان میزان جلب و جذب به سخنرانی و حضور افراد را در مجموعه بالا برد.

زمان بندی اجرایی:

تهیه ی تقویم اجرایی این برنامه در بازه ی زمانی یک ماهه با ذکر نام سخنران، عنوان سخنرانی و مکان برگزاری آن و یک روز قبل از برگزاری، تبلیغ برنامه با شیوه های مرسوم.

به کارگیری نیرو:

تعیین یک نفر از اعضا برای یادآوری به سخنران و هماهنگی موضوع سخنرانی و سؤالات محوری آن و همکاری دو الی سه نفر از اعضا برای تدارک و آماده سازی فضای سخنرانی و پذیرایی و تهیه ی امکانات صوتی و یا آموزشی لازم است.

لوازم مورد نیاز:

سیستم صوتی و وسایل کمک آموزشی در صورت نیاز، و وسایل تبلیغی و ضبط سخنرانی های مهم و کیفی که قصد بهره-گیری فرهنگی از آن ها را داریم.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

هنگام دعوت از سخنرانان مدعو سیر موضوعات گفته شده و ریزموضوع جلسه به ایشان یادآوری شود تا از اراده ی مطالب تکراری خودداری شود. داشتن سیر موضوعات برای سخنرانی می تواند در عمق بخشیدن مطالب تأثیر گذار باشد. کشف نیاز مجموعه و تنظیم سخنرانی متناسب با نیازهای افراد مجموعه بر تأثیرگذاری سخنرانی می افزاید. اهمیت دادن اعضا و فعالان فرهنگی به حضور در جلسه ی سخنرانی و اُبّهت دهی و حفظ حرمت جلسه و تبلیغ و دعوت به جلسه به خصوص به صورت چهره به چهره و شخصی می تواند در گرایش و اقبال دیگران به سخنرانی تأثیر گذار باشد.

ص: ۲۷۱

در مسجد ما:

هر سه شنبه بعد از نماز مغرب و عشا امام جماعت سخنرانی می فرمایند.

ص: ۲۷۲

اهمیت:

یکی از مهم ترین روش های تبلیغی مؤثر، روش تبلیغ چهره به چهره است. مشاوره اگر اصولی و مطابق استانداردهای تعریف شده انجام گیرد، در جهت دهی افق های بلند زندگی و همچنین اصلاح رفتار و رفع مشکلات روحی، روانی و رفتاری افراد و هم چنین رفع مشکلات درسی، شغلی، خانوادگی و ... می تواند بسیار مؤثر باشد. کمک به دیگران برای تصمیم گیری صحیح و تقویت بنیه های دینی و مهارت افزایی تربیتی و اعتماد به مجموعه از این جهت که در فکر رفع مشکلات اعضا است، می تواند از ثمرات این برنامه باشد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

در حاشیه ی مراسم، مکانی برای انجام مشاوره در نظر گرفته شود که مراجعین در صورت نیاز به سهولت به آنجا مراجعه نمایند. برنامه باید به نحو مطلوب اطلاع رسانی شود. برای هماهنگی و نظم دهی لازم است شخصی عهده دار این مسأله گردد. عناوین مشاوره، همچون مشاوره ی درسی، تربیت کودک، خانواده و تربیت دینی و ... می تواند در چند جایگاه مختلف و یا در هر شب با یک عنوان خاص انجام پذیرد. به نظر می رسد گرایش به مشاور خانواده و تربیت فرزند ضرورت بیشتری داشته باشد. محدوده ی زمانی مشاوره در طول برگزاری مراسم خواهد بود، ولی اگر نیاز به مراجعه ی بعدی باشد می توان مراجعه کننده را مجدداً به مرکز دعوت نمود.

ص: ۲۷۳

زمان بندی اجرایی:

حداقل یک ماه قبل از ایام محرم باید با مشاورین هماهنگی لازم انجام گیرد و برایشان برنامه و اهداف آن تشریح گردد. یک هفته قبل از برگزاری مراسم، فضا و امکانات این برنامه آماده گردد.

به کارگیری نیرو:

مسئول برنامه مشاوره باید برای تبلیغ برنامه و هماهنگی با مشاورین و دعوت از ایشان و ایاب و ذهاب و پذیرایی و نظم دهی به مرکز مشاوره و نظرسنجی از برگزاری این برنامه نیروهایی متناسب به کار گیرد.

لوازم مورد نیاز:

لوازم تبلیغات، تهیه مکانی برای این کار و تهیه میز و صندلی، دستگاه رایانه برای بهره گیری از نرم افزارهای مشاوره ای و جایگاهی برای معرفی کتاب-ها و یا بروشورهای تربیتی و محصولات فرهنگی مرتبط با این برنامه.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

-در صورت امکان برای مراجعه ی برادران از مشاور آقا و برای شرکت کنندگان خواهر از مشاورین خانم استفاده شود.

-با توجه به حساسیت امر، مشاورین باید صاحب مدرک مشاوره و دارای رویکرد دینی باشند.

-ترغیب افراد توسط سخنرانان و به صورت غیر رسمی و غیر مستقیم می تواند بر اهمیت مشاوره تأثیر گذار باشد.

-مناسب بودن اخلاق و منش مشاور و مسئولین این برنامه می تواند بر اعتماد مخاطبین به مجموعه بیفزاید.

ص: ۲۷۴

در مسجد ما:

یکی از اعضا، مسؤول این واحد است و با هماهنگی های لازم هر ماه یک جلسه ی مشاوره با عنوان مشخص برگزار می کند. این برنامه با اطلاع رسانی و تهیة ی مقدمات لازم و با همکاری عده ای از دوستان اجرا می گردد.

ص: ۲۷۵

اهمیت:

سؤال، کلید فهم است. با توجه به حجم وسیع و گستردگی شبهات دینی و شیوع آن توسط رسانه ها، پاسخ گویی به شبهات و سؤالات می تواند در رفع آن مؤثر بوده و اعتماد شرکت کنندگان را به مرکز بیشتر نماید. همچنین یکی از ثمرات برگزاری مجلس عزاء، پاسخ گویی به سؤالات اساسی مردم پیرامون دین و اهداف قیام امام ۷ است که اجرای این برنامه مکمل رسیدن به این منظور است. کشف سؤالات کلیدی و پاسخگویی به آن در ارتقای فهم و بصیرت دینی مؤثر است. توجه دادن عزاداران به رفع شبهات و سؤالات اساسی آنان و برطرف نمودن شبهات و پاسخگویی به آن و آشنایی با سؤالات و ذهنیت حاکم بر محله از اهداف این برنامه است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

در حاشیه ی برنامه ی عزاداری مکانی برای پاسخگویی در نظر گرفته شود تا مراجعه کنندگان سؤالات خود را از کارشناسان پاسخ گویی بپرسند.

زمان بندی اجرایی:

لازم است حداقل یک ماه قبل از برگزاری مراسم، هماهنگی های لازم، همچون دعوت از کارشناسان پاسخگویی، تدارک مکان و فضای پاسخگویی و تهیه ی امکانات لازم در جلسه مشورتی مطرح و مسئولیت پیگیری هر یک مشخص گردد و دو تا سه روز مانده به برگزاری مراسم نیز مکان پاسخگویی مهیا گردیده و اطلاع رسانی لازم صورت پذیرد.

به کارگیری نیرو:

بهره‌گیری از کارشناسان پاسخ‌گویی حوزه‌های علمیه، سازمان تبلیغات و دفتر تبلیغات اسلامی و اساتید فن و نیروی اجرایی برای انجام تبلیغات و تدارکات و نظم‌دهی به مراجعه‌کنندگان و امور نرم‌افزارها و کتاب‌های پرسش و پاسخ.

لوازم مورد نیاز:

داشتن چند دستگاه رایانه و چاپگر.

نرم‌افزارهای پاسخگویی (پرسمان، پاسخگو، پرسجو، راهی به سوی حقیقت، و نرم‌افزارهایی پیرامون امام حسین ۷ و ...)

معرفی و عرضه‌ی کتاب‌های پرسش و پاسخ (همچون رساله‌های عملیه، مجموعه کتاب‌های پرسش و پاسخ دانشجویی (پرسمان)، پرسمان‌های قرآنی و پرسمان ویژه‌ی محرم و ...).

ظرافت‌ها و نکات کلیدی:

پاسخگویی باید فقط توسط کارشناسان به صورت دقیق و شفاف صورت گیرد.

مراکز پاسخگویی (همچون پاسخگویی ملی ۰۹۶۴۰) معرفی گردد.

برای پاسخگویی به سؤالات خانم‌ها از کارشناسان خانم استفاده گردد.

امانت‌داری و رازداری مسئول پاسخ‌گویی مورد توجه باشد.

در مسجد ما:

یک نفر مسئول واحد پاسخ‌گویی است و هر دو هفته یک بار باید سؤالاتی را که در صندوق با کد خاص انداخته شده جمع‌آوری نموده و با هماهنگی امام جماعت مسجد و کارشناسان پاسخ‌گویی شهر

ص: ۲۷۷

جواب سؤالات را آماده و بر اساس کد اعلام کند این واحد چون دائماً با سؤالات مسجد آشنا است، هرچند وقت یک بار اقدام به برگزاری جلسات پرسش و پاسخ با موضوعات اولویت دار می نماید.

ص: ۲۷۸

اهمیت:

تبلیغ مکتوب یک ابزار و ظرفیت مهم است که می توان از آن در ترویج فرهنگ دینی بهره گرفت.

ماندگاری مطالب و قابل تأمل و تفکر بودن مکتوبات و حتی ساده بودن و قابل نقد بودن و توزیع یک دست و سریع آن و جهت دهی و به کارگیری چند نفر از جوانان مجموعه به این کار، باعث می شود که به این ظرفیت توجه جدی شود.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

مجریان این برنامه در دو الی سه هفته ی منتهی به مراسم عزاداری کار خود را شروع نموده و در طول برگزاری مراسم دهه ی اول محرم ده شماره منتشر نمایند و بعد از برگزاری مراسم نیز تا چند شماره آن را ادامه دهند. پیشنهاد می شود که در طول دهه، ده عنوان مورد نیاز مجموعه ارایه و پیرامون آن مطلب نوشته شود و در یک نشریه ی کم حجم در بین عزاداران پخش گردد.

زمان بندی اجرایی:

یک ماه قبل از برگزاری مراسم، جلسه ی مشورتی و انتخاب هیئت تحریریه صورت گیرد و دو هفته قبل از مراسم، لیست موضوعات آماده و چند روز قبل از مراسم ده شماره ی اصلی نشریه تکثیر و چاپ گردد.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤل برنامه و انتخاب دو الی سه نفر به عنوان هیئت تحریریه ی اصلی. برای تکثیر و چاپ و نگهداری و توزیع نیز باید نیروی اجرایی تعیین نمود.

تهیه ی منابع مطالعاتی اعم از کتاب، سی دی و جزوه و دستگاه رایانه و چاپگر و برگه ی کپی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

نظارت بر محتوای نشریه از اهمیت خاصی برخوردار است. یک مطلب نابجا می تواند اعتبار کل مجموعه را خدشه دار نماید؛ لذا نظارت بر متن نهایی توسط روحانی مسجد و مسؤول مرکز و فعالان فرهنگی لازم است. عناوین انتخابی در جلسات مشورتی قبل از محرم مورد بررسی قرار گیرد. هماهنگی عناوین سخنرانی و شعار سال هیأت و تطابق با مقتضیات سیاسی و اجتماعی فرهنگی آن سال می تواند در اثربخشی و تأثیر نشریه مؤثر باشد. طراحی قالب نشریه باید جالب، جذاب و همراه با ابتکار باشد. با توجه به حجم کم نشریه، پرداختن به یک ریز موضوع می-تواند اثرگذاری آن را بیشتر نماید. با برنامه ریزی و مشخص نمودن عنوان برای نشریه و دادن سیر وافق و چشم انداز یک ساله می توان این برنامه را به صورت ماهانه یا گاهنامه در طول سال نیز منتشر نمود.

در مسجد ما:

نشریه توانسته است به عنوان یک کار فرهنگی علمی، باعث هویت و اعتباربخشی به نویسندگان نوجوان مقالات گردد و به واسطه ی همین برنامه چندین برنامه ی مهم فرهنگی همچون شیوه های تهیه ی نشریه ی فرهنگی و نشریه ی دیواری و آموزش روزنامه نگاری و تهیه ی مقالات و ... در طول سال اجرا گردد که جاذبه های خاص خود را داراست.

ص: ۲۸۰

اهمیت:

ابراز محبت و مودت به اهل بیت: جلوه های مختلفی دارد که یکی از بارزترین آنها محزون بودن در غم ایشان است. اقامه ی عزا و اشک ریختن بر مصایب اهل بیت: در دین ما یک عبادت محسوب می-شود و روایات بسیاری در فضیلت آن وارد شده است. تحکیم و تعمیق باورهای مستدل عقلی با آمیختگی احساسات حاصل خواهد شد؛ لذا دین ما، دین عقل و احساس است و باید برای هر دو جنبه برنامه داشت. اهتمام خود اهل بیت: بر اقامه ی عزای اباعبدالله ۷ خود نشان دهنده-ی نقش تأثیرگذار این آموزه بر دینداری است. به همین منظور، لازم است در مراسم برای مرثیه خوانی و خواندن روضه و مقتل و قطعه خوانی ادبی برنامه داشت.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

از سخنران محترم خواسته شود که حتماً بعد از سخنرانی روضه نیز بخواند. با مداحان هماهنگ شود که هر شب با رعایت تناسب نام گذاری آن، روضه ی مخصوص آن شب خوانده شود. می توان در مجالسی که کشش دارند متن مقتل به سبک مقتل خوانی با آوایی حزین خوانده شود. به عنوان ترویج مرثیه خوانی می توان یکی از اعضای مجموعه که صدای زیبا و حزینی دارد در شب های عزاداری متناسب با نام آن شب قطعه های ادبی را متن خوانی نماید. برای این منظور می توان از متن های کتب سید مهدی شجاعی همچون «پدر و عشق و پسر»، «آفتاب در حجاب»، «سقای آب و ادب»، «از دیار حبیب»، «کشتی پهلو گرفته» و ... بهره گرفت.

ص: ۲۸۱

زمان بندی اجرایی:

برای برنامه ی قطعه خوانی لازم است که متن های احساسی مستند یک هفته قبل از مراسم تهیه ی گردد تا مجری بتواند با تمرین و تکرار آنها تسلط کافی بر متن پیدا نماید. هماهنگی با مداحان و مقتل خوانان نیز قطعاً زمان بر خواهد بود که باید برای آن برنامه ریزی نمود.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤل برنامه برای اهتمام ورزیدن به این موضوع و هماهنگی های لازم و تعیین افرادی برای قطعه خوانی های ادبی در ایام محرم و صفر و فاطمیه.

لوازم مورد نیاز:

-تهیه ی منابع و کتب.

-تهیه و تکثیر متن قطعه های ادبی مرثی

ظرافت ها و نکات کلیدی:

مصیبت خوانی ابزاری برای احساس هم دردی با اهل بیت: و القای روحیه ی جانفدایی برای دین خداست که باید ضمن داشتن سوز و گداز تفکر برانگیز و تحرک آفرین باشد. روضه می شنویم تا درد دینداریمان زیاد گردد، تا آرام نگیریم و کاری انجام دهیم. مستندخوانی و جلوگیری از ترویج خرافات و تحریفات از اهمیت خاصی برخوردار است که مسؤلین فرهنگی باید آن را رصد نمایند. برای رسیدن به هدف مقدس فقط از ابزار مقدس می توان بهره گرفت؛ لذا مداحی و یا روضه خوانی ها باید مستند باشد. پرورش مداح حرفه ای و روضه خوان و ... می تواند خود به عنوان یک برنامه در مجموعه دنبال شود.

ص: ۲۸۲

در مسجد ما:

علاوه بر روضه خوانی توسط سخنران های محترم، در حین برنامه ی مداحی نیز روضه خوانی مفصل برگزار می شود. قطعه خوانی ادبی نیز قبل از مراسم سخنرانی انجام می پذیرد.

ص: ۲۸۳

اهمیت:

اقامه ی عزا به یاد علی اصغر امام حسین ۷توسیل به آن بزرگوار، بهره گیری از شور و احساس حسینی برای افزایش انگیزه ی عزاداران تقویت روحیه ی ایثار و جان فدایی برای دین خدا در والدین و زمینه سازی و ایجاد انگیزه برای تربیت دینی فرزندان می تواند از آثار این برنامه باشد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

برگزاری مراسم عزاداری با حضور مادران و شیرخوارگان حسینی در دهه ی اول محرم با دعوت و اعلام مراسم و برگزاری مراسم سخنرانی و مداحی اجرا می گردد. با توجه به حضور کودکان شیرخوار و بی قراری آنان نسبت به سر و صدا و شلوغی مکان توصیه می شود زمان سخنرانی حداکثر نیم ساعت و با موضوع اهداف قیام و حفظ دین خدا و یا تربیت دینی و وظایف ما در عصر حاضر و ... در نظر گرفته شود و پس از آن مداحی پیرامون علی اصغر ۷ و مصایب ایشان و روضه خوانی صورت پذیرد.

زمان بندی اجرایی:

سه هفته قبل از برگزاری مراسم، با سخنران و مداح هماهنگی شود. یک هفته قبل از مراسم نیز نسبت به آماده نمودن مکان و فضای مراسم و فراهم ساختن تمهیدات لازم همچون سیستم صوتی، گرمایشی و سرمایشی اقدام گردد.

ص: ۲۸۴

به کارگیری نیرو:

تعیین مسؤؤل برنامه و همکاری چند نفر از اعضا برای دعوت نمودن سخنران و مداح و تدارکات جلسه و پذیرایی و همکاری واحد خواهران برای مدیریت و نظم دهی به جلسه لازم است.

لوازم مورد نیاز:

مراسم باید در حسینیه و یا سالنی غیر مسجد برگزار گردد. تهیه ی بنر یا پارچه های تبلیغاتی برای اطلاع رسانی، سیستم صوتی و ... نیز از دیگر مواردی است که باید آماده شود.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

توجه به روح معنوی در اجرای مراسم و محور بودن توسل به اهل بیت: اولویت نخست این برنامه است.

لازم است اهداف جلسه را با سخنران و مداح در میان گذاشت.

در این جلسه می توان ضرورت جهت دهی نذورات را به فعالیت های فرهنگی مسجد تشریح نمود.

برنامه ریزی برای سهولت رفت و آمد عزاداران و پارک وسایل نقلیه نیز لازم است.

در مسجد ما:

این مراسم در ششم محرم با هماهنگی قبلی و در سالن ورزشی محل برگزار می گردد. شور معنوی و فضای عشق و دلدادگی به اهل بیت: بزرگ ترین نمود این جلسه است.

ص: ۲۸۵

عنوان برنامه: پیام های عاشورایی و فضای تبلیغاتی

اهمیت:

در ایام الله باید شعائر الله تولید شود. در مناسبت ها با توجه به تأثیرگذار بودن فضای عمومی حاکم بر اجتماع و مراسم می توان از پیام ها و تبلیغات خاص بهره گرفت؛ لذا لازم است در هر مناسبت پیام های اعتقادی و اخلاقی مربوط به آن در قالب شعار و تبلیغات ترویج گردد.

تشریح برنامه و شیوه اجرا:

تهیه ی لیست شعارهای کوتاه و اطلاع رسانی آن با پارچه نوشته، بنر، یا برگه های مقوایی و نصب آن در محله و یا در داخل مجموعه و اطراف محل برگزاری مراسم.

زمان بندی اجرایی:

دو هفته قبل از محرم با توجه به شعار سال مجموعه ی فرهنگی و با هماهنگی و مشورت با فعالان فرهنگی شعارها انتخاب و در قالب های مختلف تکثیر و چند روز مانده به مراسم نصب گردند.

به کارگیری نیرو:

یک نفر به عنوان مسؤول اجرای برنامه و سه الی چهار نفر هم برای همکاری و هماهنگی لازم برای تهیه ی پیام ها در قالب- های مختلف و نصب در مکان های مناسب.

لوازم مورد نیاز:

امکانات تبلیغاتی همچون پارچه نوشته و ...

ص: ۲۸۶

ظرافت ها و نکات کلیدی:

در انتخاب شعارها و پیام ها، اولویت-های فرهنگی لحاظ شود. پیام ها رسا، کوتاه و پرمغز باشند. از بهره گیری از احادیث غافل نشویم. موضوعاتی همچون: نماز، امام زمان(عج)، ولایت، حجاب و حیا، بندگی و عبودیت، حفظ نظام اسلامی، امر به معروف و نهی از منکر می-تواند سوژه های خوبی برای موضوع پیام باشد. بنده در چند هیأت جملائی این چنین دیدم: رضای خدا در رضای والدین؛ چادر یادگار فاطمه^۳؛ حفظ نظام از اوجب واجبات است؛ مصلح باید خود صالح باشد؛ هیأت حی علی الصلوه؛ برای فرج امام زمان همگی دعا کنیم؛ پیروان شهدا؛ نگاه، تیری از تیرهای شیطان و ... .

در مسجد ما:

علاوه بر درج پیام های اخلاقی در قاب-های مخصوص و نهادن آنها در فضای داخلی مسجد و تعویض دائم پیام ها، در مناسبت-ها نیز چند پیام در ورودی محل برگزاری مراسم و اطراف خیمه ی عزاداری نصب می شود.

ص: ۲۸۷

اهمیت:

یکی از مهم ترین مقاطع شکل گیری شخصیت دینی، ذهنیت های دوران کودکی است. اگر کودکان از مراسم و مناسبت های مذهبی چهره ی خوب و خوشایندی به ذهن بسپارند جذب ایشان در آینده به سهولت انجام خواهد گرفت. از طرفی، باید از حضور کودکان به عنوان یک ظرفیت برای آموزش-های دینی استفاده نمود. آموزش و اجرای برنامه برای کودکان، خوشایند نمودن مراسم عزاداری و اُنس با مراسم عزا برای کودکان، نظم بخشی به مراسم و داشتن برنامه برای کودکان به عنوان دعوت شدگان مکتب حسینی نشان اهمیت این جلسه است.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

در حاشیه ی مراسم، فضایی برای مهد کودک در نظر گرفته شود که عزاداران حسینی کودکان خود را در طول برگزاری مراسم به آنجا بسپارند تا برنامه های محتوایی جالب برای آنان برگزار گردد.

زمان بندی اجرایی:

یک ماه قبل از محرم با کارشناسان کودک برای اجرای برنامه ها، هماهنگی و ده روز مانده به شروع مراسم مقدمات فضای مهد تهیه و پیگیری شود.

به کارگیری نیرو:

بعد از تعیین مسؤول مهد، آماده کنندگان فضای مهد، کارشناس و مجری و انتظامات جلسه باید مشخص گردد.

لوازم مورد نیاز:

وسایل تزئین و طراحی فضای مهد، همچون صندلی پلاستیکی، تابلو، ویدئوپروژکشن، میز و یا تریبون، وسایل اسباب بازی برای کودکان زیر سه سال، برگه ی نقاشی و یا پارچه و بوم و لوازم نقاشی و جوایز و تغذیه برای پذیرایی، لازم و ضروری است.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

طراحی فضای مهد باید متناسب با ذوق کودکان باشد. برای نقاشی و قصه گویی و مسابقه می توان در هر شب یک محور یا موضوع را مشخص و مطرح نمود. موضوعات باید بیانگر اهداف قیام امام و آشنایی با ولایت و فضایل امام، انس با مسجد، امر به معروف و ... باشد. داشتن قالب در اجرای برنامه لازم است؛ به طور مثال هر شب هم خوانی سور قصار و اجرای سرود یا تواشیح، اجرای برنامه توسط کارشناس کودک، قصه گویی، مداحی، نمایش فیلم و یا کارتن و مسابقه اجرا گردد. در هنگام پذیرش کودکان، ثبت شماره های تلفن همراه والدین و آرایه ی شماره ی کد کودکان لازم است. مقطع سنی پیشنهادی کودکان ۴ تا ۱۰ سال است. استفاده از نذورات برای کودکان باید متناسب با ذائقه ی ایشان برنامه ریزی گردد.

در مسجد ما:

این برنامه توانسته است حداقل ده نفر از نوجوانان و جوانان را به خود مشغول نموده و آرامش جلسه ی بزرگسالان را نیز تضمین نماید.

ص: ۲۸۹

اهمیت:

بهره‌گیری از ظرفیت هنر و آمیختگی احساس و باور برای کودکان، ارتقای شناخت ذهنیت کودکان از واقعه‌ی محرم، تشویق روحیه‌ی جانفدایی برای امام و همدردی با مصایب اهل بیت:، به‌کارگیری کودکان در مراسم عزاداری و ایجاد جاذبه برای شرکت در مراسم و زمینه‌سازی برای جذب ایشان به مجموعه از اثرات و فواید این برنامه است.

تشریح برنامه و شیوه‌ی اجرا:

فراخوان نقاشی در مقطع ابتدایی پسران و دختران در قالب فرم نقاشی که در دو قسمت و در برگه A4 تهیه می‌شود و در خواست از دانش‌آموزان که در چند سطر پیرامون این سؤال که: اگر در کربلا- بودم چه می‌کردم؟ احساساتشان را بازگو و برای آن یک نقاشی بکشند. بعد از پخش فرم‌ها و جمع‌آوری فرم‌های تکمیلی، می‌توان در نمایشگاهی با همین عنوان نقاشی‌ها را در معرض دید عموم گذاشت و به برترین‌ها جایزه داد.

زمان بندی اجرایی:

-تهیه و تکثیر فرم‌ها و تبلیغات قبل از دهه‌ی محرم.

دهه‌ی اول محرم فضای کلی جامعه متأثر از ایام عزاداری است؛ لذا زمان خوبی برای پخش و جمع‌آوری فرم‌هاست. در مناسبت‌های بعد از دهه‌ی محرم نیز می‌توان نمایشگاه را برگزار نمود.

به‌کارگیری نیرو:

با تعیین مسئول اجرای این برنامه و بهره‌گیری حداقل از دو الی

سه نفر برای تهیه ی فرم ها و تکثیر و توزیع و جمع آوری و برگزاری نمایشگاه و خرید جوایز و تقدیر از برگزیدگان، می توان این برنامه را اجرا نمود.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی فرم، برگه یا بنر تبلیغاتی، آماده نمودن فضایی برای نمایشگاه (مثل حیاط مسجد یا داخل حسینیه) و زونکنی برای بایگانی و نمونه کار آرشیوی.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

-این برنامه می تواند ظرفیتی برای جذب کودکان به برنامه های مسجد یا هیأت باشد.

-عنوان مسابقه می تواند متناسب با شعارها یا پیام های مهم عاشورایی باشد.

در مسجد ما:

هرگاه جملات کودکان در کنار نقاشی های بچه را بر دیوار مسجد می بینیم، به عمق باور دینی و صدق و صفای اعتقاد کودکان می توان پی برد. و دیدن صحنه-هایی که بازدیدکنندگان اشک هایشان را از گوشه ی چشمان پاک می کنند کار دشواری نیست.

ص: ۲۹۱

اهمیت:

با توجه به آشنایی بسیاری از جوانان دبیرستانی با فضای کار گرافیکی و تهیه-ی کلیپ، می توان ذوق هنری این عزیزان را به فضای محرم و جلوه های دینی جهت داد و با شناسایی و به کارگیری جوانان خلاق در جذب ایشان مؤثر بود. بهره گیری از ظرفیت های هنری و آمیختگی احساس و باور و توجه نسل جوان به وظایف فرهنگی در عصر غیبت و تنوع و تلطیف در برنامه های عزاداری و پیام رسانی در قالب این رسانه، می تواند شمه ای از ثمرات این برنامه باشد.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

تهیه ی کلیپ و نماهنگ کوتاه با موضوعات و عناوین مهم فرهنگی و پخش در فواصل برنامه ها. بهتر است کلیپ مورد نظر در اوایل یا اواخر برنامه پخش شود.

زمان بندی اجرایی:

دست کم یک ماه قبل از مراسم، نیروها شناسایی و لیست درخواستی به ایشان داده شود. کلیپ ها چند روز قبل از برگزاری مراسم برای نظارت به واحد صوتی - تصویری تحویل داده شود.

به کارگیری نیرو:

تعیین مسئول برنامه توسط واحد صوتی - تصویری، همکاری و هماهنگی بچه های کلیپ ساز در این واحد.

لوازم مورد نیاز:

دستگاه رایانه، نرم افزارهای مورد نیاز، بهره گیری از آرشیو محصولات فرهنگی.

پخش موسیقی لهوی و غنایی حرام بوده و حرمت پخش آن در مساجد و حسینیه ها بیشتر خواهد بود؛ لذا نظارت بر آهنگ ها و تصاویر و تأیید آن توسط فعالان فرهنگی مرکز، به ویژه روحانی مسجد امری ضروری است. در مراسمی که چند شب ادامه دارد برای هر شب یک عنوان و محتوا ارائه شود. حجم کلیپ های تولیدی از تعداد جلسات بیشتر باشد تا قدرت انتخاب بیشتری برای پخش وجود داشته باشد. حجم زمانی هر کلیپ بهتر است از ۴ دقیقه بیشتر نباشد. تناسب موضوعات سخنرانی یا عناوین برنامه ها با کلیپ-ها در خور توجه است، عنوان مسجد، هیئت، مرکز فرهنگی و یا پدید آوران، در کنار کلیپ درج شود.

در مسجد ما:

مسئول واحد صوتی - تصویری برای مراسم مختلف از برخی از اعضا درخواست ساخت کلیپ می کند. ساخت کلیپ به طور معمول در این واحد و با همکاری دوستان صورت می گیرد. مجموعه تولیدات هم با اسم تهیه کنندگان آرشیو می شود و در بسیاری از موارد برای مراکز فرهنگی دیگر قابل استفاده بوده است.

ص: ۲۹۳

اهمیت:

ثبت خاطرات و بازخوانی آن می تواند در ایجاد تعلق افراد به مجموعه مؤثر باشد. معرفی و اعتباردهی به اعضا و ایجاد انگیزه و تشویق در کارهای گروهی، ثبت نمونه کارهای فرهنگی برای ارایه ی گزارش و یا انتقال تجربیات نیز ضرورت اجرای این برنامه را بیشتر می-نماید.

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

با دراختیار قراردادن یک دوربین دیجیتال و ارایه ی سوژه به عکاسان و عکس برداری از سوژه ها می توان شورحسینی، همکاری، کار گروهی، صمیمیت و دوستی اعضای هیأت، روحیه ی اخلاص، رابطه ی اعضا با روحانی و گزارش برنامه های اجراء شده در هیأت و... را به تصویر کشید و علاوه بر بایگانی و ثبت در آلبوم های هیأت، بعد از دهه ی محرم و یا چند روز مانده به محرم سال آینده، آن را در محیط مسجد به نمایش گذاشت.

زمان بندی اجرایی:

تهیه ی دوربین و ارایه ی لیست سوژه های عاشورایی به عکاسان یک هفته قبل از دهه ی محرم، عکس برداری در طول دهه، برگزاری نمایشگاه در بعد از دهه و یا چند روز مانده به محرم سال آینده در نظر گرفته شود.

به کارگیری نیرو:

انتخاب مسؤول برنامه و به کارگیری دو الی سه نفر عکاس که هم ذوق هنری داشته و هم راغب به اجرای این برنامه هستند. بهتر است

ص: ۲۹۴

مسئولیت ظهور عکس ها و نگه داری و آلبوم کردن و بر پایی نمایشگاه نیز به آنها داده شود.

لوازم مورد نیاز:

دوربین عکاسی (ترجیحاً دیجیتالی)، تهیه ی آلبوم، تابلو یا بُرد و یا فضایی برای به نمایش گذاشتن عکس ها.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

توجه به عکاسی هدفمند، یعنی محوریت دادن به مضامین عاشورایی از نکات لازم-الاجرا است. آنچه که مهم است این است که عکس ها در آینده بیانگر یک پیام باشند، پیام عشق به اهل بیت: همچنین تأکید بر محوریت داشتن روحانی در هیئت، اخلاص، ایثار و... با توجه به محدودیت و محذورات خاص، این برنامه فقط در واحد برادران قابل اجرا است.

در مسجد ما:

مرور خاطرات اجرای برنامه ها و بازدید از آلبوم ها و نمایشگاه های عکس حس خوشایندی برای بازدیدکنندگان ایجاد می کند که همیشه منجر به درخواست ظهور عکس های دست جمعی می گردد.

ص: ۲۹۵

اهمیت:

تقدیر و تشکر از همه ی کسانی که در اجرای برنامه ی عزاداری سهیم بوده اند از وظایف فعالان فرهنگی است. همچنین تجلیل از پیرغلامان امام حسین ۷.

شایسته است افرادی که سال هاست در کسوت مداح، تعزیه گردان خادم و... به عزاداران حضرت سیدالشهدا خدمت کرده و به عزاداری امام حسین ۷ رونق بخشیده اند مورد تجلیل و تقدیر واقع شوند، دست کم می توان با مهیا کردن لوح تقدیر و دعوت از ایشان در یکی از مجالس ایام محرم و تقدیم به ایشان موجبات تقدیر را فراهم آورد.

تجلیل از پیرغلامان حسین ابن علی ۸ علاوه بر این که تکریم و احترام گذاشتن به ساحت مقدس امام حسین ۷ و علاقه مندان به ایشان است، موجب خواهد شد دیگران به ویژه جوانانی که در این زمینه تلاش می-کنند احساس منزلت نمایند و به خدمت و عزاداری امام حسین ۷ افتخار کنند.

با اجرای این برنامه می توان از نوجوانان و جوانان فعال در مراسم تجلیل کرد. اعطای لقب «خادم الحسین ۷» می تواند در هویت بخشی و تثبیت شخصیت دینی آنان تأثیرگذار باشد. الگوپروری و ترغیب و تشویق نیز می تواند از آثار برگزاری این مراسم باشد. (۱)

ص: ۲۹۶

۱- . سمعت الرضا ۷ يقول: «من لم يشكر المنعم من المخلوقين لم يشكر الله عز وجل». (وسایل الشیعه، ج ۱۶، ص ۳۱۳)

تشریح برنامه و شیوه ی اجرا:

بعد از تهیه ی لیست خادمان و تهیه ی لوح سپاس و تقدیر، در یک جلسه با حضور جمعیت نماز گزار از خادمان تقدیر و تجلیل به عمل می آید.

زمان بندی اجرایی:

ده روز قبل از محرم قاب و لوح سپاس آماده می شود و چند روز پس از برگزاری مراسم و ثبت اسامی مراسم تجلیل صورت می گیرد.

به کارگیری نیرو:

یک نفر به عنوان مسؤل برای پیگیری و برنامه ریزی و انتخاب پوستر و قاب و تهیه ی متن در نظر گرفته می شود. برای سهولت در امور می توان از دو الی سه نفر از جوانان هیئت نیز استفاده نمود.

لوازم مورد نیاز:

تهیه ی پوستر و متن لوح تقدیر و قاب مناسب یا تهیه ی تندیس منقوش به اسماء مرتبط با اباعبدالله الحسین ۷.

ظرافت ها و نکات کلیدی:

در آغاز جلسه لازم است از عموم مردم و همه ی کسانی که قبول زحمت نموده اند تشکر لسانی نمود. همچنین باید همگان را به این نکته توجه داد که این مراسم نمادین است و به رسم سپاس از همه ی خادمان حسین ۷ و انجام وظیفه، تنها چند نفر انتخاب شده اند. علاوه بر روحانیون مدعو و مداحان، بهتر است بیشتر برگزیدگان از قشر نوجوان باشند. لازم است که تقدیر جنبه ی مادی و مالی نداشته باشد؛ لذا تقدیر با لوح و سکه و یا وجه نقد اصلاً مد نظر نیست. لوح سپاس اگر از طرح های گرافیکی منقوش به اسم مبارک ابا عبدالله ۷ و یا

ص: ۲۹۷

تصاویری از صحن و سرای حرم ایشان باشد بهتر خواهد بود، خود لوح و قاب باید وزین و شکیل و درخور سپاس و تقدیر از خادم الحسین ۷ باشد. تاریخ و نام هیئت در حاشیه ی لوح قید و لحاظ گردد. اهدای لوح سپاس در جلسه ای با حضور جمعیت نمازگزار و با تشریفات خاص همچون اهدای لوح به دست امام جماعت مسجد می تواند تأثیرگذارتر باشد.

البته برای انتخاب پیرغلامان باید دقت های لازم صورت گیرد تا صرفاً موجبات تجلیل از افرادی که مشهورند و بی توجهی نسبت به خادمان گمنام نشوند. ضمن این- که می بایست ملاک هایی برای انتخاب افراد در نظر گرفت. برخی از این ملاک-ها عبارت است از سن بیشتر، سابقه ی بیشتر خدمت، مقبولیت بیشتر در بین مردم، شور اخلاص، تواضع و فروتنی، تلاش و پشت کار، همت بلند و ... .

بدیهی است برای انتخاب خادمان مشورت با بزرگان محله و بررسی شخصیت افراد امری ضروری است. به ویژه این که گاهی در بعضی از محله ها بین ریش سفیدان اختلاف های جزئی وجود دارد که ممکن است با مطرح ساختن یکی و بی توجهی به فرد دیگر اختلاف شعله ور می شود.

تجلیل از جوانان فعال

جوانی که با خلوص نیت و همت و پشتکار فراوان در مراسمات عزای امام حسین ۷ شرکت کرده و خدمت می کنند باید مورد تقدیر و تجلیل قرار گیرند.

ص: ۲۹۸

تجلیل از کوچک ترین فردی که می تواند زیارت عاشورا را بدون غلط بخواند یا حفظ باشد.
خادمان گمنام از جمله طبّاح و آشپز که در مکانی غیر از مکان عزاداری مشغول طبخ غذا هستند و ...
این برنامه در واحد خواهران نیز قابل اجرا است.

در مسجد ما:

هر ساله سه روز بعد از اتمام دهه ی محرم، بعد از نماز مغرب و عشا این مراسم با شرایطی که ذکر شد برگزار می -گردد.

ص: ۲۹۹

در انتها به اجرای چند برنامه ی دیگر ویژه ی ایام محرم اشاره می کنیم:

اذان و نماز دسته جمعی در ظهر عاشورا

همان گونه که بارها شنیده ایم حضرت سید الشهداء ۷ شهید نماز است و برای بر پا شدن نماز و احیای دین شهادت را بر خود گوارا دانست. هم چنین شنیده ایم در ظهر عاشورا هنگامی که ابو ثمامه صیداوی وقت نماز را متذکر شد، امام ۷ خشنود شده و او را دعا کردند و در همان حال کارزار جنگ، او را مأمور کرد که اذان بگوید و نماز را برپا نمود. از این رو، شایسته است عزاداران به هر شکل ممکن برنامه های خود را به گونه ای تنظیم نمایند که در هنگام ظهر عاشورا در مکانی واقع شوند که امکان برپایی نماز جماعت فراهم باشد و تحت هیچ شرایطی نماز را به تأخیر نیندازند. برای رونق بخشی بیشتر به اذان ظهر عاشورا پیشنهاد می شود در هنگام اذان، فردی که توان گفتن اذان با صوت زیبا دارد اذان را بگوید و از دیگران نیز بخواهد همراه او با صدای بلند اذان را تکرار نمایند. این امر باعث می شود که اذان گفتن دسته جمعی در ظهر عاشورا فرهنگ شده و همه ساله اجرا شود. نیز یادآوری شود که همه نیت کنند که ثواب «صیداوی»، اذان گوی حضرت سید الشهداء ۷ را داشته و مشمول دعای خیر حضرت صاحب الزمان (عج) واقع شوند.

داشتن برنامه در طول سال برای مؤذن ها و پرداختن به امر تربیت مؤذن و برگزاری کلاس های آموزشی و اجرای مسابقات اذان، می تواند اهمیت اذان گویی را در ذهن و ضمیر مؤمنان و مخاطبان افزایش دهد و به رونق و ارتقای فرهنگ اذان گویی مدد رساند.

شام غریبان

معمولاً مراسم عزاداری از اوّل دهه ی محرم آغاز می شود و در شب و روز عاشورا همه، مراسم را تمام شده حساب کرده و متفرق می شوند، در حالی که شام غریبان و برنامه های مربوط به آن از جایگاه بلندی برخوردار است. از این رو، شایسته است با طراحی الگویی مناسب این شب را گرامی داشت.

با توجه به این که شام غریبان در کربلای معلّا همراه با تاریکی و سوز و گداز بود، شایسته است فضا را خاموش گذاشته و با روشن گذاشتن شمع به یاد شهدای کربلا این شب را گرامی داشت.

تلاوت قرآن، به ویژه سوره ی «الرحمن»، که غالباً در مراسم ترحیم قرائت می شود و ذکر مصایب اهل بیت: از بهترین برنامه های این شب به شمار می رود.

البته شرایط برگزاری مراسم، بسته به این که سُنّت های هر محل چگونه است و در چه مکانی مراسم را برگزار می نمایند (مسجد، امام زاده و...) می تواند حال و هوای جلسه را تغییر دهد. می توان از برخی سُنّت هایی که مردم در مراسم ترحیم در گذشتگان خود انجام می دهند بهره گرفت و آیین هایی را برای این مراسم طراحی کرد.

عهدنامه ی عاشورا

در تاریخ عاشورا نقل شده است که شب عاشورا یاران حسین بن علی ۸ گرد ایشان جمع شدند. پس از این که امام خبر شهادت همه را در روز عاشورا به آنان داد، رخصت فرمود که هر کس تحمّل ندارد می تواند کربلا را ترک نماید. در این هنگام، یاران امام حسین ۷ همگی با حالتی خاص علاقه ی خود را به امام و شهادت در رکاب

ایشان ابراز داشته و با آن حضرت عهد و پیمان بستند که تا آخرین لحظه ایشان را یاری نمایند.

این واقعه ی تاریخی می تواند در قالب الگویی همه ساله در شب عاشورا در مساجد بازگویی شود.

مبّغ یا مدّاح می تواند در تاریکی شب و پس از این که فضای معنوی خاصی به وجود آمد این صحنه را بازگویی نماید.

می توان به گونه ای برنامه ریزی کرد که چند نفر از میان جمعیت جملاتی شبیه جملات یاران امام حسین ۷ را بر زبان جاری کرده و حال و هوای جلسه را معنوی تر سازند.

سپس در حالتی معنوی و مناسب مبّغ می تواند جملاتی را که از پیش تنظیم نموده است بلند بخواند و از همگی بخواهد با تکرار آنها با امام حسین ۷ و امام زمان خود حضرت حجه ابن الحسن العسکری (عجل الله فرجه) تجدید میثاق نمایند.

به طور مثال: «ای حجت خدا! با تو عهد می بندیم با تمام وجود برای اعتلای کلمه ی الله تلاش کنیم و تا پای جان در برابر ظالمان بایستیم.»

«ای مولای من! هرگز تو را تنها نخواهم گذاشت و هیچ چیزی حتی شهادت و مردن هم نمی تواند بین ما و شما جدایی بیندازد.»

ای آقای من! اگر چه بسیاری از انسان ها با تو مهربان نیستند و در اطاعت از تو کوتاهی می کنند، در این شب با عظمت عهد می بندیم تو را دوست بداریم و در اطاعت کوتاهی نکنیم.» ای حجت خدا! اگر هفتاد بار هم در رکاب شما کشته شویم و بدنمان در آتش، خاکستر شود باز هم حاضر نیستیم شما را تنها بگذاریم و...»

شایسته است که این جملات را مدّاح یا مبّغ قرائت کرده و مردم

نیز آن را تکرار نمایند. این امر باعث می شود هر کس از درون خویش با مولای خود احساس نزدیکی بیشتری نموده و با او عهد بسته و سعی کند نسبت به آن پایبند باشد. بدیهی است اجرای این الگو در تاریکی شب و در حالتی که همه در حال معنوی خود به سر می برند تأثیر بیشتری دارد.

برگزاری یادواره ی شهدا در ایام محرم و صفر

برای ترویج و پاسداشت فرهنگ شهادت، می توان در این ایام یادواره ی شهدای محل را برگزار نمود. این کار باید با برنامه ریزی دقیق و با اُبهت و عظمت برگزار گردد تا در مسیر پاسداشت مجاهدان فی سبیل الله، نقش الگویی آنان بیشتر جلوه گر شود. در این زمینه مراکزی همچون بنیاد شهید و امور ایثارگران... دارای تجربیاتی هستند که می توان برای برپایی بهتر چنین جلساتی از آنان بهره گرفت.

روز شماری تا محرم

می توان چهل روز مانده به فرا رسیدن ماه محرم، برنامه ی زیارت عاشورا و یا دعای توسل را در مجموعه برگزار کرد تا افزون بر زمینه سازی و انسجام دهی به اعضا، هماهنگی های لازم را برای اجرای بهتر برنامه ها به وجود آورد. بعد از جلسه، فضای خوبی برای جهت دهی فرهنگی و به کارگیری نیروها و تشکیل ستادها و تقسیم کارها و مسؤولیت ها ایجاد می شود.

امیدواریم شما نیز تجربیات موفق خویش را به صورت برنامه ی اجرایی برای ما ارسال نمایید تا بتوانیم در راستای ترویج فرهنگ دینی آن را نشر دهیم.

- بایسته های تبلیغ؛ خلاصه مباحث گردهمایی روحانیون مستقر سازمان تبلیغات، همدان ۱۳۸۲ ش .
- مدیریت فعالیتهای فرهنگی سید مهدی حسینی مرکز نشر هاجر ۱۳۸۵ ش.
- معماری فرهنگی عزاداری؛ محمد قطبی، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم شعبه اصفهان ۱۳۸۹ ش .
- مسئولیت و سازندگی، علی صفایی حایری، انتشارات لیلہ القدر ۱۳۸۲ ش.
- معجزه ارتباط با فرزند به زبان ساده، چاپ سبا، ۱۳۸۹ ش .
- ره توشه ی راهیان نور، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۶ ش.
- تفسیر نمونه، آیت الله مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، چاپ هشتم، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۰ ش.
- بحار الأنوار، علامه مجلسی، ۱۱۰ جلد، مؤسسه الوفاء بیروت - لبنان، ۱۴۰۴ ق.
- مفردات الفاظ القرآن، العلامة الزّاعب الأصفهانی، تحقیق: صفوان عدنان داوودی المطبعة الحیدریه نجف ۱۳۷۶ ق .
- الکافی ثقه الاسلام کلینی، ۸ جلد، دارالکتب الإسلامیه تهران، ۱۳۶۵ ش.
- وسایل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، محمد بن الحسن الحر العاملی، مؤسسه آل البیت لإحياء التراث، قم ۱۳۷۲ ش.
- نشریه فروغ مسجد، شماره سه، ۱۳۸۴ ش.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقاتی و ترجمانی

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹